

การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดกำแพงเพชร

DEVELOPMENT OF BUDDHIST PLACE CONSERVATION OF SANGHA
ADMINISTRATORS IN KAMPAENGPHET PROVINCE

พระครูสิทธิวิชฺรโสภิต (ประสิทธิ์ สมมาปณฺโณ)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดกำแพงเพชร

พระครูสิทธิวิชิตโสภิต (ประสิทธิ์ สมมาปญโญ)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐินิพนธ์
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิเป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Development of Buddhist Place Conservation of Sangha Administrators in Kampaengphet Province

Phrakhrusiththiwchirasophit (Prasit Sammāpañño)

A Dissertation Submitted in Partial Fullfilment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุณิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุณิพนธ์

(ศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ)

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.สุวิญ รักษ์ตย์)

กรรมการ

(ดร.ประเสริฐ ธิลา)

กรรมการ

(พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.
รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต)

ชื่อคุณูปนิพนธ์ : การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการใน
ในจังหวัดกำแพงเพชร

ผู้วิจัย : พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต (ประสิทธิ์ สมมาบุญโญ)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการผู้ควบคุมคุณูปนิพนธ์
: พระมหาสุวัฒน์ สุนนฺโท, ดร, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
: รศ. ดร.สุรพล สุยะพรหม, ป.ธ.๔, พธ.บ. (มานุษยสังคมศาสตร์),
M.A.(Politics), Ph.D. (Political Science)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ (๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร (๒) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร (๓) เพื่อนำเสนอการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร กับ การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๑๒ รูป/คน การวิจัยเชิงปริมาณ ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ จากแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้ทำการสุ่มมาจากพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๓๘๒ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไป

การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชรพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ๑) ด้านการดูแลรักษา มีการดำเนินการรักษาทำความสะอาดโดยรอบโบราณสถานภายในวัดเป็นประจำ ตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของโบราณสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง ๒) ด้านการป้องกันคุ้มครอง มีการป้องกัน สำรวจไม่ให้เกิดภัยพิบัติของโบราณสถาน และ มีการป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุในเขตโบราณสถาน ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง พิจารณาถึงคุณค่าโบราณสถานไม่ให้เกิดเสื่อมโทรม ข่มขืนโบราณสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุที่เหมาะสมและปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ และ ๔) ด้านการใช้ประโยชน์ มีการเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการค้นคว้าวิจัยวัดที่มีโบราณสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของโบราณสถานนั้น รวมถึงมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานแก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน

และการใช้ประโยชน์โบราณสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อโบราณสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของโบราณสถาน

๒. องค์ประกอบการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถาน ในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่าพบว่า ๑) ด้านการดูแลรักษา มีการดำเนินการรักษาทำความสะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ ตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง มีการป้องกัน สำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน และ มีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุและในเขตพุทธสถาน ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง พิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง ซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุที่เหมาะสมและปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ และ ๔) ด้านการใช้ประโยชน์ มีการเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการค้นคว้าวิจัยวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น รวมถึงมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนและการใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงบทบาทของพุทธสถาน ในการอนุรักษ์โบราณสถาน กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานในการกำหนดกรอบและวิธีการ หรือแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างชัดเจน เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการของทุกฝ่ายซึ่งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติของกรมศิลปากรในการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดได้มีการสำรวจโบราณสถานอย่างเป็นระบบ มีการบันทึกที่มา รูปพรรณสัณฐาน เพื่อให้การสำรวจโบราณสถานเป็นไปอย่างมีมาตรฐานเดียวกัน

๓. แนวทางของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถาน ในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ๑) ด้านการอนุรักษ์ รูปแบบอนุรักษ์ควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรม ๒) ด้านการฟื้นฟู ควรมีการวางแผนงานเป็นขั้นตอนโดยนักวิชาการและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้และการเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญา และ ๓) ด้านการพัฒนา ควรส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมซึ่งก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และการพัฒนาองค์ความรู้แก่ชุมชนและเยาวชน

Dissertation Title : Development of Buddhist Place Conservation of Sangha Administrators in Kampaengphet Province

Researcher : Phrakhru Sitthiwachirasophit (Prasit Sammāpañño)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)

Dissertation Supervisory Committee

: Phramaha Sunan Sunandho, Dr.,B.A. (Buddhist Management),
M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Assoc. Prof. Dr.Surapon Suyaprom, B.A. (Sociology), M.A.
(Politics), Ph.D. (Political Science)

Date of Graduation : March 25, 2019

Abstract

The objectives of research paper were (1) to study the factors of model development to development of buddhist place conservation of sangha administrators in kampaengphet province, (2) to analyze the general state and problems of model development to development of buddhist place conservation of sangha administrators in kampaengphet province, and (3) development of buddhist place conservation of sangha administrators in kampaengphet province. The research methodology was the mixed-method research by using the main qualitative research and the documentary research and in-depth interview from 25 key informants and focus group with 12 persons that used the quantitative research by having 382 sampling group of Sangha administrators and temple committee board in Kampaengphet province. The tools for the data collection were the questionnaire, frequency, percentage, mean and standard deviation : S.D.).

The findings of this research were as following:

1 . The general state and problems Development of Buddhist Place Conservation of Sangha Administrators in Kampaengphet Province in overall was at high level. When considered in each aspect , found that 1) The maintenance aspect : had the cleaning conservation around archaeological sites within temple regularly, examined the ruin and break down of archaeological sites within temple continuously. 2) The protection aspect : had the protection and surveyed the trees blocked the scenario of ancient places and had the protection from ruin destroyers or antiquities stealers in the archaeological sites. 3) The security support aspect : had the consideration of the archaeological sites value and reconstructed the ruin

parts by choosing the proper material and consulted with the specialist. 4) The usefulness aspect : had the opening the place for ancient temple research service and temple had the duty to support the academic way about archeology history and primarily conservation for archaeological sites including had the information document to promote the archaeological sites conservation of monks and Buddhists and the usefulness of archaeological sites considered the impacts of archaeological sites, and set up the clearly usefulness area and no changing the model of archaeological sites

2. The factors of model of development of buddhist place conservation of sangha administrators in kampaengphet province province, found that 1) The maintenance aspect : have the cleaning conservation around archaeological sites within temple regularly, examine the ruin and break down of archaeological sites within temple continuously. 2) The protection aspect : have the protection and survey the trees block the beautiful scenario of archaeological sites and have the protection from ruin destroyers or antiquities stealers in the archaeological sites. 3) The security support aspect : have the consideration of the archaeological sites value and reconstruct the ruin parts by choosing the proper materials and consult with the specialists. 4) The usefulness aspect : have the opening the place like ancient temple as research service and temple have the duty to support the academic way about archeology history and primarily conservation for archaeological sites including have the information document to promote the archaeological sites conservation of monks and Buddhists and the usefulness of archaeological sites consider the impacts of archaeological sites

3 . The development guidelines of development of buddhist place conservation of sangha administrators in kampaengphet province, found that 1) The maintenance aspect : should have the model of conservation and must understand clearly of the concept, principle of right conservation, reconstruction and to present the cultural heritage. 2) The rehabilitation aspect : must plan step by step through academicians and create the learning activity and network for local wisdom development. 3) The development aspect : to promote the handicraft products that increase the income of community and to conserve and develop the appropriate environment and the knowledge to community and youths.

กิตติกรรมประกาศ

ดัชนีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการที่ปรึกษาดัชนีนิพนธ์อันประกอบด้วย พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท,ดร. และ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธีวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยที่ผู้วิจัยมีข้อติดขัดให้กระจ่างจนสามารถทำงานจนบรรลุเป้าหมายจนสำเร็จด้วยดีตลอดมา

ขอเจริญพรขอบคุณ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนเพื่อนนิสิตทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษาต่างๆ ที่มอบให้ผู้วิจัยตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และบุคลากรเจ้าหน้าที่คณะสังคมศาสตร์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการติดต่อประสานงาน การเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การประชุมสัมมนาวิชาการ และการอำนวยความสะดวกภายในสำนักงาน

ขอเจริญพรขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ให้ถูกต้องตามขั้นตอน ทั้งด้านภาษา เนื้อหาสาระสำคัญด้วยการให้คำแนะนำ แก้ไข ปรับปรุงให้มีความถูกต้องประกอบด้วย (๑) พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. (๒) พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ผศ.ดร. (๓) พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. (๔) ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต (๕) ดร.ประเสริฐ อิลาว คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขอขอบคุณผู้ทรงวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่การทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบดัชนีนิพนธ์ดัชนีบัณฑิต (๑) ศ.(พิเศษ) ร.ท. ดร.บรรจบ บรรณรุจิ (๒) รศ.ดร.สุวิญ รัชส์สัย (๓) อาจารย์ ดร.ประเสริฐ อิลาว (๔) พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท ดร. (๕) รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมภาณพิลาส เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร และ พระเทพปริยัติเมธี เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ ที่ช่วยเหลือให้ความอนุเคราะห์ ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณอาจารย์ผู้สอน ผู้บรรยายในห้องเรียนทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะทักษะแนวทางที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการศึกษาและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระราชวรเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร ที่ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาเพิ่มองค์ความรู้ คุณค่าและประโยชน์อันใดอันจะมีจากดัชนีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอนอบน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย รวมทั้งพุทธศาสนิกชนชาววัดกัลยาณมิตร อ.เมือง จ.กำแพงเพชร และผู้มีคุณูปการทุกท่าน

พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต (ประสิทธิ์ สมมาปญโญ)

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		(๓)
กิตติกรรมประกาศ		(๕)
สารบัญ		(๖)
สารบัญตาราง		(๗)
สารบัญแผนภาพ		(๙)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ		(๑๑)
บทที่ ๑ บทนำ		
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	คำถามการวิจัย	๔
๑.๓	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔	ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		
๒.๑	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๙
๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์	
๒.๓	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์	๑๘
๒.๔	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโบราณสถาน	๓๘
๒.๕	พื้นที่วัดในจังหวัดกำแพงเพชรที่เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์พุทธสถานสถาน	๕๗
๒.๖	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๒
๒.๗	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการ		
๓.๑	รูปแบบการวิจัยวิจัย	๗๗
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๗
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๐
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๒
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดใน จังหวัดกำแพงเพชร	๘๘
๔.๒ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัด กำแพงเพชรตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๓๑
๔.๓ นำเสนอการพัฒนาทักษะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัด กำแพงเพชร	๑๓๘
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๗๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๕
๕.๒ อภิปรายผล	๑๘๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๘๓
บรรณานุกรม	๑๙๖
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๒๐๖
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๒๐๗
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ของแบบสอบถาม (Try-Out)	๒๑๖
ภาคผนวก ง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)	๒๑๘
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๒๑
ภาคผนวก ฉ เครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม)	๒๒๓
ภาคผนวก ช หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๓๒
ภาคผนวก ฌ หนังสือขอความอนุเคราะห์ ผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนาเฉพาะกลุ่ม	๒๕๘
ภาคผนวก ฎ เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)	๒๗๔
ภาคผนวก ฏ ประมวลผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โฟกัสกรุ๊ป ดุษฎีพิจารย	๒๗๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๙๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาแนวคิดการพัฒนา ๑๒
๒.๒	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาแนวคิดการพัฒนารูปแบบ ๑๕
๒.๓	เปรียบเทียบแนวคิดด้านการอนุรักษ์เป็นแบบตะวันตกและแบบตะวันออก ๓๓
๓.๑	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๗๖
๔.๑	สรุปด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ๑๐๓
๔.๒	สรุปด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ๑๑๖
๔.๓	สรุปด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ๑๒๘
๔.๔	สรุปด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ๑๔๑
๔.๕	แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ๑๔๒
๔.๖	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของ พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของ พระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวม ๑๔๓
๔.๗	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของ พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของ พระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการดูแลรักษา ๑๔๔
๔.๘	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของ พระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน ของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการปกป้องคุ้มครอง ๑๔๕
๔.๙	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของ พระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน ของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการเสริมความมั่นคง ๑๔๖
๔.๑๐	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของ พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน ของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการใช้ประโยชน์ ๑๔๗
๔.๑๑	นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัด กำแพงเพชร แนวทางการอนุรักษ์พุทธสถาน ๑๕๕
๔.๑๒	นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัด กำแพงเพชร แนวทางการฟื้นฟูพุทธสถาน ๑๖๓
๔.๑๓	นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัด กำแพงเพชร แนวทางการพัฒนาพุทธสถาน ๑๗๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖
๔.๑ แผนภาพการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานราณสถาน	๑๕๗
๔.๒ แผนภาพการฟื้นฟูพุทธสถานราณสถาน	๑๖๖
๔.๓ แผนภาพการพัฒนาพุทธสถานราณสถาน	๑๗๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๘๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกอ้างอิงทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ใช้ระบุคัมภีร์ และ ระบุ ถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม.ห. (ไทย) ๕/๑๖/๒๑-๒๒ หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวรรคปาติภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๑-๒๒ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมบท (ภาษาไทย)
ขุ.เปต. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ (ภาษาไทย)
ขุ.จู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิกาย (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์ สืบเนื่องมาหลายร้อยปี นับตั้งแต่แผ่นดินล้านนา ไทย กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมวัตถุที่คนไทยก่อสร้างมากมายทั้งที่ถูกทำลายเป็นจำนวนมากจากการเสียกรุง ส่วนหนึ่งเป็นผลงานทางด้านศิลปกรรม อันได้แก่ผลงานทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ความรุ่งเรืองของศิลปกรรมในอดีตเหล่านี้เห็นได้จาก พุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ ร่องรอยของเมืองโบราณ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี สำหรับพุทธสถานมรดกโลกของไทยส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในสภาพของจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม อยู่ภายในวัดเนื่องจากสมัยก่อนผู้มีอำนาจหรือกษัตริย์จะให้ความเคารพศรัทธาต่อสถาบันศาสนาอย่างสูง จึงมีการสรรค์สร้างศิลปกรรมอย่างล้ำเลิศขึ้นในวัดที่ตนศรัทธา เช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์ กุฏิพระพุทธรูป ฯลฯ งานศิลปกรรมจึงมีปรากฏขึ้นในวัดมากมาย ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ^๑

คำว่า “พุทธสถานมรดกโลก” นั้น ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานมรดกโลกฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา ๔ ว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทาง ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย” การขึ้นทะเบียนพุทธสถานมรดกโลกเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายในอันที่จะคุ้มครองควบคุมดูแลรักษาโบราณสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗ ได้กำหนดเรื่อง การขึ้นทะเบียนโบราณสถานมรดกโลกไว้ว่า เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและควบคุมพุทธสถานมรดกโลกให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ ให้อธิบดีมีอำนาจในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นโบราณสถานมรดกโลกใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของพุทธสถานมรดกโลก โดยให้ถือว่าเป็นพุทธสถานมรดกโลกด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การขึ้นทะเบียนพุทธสถานมรดกโลกนั้น เจตนารมณ์ของกฎหมายก็เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมพุทธสถานมรดกโลก^๒

^๑กรมศิลปากร, แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สัมพันธ์จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐-๒๓.

^๒กรมศิลปากร, พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สัมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

ด้วยพุทธสถานมรดกโลก จังหวัดกำแพงเพชร ของไทยที่มีอายุยาวนาน เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชนชาติไทย พุทธสถานมรดกโลกต่างๆ ที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียน เป็นพุทธสถานมรดกโลกแหล่งพุทธสถานมรดกโลกภายในเมืองกำแพงเพชรได้รับการดูแลเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นเดียวกับแหล่งพุทธสถานมรดกโลกแหล่งอื่นๆ กรมศิลปากรมีหน้าที่ควบคุมดูแลรักษาทำนุบำรุงมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ได้อนุรักษ์เมืองกำแพงเพชรไว้เป็นหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ที่สำคัญของชาติในฐานะนครประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาอารยธรรมของโลก และได้จัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ถึงแม้จะได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐแล้วก็ตาม แต่จำนวนแหล่งพุทธสถานมรดกโลกที่มีอยู่มากมายเมื่อกาลเวลาผ่านไปก็ได้อุบัติทำลายลงไป ในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย จากการสำรวจเมื่อ พบว่า ในบริเวณดังกล่าวมีพุทธสถานมรดกโลกมากกว่า ๒๘๕ แห่ง พุทธสถานมรดกโลกดังกล่าวได้ถูกทำลายไปจนเหลืออยู่เพียง ๒๔๙ แห่งเท่านั้น จะเห็นได้ว่า มีการทำลายพุทธสถานมรดกโลกจนสูญหายไป ความสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรมที่ร้ายแรงมาก และจากการสำรวจพุทธสถานมรดกโลก พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๒ เพื่อจัดทำแผนแม่บทพบว่าพุทธสถานมรดกโลกภายในเมืองกำแพงเพชร (เขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร) มีพุทธสถานมรดกโลกที่ปรากฏหลักฐานอยู่ทั้งสิ้น ๙๕ แห่ง จากจำนวนที่เคยมีประมาณ ๑๓๘ แห่ง ซึ่งสาเหตุที่ทำให้แหล่งพุทธสถานมรดกโลกในเมืองกำแพงเพชร ชำรุดทรุดโทรมสูญหายและถูกทำลายไป เกิดจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้^๓

๑. การเสื่อมสลายไปเนื่องจากกระบวนการทางธรรมชาติและกาลเวลา กรณีนี้ได้แก่การพังทลายของดิน การชะล้างดิน เนื่องจากการกระทำของน้ำฝนน้ำท่วม แผ่นดินยุบตัว แผ่นดินไหว รวมทั้งจากการกระทำของลมและภูมิอากาศ รวมทั้งความชื้น ความร้อน อุณหภูมิ ฯลฯ นอกจากนี้ยังเกิดเนื่องจากเป็นกฎของธรรมชาติที่เมื่อกาลเวลาผ่านไป วัตถุต่างๆ ย่อมผุพังเสื่อมสลายรูปลักษณ์เดิม แต่โดยทั่วไปแล้วการเสื่อมสลายเนื่องจากกาลเวลามักเป็นไปอย่างช้า

๒. การเสื่อมสลายเนื่องจากการกระทำของคนการเสื่อมสลายของมรดกทางวัฒนธรรมประเภทพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี บันทึกรประวัติศาสตร์และจดหมายเหตุเนื่องจากการกระทำของคน นับเป็นปัญหาใหญ่และมีผลในการทำลายมากที่สุดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ การกระทำที่นำไปสู่การทำลายนั้นก็มีทั้งทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ทับแหล่งโบราณคดีหรือพุทธสถานมรดกโลก การขุดดินบริเวณพุทธสถานมรดกโลกเพื่อใช้ในการก่อสร้าง หรือการพยายามซ่อมแซมพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุโดยขาดความรู้ เป็นต้น และที่ทำไปโดยจงใจ เช่น การลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเพื่อนำไปขายหรือเก็บเป็นของส่วนตัว เป็นต้น

๓. การเสื่อมสลายเนื่องจากการกระทำของพืชและสัตว์ รากของพืชที่ขึ้นอยู่ตามแหล่งโบราณคดี พุทธสถานมรดกโลก หรือสิ่งก่อสร้างที่มีความงดงามทางศิลปะ สามารถ ขอนไชไปตามช่องว่างและรอยต่อส่วนต่างๆ ของสิ่งก่อสร้างได้ เมื่อพืชเหล่านี้เติบโตมีรากใหญ่ขึ้นก็จะดันให้สิ่งก่อสร้างเกิดรอยแยกจนกระทั่งร้าวและแตกหักหลุดออกไปส่วนสัตว์ประเภทมด ปลวก มอด ก็

^๓วีระ เพล่งรัมย์, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย”,

(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘๓.

สามารถทำลายส่วนประกอบของพุทธสถานมรดกโลกและโบราณวัตถุที่เป็นไม้และอินทรียัตถ์ให้สูญสลายไปได้อย่างรวดเร็วมาก รวมทั้งสามารถทำลายบันทึกประวัติศาสตร์และจดหมายเหตุที่ทำด้วยกระดาษ^๔

บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามที่กฎหมายกำหนดในการดูแลศิลปวัฒนธรรมนั้นมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ก่อนอื่นต้องพิจารณาเสียก่อนว่าบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้าง หากได้มีการศึกษาอย่างแท้จริงจะเห็นได้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นความจริงมีอยู่มากมาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ในเวลานี้น้อยก็มีถึง ๒ ฉบับ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์และกฎหมายว่าด้วยโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ เรียกชื่อเต็มๆ ว่า “พระราชบัญญัติพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕” หรืออาจจะเรียกสั้นๆ ย่อๆ ว่า “พระราชบัญญัติพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔” “หรือพระราชบัญญัติพุทธสถานมรดกโลก พ.ศ. ๒๕๐๔” ก็เป็นที่เข้าใจกัน^๕

ดังนั้น บรรดาหลักฐานทางพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุภายในวัดจึงได้รับการอนุรักษ์คงสภาพเดิมอย่างต่อเนื่องอย่างไรก็ตาม บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์แหล่งพุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ พระสังฆาธิการซึ่งเป็นแกนนำในการดูแลจัดการแหล่งพุทธสถานมรดกโลกโบราณวัตถุอยู่แล้วนั้นเริ่มมีบทบาทลดลง เมื่อมีหน่วยงานของฝ่ายฆราวาส เข้ามาทำหน้าที่แทน กล่าวคือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นพระสงฆ์ที่ยังเป็นช่างอยู่ มีจำนวนพอสมควร แต่หลังจากที่กรมช่างสิบหมู่ ซึ่งรวบรวมผู้มีความรู้เรื่องช่างเข้าด้วยกัน พระสงฆ์ที่มีความรู้เรื่องช่างมีโอกาสนในการใช้ความรู้ช่างน้อยลง เพราะการซ่อมแซมวัดเริ่มมีช่างหลวงมาทำหน้าที่แทนมากขึ้น การสืบทอดวิชาช่างจึงค่อยๆ ขาดหายไป จนถึงในปัจจุบันเหลือพระสงฆ์ที่มีความรู้เรื่องงานช่างน้อยลงมาก การบูรณะ ปฏิสังขรณ์พุทธสถานมรดกโลก โบราณวัตถุในวัดไม่สามารถกระทำเองได้ ต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่จากทางราชการ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ ระหว่างพระสงฆ์และหน่วยงานราชการอยู่เสมอ ถือเป็นสัญญาณแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทางความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อบทบาทการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม^๖ นับว่าเป็นเรื่องที่น่ากังวล ห่วงใยในมรดกของชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนั้น การสร้างสรรค์อนาคตแหล่งพุทธสถานมรดกโลกในเมืองกำแพงเพชรให้เป็นแนวทางที่เหมาะสมเอื้ออำนวยให้เกิดผลทางเศรษฐกิจแก่ประเทศชาติ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นควรจะตก

^๔กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, **มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๕๕), หน้า ๒๙-๓๐.

^๕กรมศิลปากร, **แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๔.

^๖ชูศักดิ์ แซ่เอี้ยะ และคณะ, “การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานโบราณคดี”, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒), (อัดสำเนา).

เป็นของประชาชนชาวไทยทุกคน โดยเป็นมรดกของแผ่นดิน และสิ่งที่ประชาชนคนไทย ทุกคนที่ร่วมเป็นเจ้าของจะต้องปฏิบัติ คือรักและหวงแหน ร่วมมือช่วยกันดูแลรักษา เพื่อให้ความเป็น นครประวัติศาสตร์มรดกโลกแห่งมนุษยชาติ จะได้ดำรงอยู่สืบต่อไป

จากความเป็นมาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชรของวัดซึ่งมี พระสังฆาธิการเป็นผู้ดูแลเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการอนุรักษ์วัดและพุทธสถานมรดกโลกต่าง ๆ ในจังหวัดกำแพงเพชรเป็นแหล่งที่ชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจ ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้อยู่ในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญจากประเด็นดังกล่าว จึงได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ มาประกอบ เพื่อศึกษาการพัฒนาของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถาน ในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมประเพณีของชาติไทย ได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก อีกทั้งยังเป็นข้อมูลและหลักฐานเพื่อประกอบการศึกษา สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาในงานด้านนี้ เพื่ออนุรักษ์มรดกอันมีคุณค่าของชาติสืบต่อไปอีกด้วย

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชรเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ องค์ประกอบ การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชรเป็นมีอะไรบ้าง

๑.๒.๓ แนวทางการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชรเป็น อย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

๑.๓.๒ เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร มีอะไรบ้าง

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหาที่ได้ทำการศึกษาวิจัย สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานมรดกโลกของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๔ ด้าน^๗ คือ

- ๑) ด้านการดูแลรักษา
- ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง
- ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง
- ๔) ด้านการใช้ประโยชน์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ปัจจัยส่วนบุคคล ๑) สถานภาพ ๒) อายุ ๓) พรรษา ๔) ระดับการศึกษานักธรรม ๕) ระดับการศึกษาเปรียญธรรม ๖.ระดับการศึกษาสามัญ ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดซึ่งจะใช้หลัก SWOT Analysis^๘ มาวิเคราะห์ ที่มีต่อ การพัฒนาของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานมรดกโลกของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๔ ด้าน^๙ คือ

- ๑) ด้านการดูแลรักษา
- ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง
- ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง
- ๔) ด้านการใช้ประโยชน์

ตัวแปรตาม ได้แก่

- ๑) ด้านการดูแลรักษา
- ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง
- ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง
- ๔) ด้านการใช้ประโยชน์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๑,๑๕๒ รูป / คน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๓๘๒ รูป/คน มาจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^{๑๐} โดยการสุ่มตัวอย่าง แบบง่าย (Simple Random Sampling) จากพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อ

^๗ กรมศิลปากร, แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๑.

^๘ Armstrong.M, Management Processes and Functions, (London CIPD, 1996)

^๙ ชานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐,(กรุงเทพมหานคร : บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘ – ๔๙.

^{๑๐}ชานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘ – ๔๙.

การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวนประชากร ๓๘๒ รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน ๗ คน รวมทั้งสิ้น ๒๕ รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยเลือกแบบเจาะจง

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ วัดที่มีพุทธสถานและเป็นวัดต้นแบบในการอนุรักษ์พุทธสถานมรดกโลก จังหวัดกำแพงเพชร

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๒ รวมระยะเวลา ๙ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ ในจังหวัดกำแพงเพชร ตั้งแต่ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสขึ้นไป

การอนุรักษ์ หมายถึง รักษาและใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดและนานที่สุดหรืออีกความหมายหนึ่ง หมายถึงการรักษาไว้ให้อยู่ในสภาพเดิม หากมีการเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพธรรมชาติ หรือสภาวะแวดล้อมโดยที่ไม่ใช้คนไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

พุทธสถาน หมายถึง สถานที่ตั้งของสังฆารามทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีอายุเก่าแก่ซึ่งเป็นสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน และเป็นสถานที่ชี้ให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีตของจังหวัดกำแพงเพชร และควรได้รับการหวงแผนปกป้องรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

การพัฒนาในการอนุรักษ์โบราณสถาน หมายถึง การร่วมมือ ตลอดจนรับผิดชอบ มีความเสียสละในการกระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการถนอมดูแลรักษา อนุรักษ์สังฆารามทรัพย์ ซึ่งมีอายุเก่าแก่และเป็นสถานที่ชี้ให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต และควรได้รับการหวงแผนปกป้องรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป ซึ่งการพัฒนาในการอนุรักษ์โบราณสถานมีใน ๔ ลักษณะคือ ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา การพัฒนาในการค้นหาสาเหตุของปัญหา หมายถึง การค้นหารับรู้ว่าจะอะไรเป็นสาเหตุของปัญหา ตลอดจนมีการประชุมเพื่อปรึกษา และร่วมตัดสินใจว่าอะไรเป็นสาเหตุ ของปัญหา

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงสภาพทั่วไปและปัญหาการพัฒนามหาวิทยาลัยของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร

๑.๖.๒ ได้ทราบถึงองค์ประกอบการพัฒนาวิทยาลัยของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร

๑.๖.๓ ได้รู้รูปแบบการพัฒนาวิทยาลัยของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร

๑.๖.๔ ผลงานวิจัยการพัฒนาวิทยาลัยของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชรนี้จะได้นำไปใช้ปรับปรุงการพัฒนาวิทยาลัยของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชรให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารรวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์

๒.๑.๑ ความหมายของพัฒนabatบาท

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนabatบาท

๒.๑.๓ หลักการบริหารนิยธรรม

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์

๒.๒.๑ ความหมายของการอนุรักษ์

๒.๒.๒ ความเป็นมาและพัฒนาการของอนุรักษ์

๒.๒.๓ ประวัติการอนุรักษ์ในประเทศไทย

๒.๒.๔ แนวทางการอนุรักษ์ในประเทศไทย

๒.๒.๕ องค์การการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

๒.๒.๖ องค์การอนุรักษ์ในประเทศไทย

๒.๒.๗ องค์การหรือหน่วยงานเอกชน

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธสถาน

๒.๓.๑ ความหมายของพุทธสถาน

๒.๓.๒ ประเภทของพุทธสถาน

๒.๓.๓ สาเหตุแห่งการอนุรักษ์แหล่งพุทธสถาน

๒.๓.๔ สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมสภาพของพุทธสถาน

๒.๓.๕ หลักการอนุรักษ์พุทธสถาน

๒.๓.๖ หลักการเกณฑ์มาตรฐานในการอนุรักษ์พุทธสถานในปัจจุบัน

๒.๔ พื้นที่วัดในจังหวัดกำแพงเพชรที่เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์พุทธสถาน

๒.๔.๑ วัดพระบรมธาตุนครชุม (มีพระสงฆ์จำพรรษา)

๒.๔.๒ วัดนาควัชรโสภณ (วัดข้าง / มีพระสงฆ์จำพรรษา)

๒.๔.๓ วัดคูยาง (มีพระสงฆ์จำพรรษา)

๒.๔.๔ วัดพระเจดีย์ทอง (มีพระสงฆ์จำพรรษา)

๒.๔.๕ วัดบาง (มีพระสงฆ์จำพรรษา)

๒.๔.๖ วัดเสด็จ (มีพระสงฆ์จำพรรษา)

๒.๔.๗ วัดโลกโมฬี (มีพระสงฆ์จำพรรษา)

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการการพัฒนาศาสนา

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

จากการทบทวนผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา จากทัศนะของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงขอประมวลเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดังนี้

คำว่า “พัฒนา” ในภาษาไทย มาจาก “วฑฺฒน” ในภาษาบาลี และ “วรณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^๑

นอกจากนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ทัศนะว่า การพัฒนาจะเป็น คำกลาง ๆ มิได้มีความหมายในทางดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับว่าจะพัฒนาไปทางไหนให้เกิดอะไรขึ้น ถ้าการพัฒนานั้นประกอบด้วยสติปัญญา นำมาซึ่งประโยชน์สุขอย่างถูกต้องก็เป็นของดี หากเป็นไปในทางตรงกันข้ามคือมีตัณหา (ความทะยานอยาก) อุปาทาน (ความยึดมั่นความยึดติด) เป็นเจ้าเรือน ท่านก็เรียกว่า เป็นการพัฒนาเพื่อความพินาศ เป็นวินาศนาการหาใช้วิวัฒนาการของศัพท์คำว่า “พัฒนา” ตรงกับภาษาบาลีว่า “วฑฺฒน” แปลว่า “รก” ดังพุทธภาษิตว่า “น สียา โลกวฑฺฒโน” ซึ่งมักแปลกันว่า “ไม่พึงเป็นคนรกโลก” (แปลตามตรงได้ว่า ไม่พึงทำโลกให้รก) คนรกโลก คือ คนที่ทำโลกให้รกไปด้วยสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์ ชีวิตของผู้นั้นจึงไม่มีประโยชน์แต่กลับเป็นโทษ ดังคำโบราณว่า “รกคนดีกว่ารกหญ้า หากรกคนบ้า รกหญ้าดีกว่ารกคน” พุทธทาสภิกขุ วางหลักว่า ถ้าอยากให้โลกรกด้วยคนดี ต้องพัฒนาจิต เพราะจิตนำกาย ถ้าอยากให้โลกไกลาหล่นวาย ให้พัฒนาแต่กายและวัตถุจนท่วมทับจิต ดังนั้นในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุการพัฒนาจิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งและต้องมาก่อนเสมอ มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาทุกครั้ง การพัฒนาต้องทำให้สมดุลทั้งจิตและกายจึงจะถูกต้อง แต่การพัฒนาทางจิตอย่างเดียวแม้จะเป็นการพัฒนาที่ไม่สมบูรณ์ แต่ก็ยังปลอดภัยแต่หากพัฒนาทางวัตถุอย่างเดียวก็ฉิบหายหมด ดังที่เวลานี้เรามีหวัរបិវเคลียร์ที่สามารถทำลายโลกให้พินาศได้หลายครั้ง ดังนั้นการพัฒนาทางโลกต้องประกอบด้วยธรรมเสมอ การแยกโลกออกจากธรรม คือแนวทางที่ผิดพลาด และนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนและวินาศนาการในที่สุดส่วนคำว่า “สังคม” ในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ หมายถึงบุคคลแต่ละคนที่มาอยู่ร่วมกันซึ่งได้แก่ตัวเราและผู้อื่น หากปัจเจกบุคคลแต่ละคนดีขึ้น สังคมย่อมดีขึ้นด้วย เพราะสังคมเกิดจากคนหลาย ๆ คน การพัฒนาสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุจึงมุ่งหมายที่การพัฒนาคน ซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดการโลกทั้งหมด ท่านกล่าวถึงแม่และครูว่าเป็นผู้สร้างโลก เพราะท่านเหล่านี้สร้างเด็กแต่ละคน ซึ่งจะเติบโตและรับผิดชอบสังคมต่อไป ในทางกลับกันระบบการศึกษาอบรมก็เป็นปัจจัยสร้างและหล่อหลอมคนระบบสังคมที่ดีย่อมมีผลเอื้ออำนวยให้คนมีศีลธรรมได้ง่าย การจัดระบบสังคมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องทำให้ถูกต้อง ซึ่งก็เริ่มที่การสร้างจิตใจที่ถูกต้องขึ้นนั่นเองด้วย

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

ความเข้าใจโดยทั่วไปของคนส่วนมาก คำว่า “พัฒนา” (development) มีความหมายทำนองเดียวกับ “เจริญเติบโต” (growth) “ก้าวหน้า” (progress) และ “ทันสมัย” (modern) ซึ่งล้วนเป็นไปในทางรูปแบบและปริมาณ ผิดกับสิ่งที่พุทธศาสนาต้องการและเน้นย้ำนั้นคือคุณภาพชีวิตและความถูกต้องพอดี ซึ่งมีผลเป็นประโยชน์สูงสุด กลมกลืนและเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต และไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเป้าหมายของการพัฒนาในโลกปัจจุบัน มุ่งที่ความเจริญทางเศรษฐกิจมากเกินไป จนละเลยการพัฒนาจิตใจ ให้สามารถควบคุมความต้องการที่ทะยานอยากมากขึ้นไปตามลำดับ การเน้นความเติบโตในทางตัวเลขของการบริโภคซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตและความเปลี่ยนแปลงให้ก้าวหน้าทันสมัย โดยมีได้คำนึงถึงขีดจำกัดความเจริญที่โลกและทรัพยากรจะอำนวยให้ ตลอดจนความอยู่รอดปลอดภัยและความสุขที่แท้จริงของมนุษย์นับเป็นสิ่งที่อันตรายร้ายแรง การพัฒนาในปัจจุบันเป็นการแก่งแย่งแข่งขันและวิ่งตามกันไป ด้วยความเร่งรีบเหินเหินและหวาดกลัวว่าจะไม่ทันเขา โดยมิได้ถามถึงเป้าหมายที่แท้จริงที่กำลังมุ่งไป ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นขาดจากเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์จึงเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตผลก็คือความยับยั้งชั่งใจและจิตวิญญาณ ความวิกลจริตเสียสมดุลของชีวิตธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมเป้าหมายของการพัฒนาที่ถูกต้องท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวสั้น ๆ ว่า ต้องเอื้อให้เกิดสภาพชีวิตที่ดี กล่าวคือ “สันติสุขส่วนบุคคลและมีสันติภาพส่วนสังคม” ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการลดละความเห็นแก่ตัว หรือการมีศีลธรรมของสมาชิกในสังคมเป็นสำคัญการพัฒนาที่ถูกต้องเป็นไปเพื่อสภาพชีวิตที่ดีท่านพุทธทาสภิกขุ อุปมาชีวิตที่สมบูรณ์จำต้องมีพหุวิชาแห่งชีวิต ๔ ด้าน^๒ ได้แก่

- ๑) กายพหุวิชา คือ การพัฒนาร่างกายให้เจริญถูกต้อง ด้วยการเจริญกายภาวนา
- ๒) จิตตพหุวิชา คือ การพัฒนาจิตให้มีสุขภาพ มีสมรรถภาพทำหน้าที่ได้ดีด้วยการเจริญสมถกรรมฐาน ให้พ้นจากนิวรณ์รบกวนจิตใจ ด้วยการเจริญภาวนา
- ๓) โภธิพหุวิชา คือ การพัฒนาสติปัญญาให้เห็นสิ่งทั้งปวง คือ โลกและชีวิตตามเป็นจริง ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ให้พ้นจากอำนาจอวิชชา (ความไม่รู้) ครอบงำ ด้วยการเจริญภาวนา
- ๔) เมตตาพหุวิชา คือ การสร้างมิตรภาพที่มีรากฐานมั่นคงในเพื่อนมนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน มีเมตตาอย่างปราศจากความเบียดเบียนและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นศัตรูกัน หากเกื้อกูลกันได้ถูกต้องด้วยการเจริญศีลภาวนาท่านใช้คำว่า “โลกพระศรีอารียก็อยู่แค่ปลายจมูก” ซึ่งใกล้กว่าแค่มือเอื้อม

การพัฒนาทั้ง ๔ ด้านนี้ เหมือนปลูกต้นไม้เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์และตนเอง ท่านกำหนดให้ทำให้พร้อมทั้ง ๔ ด้าน อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ ทั้งถูกต้องและทั้งครบถ้วน เมื่อบุคคลมีคุณสมบัติที่ดีดังกล่าวข้างต้น ก็จะส่งผลให้เกิดสังคมพึงปรารถนา ระบบควบคุมสังคมที่ดีต้องมีความถูกต้องด้วย จึงจะอำนวยให้บุคคลมีการพัฒนาฝึกฝนตน จนเข้าถึงสภาพที่พึงประสงค์

ในพระพุทธศาสนการพัฒนาคนและสังคมอย่างสัมพันธ์ควบคู่กันไปและเป็นปัจจัยต่อกัน โดยคำนึงถึงธรรมชาติแวดล้อมพร้อมไปด้วย ตามหลักการที่จัดไว้เป็นระบบอย่างครบถ้วนชัดเจน พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์เป็นสำคัญโดยมุ่งพัฒนา ๔ ด้าน คือ ด้านกาย ศีล จิต และ

^๒พุทธทาสภิกขุ, *เยาวชนกับความรอดของสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕-๔๖.

ปัญญา^๓ และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาให้นิยามว่า (Development Strategy) เป็นวิธีการหรือแผนการอันชาญฉลาดที่จะบรรลุเป้าหมายในการดำเนินการพัฒนาซึ่งอธิบายได้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ (Strategy) หมายถึง แผนการอันชาญฉลาดสำหรับใช้ทำงานพัฒนาเรื่องหนึ่งเรื่องใดให้บรรลุเป้าหมาย ความชาญฉลาดของยุทธศาสตร์ปรากฏในลักษณะดังต่อไปนี้ (๑) หลักวิชาการรองรับและเป็น หลักวิชาการที่ถูกต้องเป็นวิทยาศาสตร์ (๒) ใช้ข้อมูลสภาพจริงของท้องถิ่นหรือสถานที่แห่งนั้นมาช่วยในการกำหนดยุทธศาสตร์ (๓) เป็นแผนการที่คนทั่วไป (หรือฝ่ายตรงกันข้าม) ไม่คุ้นเคยมาก่อนเมื่อ ดำเนินการตามแผนการนี้จะได้ผลอย่างคุ้มค่าหรือคุ้มทุน ส่วนคำว่า การพัฒนา (Development) หมายถึง การทำให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่ซึ่งเป็นผลผลิต (Output) โดยใช้ปัจจัยนำเข้า (Input) และมีกระบวนการ (Process) ที่ก่อให้เกิดผลผลิตนั้น^๔

อย่างไรก็ดี การพัฒนา หมายถึง การกระทำเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนั้น จะต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้น หรือดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ และการพัฒนา เมื่อนำมา วิเคราะห์แล้ว จะเห็นว่ามี การให้ความหมายตามแนวทาง ๓ แนว คือ ในแง่ของความก้าวหน้า ในแง่ที่ เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อให้เกิดความเจริญ และในแง่ของวิธีการในการดำเนินการพัฒนา^๕ สอดคล้องกับ คำว่า “พัฒนา” หรือ “วัฒนา” ในภาษาบาลีนั้นแปลว่า รก คือ รกอย่างหนาแน่น เช่น รกหญ้า ฝนบนศีรษะรก ก็เรียกว่าพัฒนา คือเป็นความเจริญด้วยเหมือนกัน ถ้าบุคคลมีความประพฤติ หรือการกระทำที่ไม่มีประโยชน์อะไรในโลกนี้ ก็เรียกว่า คนทำโลกให้รก รวมความคำว่า “พัฒนา” แปลว่า ทำให้รก หรือสร้างความรก ถ้าจะให้รกไปด้วยคนดี หรือทรัพยากรมนุษย์ที่ดีแล้วจำเป็นต้อง ส่งเสริมปลูกสร้าง ทัศนคติโดยต้องพัฒนาทางจิต ซึ่งเป็นผู้นำของกาย ถ้าจะให้รกไปด้วยปัญญา ยาก รกด้วยความโกลาหลวุ่นวาย ก็ต้องพัฒนาวัตถุ การพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ๒ ด้าน กล่าวคือ ควรพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจให้ควบคู่และทัศนคติ โดยเฉพาะทัศนคติเป็น การพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องเน้นเป็นพิเศษ เพราะการพัฒนาถูกต้องดีแล้ว ก็จะสามารถควบคุม การพัฒนาทางด้านวัตถุให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องได้และการพัฒนาจิตที่ถูกต้องก็คือ พัฒนาจิตให้มี ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจนกระทั่งพัฒนาจิตให้มีสมาธิ ตั้งมั่น มั่นคง สะอาด สว่าง จากกิเลส เครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงาน สามารถจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^๖

นักวิชาการต่างประเทศให้ทัศนะว่า การพัฒนารูปแบบในการจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ ชุด ของการตัดสินใจและการปฏิบัติการต่างๆ ทางด้านการจัดการซึ่งจะเป็นตัวกำหนดการดำเนินงาน ระยะยาวของบริษัท ประกอบด้วย การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental Scanning) ทั้ง ภายในและภายนอกองค์การ การจัดท่ากลยุทธ์ (Strategic Formulation) ซึ่งเป็นแผนกลยุทธ์หรือ

^๓พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^๔เสถียร บุรีภักดี และคนอื่นๆ, ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ ใช้ในการพัฒนา, (เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

^๕ทวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๒.

^๖ณัฐหทัย ขลายนวัฒน์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักธรรม : กรณีศึกษา บริษัท ๕๐๕ โภค ภัณฑ์ จำกัด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

แผนระยะยาว การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy Implementation) และการประเมินผลและการควบคุม (evaluation and control) และได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การศึกษาการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นที่การตรวจสอบและประเมิน โอกาส (Opportunities--O) และอุปสรรค หรือข้อจำกัด (Threats--T) โดยคำนึงถึง จุดแข็ง (Strengths--S) และจุดอ่อน (Weaknesses--W) ของบริษัทเป็นหลักสำคัญ^๗

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า “การพัฒนา” โดยลักษณะที่เพิ่มเข้ามานั้นที่สำคัญ คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^๘ และคุณสมบัติของผู้ดำเนินการพัฒนาองค์การที่จะทำให้ประสบความสำเร็จว่ามี ๔ ประการคือ^๙

(๑) เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (Creating a Vision) มีวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ และมีการร่วมกำหนดเป้าหมายกับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความผูกพันกับเป้าหมายนั้น และจะพยายามดำเนินการเพื่อให้เป้าหมายนั้นบรรลุผล

(๒) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสาร (Meaning through Communication)

(๓) เป็นผู้ที่มอบอำนาจให้กับผู้ปฏิบัติงาน (Empowerment) โดยให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป้าหมายและนโยบาย ซึ่งเมื่อเป้าหมายนั้นบรรลุผลผู้ปฏิบัติงานก็จะเกิดความพึงพอใจ รวมทั้งผู้นำให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาผู้ปฏิบัติงาน และช่วยเหลือเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคลด้วย

(๔) เป็นผู้ที่เข้าใจตนเอง (Self-Understanding) โดยรู้จุดอ่อนและจุดแข็งของตนเอง และเป็นผู้ที่ต้องการข้อมูลย้อนกลับของผลการปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาแนวคิดการพัฒนา

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖, หน้า ๗๗๙)	การพัฒนานำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๔๙, หน้า ๔๕-๔๖)	การพัฒนาเปรียบเสมือนพฤษภาทศมาส ๔ ต้น ๑) กายพฤษภา คือ การพัฒนาร่างกายให้เจริญ ถูกต้อง ด้วยการเจริญกายภาวนา ๒) จิตตพฤษภา คือ การพัฒนาจิตให้มีสุขภาพ มีสมรรถภาพทำ

^๗Wheelen T.L. & Hunger J.D., **Strategic Management and Business Policy**, 11th, (New Jersey : Pearson Prentice Hall, 2008), p.3.

^๘สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : เอ็มเทรคดิง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^๙Don Hellriegel, John W. Slocum and Richard W. Woodman, **Organizational Behavior**, 8th ed., (Ohio : South-Western College Publishing, 1998), pp. 303-304.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)	หน้าที่ได้ดี ๓) โภธิพฤชา คือ การพัฒนาสติปัญญาให้เห็นสิ่งทั้งปวง ๔) เมตเตยยพฤชา คือ การสร้างมิตรภาพที่มีรากฐานมั่นคง พัฒนา ๔ ด้าน คือกาย ศีล จิต และปัญญา
(๒๕๔๙, หน้า ๕๒)	
เนลิยว บุรีภักดี และคณะ	การทำให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่
(๒๕๕๓, หน้า ๕)	
ทวี ทิมขำ	การกระทำเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่
(๒๕๒๘, หน้า ๑-๒)	
ณัฐหทัย ชลายนวัฒน์	พัฒนาควรทั้งทางวัตถุและทางจิตใจให้ควบคู่และทัศนคติ
(๒๕๔๖, หน้า ๒๓)	
สัญญา สัญญาวิวัฒน์	ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ดีขึ้น
(๒๕๔๑, หน้า ๑๙)	
เฮลลriegel (Hellriegel) และคณะ	การกระทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย
(1998, pp. 303-304)	

สรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นแนวทางวิธีการในการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า และนำสู่การปฏิบัติให้เกิดขึ้นซึ่งสิ่งที่ตั้งถามและเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นสังคมทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อย่างเป็นรูปธรรมอันเป็นหนทางนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเป็นผลตามมา

๒.๑.๒ แนวคิดการพัฒนา

นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คำอธิบายเป็นแผนผังไดอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น หรืออาจเรียกอีกอย่างว่า โมเดล (Model) แบบจำลองหรือหุ่นจำลองเป็นคำ ที่ใช้กันแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวิชาการสาขาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการบริหารโมเดลหรือตัวแบบนี้มาจากคำ ในภาษาอังกฤษว่า “Model” ส่วนคำที่ใช้ในภาษาไทยนั้น ยังไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าจะใช้คำ ไตทั้งนี้ลักษณะคำ ที่ใช้นั้นส่วนใหญ่จะแตกต่างกันตามลักษณะวิธีอ้างอิงแหล่งที่มาและที่ใช้แล้วบัญญัติศัพท์ใหม่ขึ้นเรียกว่า สูตรเศรษฐกิจ ส่วนสูตรเศรษฐกิจจะเป็นสาขาใด ก็เติมชื่อสาขาที่เกี่ยวข้องลงไปอาทิ สูตรเศรษฐกิจของการศึกษา สูตรเศรษฐกิจทางวิศวกรรมศาสตร์ หรือนักวิชาการบางท่านเรียกว่า โมเดล ทับศัพท์ในภาษาอังกฤษ ความหมายของคำว่า โมเดล ที่ใช้กันมีหลายอย่าง เช่น ในสาขาวิชาโสตทัศนศึกษาเรียกว่า หุ่นจำลอง หมายถึง การจำลองแบบลักษณะที่เป็นสามมิติคล้ายคลึงหรือเหมือนกับของจริงต่างกันที่ขนาด นอกจากนึ่งวงการศึกษ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์และวิศวกรรม ก็เรียกว่าหุ่นจำลอง เพราะช่วยให้เข้าใจสภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้นได้อย่างลึกซึ้ง เช่น โลกระบบสุริยจักรวาลอวยะภายในของคน

ส่วนประกอบเครื่องจักร และลักษณะของโมเดล ส่วนในด้านการบริหารนั้นนิยมเรียกว่า รูปแบบหรือต้นแบบ รูปแบบโดยทั่วไปควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้^{๑๐}

- รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือสามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้

- โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้

- รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

- รูปแบบควรจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative relationships)

ถึงกระนั้นรูปแบบจำลองยังหมายถึง การย่อปรากฏการณ์จริงให้เล็กลงเพื่อใช้ทำความเข้าใจข้อเท็จจริง ปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ โดยจัดวางแบบแผนให้เข้าใจง่ายขึ้น แบบจำลองไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่เป็นตัวแทนของความจริง หรือปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นและยังได้จำแนกประเภทรูปแบบออกเป็น ๒ ประเภท^{๑๑} คือ

๑) รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) ได้แก่

- รูปแบบคล้ายจริง (Iconic model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลองหุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า เป็นต้น

- รูปแบบเสมือนจริง (Analog model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองจริงเครื่องบินจำลองที่บินได้หรือเครื่องบินเป็นต้น แบบจำลองชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงกว่าแบบแรก

๒) รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic model) ได้แก่

- รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือแบบจำลองเชิงคุณภาพ (Qualitative model) รูปแบบชนิดนี้พบมากที่สุด เป็นการใช้อธิบายความปกติธรรมดา ในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงาน คำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

- รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณเช่น สมการและโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาแบบ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๒.๒ ดังนี้

^{๑๐}ทศนา แหมมณี, รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕, หน้า ๒๑๘-๒๑๙.

^{๑๑}Smith, R. H., and Others, "Management : Making Organizations Perform", (New York : Macmillan, 1980), pp. 6-8.

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาแนวคิดการพัฒนารูปแบบ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ทิตนา แคมมณี (๒๕๔๕, หน้า ๒๑๘-๒๑๙)	เค้าโครงของเรื่องที่ต้องการศึกษาโดยแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน เพื่อช่วยในการศึกษา ปัญหา แนวคิด และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจง่ายและดียิ่งขึ้น
Smith, R. H., and Others (1980), pp. 6-8.)	การย่อปรากฏการณ์จริงให้เล็กลงเพื่อใช้ทำความเข้าใจข้อเท็จจริงปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ คือ รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical model) รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic model)

สรุปได้ว่า รูปแบบมีสองลักษณะ คือ เชิงกายภาพ ซึ่งหมายถึง แบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และความหมายเชิงแนวคิด คุณลักษณะซึ่งหมายถึง แบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรมและความหมายเชิงแนวความเป็นจริงอย่างง่าย หรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ออกมาให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องความเป็นเหตุเป็นผล และการเชื่อมโยงสิ่งที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน โดยใช้เหตุผล ข้อมูลและฐานคติมาประกอบกัน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อธิบายทฤษฎีที่มีอยู่แล้วให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ใช้เป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎีใหม่ ๆ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

๒.๑.๓ อปริหานิยธรรม ๗

อปริหานิยธรรม ๗ หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ๗ ประการ ผู้ปฏิบัติธรรมนี้จะเป็นไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์คือ

ฝ่ายบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมจะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในสังคมซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ปัญหาลูกไปติดยาเสพติด ก็จะไม่เกิดขึ้น ในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาด ทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำการที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ เช่น ในครอบครัวมีอะไรปรึกษารือกันก็ต้องอยู่พร้อม ๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตนหรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ตัวอย่าง เช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย จะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้

๔. เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟัง พ่อ แม่ ก็จะเป็นคนดีได้เพราะไม่มีพ่อแม่คนไหน อยากรู้อยากเห็นตัวเองให้ชั่ว

๕. ไม่ชมเชยล่วงเกินสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้ การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือชมเชยรังแก ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกกดขี่ข่มขืนมาก ๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น

๖. สักการะเคารพเจดีย์ หมายถึงการให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์

๗. ให้การอารักขา คัมภีร์ อ้นขอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือการคุ้มครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย ๔ เป็นต้น

ฝ่ายพระสงฆ์

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิคม ในกิจของสงฆ์ที่ต้องทำร่วมกันไม่ว่าเรื่องเล็กหรือใหญ่ เช่น การทำอุโบสถสังฆกรรม

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและทำกิจที่สงฆ์ต้องทำการประชุมถือว่าเป็นกิจที่สงฆ์ต้องทำร่วมกัน แต่การที่จะให้สงฆ์ทุกรูปยอมรับซึ่งกันและกัน เพื่อความสามัคคีก็ต้องอาศัยความพร้อมเพรียงกันทุก ๆ ครั้ง เช่น การทำพิธีกรรมในงานมงคลนิยมใช้พระสงฆ์ ๙ รูป ก็ต้องมาพร้อมกันจึงจะทำพิธีกรรมได้

๓. ไม่บัญญัติในสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้ ถือว่าสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตาม

๔. เคารพนับถือและรับฟังถ้อยคำของภิกษุผู้ใหญ่ ในการปกครองของพระสงฆ์จะให้อำนาจแก่ผู้ที่มีความสามารถตามบรรดาศักดิ์ เช่น ภิกษุผู้ใหญ่สังฆปริณายก สังฆปริณายก ภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. ไม่ลู่อำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น เพราะพระสงฆ์ตัดแล้วซึ่งกิเลสตัณหา ความอยากมีอยากได้จะต้องไม่เกิดขึ้น จึงจะเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป

๖. ยินดีในเสนาสนะอันควร คือพระสงฆ์ต้องมีชีวิตเรียบง่าย มุ่งแสวงหาธรรมเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้อื่น

๗. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณร เป็นผู้มั่งคิล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข คือ พระสงฆ์ต้องใจกว้างยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่และมีความปรารถนาดีต่อสมาชิกเก่า เพื่อสังคมสงฆ์จะได้ไม่เกิดความเสื่อม

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการอนุรักษ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการอนุรักษ์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “การอนุรักษ์” ไว้มากมาย ผู้ศึกษาขอนำเสนอเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ดังนี้

การอนุรักษ์มีความหมายอยู่หลายระดับ ซึ่งเป็นได้ทั้งในระดับท้องถิ่นถึงระดับสากล ในระดับท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วัด และประชาชนเป็นผู้ดำเนินการโดยในแต่ละระดับก็มีแนวคิดในการทำงานอยู่หลายวิธี ในระดับสากลจะเกี่ยวข้องในทางวิชาการซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเฉพาะทางโดยมีอาทิ เช่น กรมศิลปากร องค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก และสภาการพุทธสถานระหว่างประเทศ หรือ อีโคโมสเป็นองค์กรที่มีส่วนร่วมกำหนดรับผิดชอบงานเหล่านี้

สภาการพุทธสถานระหว่างประเทศของไทย หรือ อีโคโมสไทย ได้ร่างกฎบัตรประเทศไทยโดยระบุว่า การอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม มีความเป็นมา พัฒนาการของการอนุรักษ์ ปัญหาของการอนุรักษ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีสาระสำคัญของความหลากหลายของสถาปัตยกรรม พุทธสถานและมรดกวัฒนธรรมในประเทศไทย มีหลักการว่าการอนุรักษ์ควรเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานหรือส่วนที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ปฏิบัติให้เหมาะสมต่อเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละแห่งโดยไม่ระบุระเบียบวิธีปฏิบัติ ในการอนุรักษ์ และการจัดการมรดกวัฒนธรรมไม่ควรละเลยที่จะมองถึงความสัมพันธ์กับมรดกทางธรรมชาติที่เป็นสิ่งแวดล้อมของสถาปัตยกรรม พุทธสถานและมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นด้วย เพื่อให้การอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม เป็นไปในแนวทางมาตรฐานเดียวกัน ข้อเสนอแนะควรเป็นการบูรณาการข้อกำหนด ระเบียบ วิธีปฏิบัติ ด้านการอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม ที่เป็นภารกิจของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมถึงมีการจัดการที่ดี โดยคำนึงถึงกรอบประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย สิทธิความเท่าเทียมของความเป็นมนุษย์ การมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กฎบัตรและแนวปฏิบัติในระดับนานาชาติในประเทศไทย^{๑๒} การอนุรักษ์พุทธสถาน ยึดถือความหมายตามคำจำกัดความในระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการอนุรักษ์พุทธสถาน ซึ่งได้อธิบายความหมายของการอนุรักษ์ว่า การอนุรักษ์ หมายความว่า การดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน และการบูรณะพุทธสถานด้วย

ปัจจุบันมีกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบายและโครงการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐ ดังนั้นอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ แห่ง

^{๑๒}กรมศิลปากร, คู่มือถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๗.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล กำหนดแนวทางแผนปฏิบัติการ มาตรการในการควบคุม ป้องกันและแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ รวมทั้งวางแผนการอนุรักษ์เฉพาะพื้นที่คุ้มครองเพื่อการอนุรักษ์ ประสานงาน ประเมินผล ติดตามและตรวจสอบ การดำเนินงานให้เป็นไปตามแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ ซึ่งได้ให้ความหมายของการสงวนรักษา และการอนุรักษ์ ไว้ดังนี้

การสงวนรักษา หมายถึง การรักษาไว้ในสภาพเดิมเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาความสำคัญและหลักฐานในการเป็นเครื่องชี้ให้เห็นวิวัฒนาการ ความรุ่งโรจน์ของศิลปวัฒนธรรมไว้ โดยปรับสภาพให้เข้ากับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในสังคมสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในด้านศิลปกรรมในปัจจุบันและอนาคตต่อไปได้ อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับนักวิชาการ/แหล่งข้อมูลท่านอื่น ๆ ก็ได้ให้ความหมายของ^{๑๓} การอนุรักษ์เพิ่มเติมไว้ว่า

การอนุรักษ์ เป็นเรื่องความรู้ในคุณค่าของความงามแห่งงานศิลปกรรม ภูมิทัศน์ และสภาวะแวดล้อมรอบ ๆ แหล่งศิลปกรรมนั้น ๆ

การอนุรักษ์ เป็นเรื่องของความเข้าใจในความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนอารยธรรมของมนุษย์รวมทั้งสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์และบุคคลที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ

การอนุรักษ์ เป็นเรื่องของความเข้าใจที่จะสงวนรักษาหลักฐานและพยานทางวิชาการทางประวัติศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไปในอนาคต

การอนุรักษ์ เป็นเรื่องของความเข้าใจในการบำรุงรักษาสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญไม่ให้อายุสลายหายไปตามอายุขัยของสิ่งนั้น หรือถูกทำลายโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

การอนุรักษ์ หมายถึง การได้หรือการศึกษาการเก็บรักษาวัตถุพุทธและสมบัติของชาติอย่างมีประสิทธิภาพ คงประโยชน์นานที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด หรือพยายามให้คงสภาพเดิมได้จะเป็นการดีที่สุด^{๑๔}

ซึ่งการอนุรักษ์ นั้นไม่เพียงแต่การเก็บอาคารเพื่อการรักษาเท่านั้น หากหมายถึงการถนอมดูแลรักษาทุกสิ่งจากตัวอาคารถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และบรรยากาศ ในจินตภาพอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยเชื่อว่าเมืองไม่ใช่เป็นเพียงผลงานที่แสดงในพิพิธภัณฑ์ หากแต่เป็นศูนย์กลางของชีวิตที่ดำเนินต่อไป

^{๑๓}วิจิตร สิ้นสิริ และนิล เอี่ยมสำอาง, แบบฝึกหัดรวบยอด ส. ๑๐๒ ประเทศของเรา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๗.

^{๑๔}Colin Buchanan. and Partners., *Bath : A Study in Conservation*, (Report to the Mir. and Local Government. and Bath City Council. London : HMSO., 1968), p. 127.

ซึ่งต้องศึกษาค้นคว้าและนำคุณค่าที่ได้เผยแพร่กลับไปสู่สังคมอย่างกว้างขวางอีกครั้ง เป็นการยกระดับสังคมให้หันมาสนใจในมรดกศิลปะและวัฒนธรรม^{๑๕} หลักสำคัญของการอนุรักษ์ในยุคแรกคือการสงวนรักษา (Preservation) เช่น การศึกษาโครงสร้างชนิดและส่วนประกอบของวัตถุ การหาสาเหตุของการชำรุด การกำจัดสิ่งที่ก่อเหตุให้เกิดความชำรุดเสียหายวิธีการสงวนรักษาให้มีสภาพคงทนต่อไปได้ การเก็บรักษาและการจัดแสดง^{๑๖} ดังมีรายงานสัมมนาที่เกี่ยวกับ Civic Trust ที่ Royal Festival Hall ได้ให้หลักการเพื่อการอนุรักษ์ไว้ว่า

๑. เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีขึ้นใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น

๒. เพื่ออนุรักษ์อาคาร กลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง

๓. เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ ให้กับอาคาร

๔. จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจว่าที่นั้นๆ มีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย

๕. จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

ในปัจจุบันเป็นยุคของการพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าเท่าเทียมกับอารยประเทศ สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นหลักการในการพัฒนาโดยไม่ทำลายและต้องพยายามที่จะรักษาดุลยภาพระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาให้เหมาะสม^{๑๗} ในการที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการได้ จำเป็นต้องเข้าใจในหลักการเสียก่อน การอนุรักษ์กับการพัฒนานั้นไม่ใช่สิ่งตรงข้ามอันแยกออกจากกัน แต่จะต้องถือว่าการพัฒนาเป็นการอนุรักษ์เป็นส่วนอันสอดคล้องประสานกัน ดังกล่าว เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังเกลียวเชือก ซึ่งหากยอมรับในข้อความตกลงคำกล่าวนี้อยอมสรุปเป็นหลักการได้ คือ

๑. พึงจัดความเชื่ออย่างผิวดิน ที่ว่าการพัฒนาเป็นการอนุรักษ์เป็นสิ่งขัดกัน

๒. พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่า แท้ที่จริงการพัฒนาเป็นการอนุรักษ์นั้นเป็นส่วนประกอบต่อกันและกัน

๓. พึงกำหนดว่าไม่มีขอบเขตการพัฒนาอันใดที่ถือได้ว่าสมบูรณ์หากขาดข้อพิจารณาในด้านการอนุรักษ์รวมอยู่ด้วยกันอย่างดุลยภาพ^{๑๘}

การยอมรับในข้อที่ว่ามรดกด้านอารยธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมอันล้ำค่าของโลก ซึ่งมนุษยชาติทุกภาษาต่างเป็นเจ้าของและปกป้องรักษา ฉะนั้นเราทุกคนต้องมีหน้าที่คุ้มครอง

^{๑๕}สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล., เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรม ภาควิชาการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, การอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^{๑๖}Middieton Michale , Conservation in Action A Progress Report on What is Being Done in Britain 's Conservation area, Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall, (London. : Civic Trust, 1972), p. 8.

^{๑๗}นิจ ธิญชีระนันท์, เอกสารการสอนชุด วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑๙.

^{๑๘}Sandys Ducan, Tourism and Heritage Conservation, (PATA conference bangkok : November, 1979), pp. 4 -7.

ป้องกันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้รอดพ้นจากอันตรายร้ายแรงนานับการ ซึ่งได้แก่การพังทลายอันเกิดจากการละลายไม่เอาใจใส่ หรือผลพิษในอากาศหรือสาเหตุอื่น ๆ อีกมากมายโดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบในเรื่องการรื้อทำลาย เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาแผนใหม่ คือการสร้างอาคารใหม่เพื่อเชิดชูอาคารเก่าให้ชัดเจน โดยต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของสถาปนิกกว่ามีความสามารถเพียงใด^{๑๙} หนทางหนึ่งในการอนุรักษ์ให้ได้ผลนั้นคือการดัดแปลง นำเอาสถาปัตยกรรมต่าง ๆ และพุทธสถาน นำมาใช้ในลักษณะการอย่างใหม่ที่ดียิ่งกว่าเดิมและเกิดความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน แต่กิจการดังกล่าวจะสำเร็จได้ ก็ต่อเมื่อสามารถรักษาหลักการของการอนุรักษ์ไว้ได้ คือผลของการดัดแปลงจะต้องยังคงไว้ซึ่งลักษณะส่วนใหญ่และรายละเอียด ส่วนสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือพุทธสถานนั้น เช่นเดียวกับคงไว้ซึ่งคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม และคงไว้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์พุทธคติและวิชาที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่ให้ความหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

๒.๒.๒ ความเป็นมาและการพัฒนาของการอนุรักษ์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านได้กล่าวถึงความเป็นมา และพัฒนาการของการอนุรักษ์ ไว้มากมาย ผู้ศึกษาขอเสนอเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ดังนี้

ตั้งแต่ครั้งหลังของศตวรรษที่ 20 (ค.ศ.1950-1999) การอนุรักษ์เป็นที่ยอมรับ ของนานาชาติว่ามีความสำคัญต่อมนุษยชาติ มีการยกย่องศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม เมืองชุมชนและพุทธสถานให้เป็นมรดกโลกโดยมีการยอมรับว่าโลกมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม และเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เป็นผลให้ปรัชญาและวิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์มีความซับซ้อนและแตกต่าง โดยเฉพาะความเห็นของตะวันตกและตะวันออก ซึ่งตำราเล่มนี้จะแยกแยะระหว่างตะวันตก ซึ่งจะเน้นการอนุรักษ์ลักษณะทางกายภาพมองข้ามข้อสำคัญทางวัฒนธรรมและธรรมเนียมประเพณี ส่วนทางตะวันออกที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ที่สัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและบุญกุศลที่เกิดกับจิตใจ โดยบางครั้งจะละทิ้งลักษณะทางกายภาพดั้งเดิมบางส่วนที่ไม่สำคัญ

การอนุรักษ์เริ่มจากในยุโรปและโลกตะวันตก^{๒๐} วัฒนธรรมศาสนา ความเป็นอยู่ ทำให้มีการสร้างศิลปะ สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม ที่สนองด้านจิตใจและการสนองความต้องการด้านการอยู่อาศัย สถาปัตยกรรมที่สวยงามได้ตกทอดมาสู่คนรุ่นหลัง ต่อมาเมื่อสังคมได้เจริญขึ้นโดยในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม สังคมชนบทหรือสังคมเกษตรกรรมได้อพยพรวมกันเป็นกลุ่มก้อนเป็นชุมชนและเมือง สังคมอุตสาหกรรมทำให้ผู้คนละทิ้งชนบทหันมาสู่เมืองเกิดความต้องการอาคารที่มีพื้นที่มากขึ้น ทำให้ศิลปะ สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรมรุ่นแรก ๆ หมดคุณค่าด้านการใช้สอยถูกรื้อทิ้ง ดังนั้นกระแสการอนุรักษ์ได้เริ่มดำเนินการรักษาคุณค่าเดิมของสิ่งนั้น ๆ พร้อมทั้งมีการพัฒนาควบคู่กันไป

^{๑๙}วีรวุฒิ โอตระกูล, “มาอนุรักษ์กันเถิด”, วารสารสถาปนิก, (ฉบับ ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์, ๒๕๔๐) : ๑๓๒.

^{๒๐}สุรัสวดี สุขสวัสดิ์, ม.ล., เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรม ภาควิชาการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลือรุ่งเรือง, การอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม, หน้า ๑๑.

การอนุรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงการเก็บรักษาของเก่าเข้าพิพิธภัณฑ์เท่านั้น หากต้องศึกษาค้นคว้าและนำคุณค่าที่ได้เผยแพร่กลับไปสู่สังคมอย่างกว้างขวางอีกครั้ง เป็นการยกระดับสังคมให้หันมาสนใจในมรดกศิลปะและวัฒนธรรม หลักสำคัญของการอนุรักษ์ในยุคแรกคือการสงวนรักษา (Preservation) เช่น การศึกษาโครงสร้างชนิดและส่วนประกอบของวัตถุ การหาสาเหตุของการชำรุด การกำจัดสิ่งที่ไม่ก่อเหตุให้เกิดความชำรุดเสียหายวิธีการสงวนรักษาให้มีสภาพคงทนต่อไปได้ การเก็บรักษาและการจัดแสดง

สมัยเรเนซองส์ (Renaissance) อิตาลีเป็นผู้นำที่เฟื่องฟูทางเศรษฐกิจ นอกจากสถาบันศาสนา และสถาบันกษัตริย์ที่เป็นผู้อุปถัมภ์ศิลปะกลุ่มพ่อค้าวานิชก็เป็นผู้ที่ส่งเสริมศิลปะ และวัฒนธรรม ที่สำคัญมีการศึกษาสถาปัตยกรรม พุทธสถาน วัฒนธรรมในอดีตยุค กรีกและโรมันแล้ว นำมาพัฒนาเป็นศิลปะร่วมยุคจนกลายเป็นยุคทองในประวัติศาสตร์ศิลปะของตะวันตก สังคมตะวันตกในยุคต่อมาจึงหันมาให้ความสนใจต่อการอนุรักษ์มีกฎหมายการอนุรักษ์เป็นครั้งแรก ในรัสเซียในยุคที่อยู่ภายใต้การปกครองของ Grand Duke of Hesse Darmstadt (ค.ศ.1753-1830) ถัดมาอังกฤษได้ออกกฎหมาย Ancient Monuments Act (ค.ศ.1882) จนในที่สุดประเทศในยุโรป ก็ตื่นตัวมากขึ้น เรื่องการอนุรักษ์ ซึ่งมีสาเหตุประการสำคัญมาจากความหวงแหนมรดกวัฒนธรรม ที่เสียหายเนื่องจากสงครามและการปฏิวัติอุตสาหกรรมนั่นเอง

ในการศึกษาระดับปริญญาเอกของ Jukka Jokilehto (ค.ศ.1986) เรื่องประวัติศาสตร์ของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม (A History of Architecture Conservation : the Contribution of English, French, German and Italian Thought towards an International Approach to the Conservation of Cultural Property) ได้แสดงปรัชญาของการอนุรักษ์ตะวันตกแบบชาวยุโรป เป็นการบูรณะ/ปฏิสังขรณ์สมัยใหม่ในยุโรป ขณะนั้นที่ได้สืบทอดและพัฒนามาจากความคิดแบบตะวันตกในสมัยเรเนซองส์ที่รักษารูปแบบพุทธไว้ให้มากที่สุด ความพยายามในการสรุปรูปแบบแนวคิดปีที่สร้าง ผู้ที่สร้าง ในครั้งแรกเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในการวิเคราะห์สิ่งเหล่านั้นไม่ยากและอาจจะทำได้เลยในเวลาสั้นๆ Jokilehto ทำให้เกิดกระแสการทวนความคิดที่เคยเกิดขึ้นและคล้ายคลึงกันในการสร้างทฤษฎีการอนุรักษ์

ประวัติศาสตร์ของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม^{๒๑} ในระยะแรกตามการปฏิบัติเชิงกายภาพ ได้ถูกเรียกรวมว่าเป็นการบูรณะ/ปฏิสังขรณ์ (Restoration/Reconstruction) ซึ่งหมายถึงการทำให้สถาปัตยกรรมคืนสภาพสู่ลักษณะที่เคยปรากฏในอดีต และสามารถทำให้มันเป็นส่วนที่เข้ากับโลกปัจจุบัน ได้มีการประกาศนียบัตรขึ้นเป็นหลักการเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1794 ในการประชุมแห่งชาติ ที่ประเทศฝรั่งเศส และต่อจากนั้นวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมตามแนวความคิดต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นโดยต่อเนื่องกันมา

ในยุคแรกของการบูรณะ/ปฏิสังขรณ์ First Concept of Restoration Reconstruction (ค.ศ.1810-1830) หลังจากที่มีการประกาศนียบัตรของการบูรณะ/ปฏิสังขรณ์ ขึ้นในประเทศฝรั่งเศสแล้วในตอนต้นศตวรรษที่ 19 แนวคิดแรกในการบูรณะโดยการประกอบขึ้นใหม่จาก

^{๒๑}นิคม มุสิกคามะ และ ธาดา สุทธิธรรม, ประวัติของแนวคิดและวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมตามแนวความคิดปัจจุบัน, วารสารศิลปากร, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๔, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลือรุ่งเรือง, หน้า ๑๒.

ของเดิมและทำเลียนแบบส่วนที่ขาดหายไปได้เกิดขึ้น โดยถือหลักการนำส่วนประกอบของพุทธที่หล่นเกลื่อนกลาดอยู่มาประกอบให้เกิดความแตกต่างโดยชัดเจนระหว่างของเดิมกับส่วนประกอบที่ทำเลียนขึ้น การบูรณะพุทธสถานต่าง ๆ ในขณะนั้นได้กระทำตามวิธีการนี้กันอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณะพุทธสถานสมัยคลาสสิกที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี

ยุคบูรณะ/ปฏิสังขรณ์แบบฝรั่งเศส French Stylistic restoration (ค.ศ.1830-1870) Viollet-le-duc (1814-1879) เป็นนักประวัติศาสตร์และนักทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมผู้ทำการบูรณะ/ปฏิสังขรณ์วิหารเป็นจำนวนมากรวมทั้งวิหาร Notre Dame ในปารีสเขาได้เสนอแนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศสว่า “การบูรณะตามรูปแบบ” หรือการบูรณะแบบให้เป็นสไตล์เดียวกัน ตามแนวความคิดนี้พุทธสถานแต่ละแห่งไม่ว่าจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง จึงก่อให้เกิดการก่อสร้างเพื่อดัดแปลงและต่อเติมขนานใหญ่ ทำให้พุทธสถานต่าง ๆ เปลี่ยนไปในรูปเดียวกัน

ยุคบูรณะ/ปฏิสังขรณ์แบบอังกฤษ English Romantic restoration (ค.ศ.1850) ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ในขณะที่ประเทศฝรั่งเศสดำเนินการบูรณะแบบ “Stylistic” ได้มีการพัฒนาการปฏิสังขรณ์แบบ “Romantic” ขึ้นในประเทศอังกฤษ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากแนวคิดแบบ โรแมนติกที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งแทนที่จะมีการดำเนินการต่อเติมแบบเฉพาะขึ้นอย่างรุนแรงในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารในขณะบูรณะ กลับเห็นว่าควรที่จะเคารพพุทธสถานในรูปแบบ ที่มันเป็นอยู่ พุทธสถานในอดีตแม้จะเป็นซากผุพัง ก็มีคุณค่าเฉพาะในตัวเอง และแสดงถึงความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จึงสมควรให้มีความจริงใจต่อพุทธสถานเหล่านั้น แนวความคิดนี้ก่อให้เกิดความรักเทิดทูนในพุทธสถาน และสถาปนิกวิศวกรผู้ก่อสร้างและถือว่าการปฏิบัติการใดด้วยน้ำมือมนุษย์สถาปนิกรุ่นหลัง ไม่อาจกระทำได้ เพราะถือเป็นความโหดร้ายและลบหลู่ห่มันพุทธสถาน จึงไม่สมควรกระทำ การอนุรักษ์พุทธสถานควรคงอยู่อย่างที่เป็น ห้ามจับต้องหรือป้องกันมันจากการพังทลายลงมา ผู้สนับสนุนแนวความคิดนี้คือ John Ruskin (ค.ศ.1819-1900) นักเขียน และนักวิจารณ์ในแนวคิดแบบโรแมนติก เห็นว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีผลเสียต่อสังคมมากมาย หลายแง่ เขาถือว่าการบูรณะ (Reconstruction) เป็นสิ่งที่ผิด เพราะการทดแทนวัสดุสมัยพุทธ เช่นก้อนหินเก่าๆ ด้วยวัสดุใหม่เป็นการทำลายพุทธสถาน และสิ่งที่คงอยู่คือรูปจำลองพุทธสถานนั้นเท่านั้น สำหรับการยืดยอายุของพุทธสถาน เขามีความเห็นว่ามันมีค่าเท่ากันเพราะเป็นการทำลาย ไม่ว่าจะเป็นการบูรณะหรือการทอดทิ้งพุทธสถาน แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ใดจำเป็นต้องบูรณะ (ซึ่งไม่ใช่ John Ruskin) ผู้นั้นควรจะเข้าใจถึงการทำลายนี้ และพยายามอย่าสร้างสิ่งแปลกปลอม ขึ้นบนพุทธสถานเลย

ยุคแนวความคิดที่พัฒนาสองแบบ Two approaches of concept in late 19 century A.D. (ค.ศ.1880-1890) ได้เกิดแนวความคิดสองแบบขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน กล่าวคือ

๑. แนวความคิดแรก เรียกว่า Historical Restoration ซึ่งมี Luca Beltrami เป็นผู้สนับสนุนและนำมาใช้ โดยยังยึดถือการดำเนินการอย่างกว้างขวางต่อพุทธสถานแบบ โรแมนติก แต่เพิ่มเติมรูปแบบของส่วนที่ขาดหายไปโดยการคาดเดาว่าอาคารนั้น ๆ ควรจะเป็นเช่นใดในอดีต (โดยศึกษาจากตัวอย่างอาคารที่คล้ายคลึงกันแล้วนำมาแบบอย่างนั้นมาใส่ในอาคารที่จะทำการปฏิสังขรณ์ แนววิธีนี้ จะต่างจากการปฏิสังขรณ์แบบ Stylistic ตรงที่แบบ Stylistic ไม่สนใจว่าพุทธสถานนั้นเดิมเป็นพุทธสถานสไตล์ใด แต่จะเปลี่ยนให้เป็นไปในสไตล์ที่ตนเลือกให้หมด)

๒. แนวความคิดที่สอง เป็นแนวความคิดที่ขัดแย้งกับแนวความคิดแรก โดยถึงแม้จะมีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ศิลป์เหมือนกัน แต่มีความลึกซึ้งกว่า เพราะถือว่าอาคารแต่ละหลังมีลักษณะเฉพาะของมันเองและแตกต่างกัน การคาดเดาแบบกว้าง ๆ โดยเอาตัวเองเป็นพื้นฐานแม้จะผ่านการวิเคราะห์แล้วก็ยังเหมือนเป็นสิ่งที่ผิด ผู้ทำการอนุรักษ์ซึ่งมีจิตสำนึกถือว่าตนเป็น “ศิลปิน-ผู้สร้าง” ควรจะรู้ดีกว่าคนอื่น ๆ ควรเปลี่ยนเป็น “ผู้มีจิตสำนึกของนักประวัติศาสตร์นักข้อมูลจากหนังสือพุทธในการอนุรักษ์พุทธสถาน” จึงเป็นการหาหลักฐานอ้างอิงโดยเฉพาะสำหรับอาคาร แต่ละแห่งเสียก่อน โดยอาจค้นคว้าจากภาพเขียนจากการบันทึกในอดีต หรือจากการวิเคราะห์โครงสร้าง

แนวคิด Camillo Boito Theory (ค.ศ. 1883) Boito ได้ประกาศหลักการปฏิสังขรณ์ตามแนวความคิดที่ได้ยึดถือมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถกล่าวโดยย่อได้ ๔ ข้อ ดังต่อไปนี้

๑. พุทธสถานนั้นนอกจากจะมีคุณค่าสำหรับการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมแล้ว ยังเป็นหลักฐานที่ใช้แสดงประวัติศาสตร์ของประชาชนและประเทศชาติ จึงสมควรได้รับความเคารพ มันย่อมเป็นการหลอกลวงและเป็นการกระทำที่ผิดถ้าจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นบนพุทธสถาน พุทธสถานควรได้รับการเสริมสร้างความแข็งแรงมากกว่าการซ่อมแซม และการซ่อมแซมมากกว่าการปฏิสังขรณ์ การเพิ่มเติมส่วนประกอบโดยเฉพาะการทำให้เป็นของใหม่ควรหลีกเลี่ยง

๒. หากการต่อเติมมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อความแข็งแรงของอาคาร หรือเพื่อความจำเป็นอื่นใดเป็นที่สุด การกระทำนั้นให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่เพียงพอ ลักษณะและวัสดุที่ใช้เป็นส่วนต่อเติมนั้นควรแตกต่างจากของเดิมแต่รูปลักษณะของอาคารดั้งเดิมก็ยังสามารถดำรงไว้ได้

๓. ส่วนต่อเติมที่เกิดขึ้นจากเวลาที่ผ่านมาในหลายสมัยถือเป็นส่วนของพุทธสถานนั้นที่พึงรักษาไว้ ยกเว้นมันจะเป็นการปกปิดหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของอาคารนั้น

กฎบัตรเอเธนส์ Athen Charter (ค.ศ.1931) เกิดขึ้นหลังจากหลักการของ Boito ซึ่งแพร่หลายเข้ามา ต้องใช้เวลาถึง ๔๘ ปีจึงเป็นที่ยอมรับในการประชุมนานาชาติด้านการปฏิสังขรณ์ที่กรุงเอเธนส์ กฎบัตรที่ออกในการประชุมครั้งนั้น นอกเหนือจากการยอมรับหลักการทั้งหมดของ Boito แล้ว ยังได้มีการเสนอแนะว่าสมควรให้มีการบำรุงรักษาพุทธสถานเป็นประจำ และควรใช้เทคนิคและระบบงานก่อสร้างที่ทันสมัยที่สุดในการปฏิสังขรณ์ด้วย

การปฏิสังขรณ์เชิงวิทยาศาสตร์ Scientific Restoration (ค.ศ.1932) ในปีถัดมาจากการประกาศกฎบัตรเอเธนส์ G. Giovannoni ได้ทำการขยายหลักการดังกล่าวและตั้งเป็นทฤษฎี การปฏิสังขรณ์ “เชิงวิทยาศาสตร์” ขึ้น ซึ่งที่แท้จริงแล้วควรจะเรียกว่าการปฏิสังขรณ์เชิงวิชาการ หรือ Scholarly Restoration เพราะมิได้มีการประดิษฐ์คิดค้นเชิงวิทยาศาสตร์ขึ้นมาใหม่ แต่เป็นการมองพุทธสถานในรูปแบบของหลักฐานการศึกษาเชิงวิชาการ โดยถือว่าทุกองค์ประกอบในพุทธสถานจะต้องถูกอนุรักษ์ไว้ ไม่ว่ามันจะเป็นส่วนปิดบังหรือบิดเบือนรูปลักษณะอันแท้จริงของพุทธสถานหรือไม่ก็ตาม ไม่มีการคำนึงว่ามันจะเหมาะสมหรือลดคุณค่าความงามของอาคารลงทุกอย่างต้องเก็บไว้เป็นหลักฐานให้หมด อย่างไรก็ตาม หลักการนี้ก็ได้รับการพิสูจน์ว่าไม่เหมาะสม เนื่องจากในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองระหว่างปี ค.ศ. 1943-1945 มีเมืองเป็นจำนวนมากได้ถูกทำลายลง การเก็บรักษาหลักฐานของอาคารไว้เช่นที่มันคงอยู่ในสภาพที่ถูกทำลาย โดยปฏิเสธการปฏิสังขรณ์ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมแห่งความงามสมบูรณ์จึงไม่อาจยอมรับได้

การปฏิสังขรณ์เชิงวิฤต Critical Restoration (ประมาณ ค.ศ. 1845) เกิดขึ้นภายหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง โดยถือว่าเมื่อสถาปัตยกรรมเป็นงานศิลปะ คุณค่าด้านศิลปะจึงเป็นคุณค่าที่อยู่เหนือคุณค่าอื่นใด ในการปฏิสังขรณ์อันดับแรกต้องสามารถเข้าใจถึงคุณค่าของพุทธสถานและสามารถตัดสินใจถึงความมีอยู่หรือขาดหายไปของคุณค่าด้านศิลปะของอาคารนั้นได้ และอันดับหลัง การปฏิสังขรณ์ต้องสามารถบูรณะและปลดปล่อยคุณค่าแห่งงานศิลปะออกมาให้ปรากฏ และที่เรียกว่าเป็นการปฏิสังขรณ์เชิงวิฤต เพราะการดำเนินการและผลลัพธ์ที่จะปรากฏออกมาต้องมีการควบคุมอยู่ตลอดเวลา เพราะเมื่อทำให้อาคารเสียไปย่อมแทบจะเป็นไปไม่ได้ที่จะแก้คืนกลับมา

การปฏิสังขรณ์ตามแนวคิดนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์พุทธสถานให้ออกมาในรูปแบบ ที่มีคุณค่าสูงสุด การตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของพุทธสถานนั้นทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิสังขรณ์ให้อาคารปรากฏออกมาในรูปแบบแห่งสถานที่ และเวลาที่สามารถทำให้มันเข้ากับวัฒนธรรมในปัจจุบันได้ ทั้งยังสามารถก่อให้เกิดความซาบซึ้งในด้านศิลปะอีกด้วย

การปฏิสังขรณ์เชิงวิฤตมีอยู่ ๒ รูปแบบ ซึ่งมีความแตกต่างและขัดแย้งกัน

๑. รูปแบบแรก เมื่อมีการประเมินได้ว่าอาคารควรจะปรากฏอยู่ในรูปที่ปรากฏ ก็ให้คงสภาพไว้ เพราะถือว่าเป็นหลักฐานด้านข้อมูล

๒. รูปแบบที่สอง เมื่อมีการประเมินรูปแบบของอาคารว่าควรจะเปลี่ยนไป เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ส่วนต่อเติมซึ่งเกิดขึ้นภายหลังซึ่งอาจบิดเบือนคุณค่าความงาม ที่แท้จริงของอาคารจึงให้เอาออก (โดยไม่ใส่ใจว่ามันจะเป็นหลักฐานสำคัญยิ่งทางประวัติศาสตร์) และส่วนที่ขาดหายไปก็สนับสนุนให้มีการสร้างเลียนแบบขึ้น (โดยการเดาหรือใช้จินตนาการสร้างขึ้น ก็ได้ เมื่อไม่สามารถหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์)

แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองรูปแบบล้วนตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และแบบแผนในงานสถาปัตยกรรมนั้น ๆ

กฎบัตรเวนิส Venice Charter (ค.ศ.1964) ในการประชุมนานาชาติสำหรับสถาปนิก และนักเทคนิคเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถานทีเวนิส ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ.1964 (พ.ศ.๒๕๐๗) ได้มีการตราหลักในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเรียกว่า กฎบัตรสากลแห่งเมือง เวนิสว่าด้วยการสงวนรักษาและบูรณะอนุสรณ์สถานและแหล่งที่ตั้ง จากหลักการพื้นฐานตามกฎบัตรเฮเธนส์ โดยมีหลักการว่า การปฏิสังขรณ์ต้องหยุดลง ณ จุดที่มีการคาดเดาเกิดขึ้น แต่ถ้ามีความจำเป็นจริงๆ อันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ก็ควรจะทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดเดากับของเดิม โดยให้เป็นไปในลักษณะร่วมสมัย จากหลักการและวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมข้างต้นจะเห็นว่าเป็นการกล่าวถึงการอนุรักษ์อาคารเดี่ยวเฉพาะหลัง ซึ่งแท้ที่จริงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมได้ขยายวงกว้างขึ้นตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยเริ่มมีการมองอาคารควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อมที่มันตั้งอยู่ มีการมองอาคารเป็นกลุ่มเป็นชุมชน และขยายออกเป็นเมือง ทั้งเมือง และอาคารต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ที่มองนั้นอาจมีรูปแบบเรียบง่ายและต่ำต้อย แต่เมื่อมาอยู่รวมกันสามารถมีคุณค่าในแง่ของการเป็น “ตัวแทน” ของอดีต ดังนั้น การอนุรักษ์อาคารในรูปแบบของชุมชนหรือเขตพื้นที่จึงเริ่มขึ้น ซึ่งก็มีการกล่าวถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมบ้างในกฎบัตรแห่งเมืองเวนิส กฎบัตรเวนิส ส่วนหนึ่งกล่าวว่า งานสร้างชิ้นใหม่ทั้งปวง จะต้องไม่จัดเป็นลำดับแรกในการซ่อมแซมด้วยวิธีแอนัสทีโลซิส (Anastylosis) เท่านั้น กล่าวคือ การประกอบส่วนที่มีอยู่แล้วเข้าด้วยกันนั้น ส่วนที่ขาดหายไปอนุญาตให้สร้างเติมได้ วัสดุที่ใช้ใน

การเสริมสร้างนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับ และจะต้องใช้ให้น้อยที่สุด เพื่อเป็นที่แน่นอนว่าเป็นการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมและคงไว้ตามรูปลักษณะเดิม

การที่ในยุโรปได้ให้กำเนิดกฎบัตรสำคัญๆ ที่ว่าด้วยเรื่องของการอนุรักษ์ขึ้นเป็นสากล เช่น Athen Charter (ค.ศ.1931) Venice Charter (ค.ศ.1964) Burra Charter (ค.ศ.1999) เป็นต้น ซึ่งเป็นกฎบัตรที่จัดทำโดยองค์การระหว่างประเทศ คือ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) และ สภาการพุทธสถานระหว่างประเทศหรือ ไอโคโมส (ICOMOS The International Council on Monuments and Sites) ได้ให้คำจำกัดความของการอนุรักษ์ที่นำมายกตัวอย่างแปลได้ว่า

๑. พุทธสถาน หมายถึง พื้นที่ ที่ดิน ภูมิทัศน์ อาคาร กลุ่มอาคาร รวมถึงส่วนประกอบองค์ประกอบอื่นๆ ในพื้นที่ว่างและทัศนียภาพ

๒. ความสำคัญทางวัฒนธรรม หมายถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สำหรับคนในยุคปัจจุบันและอนาคต ความสำคัญทางวัฒนธรรม มีอยู่ในตัวพุทธสถานเอง ในโครงสร้าง บริเวณโดยรอบ

๓. การอนุรักษ์ หมายถึงกระบวนการต่างๆ ที่ดูแลรักษาพุทธสถานนั้นไว้ให้คงคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมต่อไป

๔. การบำรุงรักษา หมายถึง การดูแลป้องกันวัสดุและบริเวณโดยรอบพุทธสถานนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่างจากการซ่อมแซมตรงที่การซ่อมแซมจะเกี่ยวข้องการปฏิสังขรณ์และการบูรณะ

๕. การสงวนรักษา หมายถึง การดูแลรักษาโครงสร้างของพุทธสถานไว้ตามสภาพเดิม และชะลอความเสียหายที่จะเกิดขึ้น

๖. การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้โครงสร้างของพุทธสถานกลับคืนสู่สภาพเดิมโดยนำสิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นมาออกไปหรือรวบรวมส่วนประกอบที่เหลืออยู่ให้กลับสู่สภาพเดิมโดยไม่ใช้วัสดุใหม่

๗. การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซมให้เหมือนเดิมโดยต่างจากปฏิสังขรณ์ตรงที่ใช้วัสดุที่ทำขึ้นมาใหม่

๘. การปรับปรุง การปรับเปลี่ยน หมายถึง การปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะแก่การใช้งานที่มีอยู่หรือที่จะมีขึ้น

๙. การใช้การอนุรักษ์ หมายถึง หน้าที่ของพุทธสถานรวมถึงกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในพุทธสถาน

๑๐. การใช้งานที่เหมาะสม หมายถึง การใช้พื้นที่ที่ตระหนักถึงความสำคัญทางวัฒนธรรมของพุทธสถาน เช่นการใช้งานที่ไม่มีผลกระทบหรือมีผลกระทบน้อยต่อความสำคัญทางวัฒนธรรม

๑๑. การสื่อความหมาย คือ การอธิบายว่าพุทธสถานมีความสำคัญอย่างไร สื่ออะไรทำให้ระลึกถึงอะไรหรือแสดงออกถึงสิ่งใด

๑๒. การตีความ หมายถึง การนำเสนอความสำคัญทางวัฒนธรรมของพุทธสถานในทุกรูปแบบ

สถาปนิกนักอนุรักษ์^{๒๒} ให้การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมมีความหมายรวมถึงการสงวนปกป้องรักษาจากความสูญเสีย ละทิ้ง ทำลาย เพื่อทำให้มรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นสามารถใช้การอนุรักษ์ในความสุขทางจิตใจของตนและของคนรุ่นต่อไป ในการปฏิบัติการในงานอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังเนื่องจากต้องเกี่ยวข้องกับการเข้าไปกระทำหยุดยั้งขัดขวางการเสื่อมของสิ่งของวัสดุเดิม ทำให้เปลี่ยนรูปลักษณะและบางครั้งจะยากต่อการคืนสภาพ ดังนั้นควรมีการทดสอบทดลองมาตรฐาน และการจดบันทึกลักษณะก่อนการอนุรักษ์ขณะที่ทำการอนุรักษ์ และหลังการอนุรักษ์ และเหตุผลของการตัดสินใจในการปฏิบัติงานอนุรักษ์นั้น

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการถึงความเป็มาและพัฒนาการของการอนุรักษ์ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

๒.๒.๓ ประวัติการอนุรักษ์ในประเทศไทย

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านได้กล่าวถึงประวัติการอนุรักษ์ในประเทศไทยไว้มากมาย ผู้ศึกษาขอเสนอเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ดังนี้

พัฒนาการของไทยในการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปกรรมพุทธสถาน สถาปัตยกรรมของไทยมีมาอย่างยาวนาน โดยพื้นฐานสังคมเกษตรกรรมและพุทธศาสนา มีความเข้าใจแนวคิดในการดำเนินการอนุรักษ์อย่างไทยซึ่งมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติ ต่อการอนุรักษ์^{๒๓} แบ่งยุคของการอนุรักษ์ในประเทศไทยได้ ๒ ยุค คือ ยุคแบบตะวันตก และแบบตะวันออก

ยุคแรกของการอนุรักษ์ของไทย ซึ่งมีหลักฐานมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ ตอนต้น เป็นแบบตะวันออก คือเป็นการซ่อมแซมงานในพุทธศาสนาถือเป็นบุญกรียา โดยไม่มีความเคร่งครัดในเรื่องของการบูรณะให้เหมือนเดิมตามแบบเก่า แต่เป็นการซ่อมแซมเพื่อให้กลับมาใช้สอยหรือเคารพบูชาได้อีกครั้ง รวมไปถึงการสร้างใหม่ในตำแหน่งเดิม เช่น การสร้างเจดีย์องค์ใหม่ครอบองค์เดิม

งานอนุรักษ์ตามแบบตะวันตกมักสร้างปัญหาให้นักพุทธคติและนักประวัติศาสตร์ในการตีความงามศิลปะนั้น ๆ ซึ่งมีบ่อยครั้งที่มีการขุดแต่งพบของเก่าที่อยู่ข้างในมีรายละเอียดแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และการเพิ่มเติมลวดลายในงานศิลปกรรมที่แตกต่างจากแบบเดิมก็มีปัญหาในการตีความยุคสมัยของงานชิ้นนั้น ๆ ทำให้การศึกษาและตีความในยุคปัจจุบันเป็นไปด้วยความยากลำบาก

เริ่มมีหลักฐานงานอนุรักษ์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เช่น การบูรณะวัดมหาธาตุสุโขทัยโดยมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี แต่ที่มีการบันทึกเป็นประวัติการอนุรักษ์ในพงศาวดารสมัยอยุธยาว่า ในปี พ.ศ. ๒๒๗๖ - ๒๓๐๑ สมัยรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์ภูเขาทองและมณฑปพระพุทธบาทสระบุรี การบูรณะครั้งนี้เป็นการซ่อมแซมและเสริมความมั่นคง รวมถึงการเพิ่มเติมบางส่วน เช่น หน้ามุก หน้าบัน ซึ่งเป็นการบูรณะตามคติแบบตะวันออก

งานอนุรักษ์ตามแบบตะวันตก ในรัชกาลที่ ๔ อิทธิพลตะวันตกได้แพร่เข้ามาในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแผ่อำนาจทางการทหาร การล่าอาณานิคม หรือแม้แต่จาก

^{๒๒}Weaver, Martin E, *Conserving Buildings: Guide to Techniques and Materials*, (John Wiley & Sons : New York, 1993), p. 53.

^{๒๓}ศิริชัย นฤมิตรเรขการ, เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรมภาคการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๑ สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า ๑๗.

การศึกษาของชนชั้นสูงที่ได้ออกไปเรียนในต่างประเทศ รวมไปถึงการเสด็จออกไปดูงานในต่างประเทศของพระมหากษัตริย์ไทยแต่ละองค์ จึงเป็นการนำเอาเทคโนโลยี ตลอดจนศิลปวิทยาการเข้ามา เช่น การนำเอาช่างจากยุโรปมาสร้างพระราชวัง พระที่นั่งต่าง ๆ และช่างเหล่านั้นก็นำเอาความคิดของการอนุรักษ์เข้ามาด้วย

ในปีพ.ศ. ๒๓๙๔ สมัยรัชกาลที่ ๔ โปรดให้มีการบูรณะพระปฐมเจดีย์ โดยทำการสร้างเจดีย์ใหญ่ครอบเจดีย์องค์เดิม นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทำการสำรวจและศึกษาเมืองเก่าสุโขทัยและทำการบูรณะบางส่วน ทำให้มีการค้นพบหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง การเข้าไปสำรวจและบูรณะแต่ละครั้งพระองค์จะทรงจดบันทึกเพื่อเป็นหลักฐานสำหรับการศึกษาต่อไปทุกครั้ง จึงกล่าวได้ว่ารัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นผู้วางรากฐานของการอนุรักษ์แบบตะวันตกในไทยปัจจุบัน

ในปีพ.ศ. ๒๔๑๗ สมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์ได้ส่งราชโอรสคือเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพไปศึกษาต่างประเทศอังกฤษจึงได้รับแนวความคิดแบบตะวันตกเข้ามาหลายอย่าง รวมไปถึงแนวคิดด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมด้วย และในส่วนพระองค์ของเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธเองท่านทรงโปรดวิชาประวัติศาสตร์มาก เมื่อกลับมาถึงไทยท่านได้ออกสำรวจศึกษาเก็บข้อมูลตามพุทธสถานต่าง ๆ และทรงเขียนหนังสือและตำรามากมาย เช่น เที้ยวเมืองพระร่วง เป็นต้น จึงถือได้ว่าช่วงนี้เป็นจุดสำคัญของการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ในประเทศไทย ในช่วงเดียวกันนี้มีชาวต่างประเทศที่เข้ามารับราชการในไทยหลายท่านได้มีบทบาทในเรื่องของการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ เพราะได้ทำการสำรวจศึกษาและเขียนหนังสือเกี่ยวกับแหล่งพุทธสถานหลายแห่ง ผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในช่วงนี้คือ Reginald le May และ Alfred Salmony รวมถึงนาย Karl Dohring สถาปนิกวิศวกรชาวเยอรมันผู้เข้ามาทำงานก่อสร้างและบูรณะพระราชวังต่างๆ หลายแห่ง อาทิ พระราชวังบ้านปืน จังหวัดเพชรบุรี ท่านเหล่านี้ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์แบบตะวันตกเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังได้แต่หนังสือพุทธสถานในไทย รวบรวมงานศึกษาเกี่ยวกับวิชาพุทธคดี ซึ่งเป็นแบบอย่างใช้ศึกษาในยุคต่อมาได้เป็นอย่างดี

พ.ศ. ๒๔๕๓ สมัยรัชกาลที่ ๖ ท่านทรงเป็นนักปราชญ์ทางด้านพุทธคดี วรรณคดี ฯลฯ ในยุคของท่านจึงยังมีการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปกรรมมากขึ้น ทรงโปรดให้ตั้งกรมศิลปากรในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ และกรมช่างมหาดเล็ก (ช่างสิบหมู่) รวมถึงกรมพิพิธภัณฑ์อีกด้วย และในสมัยนี้เอง ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ (Professor George Coedes) นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์พุทธคดีชาวฝรั่งเศสซึ่งทำงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ถูกเชิญเข้ามาทำงานในไทย โดยได้ช่วยปรับปรุงกรมศิลปากรและกรมพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการศึกษาค้นคว้าทางด้านจารึกและพุทธคดีด้วย

พ.ศ. ๒๔๖๘ สมัยรัชกาลที่ ๗ ก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการตั้งราชบัณฑิตยสภา ซึ่งเป็นองค์กรที่รวมนักปราชญ์หรือผู้รู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ รวมทั้งด้านพุทธคดีและศิลปกรรม แต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง อำนาจหน้าที่ในส่วนราชการต่าง ๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือลดความสำคัญลง รวมถึงราชบัณฑิตยสภาด้วย

พ.ศ. ๒๔๗๕ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำการบูรณะกำแพงเพชรขึ้นเป็นครั้งแรก ความจริงแล้วโครงการนี้นับเป็นโครงการใหญ่และสำคัญมาก แต่ในทางปฏิบัติกลับให้เวลาในการทำงานน้อยเกินไป ทั้งยังหันกลับไปใช้วิธีการบูรณะตามแบบ

ตะวันออกที่มุ่งให้งานเสร็จสมบูรณ์เป็นรูปร่างดูดีเท่านั้น แต่ขาดการเก็บรักษาหลักฐานลักษณะเดิม จึงเกิดความเสียหายเป็นอย่างมากในระยะที่มีการบูรณะเสร็จ

ในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระยะนี้เป็นช่วงที่มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ไม่สนใจให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์ศิลปกรรม ยิ่งไปกว่านั้นผลจากการพัฒนา ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมมากยิ่งขึ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อนำพื้นที่ไปใช้ในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น ปลุกมันสำปะหลัง หรือสร้างโรงงาน สร้างถนน เป็นต้น อย่างไรก็ตามหลังจากยุคนี้ ลงมา ก็เริ่มมีการฟื้นฟูและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์มากขึ้นอีกครั้งหนึ่ง กรมศิลปากรเริ่มเข้าไปทำการบูรณะพุทธสถานหลายแห่งอย่างมีระบบ เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง และอีกหลายแห่งในภาคอีสาน จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม อีกครั้งหนึ่งรวมถึงพระบรมมหาราชวัง ในวโรกาสฉลองกรุงเทพมหานคร ๒๐๐ ปี โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นผู้ริเริ่มโครงการบูรณะในครั้งนี้

อนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้ปรากฏแนวความคิดว่า ความหมายของการอนุรักษ์ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการบูรณะ/ปฏิสังขรณ์หรือซ่อมแซมเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญต่อการป้องกันการเข้าไปทำลายหรือเข้าไปใช้ประโยชน์อันก่อให้เกิดความเสียหายกับงานศิลปกรรม โดยมีการออกกฎข้อบังคับ พ.ร.บ. ควบคุมการใช้อาคารในเขตชุมชนทั่วประเทศ เช่น โครงการเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อก่อประกาศ มท. ตามมาตรา ๑๓ พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้ หรือเปลี่ยนการใช้อาคารในบริเวณเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ เขตเมืองเก่า มีการประกาศเขตควบคุมความสูงอาคาร ในเขตเมืองเก่า ซึ่งนักวิชาการ/แหล่งข้อมูล ได้รวบรวมประวัติแนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมไทย ที่ได้รับทัศนคติด้านการอนุรักษ์แบบตะวันตกซึ่งเข้ามาสมัยรัชกาลที่ ๔ และการได้เห็นตัวอย่างในต่างประเทศ และจากชาวตะวันตกที่เดินทางเข้ามาในไทย สมัยรัชกาลที่ ๕ การอนุรักษ์ของไทยก็เริ่มนำเอาแนวความคิดแบบตะวันตกเข้ามา เพราะในช่วงดังกล่าวมีปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ในช่วงถัดมาเป็นเวลา ๗๐ ปี คือระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๖ – ๒๕๓๖ โดยแบ่งเป็นยุค ๓ ยุค ดังนี้ คือ^{๒๔}

๑. ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๖ – ๒๔๗๕ โดยเริ่มการอนุรักษ์จากประกาศจัดการตรวจรักษาของพุทธ พ.ศ. ๒๔๖๖ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่กำลังกล่าวถึงการสงวนรักษาของพุทธในประเทศไทย

๒. ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๔๗๖ เป็นช่วงที่อนุรักษ์และการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

๓. ในช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๖ – ๒๕๓๖ ไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งระบอบการปกครอง การเมือง สังคม เศรษฐกิจ อันมีผลต่อการปฏิบัติการอนุรักษ์พุทธสถานอย่างยิ่ง

^{๒๔}สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานศิลปะและการออกแบบ, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙.

๒.๒.๔ แนวทางการอนุรักษ์ในประเทศไทย

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านได้กล่าวถึงแนวทางในการอนุรักษ์ในประเทศไทยไว้มากมาย ผู้ศึกษาขอนำเสนอเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ดังนี้

ในการอนุรักษ์พุทธสถานของไทย ตามที่นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล ต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ว่าในปัจจุบัน มี ๒ แนวทาง คือ แบบตะวันตก และ แบบตะวันออก^{๒๕}

๑. แบบตะวันตก การอนุรักษ์จะให้ความสำคัญกับการรักษารูปแบบไว้ตามสภาพเดิม ซึ่งเป็นผลมาจากของกฎบัตรต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 การปฏิบัติตามแบบตะวันตกในการเก็บรักษาหลักฐานพุทธสถานไว้ตามสภาพเดิมนั้นปรากฏใน พ.ร.บ.พุทธสถานสถานฉบับแก้ไขปรับปรุง (พ.ศ. ๒๕๓๕) ที่มีเป้าหมายหลักคือ เพื่อรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม และนิยามพุทธสถาน ในฐานะเป็นหลักฐานที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ และเพื่อเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาติ

๒. แบบตะวันออก ของไทยใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลัก การอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการทำนุบำรุงพุทธศาสนา มุ่งรักษาศิลปวัฒนธรรมในความหมายของความเชื่อ ความศรัทธา และความหมายของคุณค่าในเชิงนามธรรม ทำให้ชาวพุทธมุ่งสั่งสม สืบทอดและพัฒนาฝีมือช่างสกุลช่างจนสามารถสร้างสรรค์ศาสนสมบัติสถานและวัตถุอันงดงามและมีชีวิตสืบต่อเนื่องกันมายาวนาน

การอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการปกครอง กษัตริย์หรือสมมติเทพที่ต้องการสั่งสมคุณความดีและบารมีของความชอบธรรมในการปกครอง ความเป็นกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมผ่านบารมีจากการทำนุบำรุงพุทธศาสนา^{๒๖} สมัยสุโขทัย ในจารึกหลักที่ ๒ จารึกวัดศรีชุมที่จารบนหินดินดาร์ กล่าวถึงการเสี่ยงทายถึงบารมีของ สมเด็จพระมหาศรีศรัทธาราชจุฬามณี ก่อนที่จะได้ขึ้นครองเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย ที่ต้องการซ่อมวิหารพุทธในป่าชื่อดังโปรดช่าง ทรงตั้งจิตอธิษฐานว่าหากมีบุญบารมีจะได้เป็นกษัตริย์องค์ต่อไป ขอให้สามารถหาทางซ่อมเจดีย์ ที่ซ่อมเรียกว่าพระธม ซึ่งตั้งอยู่กลางนครพระเกษมได้ ซึ่งต่อมาได้พบบ่อน้ำในป่าจริง จึงถือเป็นบารมีของพระองค์กรณีนี้เช่นเดียวกับการปฏิสังขรณ์เจดีย์หลวงให้ใหญ่ขึ้นจนเป็นสิ่งก่อสร้างที่สูงที่สุดในล้านนาของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ที่ทรงใช้เป็นการแสดงความชอบธรรมในการปกครองอีกประการหนึ่งด้วย

การอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้สังคมสงบสุข ดังนั้นพระ เจ้า คหบดี สงฆ์ มุ่งทำดีเพื่อไปพบพระศรีอาริย์เมตไตรย เข้าใจเรื่องกรรม ผลของบุญกรรม การทำบาปการเวียนว่ายตายเกิด และการหลุดพ้น นิพพาน ตามอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วงพระราชนิพนธ์ของพระยาสิทธิไทยแห่งสุโขทัย ที่ทรงรวบรวมเนื้อหามาจากคัมภีร์ต่าง ๆ หลายฉบับ การอนุรักษ์ของไทยเน้นทางด้านบุญกิริยา โดยถือว่าเป็นการทำเพื่อผลบุญ ในชาติหน้าหรือเป็นการอุทิศส่วนกุศล การอนุรักษ์เป็นการป้องกันไม่ให้มีการลักลอบขุดหาสมบัติ โดยมีกฎหมายคุ้มครองป้องกันตั้งแต่อดีต เช่น กฎหมายตราสามดวงในหมวด “พระไอยการลักขโมโจร” ได้กล่าวถึงบทลงโทษและการกระทำผิด

^{๒๕}ศิริชัย นฤมิตรเลขการ, เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรม ภาควิชาการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๑ สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า ๒๐.

^{๒๖}อุษณีย์ ธงไชย, พระราชพงศาวดารและพงศาวดาร : หลักฐานที่สร้างขึ้นเพื่อสถาบันกษัตริย์, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลือรุ่งเรือง, หน้า ๒๐.

อันเกี่ยวเนื่องกับศาสนาหลายมาตรา เช่น “๔๙ มาตราหนึ่ง...ถ้าโจรนั้นขุดล้างพระพุทธรูปพระสฤป (พระเจดีย์ วิหาร) พระศรีมหาโพธิ์จับได้พิจารณาเป็นสงฆ์ให้ตัดนิ้วมือเสีย ให้ทวนด้วยลวดหนัง ๖๐ ที ถ้าโจรทำหลายครั้งหลายคราให้ ทะเลนสามวันให้ผ้าอกเสีย ...”^{๒๗}

การอนุรักษ์ในสมัยล้านนา ก็ยังมีแนวคิดที่สรุปได้จากการเข้าใจแนวคิดวัตถุประสงค์การก่อสร้างศาสนสถานในพุทธศาสนา ซึ่งใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลักอาศัย ความเชื่อความศรัทธา และความหมายของคุณค่าในเชิงนามธรรมมากกว่าความสำคัญต่อรูปธรรมด้านวัตถุแนวคิดสรุปได้ดังนี้

๑. แนวคิด **ไตรลักษณ์** เป็นสามัญลักษณ์ ๓ ได้แก่ - อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกสิ่งมีการเกิด แก่ เจ็บ ตายและเสื่อมสลาย - ทุกขัง ความเป็นทุกข์ ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ - อนัตตา ความไม่ยึดมั่นถือมั่น ในตัว ในการเป็นเจ้าของ ไตรลักษณ์ ทำให้มนุษย์ไม่ลุ่มหลงไม่ยึดติดยึดถือ กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้ลดอุปาทานคือ การยึดมั่นถือมั่น ลดความเห็นแก่ตัว สามารถปรับตัวได้จากการพลัดพรากจากสิ่งที่รักหรือพึงปรารถนาและสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ไตรลักษณ์ใน “ปัจจุเวก” บทสวดมนต์ทำวัตรของพระสงฆ์ในประเทศไทย เนื้อความตอนหนึ่งว่า “...เสนาสนะนี้เป็นไปตามปัจจัยสักแต่ว่าธาตุ ถึงบุคคลผู้เข้าไปใช้สอยเสนาสนะนั้น สักแต่ว่าธาตุ มิใช่สัตว์ มิใช่ชีวิต เป็นของว่างเปล่า...” ดังนั้นศาสนสถาน หรือศิลปกรรมก็ล้วนเป็นอนัตตา ที่ว่างเปล่าปราศจากตัวตน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่พระสงฆ์ไม่ยึดถือความสำคัญในการอนุรักษ์ ศาสนสถานต้องเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ไม่ถาวร ไม่ยึดติดกับสิ่งเหล่านี้^{๒๘} การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงมีบัญญัติศัพท์คำว่า “ผาติกรรม” คือ การทำให้เจริญ หมายถึงการจำหน่ายครุภัณฑ์ เพื่อประโยชน์สงฆ์อย่างหนึ่งอย่างใด โดยเอาของเหลวแลก เปลี่ยนเอาของดีกว่าให้แก่สงฆ์หรือเอาของของตนถวายสงฆ์เป็นการทดแทนที่ตนทำของสงฆ์ชำรุดไป รื้อของที่ไม่ดีออกทำให้ใหม่ดีกว่าของเก่า เช่น เอาที่วัดไปทำอย่างอื่นแล้ว สร้างวัดถวายให้ใหม่ การชดใช้ และการทดแทน

๒. แนวคิด **สัณฺณวทยา** ศิลปะ สถาปัตยกรรมและศาสนสถานในฐานะเป็นสัญลักษณ์ เพื่อการสืบต่ออายุศาสนา หรือสัญลักษณ์เครื่องที่ชี้แนะใจของมนุษย์ เพื่อให้เข้าถึงสัจธรรมแม้ว่า จะมีกิเลสอันยึดติดอยู่ในความงาม ดังนั้นความงามของศิลปะสถาปัตยกรรมจะเป็นเครื่องโน้มน้ามนุชโยให้คิดดีทำดี เช่น คติสัญลักษณ์ของรูปแบบและการตกแต่ง วิหาร เจดีย์ ในรูปต่าง ๆ เช่น ศูนย์กลางจักรวาล เรือสำเภา หมายถึง สำเภานาวาที่พาผู้คนออกจากวัฏสงสาร การเข้ามาในวิหารเพื่อทำบุญจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นเดินทางเพื่อให้พ้นจาก การเวียนว่ายตายเกิดในทางพุทธศาสนา สัณฺณวทยาที่เป็นทางพิธีกรรม สัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณและความเชื่อ กำหนดเพื่อกำกับศาสนสถานแต่ละแห่งว่าสร้างไว้เพื่อวัตถุประสงค์ใดแล้ว แม้ว่าทางกายภาพศาสนสถานนั้น ๆ จะปรักหักพังไป แต่หากไม่มีการทำพิธีกรรม “สูตรถอน” เพื่อให้ศาสนสถานนั้นแปรเปลี่ยนสภาพ ไปใช้งานอย่างอื่น ก็ยังคงถือสภาพว่าสถานที่แห่งนั้น ๆ ยังคงความหมายเดิม สัณฺณวทยา ในการสืบต่อให้พุทธศาสนาจะมีอายุถึง ๕,๐๐๐ ปี จากพุทธทำนาย เป็นแนวคิดที่ทำให้การอนุรักษ์ไม่ได้ยึดติดกับรูปแบบเดิมถึงยาวนาน ๕,๐๐๐ ปี หากจะไม่ปล่อยให้ศาสนาสมบัติชำรุดหักพัง

^{๒๗}ราชบัณฑิตยสถาน, **กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ - ๒**, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, หน้า ๒๐.

^{๒๘}วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, **ผลงานวิชาการสถาปัตยกรรมไทยล้านนา**, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, หน้า ๒๑.

๑. แนวคิด บุญกิริยา การบำเพ็ญบุญเพื่อตนเองและผู้อื่น

๑.๑ อานิสงส์ โดยถือว่าเป็นการทำเพื่ออานิสงส์ผลบุญ ในชาติหน้าหรือเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การสร้างและซ่อมแซมศาสนสถานให้คงรูปในสภาพที่สมบูรณ์ย่อมได้อานิสงส์ผลบุญ ในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา กล่าวว่า หากสร้างธรรมมาสน์มีอานิสงส์ผลบุญคือเมื่อตายแล้วจะได้จุติบนสวรรค์พร้อมวิมาน ส่วนการปิดทองพระพุทธรูป มีอานิสงส์ผลบุญชาติต่อไปคือจะได้จุติเป็นกษัตริย์ นอกจากนั้นใน จันทเสนชาดก กล่าวว่า การปฏิสังขรณ์ และปิดทองพระพุทธรูปที่ชำรุด มีอานิสงส์ผลบุญคือได้จุติเป็นเทวดา และหากเป็นหญิงก็จะมีอานิสงส์ผลบุญทำให้ผิวงาม เป็นต้น หรือเป็นความเชื่อในการเกิดใหม่ในพุทธศาสนาไปพบพระศรีอาริยมตไตรย ทำให้ชาวล้านนาทำบุญกุศลอย่างแรงกล้าโดย การบูชาพระสฤปเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์และการสร้างปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติให้คงงามคงทนแข็งแรงมีอานิสงส์ผลบุญที่จะพาท่านทั้งหลายสู่ยุคนั้นได้ การทำ “ผาติกรรม” เป็นอานิสงส์ผลบุญอย่างหนึ่งที่ทำให้เจริญ การทดแทนของสงฆ์ที่ชำรุดไป รื้อของที่ไม่ดีออก ทำให้ใหม่ชดใช้ให้ดีกว่าของเก่า เช่น สร้างวิหารถวายให้ใหม่เป็นอานิสงส์

๑.๒ การบรรลुพระโพธิญาณ ครุบาศรีวิชัยได้ทำการบำเพ็ญเพียรบารมีเพื่อปรารถนาพุทธภูมิ หรือสำเร็จบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคต โดยการ ทำนุบำรุงสร้าง ปฏิสังขรณ์ ศาสนาสมบัติจำนวนมากในล้านนา^{๒๙} การซ่อมแซมวัดของครุบาศรีวิชัย มีการสร้างใหม่หรือเพิ่มเติมลวดลายใหม่เป็นการบำเพ็ญเพียรบารมี

๑.๓ บุญญาบารมี ความเป็นกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม ผ่านบุญญาบารมีจากการ ทำนุบำรุงพุทธศาสนา เช่น การปฏิสังขรณ์เจดีย์หลวงเชียงใหม่ให้สูงที่สุดในล้านนาของพระเจ้าติโลกราชทรงใช้เป็นการแสดงบุญญาบารมีและความชอบธรรมในการปกครองล้านนา

ผลที่ปรากฏจากสองแนวทางการอนุรักษ์ในประเทศไทย คือ การอนุรักษ์ที่ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดจากตะวันตกในปัจจุบัน สามารถรักษารูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรม พุทธสถานสถานไว้ได้ แต่ยังขาดข้อมูลในด้านภูมิปัญญาความรู้สึและฝีมือช่าง การอนุรักษ์ที่ผ่านมาจึงทำได้เพียงแค่นำวัตถุหรือรูปธรรม ทำให้ปรากฏเป็นซากพุทธสถานที่ไร้ชีวิตและปราศจากการใช้สอย เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร ฯลฯ แต่ในแนวคิดแบบไทยที่ไม่เน้นการรักษารูปแบบเดิม ทำให้ขาดความพอเหมาะในการบูรณะและการเปลี่ยนแปลงศาสนสมบัติที่เกินความจำเป็น สมองตอบระบบทุนนิยมของพุทธพาณิชย์และการท่องเที่ยว ดังนั้นการอนุรักษ์ควรปรับวิธีการทั้ง ๒ แนวทางให้เหมาะสม ซึ่งนักวิชาการ/แหล่งข้อมูลการ^{๓๐} ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดด้านการอนุรักษ์เป็นแบบตะวันตกและแบบตะวันออกไว้ดังนี้

แนวคิดตะวันตก เป็นพื้นฐานแนวความคิดเชิงอนุรักษ์เป็นปรัชญาครอบคลุมแนวความคิด ความเชื่อ ทศนคติ เมื่อแปรเป็นการกระทำแล้วปรากฏอย่างไร เป็นแบบวิเคราะห์วิสัย (Analytic)

^{๒๙}ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ, การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครุบาศรีวิชัย พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๔๑, ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, หน้า ๒๒.

^{๓๐}ศิริชัย นฤมิตรเรขการ, เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรม ภาควิชาการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๑ สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า ๒๒.

ได้แก่ การใช้ขบวนการคิดในเรื่องใด ๆ ก็ตามในการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ สร้างสรรค์ การหาเหตุผลในการสร้างเรื่องราวต่าง ๆ เป็นวิธีที่จะต้องแยกแยะ วิเคราะห์เป็นขั้นเป็นตอน กระบวนการในการคิดแบบนี้มีมาตั้งแต่อารยธรรมยุคพุทธของตะวันตก คือ อารยธรรมกรีก และโรมัน ตามประวัติศาสตร์ตะวันตกจะมีการกล่าวถึงนักปราชญ์กรีก ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพวิชาความรู้ให้แก่ โลกตะวันตก ด้านการคำนวณ คณิตศาสตร์ เรขาคณิต ทฤษฎีความรู้ต่าง ๆ ซึ่งท่านเหล่านั้นจะมองดู สิ่งต่าง ๆ มิใช่ดูเพียงรูปลักษณะภายนอก แต่จะมองลึกลงไปอีกว่าสิ่งของต่าง ๆ เหล่านั้นมันเกิดมา อย่างไร เช่น พิธากอรัสผู้คิดสูตรทางคณิตศาสตร์ บุกริสผู้คิดทฤษฎีทางเรขาคณิต อริสโตเติล ผู้อธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งลักษณะการคิดของนักปราชญ์เหล่านั้นเป็นการคิดที่มีระบบ แล้วพิสูจน์ทำตามให้ได้ นับเป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกับในงานศิลปกรรม พุทธสถาน สถาปัตยกรรม ก็ใช้แนวคิดที่เป็นระบบแบบตะวันตก ลักษณะแรกเริ่มของงานศิลปะตะวันตกเริ่มจาก การเลียนแบบธรรมชาติให้มีความเหมือนจริงมากที่สุด ในยุคของกรีกผลงานประติมากรรมรูปหินอ่อน ก็พยายามสร้างให้แนบเนียนเหมือนจริง ทั้งทางด้านโครงสร้างกล้ามเนื้อ เครื่องแต่งกายที่เป็นริ้วผ้า ชาวกรีกถือว่าสิ่งที่ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุดคือสิ่งที่สูงที่สุด ตัวอย่างเช่น การทำหีบศพของบุคคลชั้นสูง หรือผู้ปกครองที่ทำจากไม้หรือหิน และบนฝาหีบศพก็จะมีการ ทำหน้ากากที่มีใบหน้าของเจ้าของศพ นั้น เพราะมีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นตอนที่มีชีวิตอยู่ เป็นต้น เริ่มในสมัยเรเนซองส์หรือสมัยฟื้นฟู ศิลปะวิทยาการของอิตาลี ได้มีการหันกลับไปศึกษาวิทยาการแบบกรีกและโรมัน งานศิลปกรรมต่าง ๆ ในสมัยนี้จะหันไปทำตามแบบเก่า เช่น เขียนรูปให้คล้ายของจริงมากที่สุด ใช้ทัศนียภาพ รูปเหมือน รูปธรรม กฎเกณฑ์การเขียนให้เหมือนธรรมชาติ ดังนั้นจากลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ กระบวนการคิดของชาวตะวันตกมีลักษณะที่จะคิดคำนึงถึงรูปลักษณะเดิมมากที่สุด และสามารถหัน กลับไปศึกษาและพิสูจน์ได้อีกหลายครั้งเพราะเป็นการ สืบทอดทางความรู้และวิทยาการแนวคิด ตะวันออก ในไทยเป็นการใช้คิดในแนวปรัชญาตะวันออก ปราชญ์ตะวันออกไม่วิเคราะห์เป็นลำดับ ขั้นตอน แต่ใช้การคิดในใจใช้ญาณวิสัย (Intuitive) กับการคิดที่แสดงให้เห็นได้แบบเบ็ดเสร็จ (Holistic) หรือการคิดด้วยญาณ (Enlightenment) ซึ่งเป็นความคิดขั้นละเอียดใช้พลังค้นหาคำตอบ โดยไม่ต้องแจกแจง เช่น ศิลปะจีนจะไม่ใช้การเลียนแบบธรรมชาติ แต่ผลงานศิลปะจะเกิดขึ้นจากภาพ ในใจ การสร้างงานของจิตรกรจีนจะออกไปสัมผัสธรรมชาติ ที่ประทับใจแล้วเก็บเอามาสร้างงาน ไม่มีการร่างแบบ ไม่กางผืนผ้าใบลอกธรรมชาติของจริงลงไป ดังมีข้อเปรียบเทียบและมีการวิเคราะห์ ระหว่างแนวคิดด้านการอนุรักษ์แบบตะวันตกและแบบตะวันออก^{๓๑}ดังตารางต่อไปนี้

^{๓๑} สุรัสวดี สุขสวัสดิ์, ม.ล., เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรม ภาควิชาการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า ๒๓.

๒.๓ เปรียบเทียบแนวคิดด้านการอนุรักษ์เป็นแบบตะวันตกและแบบตะวันออก

แนวคิด	ตะวันตก Occidental Approach	ตะวันออก Oriental Approach
ปรัชญา	วิเคราะห์วิสัย Analytic	ญาณวิสัย Intuitive
ศิลปะ	รูปเหมือน รูปธรรม Portrait, Concrete	สัญลักษณ์ นามธรรม Symbol, Abstract
แรงบันดาลใจ	แบบธรรมชาติ Mimesis, Natural	จากศาสนา ความเชื่อ Religion, Beliefs
การฝึกฝน	การสร้างกฎเกณฑ์ Rule	การสร้างชำนาญ Skills
จุดประสงค์	ความคงทนถาวร Permanence	ความงดงาม Aesthetic
การอนุรักษ์	การสืบทอดความรู้และวิทยาการ Inheritance of Knowledge and Technique การเหมือนของเดิม Base on the previous model	การสืบทอดความเชื่อและศรัทธา Inheritance of Beliefs and Faith บุญกรรม Base on the merit making

สรุปได้ว่า แนวทางและความเป็นมาของการอนุรักษ์ในประเทศไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากต่างชาติเข้ามาเป็นแนวทาง แล้วนำมาศึกษาค้นคว้า นั้นสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ยุค คือ ยุคแรกของการอนุรักษ์ของไทย ซึ่งมีหลักฐานมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นแบบตะวันตก การอนุรักษ์จะให้ความสำคัญกับการรักษารูปแบบไว้ตามสภาพเดิม ส่วนแบบตะวันออกของไทยใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลัก การอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการทำนุบำรุงพุทธศาสนา มุ่งรักษาศิลปวัฒนธรรมในความหมายของความเชื่อ ความศรัทธา และความหมายของคุณค่าในเชิงนามธรรม ทั้งนี้ในการอนุรักษ์พุทธสถานของไทยมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดในการอนุรักษ์ต่างๆ ล้วนแล้วมีความสัมพันธ์กับระบบ การเมือง การปกครอง สังคมและเศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรมไทย ตลอดจนอิทธิพลตะวันตกที่ได้เข้ามา ซึ่งแนวคิดที่เกิดขึ้นทำให้มีการปฏิบัติต่อมรดกทางสถาปัตยกรรมและพุทธสถานในแต่ละห้วงเวลาแตกต่างกันออกไป

๒.๒.๕ องค์การการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ได้มีการจัดตั้งองค์การการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั่วโลกอยู่หลายแห่ง ผู้ศึกษาขอเสนอแนะที่สำคัญ ๆ ดังนี้

องค์การการอนุรักษ์บางประเทศเป็นหน่วยงานของภาคเอกชน ซึ่งทำหน้าที่จัดการลดภาระของรัฐได้มาก การพัฒนาองค์การการอนุรักษ์เช่นในอังกฤษเริ่ม ปี ค.ศ.1882 เกิดกฎหมาย (Ancient Monuments Act) ทำการขึ้นทะเบียนพุทธสถาน ปราสาท วัง โบสถ์ ที่มีได้ใช้งานแล้วซึ่งสร้างขึ้นก่อน ค.ศ.1714 รวมได้กว่า ๑๒,๐๐๐ แห่ง อีกราว ๗๐๐ แห่งอยู่ภายใต้การอารักขาของกรมสิ่งแวดล้อม พุทธสถานนอกจากนั้นบางแห่งอยู่ในความดูแลของหน่วยบริหารท้องถิ่นหรือเทศบาลฯ พุทธสถานแห่งใดที่เอกชนเข้าไปดูแลยากหรือไม่สามารถรับภาระได้ หน่วยบริหารท้องถิ่นหรือเทศบาล

อาจมีเงินช่วยเหลือหรือซื้อไว้ หรือร่วมกับกลุ่มประชาชน มูลนิธิและกองทุนต่างๆ ต่อมาได้เกิดองค์กรระหว่างประเทศขึ้นที่สำคัญตามลำดับได้แก่

๑. สภาการพุทธสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites) (ICOMOS) เพื่อการอนุรักษ์พุทธสถานของโลกตั้งที่กรุงปารีส ทำงานเพื่อการอนุรักษ์และปกป้องรักษาสถานที่มรดกทางวัฒนธรรม เป็นองค์กรเดียวของโลกที่ทำหน้าที่ประเภทนี้ ทำงานในลักษณะไม่ใช่องค์กรของทางราชการ (NGO) ซึ่งมีเครือข่ายของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาปนิก นักประวัติศาสตร์ นักพุทธคดี นักประวัติศาสตร์ศิลปะ นักภูมิศาสตร์ นักมานุษยวิทยา วิศวกร และนักผังเมือง สมาชิกเหล่านี้มีหน้าที่แนะนำการปรับปรุง รักษามาตรฐาน และวิธีการในการทำงานด้านมรดกทางวัฒนธรรม พื้นที่ ที่ตั้ง อาคาร ชุมชน เมือง และพุทธสถานต่างๆ คณะกรรมการฯ แต่งตั้งจากระดับชาติของประเทศในกลุ่มสหประชาชาติ ในองค์กรศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งมีสมาชิกในปัจจุบันกว่า ๑๑๐ ชาติ

๒. ศูนย์ระหว่างประเทศเพื่อการศึกษาด้านการสงวนรักษาและปฏิสังขรณ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM)) เป็นองค์กรระหว่างรัฐ (Inter Governmental Organization - IGO) ทำงานเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สมาชิกในปัจจุบันกว่า ๑๑๐ ชาติรัฐ ส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เคลื่อนที่ได้และไม่ได้ก่อตั้งในกรุงโรม ปี ค.ศ.1959

๓. องค์กรเอกชนเพื่อการอนุรักษ์ (National Trust UK) เกิดขึ้นในอังกฤษ ปี ค.ศ.1895 เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมโดยไม่พึ่งพารัฐ แต่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบางประการ เช่น ทรัพย์สินจะได้รับการยกเว้นภาษี เงินทุนส่วนใหญ่ได้จากการบริจาคค่าสมาชิก และการพาณิชย์ มีสมาชิกจำนวนมากกว่าสามล้านสี่แสนคน อาสาสมัคร ๔๓,๐๐๐ คน ผู้เยี่ยมชมและจ่ายเงินสนับสนุน ๑๒ ล้านคน และครอบครองอาคารประวัติศาสตร์และสวนประมาณ ๓๐๐ แห่งและที่ดินอีก จำนวนมาก ปัญหาที่ประสบก็มาจากการที่ทรัพย์สินส่วนใหญ่ไม่สามารถขายได้ ทางองค์กรจะต้องเป็นเจ้าของไปตลอด ยกเว้นบางกรณีที่รัฐสภาออกกฎหมายพิเศษอนุมัติให้ขายทรัพย์สินบางรายการได้นอกนั้นต้องดูแลให้อยู่ในสภาพดี ซึ่งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมีใช้น้อย ปัจจุบันองค์กรจึงมีนโยบายงดรับทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคเพิ่มเติม ยกเว้นเสีย

๔. แต่ว่าเจ้าของผู้มอบให้จะจัดเงินทุนสำหรับดูแลรักษามาด้วยเท่านั้น สำหรับการจัดการกับทรัพย์สินในความดูแล ทางองค์กรต้องการให้มีผู้อยู่อาศัยในอาคารต่าง ๆ ของตน ฉะนั้นก็มีกฏอนุญาตให้มีการเช่าอยู่อาศัยได้ หรือมีการใช้ที่ดินเพาะปลูกภายใต้การควบคุม

๕. สมาคมเพื่อการปกป้องอาคารเก่า (The Society for the Protection of Ancient Buildings (SPAB)) ก่อตั้งโดย William Morris ในปี ๑๘๗๗ โดยมีจุดประสงค์หลักในการทำงานเพื่อป้องกันการถูกทำลายของอาคารในยุคกลางของอังกฤษและสมัยวิคตอเรียน ปัจจุบันเป็นสมาคมที่เก่าแก่ที่มีบทบาทและความเชี่ยวชาญที่สุดด้านการอนุรักษ์ ปฏิสังขรณ์

๖. ชมรมระหว่างประเทศเพื่อวิทยาการการสงวนรักษา (The Association for Preservation Technology International (APT) เป็นองค์กรสหสาขาเพื่อสนับสนุนการใช้วิทยาการที่ดีที่สุดสำหรับการอนุรักษ์โครงสร้างและที่ตั้ง สมาคมเพื่อการอนุรักษ์ ระดับ รัฐ ภาค เมือง

และชุมชน ในอเมริกา ยุโรป และออสเตรเลีย เกิดขึ้นมากมายในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญ และความรู้ที่สามารถช่วยเหลือแลกเปลี่ยนกัน คอยดูแลสอดส่องซึ่งกันว่ามีประโยชน์มาก เพราะ สมาชิกเป็นคนในท้องถิ่น ต่างจากเจ้าหน้าที่เทศบาล หรือสมาชิกสภาจังหวัด ที่มักโยกย้าย สมาคม อนุรักษ์เหล่านี้มีอยู่ราว ๕,๐๐๐ แห่ง ได้รับความสนับสนุนระดับชาติ ซึ่งให้คำปรึกษาด้านการอนุรักษ์ แก่ประชาชน จัดการประชุม สัมมนา นิทรรศการงานอาสาสมัคร ฯลฯ

๒.๒.๖ องค์การอนุรักษ์ในประเทศไทย

ในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งองค์การการอนุรักษ์อยู่หลายแห่ง ผู้ศึกษาขอแนะนำ เสนอ เฉพาะหน่วยงานราชการ หน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ในประเทศไทย ดังนี้

๑. กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ทำหน้าที่รับผิดชอบการอนุรักษ์ พุทธสถานพุทธสถาน ศิลปวัตถุ และส่วนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั่วประเทศ มี พ.ร.บ. และกฎหมายที่ใช้ในการ ควบคุมการปฏิบัติงาน คือ พ.ร.บ.พุทธสถาน พุทธสถานและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปี ๒๕๐๔ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ.๒๕๓๕ และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘ เกี่ยวกับกรมศิลปากร ปี ๒๕๑๕ มีหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละเขต เพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษามรดกวัฒนธรรมของ ชาติ จังหวัดที่มีหน่วยงานของกรมศิลปากรตั้งอยู่มักเป็นแหล่งที่มีความสำคัญทางด้านพุทธสถานหรือ พุทธสถานสำคัญ ๆ หรือเป็นแหล่งศูนย์กลางการดูแลครอบคลุมไปในจังหวัดต่างๆ ที่อยู่ในเขตดัง^{๓๒} เช่น

๑) หน่วยศิลปากรที่ ๖ ที่ทำการตั้งอยู่ที่อำเภอกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร มี หน้าที่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร นครนายก สระบุรี อ่างทอง และสิงห์บุรี

๒) หน่วยศิลปากรที่ ๗ ที่ทำการตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีหน้าที่ในเขต จังหวัดน่าน พะเยา ลำปางและแพร่

๓) หน่วยศิลปากรที่ ๘ ที่ทำการตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีหน้าที่ในเขต จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูนและแม่ฮ่องสอน

ในงานอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันนอกจากกรมศิลปากรแล้ว มีองค์กรและหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องของการอนุรักษ์ มีดังนี้

๒. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีความสำคัญในการอนุรักษ์ศาสนสถานทั้งหมด โดยเจ้าอาวาสแต่ละวัด มีการบูรณปฏิสังขรณ์เปลี่ยนแปลงหรือทำลายมรดกทางวัฒนธรรมได้การดูแล และควบคุมงานด้านการอนุรักษ์ โดยมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ประกาศคณะสงฆ์เรื่อง ระเบียบควบคุมพุทธสถาน และศิลปวัตถุภายในวัด ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นกฎระเบียบข้อบังคับในการ ทำงานต่าง ๆ เป็นต้น

๓. กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เป็น ผู้ครอบครองที่ดินของหลวงหรือที่ราชพัสดุ ที่ดินในส่วนราชการที่ใช้อยู่ เช่น พุทธสถาน คูเมือง กำแพงเมืองเก่า เป็นต้น ควบคุมโดย พ.ร.บ.ที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ และกฎกระทรวง ปี พ.ศ. ๒๕๑๘

๔. สำนักโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่งานโยธาและผังเมืองทั่ว ประเทศ บทบาทที่ส่งเสริมหรือไม่ส่งเสริมการอนุรักษ์ได้ โดยการประกาศเขตอนุรักษ์ เช่น การกำหนด

^{๓๒}กรมศิลปากร, ศิลปากรบริการงานศิลปวัฒนธรรม ๑๐๐ เรื่องกรมศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แพลนโมทีฟ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔๒.

เขตการอนุรักษ์ภายในกำแพงเมืองเก่าเชียงใหม่ลงในผังเมือง โดยอาศัยอำนาจตามพ.ร.บ.การผังเมือง ปี พ.ศ. ๒๕๑๘

๕. สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นมาจากงานด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมซึ่งทำหน้าที่ดูแลเรื่องมลพิษ รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมทางด้านศิลปกรรมด้วย โดยมีกฎข้อบังคับคือแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ปี พ.ศ.๒๕๓๐

๒.๒.๗ องค์กรหรือหน่วยงานเอกชน

ในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งองค์การการอนุรักษ์อยู่หลายแห่ง ในที่นี้ ผู้ศึกษาขอนำเสนอเฉพาะองค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นเอกชน ดังนี้

๑. กรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ทำหน้าที่คุ้มครองดูแล เผยแพร่ข่าวสารงานอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม การดำเนินงานมีการศึกษาเก็บข้อมูล และพิจารณาให้รางวัลแก่งานสถาปัตยกรรมที่ดีเด่น ส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปกรรมในทุกปี

๒. สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ทำการศึกษาและเผยแพร่งานด้านการอนุรักษ์

๓. Special Project on Archaeology and Fine Arts (SPAFA) หน่วยงานขององค์การ SEAMEO/UNESCO ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานอนุรักษ์ระดับภูมิภาคและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

๔. สยามสมาคม สมาคมทางวิชาการที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีสมาชิกที่เป็นทั้งคนไทยและต่างชาติ ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้การศึกษา และเผยแพร่งานศิลปกรรม โดยมีห้องสมุดในเรื่องศิลปกรรมเป็นของตนเอง

นอกจากหน่วยงานและองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังมีหน่วยงานหรือชมรมอื่นๆ ที่ทำหน้าที่เดียวกัน แต่อาจจะยังไม่เป็นที่รู้จัก หรือมีลักษณะงานยังไม่โดดเด่นนัก อาทิชมรมอนุรักษ์ต่างๆ ในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือแม้แต่สมาคมในส่วนจังหวัดต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธสถาน

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตำราวิชาการ วรรณกรรม และหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของพุทธสถาน

พุทธสถาน มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า Monuments ^{๓๓}ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของพุทธสถานว่า หมายถึงสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง ที่มีอายุเก่าแก่กว่า ๑๐๐ ปี ขึ้นไป ใน^{๓๔}พระราชบัญญัติพุทธสถาน พุทธสถาน ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

^{๓๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๔๙๐.

^{๓๔}กรมศิลปากร, พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๕๗.

พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติพุทธสถาน พุทธสถาน ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายไว้ตามมาตรา ๔ ว่าพุทธสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือพุทธคดี ทั้งนี้ให้รวมถึง สถานที่ที่เป็นแหล่งพุทธคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

จากความหมายคำว่า พุทธสถาน ดังกล่าวข้างต้นนี้ การที่จะถือสิ่งใดเป็นพุทธสถานก็จะต้องประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้ คือ

๑. ต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์

จากความหมายของคำว่า อสังหาริมทรัพย์ ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐ ว่า อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดินกับทรัพย์อันติดกับที่ดินนั้น หรือประกอบเป็นอันเดียวกันกับที่ดินนั้น อนึ่ง คำว่า อสังหาริมทรัพย์ หมายรวมถึงสิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินด้วย ดังนั้นจึงพออธิบายความหมายของคำว่า อสังหาริมทรัพย์ ว่าได้แก่ ทรัพย์ ดังต่อไปนี้

- ที่ดิน ทั้งที่เป็นที่ดินที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์ เช่น ที่ดินมีโฉนด โฉนดแผนที่ โฉนดตราจองและรวมถึงที่ดินที่มีสิทธิครอบครอง เช่น ที่ดินที่มี สค.๑ นส.๓ นส.๓ ก. เป็นต้น

ทรัพย์อันติดกับที่ดิน ได้แก่

- ทรัพย์ที่เกิดหรือติดกับที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้น และทรัพย์ที่ติดกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติด เช่น ตึก อนุสาวรีย์ เจดีย์

- ทรัพย์ซึ่งประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น

สิทธิอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิใช้สอยและ ได้มาซึ่งดอกผล สิทธิที่จะจำหน่ายหรือโอน สิทธิที่จะติดตามทวงคืนจากผู้ไม่มีสิทธิ จะยึดถือไว้ เป็นต้น

๒) สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยอ้อม เป็นสิทธิซึ่งไม่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นซึ่งติดอยู่กับที่ดินอีกทอดหนึ่ง เช่น สิทธิจำนอง เป็นต้น

๒. อายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือพุทธคดี ซึ่งมีองค์ประกอบที่จะต้องพิจารณาถึงหลักการสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ ประเภท

(๑) อายุของอสังหาริมทรัพย์

(๒) ลักษณะการก่อสร้างของอสังหาริมทรัพย์

(๓) หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์

ทั้งนี้จะต้องเป็นประโยชน์ต่อศาสตร์แขนงหนึ่งแขนงใดใน ๓ แขนงนี้คือ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือพุทธคดี

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่ให้ความหมายของพุทธสถาน ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ดังนั้นคำว่าพุทธสถานไม่ได้ชี้เฉพาะว่าเป็นตัวอาคารอย่างเดียว แต่รวมไปถึงอาณาเขตของพื้นที่ที่มีตัวอาคารอยู่ด้วยซึ่งแม้บางที่อาจจะมีความกว้างขวาง อย่างเช่นเมืองประวัติศาสตร์ก็ตาม การกำหนดว่า^{๓๕}สถานที่ใดเป็นพุทธสถานนั้นจะยึดตามหลักสากลว่า พุทธสถานต้องมียุมากกว่า ๑๐๐ ปี ยกเว้นเพียงแต่ว่าพุทธสถานนั้นมีอายุต่ำกว่าที่กำหนดต้องมีความสำคัญจริง จึงถือได้ว่าเป็นอนุสรณ์สถานแห่งชาติพุทธสถานที่มีอายุเกิน ๑๐๐ ปี เรียกว่า National heritages ส่วนที่มีอายุต่ำกว่านั้น เรียกว่า National histories properties sites

๒.๓.๒ ประเภทของพุทธสถาน

กรมศิลปากร^{๓๖} มีวิธีการแบ่งประเภทของพุทธสถาน ได้ ๒ วิธี คือ

๑. การแบ่งแยกโดยพิจารณาตามหลักกรรมสิทธิ์ การแบ่งแยก การแบ่งแยกโดยวิธีนี้สามารถจำแนกพุทธสถานออกได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

- ๑) พุทธสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย
- ๒) พุทธสถานที่ไม่ใช่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

๒. การแบ่งโดยพิจารณาจากหลักการขึ้นทะเบียน การแบ่งแยกด้วยวิธีนี้ สามารถจำแนกพุทธสถานได้เป็น ๒ ประเภท

- ๑) พุทธสถานที่ขึ้นทะเบียน
- ๒) พุทธสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน

ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็มีนักวิชาการได้ให้ข้อคิดใน^{๓๗}การแบ่งพุทธสถานตามการใช้ประโยชน์แบ่งเป็น ๒ ประเภท ใหญ่ ๆ คือ

๑. พุทธสถานที่ร้างแล้ว ได้แก่ พุทธสถานที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง และไม่มีคนอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์แล้ว

๒. พุทธสถานที่ยังไม่ร้าง ได้แก่ พุทธสถานที่ยังใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง และยังมีคนอยู่อาศัย หรือเข้าไปใช้ประโยชน์อยู่

การแบ่งแยกประเภทของพุทธสถานตามพระราชบัญญัติพุทธสถาน ก็เพื่อประโยชน์ในการใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าไปให้ความปกป้องคุ้มครอง โดยพุทธสถานแต่ละประเภทจะมีระดับของมาตรการในการควบคุมที่แตกต่างกัน

กรมศิลปากร^{๓๘} ได้แบ่งพุทธสถานออกเป็นหลายประเภท ดังนี้

๑. แบ่งตามประเภทของวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

๑.๑ พุทธสถานที่ก่อสร้างด้วยดินได้แก่ เนินดิน กำแพงดิน คูเมือง หรือถนน

^{๓๕}กรมศิลปากร, **ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทหิรัญพัฒน์จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๗.

^{๓๖}กรมศิลปากร, **คู่มือถวายนความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖.

^{๓๗}ปรีชา กาญจนาคม, **การขุดค้นแหล่งโบราณคดียุคโลหะตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗), หน้า ๙๐.

^{๓๘}กรมศิลปากร, **โบราณคดีเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๓๐.

- ๑.๒ พุทธสถานที่ก่อสร้างด้วยอิฐได้แก่ โบสถ์ วิหาร พระปรางค์ เจดีย์ เป็นต้น
- ๑.๓ ประเภทที่สร้างด้วยหิน ได้แก่ ปราสาทหินต่าง ๆ เช่น เทวสถานต่าง ๆ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมือง โบสถ์ เจดีย์ ฯลฯ หินที่นิยมใช้ในการก่อสร้างมักจะเป็น หวาย และศิลาแลง
๒. แบ่งตามหน้าที่และลักษณะการใช้ประโยชน์ในอดีตของพุทธสถาน คือ
 - ๒.๑ ศาสนาสถาน ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นตามความเชื่อในศาสนาต่าง ๆ และใช้เป็นที่พักบพิตรกรรมตามความเชื่อ เช่น เทวสถานในทางศาสนาพราหมณ์หรือวัดร้างในทางพุทธศาสนา เป็นต้น
 - ๒.๒ พุทธสถานที่ใช้ในการสาธารณูปโภค ได้แก่ พุทธสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น คูเมือง สระน้ำ อ่างเก็บน้ำ ตระพัง หรือบ่อบาดาลในสมัยสุโขทัย เป็นต้น
 - ๒.๓ พุทธสถานที่เกี่ยวกับการป้องกันศัตรู ได้แก่ พุทธสถานที่สร้างขึ้นเพื่อป้องกันเมืองจากศัตรู เช่น ประตูเมือง ป้อมประตูเมือง หรือกำแพงเมือง เป็นต้น
 - ๒.๔ พุทธสถานที่เป็นที่อยู่อาศัย ได้แก่ พุทธสถานที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่ เช่น บ้านเรือน วัง เป็นต้น หรืออาจดัดแปลงโดยอาศัยธรรมชาติ เช่น ถ้ำที่มีมนุษย์เข้าไปอาศัย และทิ้งร่องรอยไว้
 - ๒.๕ พุทธสถานที่ใช้ในอุตสาหกรรม ได้แก่ บริเวณที่มีการทำอุตสาหกรรมในสมัยพุทธ มีการก่อสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการทำอุตสาหกรรม เช่น เตาทุเรียงในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นเตาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเผาเครื่องปั้นดินเผา
 - ๒.๖ พุทธสถานที่ใช้ในการฝังศพ พุทธสถานที่ใช้เป็นที่ฝังศพที่มีขนาดใหญ่โตส่วนมากสร้างขึ้นเพื่อฝังศพของกษัตริย์ในสมัยพุทธ เช่น สุสานที่ฝังศพ หรือ ปิรามิด ที่ใช้เก็บศพของกษัตริย์อียิปต์พุทธ^{๓๙} กองพุทธคติสามารถจำแนกประเภทของพุทธสถานออกเป็น ๗ ประเภท ดังต่อไปนี้
๑. อนุสาวรีย์แห่งชาติ หมายถึง อนุสรณ์สถานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงบุคคลหรือเรื่องราวสำคัญ สมควรที่ประชาชนจะต้องจดจำรำลึกถึงในฐานะที่เป็นแบบฉบับ
๒. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ ได้แก่ อาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางรูปแบบโครงสร้างและองค์ประกอบอื่น ๆ
๓. อาคารสัญลักษณ์ของเมือง ได้แก่ อาคารสิ่งก่อสร้าง สะพานหรือลำคลอง ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านเมืองนั้น
๔. ย่านประวัติศาสตร์ ได้แก่ อาคารทางการค้า การพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรมในอดีตที่มีลักษณะของตนเอง มีเรื่องราวเนื้อหาของย่านนั้นโดยเฉพาะ
๕. อุทยานประวัติศาสตร์ ได้แก่ พื้นที่ใด ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ถนนหนทาง และสภาพแวดล้อมเป็นพิช ฯลฯ สมควรรักษาไว้

^{๓๙} กรมศิลปากร, *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี*, หน้า ๗-๘.

๖. นครประวัติศาสตร์ ได้แก่ เมือง หรือบริวารของเมืองที่มีแบบอย่างวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพของอาคาร สถานที่ หรือมีอาคารประเภท ๑-๕ อยู่พร้อมมูลและยังมี ประโยชน์ใช้สอยอยู่ในปัจจุบัน

๗. ซากพุทธสถานหรือแหล่งพุทธคดี ได้แก่ ซากหรือแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และพุทธคดีรวมทั้งสถานที่สำคัญต่าง ๆ

เมื่อพุทธสถานมีสภาพที่แตกต่างกันหลายสภาพเช่นนี้ การกำหนดแนวทางให้นักอนุรักษ์ดำเนินการก็ต้องแตกต่างกันออกไปตามสภาพของพุทธสถานนั้น ๆ การอนุรักษ์พุทธสถานต่าง ๆ มีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อาคารประวัติศาสตร์กับยานประวัติศาสตร์ กับอุทยานประวัติศาสตร์ หรืออุทยานประวัติศาสตร์ แม้จะถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบการอนุรักษ์ที่เหมือนกันแต่มีวิธีการผ่อนปรนแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพุทธสถานประเภทนั้น และเทคนิคที่แตกต่างกัน ทั้งนี้จะต้อง

๒.๓.๓ สาเหตุแห่งการอนุรักษ์แหล่งพุทธสถาน

พุทธสถานเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมและหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองประเภท อสังหาริมทรัพย์ที่สามารถบ่งบอกเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตนับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีของมนุษยชาติ ซึ่งอนุชนรุ่นหลังสามารถค้นคว้าและศึกษาหาความรู้จากพุทธสถาน เมื่อผู้ศึกษามีความรู้พื้นฐานด้านต่าง ๆ เพียงพอและได้มีการศึกษาย้อนหลังกลับไปตามขั้นตอน พร้อมทั้งอาจต้องทำการขุดค้นเพิ่มเติมดังนั้นพุทธสถานจึงเปรียบเสมือนเป็นแหล่งความรู้หรือตำรา ที่มีได้เรียบเรียงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้พุทธสถานยังเปรียบได้กับผู้อาวุโส หรือบรรพบุรุษ ของมนุษยชาติที่มีอายุยาวนาน แม้ว่าพุทธสถานบางแห่งจะชำรุด ทรุดโทรม และหมดสภาพการใช้งานแล้วก็ตามก็เปรียบเสมือนบรรพบุรุษของมนุษยชาติ “ดังนั้นการใช้งานและการดูแลรักษาพุทธสถานจึงควรปฏิบัติเช่นเดียวกับการปฏิบัติต่อบรรพบุรุษ หรือญาติผู้ใหญ่การแสดงความเคารพการระว่อนน้อมถ่อมตนต่อพุทธสถานเหล่านั้นจำเป็นต้องปฏิบัติซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแหล่งพุทธสถานทุกแห่งมีคุณค่าและความสำคัญด้านต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ ด้านเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าของพุทธสถานที่แสดงการรับรู้ หรือความเข้าใจถึงที่มาสถานที่ตั้งชนชาติ ความเชื่อศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น พระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเป็นที่รับรู้กันว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองนครศรีธรรมราชตลอดจนเป็นความภาคภูมิใจของชาวนครศรีธรรมราชและชาวไทยได้ เป็นต้น

๒.๒ ด้านวิชาการ เป็นคุณค่าของพุทธสถานที่สะท้อนเรื่องราวในอดีต เป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์พุทธคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ของชาติรวมทั้งเป็นแหล่งทัศนศึกษา และแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น พุทธสถานในเมืองพุทธสุโขทัย จังหวัดสุโขทัยแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ชาติไทยและแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

^{๔๐}กรมศิลปากร สำนักโบราณคดี, คู่มือการปฏิบัติงานการดูแลรักษาโบราณสถาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๗), หน้า ๓ - ๔.

๒.๓ ด้านเศรษฐกิจ เป็นคุณค่าของพุทธสถานที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชนและของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการมีผู้เข้ามาเที่ยวชม ศึกษาหาความรู้ ตัวอย่างเช่น อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เป็นต้น

๒.๔ ด้านการใช้สอย เป็นคุณค่าของพุทธสถานที่สามารถนำมาใช้งานได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการใช้งานที่ไม่ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพ การเปลี่ยนแปลง หรือการรื้อทำลายพุทธสถานนั้น ตัวอย่างเช่น ศาลากลางเก่าจังหวัดราชบุรี หมู่พระวิมานพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ซึ่งใช้เป็นอาคารจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทรังษีดั่งกัมปอร์ต จังหวัดตราด ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ทำการสำนักคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น

๒.๕ ด้านสังคม เป็นคุณค่าของพุทธสถานที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม ตัวอย่างเช่น มัสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี พระธาตุอวยุทธ จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นต้น

๒.๖ ด้านการเมือง เป็นคุณค่าของพุทธสถานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญ ในประวัติศาสตร์การกำหนดขอบเขตหรือการรักษาอธิปไตย และการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ ตัวอย่างเช่น วัดชลธาราสิงห์หรือวัดพิทักษ์แผ่นดิน อำเภอดงรัก จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพุทธสถานที่สำคัญในการกำหนด แบ่งเขตแดนระหว่างไทย - อังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ ๕

๒.๗ ด้านสุนทรียภาพ เป็นคุณค่าความงามของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม เช่น วัดบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดหลักการในสาเหตุแห่งการอนุรักษ์แหล่งพุทธสถานการ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อพุทธสถาน สิ่งที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ในฐานะ ที่เป็นของหายากและเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติ ซึ่งถึงแม้ว่าสภาพสังคมในปัจจุบันจะมีอิทธิพลผลักดันในด้านผลของการเร่งรัดพัฒนาให้ทันสมัยขึ้นแต่การพัฒนาดังกล่าวก็ต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อย่างได้ดุลยภาพให้เข้ากับชีวิตในสังคมปัจจุบันและสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ โดยต้องไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของสิ่งเหล่านั้นไปอย่างน่าเสียดาย

๒.๓.๔ สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมสภาพของพุทธสถาน

สาเหตุที่ทำให้เกิดการชำรุดเสื่อมโทรมของพุทธสถาน อาจแบ่งออกได้เป็นหลายสาเหตุ มิได้หมายความว่าพุทธสถานหนึ่ง ๆ จะชำรุดเสื่อมสภาพเนื่องจากสาเหตุใด สาเหตุหนึ่งโดยเฉพาะ^{๔๑} สาเหตุการชำรุดเสื่อมสภาพของพุทธสถานว่ามีหลายสาเหตุ และหลายกระบวนการ ซึ่งจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด สาเหตุที่คาดว่าทำให้พุทธสถานเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพแบ่งออก เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. สาเหตุภายใน หมายถึง กระบวนการเสื่อมสภาพของพุทธสถานซึ่งเกิดจากสาเหตุภายในตัวพุทธสถานเอง ได้แก่ ชนิดและคุณสมบัติของวัตถุที่เป็นรากฐานของพุทธสถานสถานที่ตั้ง

^{๔๑}กรมศิลปากร, งานจัดทำแผนแม่บทโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, ๒๕๒๗), หน้า ๒.

ลักษณะโครงสร้าง และน้ำหนักของพุทธสถาน การคำนวณ และการออกแบบ โครงสร้างไม่ถูกต้อง ความผิดพลาดทางด้านเทคนิคการก่อสร้าง เป็นต้น

๒. สาเหตุภายนอก หมายถึง กระบวนการเสื่อมสภาพของพุทธสถานที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เคมี ชีววิทยา และจุลชีววิทยา สาเหตุเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑ สาเหตุจากมนุษย์ มนุษย์เป็นศัตรูที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อพุทธสถาน พุทธสถาน และเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ กัน มนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการเสื่อมสภาพชำรุดเสียหายของพุทธสถานและพุทธสถานทั้งโดยเจตนา และโดยไม่เจตนา ตัวอย่างเช่น การปล่อยปลະละลายไม่ดูแลรักษา ความมั่งง่าย เลินเล่อรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การไม่รู้ซึ่งถึงคุณค่าของพุทธสถานและพุทธสถาน การจับต้องเคลื่อนย้ายโดยปราศจากความระมัดระวัง หรือการจับต้องเคลื่อนย้ายโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสม และการรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือแม้กระทั่งการลักลอบขุดทำลายเพื่อหาวัตถุมีค่า การจงใจทำลาย ทำให้พุทธสถาน พุทธสถานเหล่านั้นแตกหักเสียหาย ผุร่อนลงได้ มลพิษของสิ่งแวดล้อมการเปลี่ยนแปลง พุทธสถานและพุทธสถานตามความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อของตนเอง การทำลายโบราณสถานและพุทธสถาน เพื่อผลประโยชน์ทางการค้า การใช้วัสดุและวิธีการที่ไม่เหมาะสมในการอนุรักษ์หรือซ่อมแซมพุทธสถานและพุทธสถาน สงครามและการจลาจล เป็นต้น อีกประการที่นำคำนึงถึง คือการพัฒนาบ้านเมือง ได้แก่ การสร้างความเจริญ ตัดถนนหนทาง การขยายพื้นที่ทำการเกษตร การก่อสร้าง สถานที่ราชการ ที่พักอาศัย ฯลฯ มีส่วนที่เป็นภัย ต่อพุทธสถาน พุทธสถาน เช่น การตัดถนนผ่านไปใกล้พุทธสถานก่อให้เกิดความสั่นสะเทือน ทำให้พุทธสถานแตกร้าหรือชำรุดเสียหายได้ พุทธสถานและพุทธสถานส่วนใหญ่ที่ชำรุดเสียหายเนื่องจากสาเหตุเหล่านี้ มักจะชำรุดเสื่อมสภาพอย่างถาวร กล่าวคือ ไม่อาจจะอนุรักษ์ให้อยู่ในสภาพที่ดีดังเดิมได้อีก มักจะมีส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือ หลาย ๆ ส่วนแตกหัก หรือหลุดหายไป ในบางกรณี แม้จะซ่อมแซมให้กลับสู่สภาพเดิมได้ แต่คุณค่าของวัตถุต้องลงไปอย่างมาก ตัวอย่างเช่น พระพุทธรูปที่ถูกลอบตัดเศียร ประติมากรรมชิ้นเยี่ยมที่ล้มลงแตกกระจาย เป็นต้น

๒.๒ สาเหตุจากธรรมชาติ แบ่งออกออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว หิมะถล่ม ไฟป่า พายุหมุน ลูกเห็บ ฯลฯ ภัยพิบัติ เหล่านี้เป็นสามเหตุที่ร้ายแรงที่สุด แม้จะไม่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ก็สามารถทำให้โบราณสถานและพุทธสถานชำรุดเสียหายอย่างรุนแรงในชั่วพริบตาเดียว

๒. สภาวะแวดล้อม ได้แก่ ลักษณะภูมิอากาศ อุณหภูมิ ความชื้น แสงแดด ลม ฝน ก๊าซในอากาศ การเปลี่ยนแปลงของพุทธสถานและพุทธสถานเนื่องจากสภาวะแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ แต่มีผลต่อการเสื่อมสภาพของวัตถุอย่างมาก

ก. ความชื้นและอุณหภูมิของอากาศ^{๔๒} มีผลต่อพุทธสถาน พุทธสถานชนิดต่าง ๆ ในลักษณะที่แตกต่าง เช่น วัตถุจำพวกอินทรีย์วัตถุ จะประกอบด้วยเซลล์ที่มีคุณสมบัติดูดน้ำ และ

^{๔๒}จิราภรณ์ อรัณยนาถ, เอกสารการประชุมทางวิชาการ การเสื่อมสภาพของโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ครั้งที่ ๒๑ ๓๑ มกราคม - ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า ๒.

ความชื้นได้ดี เมื่อมีความชื้นสูง เซลล์ในวัตถุจะดูดความชื้นเข้าไป ทำให้เกิดการพองตัว แต่เมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น ความชื้นลดลง อากาศร้อน น้ำที่ถูกดูดเข้าไปจะระเหยออกมา ทำให้เซลล์หดตัว ถ้าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นไปโดยเร็ว มีมากขึ้นและติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน จะทำให้วัตถุนั้นชำรุด เช่น เสียรูปทรงไป แตกร้าวหรือบิดเบี้ยว เป็นต้น อีกประการหนึ่ง การที่ความชื้นถูกสะสมอยู่บนวัตถุเป็นเวลานานจะก่อให้เกิดเชื้อเห็ดรา สาหร่าย ตะไคร้น้ำบนวัตถุได้ พวกเชื้อราจะดูดความชื้นจึงทำให้เนื้อวัตถุขาดความแข็งแรง เปื่อยหรือขาดได้ง่าย หรือเกิดรอยเปื้อนบนวัตถุ ซึ่งยากจะแก้ไขให้ดีขึ้นเหมือนเดิม ลักษณะภูมิอากาศมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสื่อมสภาพของวัตถุโดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ซึ่งเป็นอุณหภูมิและความชื้นสูง เกือบตลอดปีสภาวะเช่นนี้เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโตของ พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ หลายชนิดที่ทำลายพุทธสถานและพุทธสถาน

ความชื้นหรือน้ำ ที่เป็นต้นเหตุในการเสื่อมสภาพของพุทธสถานและพุทธสถานแบบทุกชนิด อาจอยู่ในรูปของไอน้ำในบรรยากาศ น้ำจากใต้ดินซึ่งซึมขึ้นมาสู่อาคาร โดยอาศัย capillary action น้ำในดินและแหล่งน้ำทั่ว ๆ ไป น้ำฝน น้ำค้าง หมอก และน้ำในวัตถุเอง

ความชื้นและน้ำช่วยให้ปฏิกิริยาต่าง ๆ เกิดขึ้นได้เร็วขึ้น โดยอาจจะทำปฏิกิริยากับวัตถุโดยตรง หรือทำหน้าที่เป็นตัวกลางในปฏิกิริยาระหว่างวัตถุกับสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำทำให้เกิดปฏิกิริยา ionization, oxidation และ hydrolysis นอกจากนี้ยังสามารถละลายวัตถุต่าง ๆ ได้หลายชนิดด้วยเหตุนี้ พุทธสถานและพุทธสถานในภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นจึงเสื่อมสภาพด้วยอัตราที่สูงมาก พบว่าโลหะต่าง ๆ (ยกเว้นทอง) เกิดสนิมได้อย่างรวดเร็วชนิดต่าง ๆ มักจะเสื่อมสภาพและอ่อนตัว กระจกและเอกสารพุทธอื่น ๆ มักจะมีคราบเปื้อนและหมักเหม็นเลื้อนพุทธสถานและพุทธสถานที่อยู่ กลางแจ้งและในดินเสื่อมสภาพอย่างน่าวิตกในภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นจึงเสื่อมสภาพด้วยเหตุนี้

ในภูมิภาคที่มีอากาศร้อนและแห้งแล้ง จะเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างออกไป สาเหตุสำคัญที่ทำให้พุทธสถานและพุทธสถานเสื่อมสภาพ ได้แก่ ความร้อน รังสีอัลตราไวโอเล็ตในแสงแดดที่แผดจ้า ฝุ่นละออง ทราย และลมพายุ ความร้อนทำให้วัตถุแห้งกรอบ และช่วยให้ปฏิกิริยาเคมีต่าง ๆ เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

ในภูมิภาคที่มีอากาศหนาวจัด การเสื่อมสภาพของวัตถุส่วนใหญ่ เกิดจากความหนาวเย็นของอากาศ ซึ่งทำให้คุณสมบัติทางกายภาพของวัตถุเปลี่ยนไป เช่น หนึ่งสัตว์และผ้าเนื้อหนาจะแข็งกระด้าง กรอบ และแตกหักง่าย ขนาดและรูปร่างของวัตถุมักจะเปลี่ยนไป น้ำมักจะกลายเป็นน้ำแข็งอยู่ในรูพรุนของวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัสดุก่อสร้าง เช่น หิน อิฐ ปูน ฯลฯ ทำให้เกิดแรงดันภายในเนื้อวัสดุ ซึ่งทำให้วัสดุนั้น ๆ ร้าว กะเทาะ หรือแตกเป็นเสี่ยง ๆ ได้

ข. แสงสว่างไม่ว่าจะเป็นแสงธรรมชาติหรือแสงประดิษฐ์จะมีแสงอัลตราไวโอเล็ตอยู่ด้วย ซึ่งจะทำลายเนื้อวัตถุประเภทอินทรีย์ได้มากเช่นทำให้สีซีด เนื้อวัตถุเปราะ กรอบ ขาดง่าย ขาดความเหนียวเกิดการหดตัว ขยายตัว ทำให้รูปทรงบิดเบี้ยวเสียลักษณะเดิมไป การชำรุดเสียหายจากแสงสว่างที่เกิดกับวัตถุนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของแสงระยะเวลาที่ถูกแสง ปริมาณของแสงลักษณะของการตกกระทบของแสงและประเภทของวัตถุด้วย แสงแดดเป็นตัวการที่สำคัญที่สุดในการเสื่อมสภาพของอินทรีย์วัตถุ เนื่องจากในแสงแดดมีรังสีที่มีความยาวคลื่นสั้นอยู่ด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งรังสีอัลตราไวโอเล็ตซึ่งมีพลังงานสูงมากพอ ที่จะทำให้พันธะ (bond) ระหว่างอะตอมแตกออก

ได้ ทำให้เกิดปฏิกิริยาโฟโต้เคมีคัล (Photochemical reaction) ซึ่งยังผลให้ อินทรีย์วัตถุ หลายชนิด เช่น ผ้า กระดาษ ไม้ ยางธรรมชาติและยางสังเคราะห์ สีย้อม สีทาบ้าน ลวดวัตถุ (pigment) วานิช (varnish) แลคเกอร์ เรซิน (resin) ธรรมชาติและ เรซินสังเคราะห์ ฯลฯ เสื่อมสภาพได้อย่างรวดเร็ว และเห็นได้ชัด ปฏิกิริยาเหล่านี้ จะเกิดขึ้นได้ดียิ่งขึ้น หากมีออกซิเจน และความชื้น ร่วมด้วยการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ เกิดจากการที่โครงสร้างของโมเลกุลเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น ผ้าและกระดาษ ซึ่งมีเซลลูโลสเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เมื่อได้รับรังสีอัลตราไวโอเล็ต แสงยึดเหนี่ยวระหว่างโมเลกุลของเซลลูโลสจะอ่อนตัวหรือแตกออก หากมีออกซิเจนอยู่ด้วยจะเกิดปฏิกิริยา oxidation ร่วมด้วย ทำให้โมเลกุลของเซลลูโลสสั้นลงเรื่อย ๆ ผ้าและกระดาษจะขาดความแข็งแรง และมักจะเปลี่ยนสี เช่น ผ้าและกระดาษสีขาว มักจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง

แสงไฟฟ้าจากหลอดไฟฟ้าชนิดต่าง ๆ ก็มีผลต่ออินทรีย์วัตถุ เช่นเดียวกันหลอดไฟฟ้าบางชนิดแปลงรังสีอัลตราไวโอเล็ต และรังสีอินฟราเรด ออกมาด้วย หลอดเรืองแสง (Fluorescent lamp) หรือที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า “หลอดนีออน” ให้รังสีอัลตราไวโอเล็ตค่อนข้างสูง ปริมาณของรังสีอัลตราไวโอเล็ตและสีของแสงที่เรืองออกมาจากหลอดขึ้นอยู่กับสารเคมีที่ฉาบไว้ภายในหลอด ส่วนหลอดไฟธรรมดาที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป (Tungsten lamp) ให้รังสีอัลตราไวโอเล็ต ต่ำกว่า แต่ในขณะเดียวกันก็เปล่งรังสีอินฟราเรดออกมาด้วย รังสีอินฟราเรดทำให้วัตถุร้อนขึ้น และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเคมีและฟิสิกส์ง่ายขึ้น เพราะฉะนั้นการเลือกใช้แสงที่เหมาะสมต่อพุทธสถานและพุทธสถานแต่ละชนิด เป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในงานด้านอนุรักษ์

ค. ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศ โดยปกติอากาศมักจะมีแก๊สเสียปะปนอยู่มาก พวกนี้มักจะเป็นกรดแก๊ส โดยเฉพาะบริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรม หรือในเมืองที่มีการจราจรแออัด ของเสียเหล่านี้ได้แก่ พวกคาร์บอนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไอของกำมะถัน เขม่า คว้นไฟ คว้นดำต่าง ๆ แก๊สเหล่านี้มีสภาพเป็นกรดกำมะถัน และกรดคาร์บอนิกซึ่งทำลายเซลล์ของวัตถุให้เกิดชำรุดเสียหายไป ในบรรยากาศมีก๊าซหลายชนิดที่มีผลต่อการเสื่อมสภาพของพุทธสถานและพุทธสถาน ก๊าซออกซิเจนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปฏิกิริยาต่าง ๆ มากมาย เช่นการเกิดสนิมของโลหะและปฏิกิริยา ออกซิเดชัน อื่น ๆ การลุกไหม้ การเน่าเปื่อยของจุลินทรีย์ พืช และสัตว์ เป็นต้น ปฏิกิริยาออกซิเดชันทำให้วัตถุหลายชนิดเสื่อมสภาพและสลายตัวไปในที่สุด หากมีแสงแดดร่วมด้วย ปฏิกิริยาออกซิเดชันจะทวีความรุนแรงขึ้น

โอโซน เป็นก๊าซที่ค่อนข้างอันตรายต่ออินทรีย์วัตถุ เพราะโอโซนสามารถทำให้พันธะคู่ (double bond) แตกออกได้ ทำให้โครงสร้างของโมเลกุลของวัตถุนั้น ๆ เปลี่ยนแปลงไป เช่น เส้นใยของผ้าและกระดาษชนิดต่าง ๆ จะอ่อนแอและขาดง่าย สีย้อมจะซีดจางหรือเปลี่ยนสี วานิชที่เคลือบภาพเขียนมักจะฟ้ามัวและเปลี่ยนสี เป็นต้น

ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับแหล่งอุตสาหกรรม หรือในเมืองที่มีการจราจรคับคั่ง มักจะมีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไฮโดรเจนซัลไฟด์ และไนโตรเจนออกไซด์ ปะปนอยู่ด้วย ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เมื่อรวมตัวกับไอน้ำในบรรยากาศ จะเกิดกรดคาร์บอนิก (carbonic acid) ในขณะที่ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์รวมตัวกับน้ำได้กรดซัลฟูรัส (sulphurous acid) ซึ่งเมื่อถูกออกซิไดส์จะได้กรด ซัลฟูริก (sulphuric acid) กรดเหล่านี้ ทำให้วัสดุทุกชนิดเสื่อมสภาพได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธสถานที่ก่อสร้างด้วยหินที่มีคาร์บอเนตเป็นองค์ประกอบกรดเหล่านี้

จะละลายคาร์บอนตอออกไปเรื่อย ๆ ทำให้โครงสร้างของพุทธสถานขาดความแข็งแรง และผิวนอกของพุทธสถานจะสึกกร่อน มักจะพบคราบเปื้อนซึ่งเป็นเกลือของกรดเหล่านี้อยู่ด้วยเสมอ แม้แต่โลหะที่แข็งแรงก็ไม่อาจทนทานกรดเหล่านี้ได้แม้ความเข้มข้นของกรดเหล่านี้จะต่ำมาก แต่เมื่อเกิดปรากฏการณ์ เช่นนี้ซ้ำ ๆ กันเป็นเวลานาน ๆ พุทธสถาน และพุทธสถานก็อาจเสื่อมสภาพไปอย่างถาวร

ก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ ทำให้โลหะหมองคล้ำ เนื่องจากโลหะถูกเปลี่ยนไปเป็นเกลือซัลไฟด์ของโลหะอยู่บนผิวหนามของวัตถุ เกลือของโลหะบางชนิด เมื่อทำปฏิกิริยากับไฮโดรเจนซัลไฟด์จะเกิดเกลือซัลไฟด์ซึ่งมีสีคล้ำ เช่น ลวดวัตถุ (pigment) บางชนิด ทำจากเกลือของตะกั่ว ซึ่งเมื่อทำปฏิกิริยากับไฮโดรเจนซัลไฟด์จะได้ตะกั่วซัลไฟด์ (Pbs) ซึ่งมีสีดำ ปรากฏการณ์นี้มักพบเสมอ ๆ บนภาพเขียนและสีทาบ้าน ซึ่งใช้สีขาวซึ่งทำจากเกลือของตะกั่ว (white lead)

กรด ต่าง เกลือ และสารเคมีอื่น ๆ ที่มีปะปนอยู่ในบรรยากาศในน้ำและในดิน ล้วนมีผลต่อการเสื่อมสภาพของพุทธสถานและพุทธสถานเนื่องด้วยอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์เปลี่ยนแปลงไป เช่น เมื่อความชื้นสัมพัทธ์สูง เกลือจะดูดความชื้นจากบรรยากาศและคายออก เมื่อความชื้นสัมพัทธ์ลดลง หากเกลือเหล่านี้เข้าไปอยู่ในรูพรุนหรือช่องว่างภายในวัตถุ จะทำให้วัตถุเสื่อมสภาพภายในระยะเวลาไม่นานนัก โดยจะตกผลึกซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่ในเนื้อของวัตถุ กล่าวคือ เมื่อความชื้นสูง เกลือจะดูดความชื้นแล้วกลายเป็นสารละลาย เมื่อความชื้นลดลง น้ำจะค่อย ๆ ระเหยออกไป ทำให้สารละลายเข้มข้นขึ้น จนในที่สุดเกลือจะตกผลึกอยู่ภายในช่องว่างนั้น ขนาดของผลึกจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดจะอัดและดันให้วัตถุ กระจายหรือแตกออกเป็นผุยผง เกลือที่มีบทบาทสำคัญในการเสื่อมสภาพของพุทธสถานและพุทธสถาน ได้แก่ โซเดียมคลอไรด์ โซเดียมซัลเฟต และโซเดียมคาร์บอเนต ปรากฏการณ์ เช่นนี้มักพบบนพุทธสถานทั่ว ๆ ไปและพุทธสถานที่พบในดินหรือจากใต้ทะเล

ฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกที่ลอยลอยอยู่ในบรรยากาศ ประกอบด้วยอนุภาคที่มีขนาดต่าง ๆ กัน อนุภาคเหล่านี้มีความไวในปฏิกิริยาต่าง ๆ กัน อนุภาคที่แข็งจะขัดสีและกัดกร่อนพุทธสถานและพุทธสถานไปที่ละน้อย ๆ ปรากฏการณ์เช่นนี้เห็นได้ชัดบนพุทธสถาน และพุทธสถานที่ทำให้เกิดความสกปรก และฝุ่นละอองบางชนิด ยังก่อให้เกิดปฏิกิริยาเคมีและฟิสิกส์ได้อีก ฝุ่นละอองส่วนใหญ่ดูดและคายความชื้นได้ดี เมื่อดูดความชื้นเข้ามาฝุ่นละอองจะทำให้ปฏิกิริยากับน้ำได้สารเคมีที่มีฤทธิ์เป็นกรด ต่าง หรือ เกลือ หรือในบางกรณีพบว่า ฝุ่นละอองช่วยสะสมความชื้นไว้บนผิวหน้าของวัตถุ ทำให้วัตถุ เสื่อมสภาพเนื่องจากอิทธิพลของน้ำนั้น

ง. เนื่องจากจุลชีวะ เช่น พวกเห็ด รา สาหร่าย ตะไคร่น้ำ แบคทีเรียต่าง ๆ พวกนี้ เกิดได้ดีในที่ที่มีความชื้นสูง คือ มีความชื้นสัมพัทธ์ตั้งแต่ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป และอุณหภูมิที่ค่อนข้างอบอุ่นมากกว่า ประมาณ ๒๐-๒๕ องศาเซลเซียส เมื่อพวกจุลชีวะนี้มีคุณสมบัติในการดูดความชื้นได้ดี เมื่อมีความชื้นสะสมไว้มากจะก่อให้เกิดการชำรุดกับวัตถุได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องควบคุม สิ่งแวดล้อมควบคุมความชื้นของบรรยากาศให้พอเหมาะ ให้มีความชื้นสัมพัทธ์ ในระหว่าง ๖๐-๖๕ เปอร์เซ็นต์ โดยการทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกจะเป็นการตัดปัญหาความชื้นออกไปได้ วัชพืช พืชขึ้นต่ำ และจุลินทรีย์ มีผลอย่างมากต่อการเสื่อมสภาพของพุทธสถาน และพุทธสถานในเขตร้อนชื้น เนื่องจากลักษณะภูมิอากาศอานวย รากของพืชมักจะซ่อนไซเข้าไปตามรอยต่อและรอยแตก หรือรูพรุนของเนื้อ

วัสดุก่อสร้าง เพื่อเกาะยึดและดูดน้ำ ดูดอาหาร รากเหล่านี้ทำหน้าที่ประจุลึ้ม ทำให้วัสดุก่อสร้าง แตกร้าว หลุดกะเทาะออกเป็นแถบ ๆ หากเป็นรากของต้นไม้ใหญ่ เช่นต้นโพธิ์ อาจทำให้พุทธสถาน หრุด เอียง หรือพังทลายไปได้ เมื่อพืชเหล่านั้นตายลง รากและลำต้นจะเน่าเปื่อยผุพัง กลายเป็น humus ซึ่งเป็นอาหารที่ดีของพืชอื่น ๆ ที่จะเจริญเติบโตต่อมา และในขณะเดียวกันยังทำให้เกิดคราบ เปื้อนบนพุทธสถานได้ด้วย นอกจากนี้วัชพืชและจุลินทรีย์ ที่เจริญเติบโตบนผนังพุทธสถานจะขัดขวาง การระเหยของน้ำ และอมน้ำเอาไว้ได้มาก ทำให้พุทธสถานชื้นแฉะตลอดเวลา ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางเคมีและทางกายภาพต่อไป

จุลินทรีย์บางชนิด ไม่สามารถสร้างอาหารได้เองจากการสังเคราะห์แสงจะต้องดูดอาหาร จากสิ่งที่เกาะยึดอยู่โดยหลั่งน้ำย่อยออกมาเปลี่ยนองค์ประกอบบางอย่างของพุทธสถานและพุทธ สถานให้เป็นรูปแบบง่าย ๆ แล้วดูดซึมเข้าทางผนังเซลล์ จุลินทรีย์บางชนิดหลังสารเคมีที่มีฤทธิ์เป็นกรด เช่น oxalic acid, tartaric acid, citric acid, succinic acid และบางชนิดมีคุณสมบัติเป็น สีย้อม หรือ ลวดวัตถุ ทำให้เกิดความเปื้อนสีต่าง ๆ บนพุทธสถานและพุทธสถาน ปฏิบัติการที่เกิดจากการ ดำรงชีวิตของจุลินทรีย์บนพุทธสถานและพุทธสถาน ล้วนแล้วแต่ทำให้พุทธสถาน และพุทธสถานชำรุด เสื่อมสภาพและเน่าเปื่อยผุพังไปในที่สุด จุลินทรีย์ที่พบบ่อยบนพุทธสถาน ได้แก่ มอสส์ สาหร่าย ไล เคน (lichen) รา แบคทีเรีย ส่วนจุลินทรีย์ที่พบบ่อยบนพุทธสถานที่อยู่ในที่ร่ม ได้แก่ ราและแบคทีเรีย

จ. แมลงเป็นศัตรูที่ร้ายกาจสำหรับพุทธสถานและพุทธสถานที่ทำจากอินทรีย์วัตถุ เช่น ไม้ ผ้า กระดาษ ใบลาน เครื่องจักสาน หนังสือ ฯลฯ วัตถุเหล่านี้มักพบร่องรอยของแมลงอยู่เสมอ แมลงที่พบบ่อยในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ได้แก่ ปลวก แมลงสาบ แมลงสามงาม (Silverfish) มด เหาหนังสือ (book louse) ฝีเสื้อ และด้วง (beetle) ชนิดต่าง ๆ เช่น furniture beetle, carpet beetle, powder-post beetle เป็นต้น แมลงเหล่านี้นอกจากจะกัดกินและอยู่อาศัยในพุทธสถาน และพุทธสถาน อันก่อให้เกิดการชำรุดเสื่อมสภาพอย่างถาวรแล้ว ยังทำให้เกิดคราบเปื้อนอีกด้วย

นกและค้างคาว ถึงแม้จะไม่ทำให้พุทธสถานและพุทธสถานชำรุดเสื่อมสภาพโดยตรง แต่ ก็มักถ่ายมูล ลงบนพุทธสถานและพุทธสถานซึ่งมักก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพโดยทางอ้อม เช่น เมล็ด พืชที่อยู่ในมูลของนกและค้างคาวอาจเจริญเติบโตขึ้นบนหลังคาของพุทธสถาน หรือส่วนที่อยู่สูง ๆ ยากแก่การถอน มูลของนกและค้างคาวนอกจากจะทำให้เกิดความสกปรกที่ไม่น่าดูแล้ว ยังอาจมีฤทธิ์ เป็นกรด หรือด่าง หรือมีสารเคมีที่มีผลต่อการเสื่อมสภาพของพุทธสถานและพุทธสถาน

หนู เป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่เป็นอันตรายต่อพุทธสถานจำพวกอินทรีย์วัตถุ จำพวก ผ้า กระดาษ หนังสือ ขนสัตว์ ฯลฯ หนูกัดแทะเป็นชั้นเล็กชั้นน้อยเพื่อค้นหาอาหารและเพื่อเอา ไปทำรัง

นอกจากสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ พุทธสถานและพุทธสถานยังอาจชำรุด เสื่อมสภาพเนื่องจาก น้ำหนักของพุทธสถานและพุทธสถานเอง น้ำหนักของพุทธสถาน และพุทธ สถานทำให้ส่วนต่าง ๆ ของวัตถุนั้น ๆ ต้องรับแรงที่กระทำต่อวัตถุในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น แรงดึง แรงดัน แรงอัด แรงเค้น เป็นต้น แรงต่าง ๆ เหล่านี้มีผลอย่างยิ่งต่อการชำรุดเสื่อมสภาพของพุทธ สถานและพุทธสถาน เช่นกัน

การเสื่อมสภาพของพุทธสถานและพุทธสถานเริ่มเกิดขึ้นนับแต่วินาทีแรกที่วัตถุ ถูกผลิต หรือก่อสร้างขึ้นมา โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ รวมกันและพร้อม ๆ กัน มิใช่จาก

สาเหตุใดสาเหตุหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว สาเหตุใดจะเป็นสาเหตุหลักในการเสื่อมสภาพ ขึ้นอยู่กับชนิดของวัสดุและสภาพแวดล้อม การศึกษาถึงสาเหตุของการเสื่อมสภาพของพุทธสถาน และพุทธสถาน นอกจากจะนำเอาไปใช้ประโยชน์ในงานด้านอนุรักษ์แล้ว ยังมีประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อชีวิตประจำวันของเราด้วย โดยสามารถนำมาใช้ยืดอายุการใช้งานซ้ำของเครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในบ้านและสำนักงาน รวมไปถึงอาคารบ้านเรือน เครื่องอุปโภค บริโภค และอื่น ๆ

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กล่าวถึงการเสื่อมโทรมของแหล่งพุทธสถานไว้ว่า เมื่อสังคมไทยยอมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาย่อมเกิดลักษณะที่เรียกว่า “การสูญหายทางวัฒนธรรม” คือการเกิดวัฒนธรรมใหม่ เข้ามาทดแทนที่ของเก่า ดังนั้นในปัจจุบันการดัดแปลงหรือถอน หรือทำลายพุทธสถาน เกิดขึ้นเนื่องจากค่านิยมของสังคม ที่มีการรับอิทธิพลของอารยธรรมต่างถิ่นเข้ามา มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงรสนิยมในเรื่องรูปแบบเดิม (ของเก่า) ที่สังคมปัจจุบันคิดว่าล้าสมัย ทำให้เกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านภูมิทัศน์ เป็นการทำลายแหล่งพุทธสถานให้เสื่อมคุณค่าในที่สุด

จากการศึกษาแนวคิดหลักการในสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมสภาพของพุทธสถาน ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

๒.๓.๕ หลักการอนุรักษ์พุทธสถานสถาน

การอนุรักษ์แหล่งพุทธคดียุทธสถาน พุทธสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีหลักการที่สำคัญที่ผู้ดำเนินการต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกันหลายประการโดยเฉพาะการดำเนินการ ในชั้นปฏิบัติการนั้น มีเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ แนวคิด วิธีการและบุคลากร เป็นการเฉพาะทั้งสิ้นแต่ในที่นี้จะกล่าวถึงหลักเบื้องต้นในการอนุรักษ์แหล่งพุทธคดียุทธสถาน พุทธสถาน พุทธสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ทุกคนสามารถยึดปฏิบัติร่วมกันได้ดังนี้ คือ

๑. หลักการอนุรักษ์พุทธสถาน

๑.๑. การรักษาพุทธสถาน เนื่องจากพุทธสถานเป็นสิ่งของที่เคลื่อนที่ได้ ดังนั้นอันดับแรกในขั้นตอนของการอนุรักษ์พุทธสถาน คือ การรวบรวม รักษา และระมัดระวังดูแลให้พุทธสถานสูญหาย ในส่วนของรัฐบาลนั้น ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่รวบรวม รักษา และระมัดระวังดูแล มิให้พุทธสถานของชาติเสียหายและสูญหาย คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งได้ตั้งไว้ตามภูมิภาค ต่าง ๆ ทั่วประเทศ แต่เดิมนั้นนิยมตั้งไว้ในวังพุทธในหัวเมืองต่าง ๆ แต่หัวเมืองหลายแห่ง ไม่มีวังพุทธจึงได้ใช้วัดที่สำคัญแทน เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ และแก้ปัญหา เรื่องที่ดินในการก่อสร้าง อีกทั้งการตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไว้ในวัดมีความเหมาะสมในด้านอื่น ๆ ด้วย คือ

๑.๑.๑ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน การตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในวัด จึงทำให้ประชาชนได้เข้าชม และประชาชนจะได้ช่วยกันบริจาคทรัพย์บำรุงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

๑.๑.๒ วัดมีสถานที่ โดยปกติภายในวัดจะมีอาคารสถานที่อยู่มากจึงสามารถใช้อาคารสถานที่เหล่านั้นมาปรับปรุง เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชั่วคราวในระยะก่อตั้งได้ สะดวกเช่น วิหาร ศาลา และพระระเบียง เป็นต้น

๑.๑.๓ วัดมีบุคลากร เนื่องจากภายในวัดมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่และพระสงฆ์ ย่อมพอใจ ในการกระทำคุณประโยชน์แก่ประชาชนโดยเฉพาะในการบำรุงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เช่น การกำกับดูแล การรับบริจาคพุทธสถาน และการจัดพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ เป็นต้น

๑.๒ การตรวจพุทธสถาน โดยทั่วไปการตรวจพุทธสถาน มักจะกระทำด้วย วัตถุประสงค์ที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

ประการที่แรก เพื่อจะได้ทราบว่าพุทธสถานแต่ละชิ้นเป็นพุทธสถานที่สำคัญ สมควรจะสงวนไว้สำหรับชาติหรือไม่ เพียงใด

ประการที่สอง เพื่อจะได้ทราบว่าพุทธสถานแต่ละชิ้นเป็นศิลปะแบบใด เกิดขึ้นใน ระยะเวลาหรือยุคสมัยใด มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ศิลปะและพุทธคติเพียงใด รวมทั้งการ จัดระบบข้อมูลทางพุทธสถานทุกชิ้นให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า การจัดแสดง การให้บริการข่าวสาร และประโยชน์อื่น ๆ ต่อไป

๑.๓ การค้นหาพุทธสถาน การค้นหาพุทธสถานมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อ ดำเนินการให้พุทธสถานในท้องที่ต่าง ๆ อยู่สภาพที่ปลอดภัยจากการถูกทำลายด้วยสาเหตุต่าง ๆ และ สูญหาย โดยทั่วไป เมื่อมีการค้นพบพุทธสถานจะต้องนำเสนอให้ทางราชการ เพื่อให้ทางราชการเป็น ผู้ดูแลรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ และสถานที่เก็บรักษา คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และสถานที่เก็บ รักษา คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจากสภาพการณ์ในระยะที่ผ่านมากล่าวได้ว่า การได้มาซึ่งพุทธ สถานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินั้นได้มาโดยสาเหตุที่สำคัญ ๔ ลักษณะ คือ

๑.๓.๑ การเก็บรวบรวมโดยเจ้าหน้าที่ เป็นลักษณะที่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ได้ค้นพบพุทธสถาน โดยเฉพาะพุทธสถานที่ถูกทิ้งกระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ และพุทธสถาน เหล่านั้นไม่มีผู้ใดหวงแหน เช่น ศิลปินรัก ชิ้นส่วนอาคาร และชิ้นส่วนเทวรูป เป็นต้น

๑.๓.๒ การใช้อำนาจกฎหมาย ในบทบัญญัติทั้งหมด ที่เกี่ยวกับพุทธสถานสถานที่ ใช้กันมาตั้งแต่พุทธศตวรรษปัจจุบันนี้ มักจะบัญญัติไว้ตรงกันว่าพุทธสถานทั้งปวงเป็นทรัพย์สินของ แผ่นดิน ผู้พบจะต้องนำเสนอให้ราชการ จะเก็บหรือปกปิดไว้ไม่ได้ มิฉะนั้นจะมีโทษและ ผู้นำส่งให้ทางราชการจะได้รับรางวัลจากทางราชการอีกด้วย

๑.๓.๓ การใช้งบประมาณเพื่อการซื้อ ในกรณีที่มีผู้ครอบครองพุทธสถาน โดยชอบด้วยกฎหมาย และพุทธสถานนั้นมีคุณค่าอย่างครบถ้วนในทุกด้านทางราชการอาจจะ พิจารณาซื้อพุทธสถานนั้นเป็นสมบัติของแผ่นดินก็ได้

๑.๓.๔ การบริจาค นับตั้งแต่ให้มีการเปิดพิพิธภัณฑสถานให้ประชาชนเข้าชม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ เป็นต้นมา ประชาชนที่เข้าชมจำนวนมากเกิดความประทับใจในพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ จึงได้นำพุทธสถานมาบริจาคให้กับทางราชการอยู่เสมอมา โดยได้ตระหนักว่า การบริจาค พุทธสถานดังกล่าวจะยังประโยชน์แก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติหลายประการ อาทิ

ประการแรก ชื่อของผู้บริจาคจะปรากฏอยู่ในแผ่นดินตลอดไป

ประการที่สอง พุทธสถานนั้นจะไม่มีวันตกไปเป็นสมบัติส่วนตัวของผู้หนึ่งผู้ใดแน่นอน

ประการที่สาม พุทธสถานได้รับการเก็บรักษาอย่างถูกวิธีโดยรัฐบาลและสถานที่ที่มั่นคง และปลอดภัยกว่าเดิม

ประการที่สี่ พุทธสถานชิ้นนั้นกลายเป็นแหล่งความรู้ของมนุษยชาติ

ประการที่ห้า พุทธสถานขึ้นนั้นจะช่วยในการเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของท้องถิ่นและประเทศชาติ

๒. หลักการอนุรักษ์พุทธสถาน

๒.๑ การสำรวจพุทธสถาน เป็นขั้นตอนการค้นหาให้ทราบว่า มีพุทธสถานปรากฏในที่ใดบ้าง และพุทธสถานแห่งนั้นมีรายละเอียดเป็นอย่างไร เช่น ชื่อ ที่ตั้ง อาณาเขต เส้นทางคมนาคม สภาพภูมิประเทศ รูปร่างลักษณะ ประวัติ และสภาพปัจจุบัน เป็นต้น

ในการดำเนินการขั้นตอนนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานในท้องถิ่นควรเร่งรัดดำเนินการอย่างจริงจัง ก่อนที่พุทธสถาน แหล่งพุทธคติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะถูกทำลายไปจนหมดสิ้น ในปัจจุบันมีหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการนั้นหลายหน่วยงาน อาทิ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นประจำจังหวัด หน่วยศิลปากร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ , วิทยาลัยครู, และมหาวิทยาลัย เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทอยู่รองรับให้ดำเนินการดังกล่าวได้ทั้งสิ้นนอกจากนี้ยังมีองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่สามารถสนับสนุนการดำเนินการสำรวจพุทธสถานได้อีก และประการสำคัญ ประชาชนในชาติทุกคนสามารถดำเนินการดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้การสำรวจพุทธสถานของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในมาตรฐานเดียวกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรจะทำแบบสำรวจ และประสานงานแจกจ่ายไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง และขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่และประชาชนในการกรอกแบบสำรวจดังกล่าวด้วย เมื่อดำเนินการสำรวจพุทธสถานแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนี้ควรจัดทำระบบ ข้อมูล ทะเบียน แผนที่ และตีพิมพ์ผลการสำรวจออกเผยแพร่ เพื่อประโยชน์ในการต่าง ๆ ต่อไป

๒.๒ การตรวจสอบพุทธสถาน เป็นขั้นตอนในการสำรวจพุทธสถานในขั้นตอนนี้เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูลจากการสำรวจพุทธสถานแล้ว ให้จัดส่งเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการ/แหล่งข้อมูล หรือนักพุทธคติ หรือผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพุทธสถานออกไปยังพุทธสถานทุกแห่ง เพื่อการตรวจสอบพุทธสถานในชั้นรายละเอียด โดยอาจจะต้องศึกษาค้นคว้าถึงรูปแบบทางศิลปะ อายุสมัย และความสำคัญด้วย โดยพิจารณาดำเนินการตามความจำเป็น และตามควรแก่กรณี

๒.๓ การศึกษาพุทธสถาน ขั้นตอนนี้นับได้ว่าเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการได้ลำบาก ยากเย็นกว่าขั้นตอนอื่นๆ เพราะพุทธสถานในแต่ละท้องถิ่นและในประเทศไทยมีมาก จึงยากที่จะรักษาได้อย่างทั่วถึงทุกแห่งในเวลาเดียวกัน จึงควรจะต้องจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนและความจำเป็น การรักษาพุทธสถานเหล่านั้น แล้วดำเนินการไปตามลำดับ อย่างไรก็ตาม พุทธสถานทุกแห่งจะต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแล และรักษาในทันที ที่มีการค้นพบจะทิ้งไว้เฉย ๆ ไม่ได้ ดังนั้น “จึงได้มีการกำหนดให้มีการรักษาพุทธสถานใน ๓ ลักษณะ คือ

๒.๓.๑ การรักษาสภาพ ในขั้นนี้ต้องดำเนินการให้พุทธสถานได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพเดิม ไม่ให้ถูกทำลายเสียหายมากไปกว่าที่ค้นพบในครั้งแรก โดยใช้มาตรการห้ามปรามมิให้ผู้ใดรื้อทำลาย หรือบุกรุกพุทธสถาน

“ปรีชา นุ่นสุข, “การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น”, วารสารสหวิทยาลัยทักษิณ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑, (พฤษภาคม-ตุลาคม ๒๕๓๒), หน้า ๑๐๕.

๒.๓.๒ การปรับปรุงสภาพ ในขั้นนี้เป็นการรักษาดูแลให้พุทธสถานที่ชำรุดทรุดโทรมอยู่มีสภาพที่ดีขึ้น เช่น การกำจัดวัชพืชที่ปกคลุมอยู่ให้หมดไป และกำจัดป้องกันตัวพุทธสถานมิให้พังทลายต่อไปอีก เป็นต้น

๒.๓.๓ การบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นขั้นตอนที่เน้นการรักษาพุทธสถานให้มีความมั่นคงขึ้น ยุติการพังทลาย แต่ให้รักษารูปแบบทางศิลปะและสภาพเดียวกันที่ได้ค้นพบในครั้งแรก ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมใด ๆ ในพุทธสถาน พุทธสถานปรากฏอยู่อย่างใดก็ได้คงไว้เช่นนั้น โดยต้องดำเนินการตามหลักการบูรณะพุทธสถานอย่างเคร่งครัด จะละเลยไม่ได้

การบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถานในประเทศไทยนั้น ในระยะที่ผ่านมาได้ปรากฏผลเสียบางประการ กล่าวคือ ในการบูรณะพุทธสถาน เอกชนหรือประชาชนมักจะศรัทธาบำเพ็ญกุศลในการบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถาน โดยเฉพาะพุทธสถานในพระพุทธรูปศาสนา ในการบูรณปฏิสังขรณ์ผู้ดำเนินการบางรายมักขอบื้อหรือแก้ไขแบบอย่างของเดิมของพุทธสถาน หรือ เปลี่ยนแปลงแบบอย่างของพุทธสถานไปตามชอบใจตนจนสูญเสียความเป็นพุทธสถานไป

ดังนั้น ในการบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถาน โดยเฉพาะในส่วนที่มีผู้มีจิตศรัทธาอุดหนุนการปฏิสังขรณ์ ให้ทุกฝ่ายกวดขันให้มีการปฏิบัติตามหลักการบูรณะพุทธสถานอย่างเคร่งครัด ดังนี้ ประการแรก ในกรณีที่ผู้มีจิตศรัทธาจะบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถานที่สำคัญมีการชี้แจงและควบคุมให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทำตามรูปแบบเดิม อย่าให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างลักษณะและสวดลายของพุทธสถานไปเป็นอย่างอื่นตามใจชอบ ประการที่สอง อย่าให้มีการรื้อทำลายพุทธสถานที่สำคัญ เพื่อจะสร้างของให้ขึ้นมาแทน ประการที่สาม อย่าให้มีการก่อสร้างของใหม่ขึ้นในโบราณสถาน เพราะจะทำให้พุทธสถานเสียหาย เสียสง่าและ เสื่อมคุณค่า

๓. หลักการบูรณะพุทธสถาน

คณะกรรมการว่าด้วยพุทธสถานศิลปวัตถุ (Le conseil superieur des antiquites at des beaux-arts) ซึ่งเป็นผู้รักษามาตรฐาน ของการบูรณะพุทธสถาน ในประเทศอิตาลีและเป็นศูนย์การของการพบปะเจรจาทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และวิชาการ โดยผู้แทนนานาชาติมีความเห็นว่าการบูรณะพุทธสถานเป็นงานหนักและต้องรับผิดชอบมาก เพราะคุณค่าของพุทธสถานมีไม่น้อยกว่าคุณค่าของพุทธสถานที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นอกจากนั้นการบูรณะพุทธสถานยังเพิ่มพูนความรู้ทางพุทธคติ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรมและวิชาการสาขาอื่นๆ อีกด้วย

จากประสบการณ์คณะกรรมการชุดนี้ที่ผ่านมาคณะกรรมการคณะนี้มีมติว่าด้วยเรื่องการบูรณะพุทธสถาน หรือ “หลักการบูรณะพุทธสถาน ค.ศ.1931” ดังนี้

๓.๑ ในการบูรณะพุทธสถาน ให้เสริมเฉพาะความมั่นคงแข็งแรง ของพุทธสถาน พยายามหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงและการทำลายพุทธสถาน

๓.๒ ในการบูรณะพุทธสถานที่จะทำให้เพื่อความงาม และเอกภาพทางสถาปัตยกรรม จะต้องคำนึงถึงพุทธสถานที่เหลืออยู่ อย่าอาศัยการสันนิษฐาน และต้องศึกษาจากส่วนที่เป็นของแท้ดั้งเดิม ไม่ใช่จากส่วนที่ต่อเติมขึ้นภายหลัง

๓.๓ ในการบูรณะพุทธสถานที่เก่าแก่มาก จนหาความเกี่ยวข้องกับอารยธรรมสมัยใหม่ไม่ได้ ไม่ควรจะต้องเติมเสริมต่อ ควรจะใช้วิธีรื้อและทำรากฐานให้มั่นคง และประกอบเข้ารูปเดิม คือ

การเอาส่วนที่แตกหลุดไปแล้ว แต่ยังหาพบได้ในบริเวณนั้นมาประกอบให้เป็นรูปเดิม ถ้าจำเป็นต้องต่อเติมก็ให้ทำเพื่อการทรงตัวหรือเพื่อความแข็งแรงเท่า

๓.๔ การบูรณะพุทธสถานรุ่นใหม่ ควรใช้วิธีการให้คล้ายของเดิม และการบูรณะไม่ควรจะไปเปลี่ยนรูปร่างของพุทธสถานนั้นๆ

๓.๖ ชั้นส่วนวัตถุทุกชิ้นที่มีคุณค่าทางศิลปะและเป็นอนุสรณ์ทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นของยุคใดสมัยใด เมื่อค้นพบควรจะถูกเก็บรักษาไว้อย่างดี การจะพิจารณาว่าชิ้นส่วนวัตถุชิ้นใดมีความสำคัญเพียงใด ไม่ควรจะเป็นความเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการตามโครงการบูรณะพุทธสถานแต่ผู้เดียว

๓.๕ สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับพุทธสถาน ควรระวังไม่ให้ขนาด สี และแบบ ไปทำลายคุณค่าของพุทธสถานนั้นๆ

๓.๗ การต่อเติมที่จำเป็นต้องทำ เพื่อความแข็งแรงของพุทธสถาน ไม่ว่าจะเป็นเพียงบางส่วน หรือ ทั้งหมด ควรต่อเติมให้น้อยที่สุด เท่าที่จะทำได้ การสร้างใหม่หมด จะทำได้กับพุทธสถานที่มีทรงเรขาคณิตเรียบๆ และไม่มีลวดลายตกแตกเท่านั้น

๓.๘ การต่อเติมที่ทำขึ้นใหม่ จะต้องแสดงให้เห็นได้ชัดเจน โดยการใช้วัสดุแตกต่างกับของเดิม หรือโดยการต่อเติมเพียงคร่าวๆ ไม่มีลวดลายเช่นของเดิมหรือโดยการทำเครื่องหมายบอกไว้ก็ได้ การทำดังกล่าวทั้ง ๓ ประการนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการบูรณะพุทธสถานครั้งต่อไปแล้วยังทำให้ไม่เกิดการเข้าใจผิดในหลักฐานทางประวัติศาสตร์และพุทธคดีอีกด้วย

๓.๙ การเคลื่อนย้ายของเก่าออก และเอาของใหม่เข้ามาแทนที่ ควรทำโดยอาศัยหลักวิชาการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เข้าช่วย ไม่ควรทำโดยไม่มีหลักฐานทฤษฎี

๓.๑๐ ของที่ได้จากการขุดค้นและการสำรวจทางพุทธคดี ต้องดูแลรักษาอย่างดี และอย่างถูกต้อง

๓.๑๑ การบูรณะพุทธสถานแต่ละครั้งก็เช่นเดียวกับการขุดค้นทางพุทธคดีควรทำเอกสารในรูปของรายงานทางวิชาการ ซึ่งรวบรวมจากบันทึกรายวันของการบูรณะพุทธสถาน มีภาพวาดและภาพถ่ายประกอบ รายงานทางวิชาการดังกล่าว ควรบอกโครงสร้างและรูปร่างของพุทธสถานอย่างละเอียด รวมทั้งการปฏิบัติงานทุกระยะของการบูรณะพุทธสถานด้วย

คณะกรรมการการคณะนี้เห็นพ้องต้องกันว่า การบูรณะพุทธสถาน เป็นเรื่องยุ่งยากเพราะแต่ละแห่งมีปัญหาไม่เหมือนกัน หลักการต่างๆ ในการบูรณะพุทธสถานข้างต้นทั้ง ๑๑ ข้อ ควรจะนำมาตรวจสอบและประชุม สัมมนา และอภิปรายร่วมกันเป็นครั้งคราว จึงขอเสนอแนะดังต่อไปนี้ คือ

ประการแรก ในการบูรณะพุทธสถานทุกครั้ง ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกชนหรือส่วนราชการก็ตาม ขอให้ยึดถือข้อแนะนำข้างต้นทั้ง ๑๑ ข้อ เป็นหลักในการดำเนินงาน

ประการสอง ควรจะมีการพบปะกันระหว่าง ผู้ควบคุมการบูรณะพุทธสถาน ณ กรุงโรม ปีละครั้ง เพื่อจะได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปัญหาที่ตนได้พบ พร้อมทั้งวิธีการแก้ปัญหา นั้นๆ ให้กันและกันฟัง

๒.๔.๖ หลักการ เกณฑ์มาตรฐานในการอนุรักษ์พุทธสถานในปัจจุบัน

(๑) นิยามและความหมาย

ในระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์พุทธสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘^{๔๔} ได้กำหนดความหมายการอนุรักษ์ไว้ชัดเจน คือ

อนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การดูแล รักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกันการรักษา การสงวน และการปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย

การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การดูแลรักษาไว้ตามสภาพเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันไม่ให้เสียหายต่อไป

การปฏิสังขรณ์ (Renovation) หมายถึง การทำให้คืนสู่สภาพเดิมที่เคยเป็นมา

การบูรณะ (Restoration) หมายถึง การซ่อมแซม ปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุด เท่าที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีเดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่ด้วย

(๒) เกณฑ์ทั่วไปในการอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ต่างๆ

กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ในการดูแลและคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ ใช้มาตรการหลายอย่างในปัจจุบันในการคุ้มครอง อนุรักษ์ นำเสนอและฟื้นฟูแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ได้แก่

๑) มาตรการทางกฎหมาย กฎหมายที่ใช้คุ้มครองพุทธสถานในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติพุทธสถาน พุทธสถาน ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ (แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติพุทธสถาน พุทธสถาน ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕) เนื้อหาในพระราชบัญญัตินี้กล่าวถึงเป็นบทกำหนดเพื่อประโยชน์ในการดูแล รักษา และควบคุมมิให้ผู้ใดล่วงละเมิด รุกล้ำและทำลายมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เช่น

หมวดที่ ๑ พุทธสถาน

มาตรา ๗ เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษา และการควบคุมพุทธสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนพุทธสถานใด ๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของพุทธสถาน โดยให้ถือว่าเป็นพุทธสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้ อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ให้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๘ บรรดาพุทธสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชี และประกาศในราชกิจจานุเบกษามาตามกฎหมายว่าด้วยพุทธสถาน พุทธสถาน ศิลปวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แล้ว ก่อนวันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นพุทธสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

^{๔๔}กรมศิลปากร, แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๑.

มาตรา ๑๐ ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย พุทธสถานหรือส่วนต่าง ๆ ของพุทธสถาน เว้นแต่จะกระทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับ อนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีและถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขประการใดไว้ ก็ต้องปฏิบัติตาม เงื่อนไขนั้นด้วย

มาตรา ๑๑ พุทธสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนนั้น แม้ว่าจะเป็นพุทธสถานที่มีเจ้าของหรือ ผู้ ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใด ๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมได้แต่ต้อง แจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

มาตรา ๑๓ เพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพ ความปลอดภัย ความสะอาด และความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของพุทธสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดให้ผู้เข้าชมปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการ อื่นด้วยก็ได้

หมวดที่ ๕ บทกำหนดโทษ

มาตรา ๓๒ ผู้ใดบุกรุกพุทธสถานหรือทำให้เสียหาย ทำลายทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ ไร้ ประโยชน์ ซึ่งพุทธสถาน ต้องระวางจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาทหรือทั้งจำ ทั้งปรับ

๒) การจัดลำดับความสำคัญของพุทธสถาน กรมศิลปากรได้จัดตั้งคณะกรรมการลำดับ ความสำคัญพุทธสถานเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาพุทธ สถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทย โดยมีหน้าที่ดังนี้ คือ กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อการนำขึ้น ทะเบียนและการจัดลำดับความสำคัญของพุทธสถาน การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของบุคคลากร งบประมาณ และการบริหารการจัดการพุทธสถานแต่ละระดับและดำเนินงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกรม ศิลปากรได้จัดลำดับความสำคัญของพุทธสถานโดยแบ่งออกเป็น

๒.๑ การจัดลำดับคุณค่าความสำคัญของพุทธสถานเพื่อเสนอขึ้นทะเบียนหรือบัญชีพุทธ สถาน

อันดับหนึ่ง สมบัติแห่งชาติ มีคุณค่าความสำคัญเยี่ยมยอดในระดับชาติ เสนอให้ขึ้น ทะเบียนพุทธสถาน

อันดับสอง มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญ มีคุณค่าความสำคัญในระดับภูมิภาค เสนอให้ขึ้น ทะเบียนพุทธสถาน

อันดับสาม ทางวัฒนธรรม มีคุณค่าความสำคัญในระดับท้องถิ่น เสนอให้ขึ้นทะเบียน พุทธสถาน

อันดับสี่ อาคารสถานที่อนุรักษ์ มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์หรือศิลปะ สถาปัตยกรรม แต่มีความสำคัญในอันดับรองลงมาจากอันดับที่ ๓ เสนอให้ขึ้นบัญชีพุทธสถาน

๒.๒ การจัดลำดับศักยภาพในการอนุรักษ์ เพื่อการตรวจตราและการดูแลรักษา ศักยภาพสูง ได้แก่ พุทธสถานที่มีความพร้อม หรือสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอนุรักษ์มาก

ศักยภาพปานกลาง ได้แก่ พุทธสถานที่มีความพร้อมหรือสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอนุรักษ์ปานกลาง

ศักยภาพต่ำ ได้แก่ พุทธสถานที่มีความพร้อม หรือสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอนุรักษ์ต่ำ

๒.๓ การจัดลำดับการดำเนินงานอนุรักษ์ เพื่อตรวจสอบและการดูแลรักษา โดยพิจารณาจากความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ

เร่งด่วน ได้แก่ พุทธสถานที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพมาก ต้องดำเนินการอนุรักษ์โดยด่วน

จำเป็นแต่ไม่เร่งด่วน ได้แก่ พุทธสถานที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพปานกลางให้พิจารณาดำเนินการอนุรักษ์ในลำดับถัดจากกลุ่มที่ ๑

ยังไม่มีความจำเป็น ได้แก่ พุทธสถานที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพน้อย ให้รอดำเนินการในลำดับหลังได้

ในการอนุรักษ์ในพุทธสถานที่จัดลำดับความสำคัญเป็นสมบัติของชาตินั้น กรมศิลปากรมีคู่มือในการดูแลรักษา ดังนี้

บุคลากร

งานบำรุงรักษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การรักษาความปลอดภัย การรักษาความสะอาด (ที่ไม่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อพุทธสถาน) การกำจัดสิ่งกีดขวาง และการลากวางวัชพืช การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอเล็กน้อยๆ ตามรูปแบบ วัสดุ และเทคนิควิธีการดั้งเดิม ผู้ครอบครองสามารถดำเนินการเองได้ตามความเหมาะสม

งานอนุรักษ์ ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทางด้านต่างๆ อันจำเป็นต้องอาศัยผู้ปฏิบัติงานเฉพาะทาง ได้แก่

ผู้ปฏิบัติ ทั้งในส่วนการรวบรวมข้อมูล การออกแบบ การลงมือปฏิบัติ จะต้องมีความคุ้นเคยกับที่กรมศิลปากรกำหนด ประกอบด้วย

๑) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น นักอนุรักษ์งานศิลปกรรม ช่างฝีมือศิลปะเฉพาะท้องถิ่น

๒) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม/ภูมิสถาปัตยกรรม ผู้มีประสบการณ์การทำงานอนุรักษ์ในพุทธสถานประเภทและลักษณะเดียวกัน (ในระยะ ๑๐ ปีของการปฏิบัติงานต้องเป็นเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเท่านั้น)

๓) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิศวกรรมในสาขาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานอนุรักษ์

๔) ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธคดี

๕) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ

๖) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์

๗) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์

๘) บุคลากรกลุ่มช่างเทคนิค ได้แก่ กลุ่มช่างสำรวจ กลุ่มช่างศิลปกรรม กลุ่มช่างโยธา และกลุ่มช่างเขียนแบบผู้มีประสบการณ์ทำงานด้านการอนุรักษ์

๙) บุคลากรอื่นที่มีความจำเป็นเฉพาะกรณี เช่น นักสังคมสงเคราะห์ มณฑนากร เป็นต้น

ผู้อนุมัติและตรวจสอบ ได้แก่ กรมศิลปากรในส่วนกลาง พิจารณาในลักษณะของ คณะกรรมการวิชาการผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

ผู้ควบคุมงาน

๑) การดำเนินงานที่มีพุทธคติเข้ามาเกี่ยวข้อง ต้องมีนักพุทธคดีผู้มีประสบการณ์ในงาน พุทธคดีเพื่อการอนุรักษ์ในลักษณะเดียวกันกับพุทธสถานแห่งนั้นไม่น้อยกว่า ๓ งาน ควบคุมงานด้วย

๒) งานอนุรักษ์ทั่วไปจะเป็นจะต้องมีสถาปนิกหรือวิศวกรในงานอนุรักษ์ในลักษณะ เดียวกับพุทธสถานแห่งนั้นไม่น้อยกว่า ๓ งาน เป็นผู้ควบคุมงาน

ผู้ตรวจงาน กรรมการตรวจรับงาน

๑) สถาปนิก/ภูมิสถาปนิก/ผู้ออกแบบ

๒) วิศวกรผู้ออกแบบ ในกรณีที่งานอนุรักษ์นั้นเน้นในเรื่องทางวิศวกรรมที่สำคัญ

๓) เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางโดยตรงกับงานอนุรักษ์นั้น

งบประมาณ เงินอุดหนุนของรัฐบาลจากงบประมาณของกรมศิลปากร หรืองบประมาณ อื่นๆที่ผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากกรมศิลปากร

การบริหารจัดการ รัฐเป็นผู้ดำเนินการบริหาร กำหนดขึ้นทะเบียนเป็นพุทธสถานของ ชาติ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตามพระราชบัญญัตินั้น อันการดำเนินการใดๆที่เป็นการเปลี่ยนแปลงพุทธ สถาน ต้องขออนุมัติในระดับชาติ

ขอบเขตของการอนุรักษ์ที่ได้จำกัดอยู่เพียงการป้องกันการเสื่อมสภาพ (Prevention of Deterioration) การสงวนรักษา (Preservation) และการเสริมความมั่นคงแข็งแรง (Consolidation) สิ่งต่างๆ เหล่านี้กรมศิลปากรเป็นผู้กำหนดเพื่อใช้เป็นมาตรการในการดำเนินงาน มรดกทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดในการการปฏิบัติงานดังนี้

๑) ให้มีความพยายามอย่างมีเหตุผลในทุกวิถีทางที่จะนำสถานที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม โดยให้การเปลี่ยนแปลงอาคาร หรือพื้นที่ตั้ง และ สิ่งแวดล้อมของมันเกิดขึ้นน้อยที่สุด หรือมิฉะนั้นก็ให้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่ได้ตั้งใจไว้ ของสถานที่นั้น

๒) ไม่ควรให้มีการทำลายคุณภาพดั้งเดิม เอกลักษณ์ของอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรือพื้นที่ หรือสิ่งแวดล้อมที่ประกอบอยู่ การเคลื่อนย้ายหรือการเปลี่ยนแปลงวัสดุและส่วนประกอบที่เป็น เอกลักษณ์ของสถานที่ให้หลีกเลี่ยงเป็นไปได้

๓) ให้ตระหนักว่าอาคาร สิ่งก่อสร้าง และพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายนั้นเป็น ผลงานแห่งยุคสมัยนั้น การเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์หรือความพยายามที่จะ บิดเบือนให้กลายเป็นสมัยที่เก่ากว่า ไม่สมควรได้รับการสนับสนุน

๔) การเปลี่ยนแปลงต่างๆ อาจเกิดขึ้นได้ตามกาลเวลา และมักเป็นหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรือพื้นที่ รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ประกอบอยู่ใน แต่ละชนิดนั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจมีนัยสำคัญเป็นเอกลักษณ์แห่งตน จึงสมควรได้รับการรับรู้ และยอมรับนับถือ

๕) ให้มีจิตสำนึกในการปฏิบัติต่อสิ่งที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกในรูปแบบ หรือสิ่งที่เป็นตัวอย่างของช่างฝีมือ ซึ่งเป็นลักษณะบ่งชี้ถึงอาคาร สิ่งก่อสร้างหรือพื้นที่นั้น

๖) ในที่ใดก็ตามที่เป็นไปได้ ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เสื่อมสภาพพึงให้มีการซ่อมแซมมากกว่าที่จะเป็นการเปลี่ยนทดแทน ในกรณีที่เป็นการเปลี่ยนทดแทนเป็นสิ่งจำเป็นวัสดุใหม่ที่ใช้พึงให้เข้ากันได้กับของเดิม ทั้งในแง่ของสัดส่วน ลักษณะของการออกแบบ สี ลายผิวและคุณภาพของทัศนวิสัยอื่นๆ ส่วนการประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ขาดหายไป เมื่อมีการซ่อมแซมหรือการเปลี่ยนทดแทนได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการลอกเลียนแบบของเดิมให้ถูกต้อง โดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทางกายภาพหรือทางภาพถ่าย เป็นสาระในการยึดถือ มากกว่าที่จะเป็นการออกแบบด้วยการคาดเดา หรือการใช้ส่วนประกอบที่แตกต่างกันแต่หาได้ง่ายจากอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอื่น

๗) ให้ใช้วิธีประณีตที่สุดในการทำความสะอาดผิวหน้าของอาคารและสิ่งก่อสร้างนั้นๆ จะไม่ใช้วิธีขัดผิวด้วยทรายเป่าหรือวิธีทำความสะอาดอื่นใด อันมีผลต่อการทำลายวัสดุทางประวัติศาสตร์

๘) ให้มีความพยายามอย่างมีเหตุผลทุกวิถีทางที่จะปกป้องและอนุรักษ์แหล่งพุทธคติที่จะถูกกระทบกระเทือนจากการพัฒนาอื่นๆ

๒.๔ พื้นที่วัดในจังหวัดกำแพงเพชรที่เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์พุทธสถาน

การพัฒนาทบทางของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชรซึ่งเป็นเขตพื้นที่รับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๖ กำแพงเพชร

กรมศิลปากร มีภารกิจเกี่ยวกับการคุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ส่งเสริม สร้างสรรค์ เผยแพร่ จัดการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนา สืบทอดศิลปะ และทรัพย์สินมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ของชาติ เพื่อธำรงคุณค่าและเอกลักษณ์ของความเป็นชาติอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมไทยและความมั่นคงของชาติ ซึ่งในส่วนของวัดในจังหวัดกำแพงเพชรที่มีพุทธสถานที่ขึ้นทะเบียนไว้กับสำนักศิลปากรที่ ๓ กำแพงเพชร ที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นตัวอย่าง รวม ๑๒ วัด

ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาทบทางของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ได้ทำการสำรวจและศึกษาแหล่งพุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีความเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ๑๒ แห่ง เรียงตามลำดับความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสภาพความสำคัญในปัจจุบัน คือ วัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง, วัดสว่างอารมณ์, วัดเจดีย์ทองป้อม, ทุ่งเศรษฐี, บ้านท่า ร. ๕, วัดหนองลังกา, วัดหนองพิกุล, วัดเจดีย์กลางทุ่ง, วัดขุ่มกอ, วัดหนองยายช่วย, วัดหม่องกาเล และกำแพงเมืองโบราณนครชุม

๒.๔.๑ วัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง

วัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง ตั้งอยู่กลางเมืองโบราณนครชุมสันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตามหลักฐานในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๓ (จารึกนครชุม) ได้กล่าวถึง พระมหาธรรมราชาลิไทได้ประดิษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุ และปลูกพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้มาจากลังกาทวีป ในปี พ.ศ.๑๙๐๐ พระมหาธาตุที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกเชื่อกันว่าเป็นวัดพระบรมธาตุแห่งนี้ เจดีย์วัดพระบรม

ธาตุปัจจุบันมีรูปทรงแบบมอญ-พม่า แต่เดิมสันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่ก่อด้วยอิฐแบบเจดีย์สุโขทัยมีสามองค์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีพ่อค้าชาวพม่าชื่อว่า พญาตะก่า ได้ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์สร้างพระเจดีย์ใหม่ที่มีขนาดใหญ่กว่าเดิมโดยสร้างตามแบบเจดีย์พม่าดังที่ปรากฏในปัจจุบัน จากคำในศิลาจารึกนครชุม หลักที่ ๓ มีความว่า “ผู้ใดไหว่นบ กระทำบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุ และพระศรีมหาโพธิไซรั มีผลานิสงส์พรา้เสมอดังได้นบพระผู้เป็นเจ้า...” จึงทำให้เกิดประเพณีนบพระ-เล่นเพลงขึ้น ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๖ และปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ จัดในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

๒.๔.๒ วัดสว่างอารมณ์

วัดสว่างอารมณ์เป็นวัดโบราณที่ได้รับการบูรณะจนเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา ภายในวัดเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะเชียงแสนขนาดใหญ่ ขนาดหน้าตักกว้าง ๕ ศอก สูง ๗ ศอก ชาวบ้านเรียกชื่อพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “หลวงพ่อูโมงค์” เหตุที่เรียกว่าหลวงพ่อูโมงค์นั้น พระองค์พระประดิษฐานอยู่ในวิหารที่มีทางเข้าแคบๆ คล้ายอุโมงค์จึงเรียกกันติดปากว่าหลวงพ่อูโมงค์ ถือเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มักมีพุทธศาสนิกชนเดินทางมาขอพรและแก้บนอยู่เนืองๆ และมีการจัดงานนมัสการประจำปีขึ้นในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี

๒.๒.๓ วัดเจดีย์ทอง

วัดเจดีย์ทอง ตั้งอยู่นอกเมืองทางทิศตะวันตก มีฐานพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมขนาดใหญ่ ฐานเขียงสี่เหลี่ยมซ้อนกัน ๔ ชั้น บนยอดของเจดีย์ เห็นร่องรอยของดอกบัวตูมเหลือเพียงครึ่งเดียว ยอดบนสุดได้หักพังไป จากการขุดค้นทางโบราณคดีของกรมศิลปากรพบว่า เจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงดอกบัวตูมมีการก่อสร้างเป็น ๒ สมัย สมัยแรกตั้งอยู่บนฐานเขียง ๔ ชั้น องค์เจดีย์เหลือถึงดอกบัว ปลียอดหักหาย สมัยที่สองมีการขยายฐานเดิมออกมาแล้วก่อซุ้มจรนำทั้ง ๔ ทิศ มีบันไดขึ้นทางด้านทิศตะวันออกถึงฐานปัทม์และมีการก่อพอกเรือนธาตุหุ้มดอกบัวตูมในสมัยแรก รอบเจดีย์มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ด้านทิศตะวันออกมีซากฐานวิหารขนาด ๖ ห้อง

๒.๔.๔ ป้อมทุ่งเศรษฐี

ป้อมทุ่งเศรษฐีตั้งอยู่นอกเมืองนครชุมทางด้านทิศใต้ ลักษณะป้อมเป็นทุ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยศิลาแลงยาวด้านละ ๘๔ เมตร ด้านเหนือถูกรื้อทำลายตลอดแนว แต่นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่าสร้างยังไม่เสร็จ แต่ละด้านมีช่องประตูเข้าออกตรงบริเวณกึ่งกลางด้านนอกก่อเป็นกำแพงสูง ด้านในก่อเป็นแท่นเชิงเทิน บนเชิงเทินสามารถเดินตรวจตราได้ ตอนบนสุดก่อเป็นรูปใบเสมา ใต้ใบเสมาทุกใบมีช่องอาจจะใช้เป็นช่องปืนตรงมุมกำแพงทั้งสี่มุมทำเป็นป้อมสี่เหลี่ยมยื่นออกมา ตอนล่างของแนวกำแพงมีช่องกุดทำเป็นวงโค้งยอดแหลม ภายในบริเวณป้อมไม่ปรากฏร่องรอยสิ่งก่อสร้างอื่นใด จากลักษณะช่องกุดที่เจาะเป็นรูปโค้งเข้าไปในตัวกำแพง คล้ายกับช่องหน้าต่างอาคารที่สร้างในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ลงมา สันนิษฐานได้ว่า ป้อมทุ่งเศรษฐีเมื่อนครชุมคงสร้างในสมัยอยุธยาตอนกลางและเป็นลักษณะป้อมที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรป

๒.๔.๕ บ้านห้าง ร. ๕

บ้านห้าง ร. ๕ หรือที่ชาวบ้านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านพะโป้ เป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง รูปแบบไทยผสมตะวันตก ประดับด้วยไม้ฉลุอย่างประณีต เป็นบ้านของพะโป้ คหบดีชาวกะเหรี่ยงจากประเทศพม่า ซึ่งมีอาชีพค้าไม้ที่บริเวณปากคลองสวนหมากในสมัยรัชกาลที่ ๕ ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้เสด็จเยือนบ้านพะโป้ จนเป็นที่มาของชื่อ บ้านห้าง ร. ๕

๒.๔.๖ วัดหนองลังกา

วัดหนองลังกา เป็นวัดขนาดใหญ่ตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้ แผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีคูน้ำโดยรอบทั้ง ๔ ด้าน เจดีย์ประธานมีลักษณะเป็นพระเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังแบบศิลปะสุโขทัยก่อด้วยอิฐอยู่ในกำแพงแก้ว มีซุ้มพระยื่นออกมาจากฐานตอนล่างทั้ง ๔ ด้าน ขึ้นมาลัยเถาซึ่งรองรับองค์ระฆังเป็นแบบบัวคว่ำ - บัวหงาย ซ้อนลดหลั่นกันสามชั้น องค์ระฆังค่อนข้างเพรียวหรือชะลูด ปากระฆังไม่ผายออกมากนัก ถัดจากองค์ระฆังเป็นส่วนที่เรียกว่าบัลลังก์และส่วนยอดเจดีย์ ซึ่งประกอบด้วยแกนปล้องไฉนและปลียอด

๒.๔.๗ วัดหนองพิกุล

วัดหนองพิกุล ตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้ แผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีคูน้ำโดยรอบทั้ง ๔ ด้าน หรือที่เรียก อุทกสีมา สิ่งก่อสร้างภายในตัววัดคือมณฑปรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซึ่งทำหน้าที่เป็นคันธกุฎีตั้งอยู่หลังวิหารอันเป็นประธานของวัด ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ รูปแบบมณฑปวัดหนองพิกุลคล้ายคลึงกับมณฑปวัดศรีชุม วัดตึก วัดตระพังทองกลางของเมืองสุโขทัย

๒.๔.๘ วัดเจดีย์กลางทุ่ง

วัดเจดีย์กลางทุ่ง ตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้ ตัววัดหันหน้าไปทางทิศตะวันออกไม่ปรากฏแนวกำแพงวัด แต่มีการขุดคูน้ำโดยรอบเพื่อแสดงอาณาเขตของวัด เรียกว่า อุทกสีมาหรือที่สีมา การจัดผังวัดรูปแบบนี้นิยมกันมากในสมัยสุโขทัย ภายในวัดประกอบด้วยวิหารก่อด้วยอิฐปัจจุบันเหลือเฉพาะฐานอาคาร ด้านหลังวิหารเป็นพระเจดีย์ประธานทรงดอกบัวตูม หรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ รูปทรงขององค์เจดีย์ประกอบด้วยฐานหน้ากระดานสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นสามชั้น จากนั้นเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ชั้นแว่นฟ้าย่อเหลี่ยมไม่มีสัณฐานสองชั้น ส่วนเรือนธาตุย่อเหลี่ยมไม่มีสัณฐานรองรับส่วนยอดเจดีย์ทรงดอกบัวตูม

๒.๔.๙ วัดซุ้มกอ

วัดซุ้มกอ ตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้ ไม่ปรากฏแนวกำแพงวัดเดิมคงจะมีคูน้ำล้อมรอบเช่นเดียวกับวัดเจดีย์กลางทุ่ง เจดีย์ประธานเป็นลักษณะพระเจดีย์ทรงกลมหรือระฆังฐานแปดเหลี่ยม ส่วนยอดเหนือองค์ระฆังขึ้นไปพังทลายไปหมดแล้ว ด้านหน้าเจดีย์ประธานมีฐานวิหารขนาดเล็กหนึ่งหลัง ที่มีชื่อว่าซุ้มกอเพราะว่าได้ขุดพบพระเครื่อง “ซุ้ม ก” จำนวนมาก

๒.๔.๑๐ วัดหนองยายช่วย

วัดหนองยายช่วย อยู่ถัดจากวัดหนองลังกาไปทางทิศตะวันออก ห่างจากวัดหนองลังกาประมาณ ๒๐๐ เมตร มีลักษณะรกร้าง ภายในวัดประกอบด้วยพระเจดีย์ทรงลังกาฐานแปดเหลี่ยม ยังสมบูรณ์ตั้งแต่คอระฆังลงมา แต่ยอดได้หักพังไปเสียแล้ว บริเวณฐานเจดีย์มีซุ้มพระอีก ๔

ซุ้ม หน้าวัดมีฐานวิหารขนาดใหญ่ ลักษณะของวิหารคล้ายกับสร้างโบสถ์ซ้อนอยู่บนวิหาร มีคูน้ำหรืออุทกสีมาล้อมรอบบริเวณวัด

๒.๔.๑๑ วัดหม่องกาเล

วัดหม่องกาเล วัดนี้อยู่ใกล้กับวัดหนองลังกา มีพระเจดีย์ประธานที่มีรูปร่างงดงาม ขนาดย่อมกว่าวัดหนองลังกาเล็กน้อย มีซุ้มที่ฐานเจดีย์อยู่สามซุ้ม ยอดหักพังมาถึงคอระฆัง ด้านหน้ามีวิหารคล้ายๆกับวัดเจดีย์กลางทุ่ง แต่มีร่องรอยของฐานวิหารที่ชัดเจนใช้คูน้ำที่เรียกว่าอุทกสีมาเพื่อแสดงอาณาเขตของวัด

๒.๔.๑๒ กำแพงเมืองโบราณนครชุม

ลักษณะผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๔๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๒,๙๐๐ เมตร กำแพงเมืองเป็นคันดินสามชั้นสูง ๒-๓ เมตร สลับกับคูน้ำเช่นเดียวกับเมืองสุโขทัย กำแพงเมืองทางทิศตะวันออกขนานกับคลองสวนหมากและแม่น้ำปิง ในภายหลังกำแพงเมืองบริเวณทิศตะวันออกและทิศใต้ที่ติดกับแม่น้ำปิงได้ถูกกระแสน้ำกัดเซาะจนทำให้ตลิ่งและกำแพงเมืองบางส่วนพังลงน้ำไปด้วย ในปัจจุบันกำแพงเมืองบางส่วนได้มีการสร้างเป็นถนนทับบนแนวคันดิน ส่วนโบราณสถานภายในเมืองได้ถูกราษฎรื้อทำลายไปจนเกือบหมด เพื่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและปรับพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยทำการศึกษา จึงได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการการพัฒนาบทบาท

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ณัฏฐกรณ์ นิลอรุณ ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา" ผลการวิจัยพบว่า ระบบการจัดการความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย ระบบที่สำคัญ ๒ ระบบหลัก คือ ๑) ระบบทั่วไปของการจัดการความรู้ ๒) ระบบเฉพาะของการจัดการความรู้โดยระบบที่ออกแบบระบุความเป็นมาและความสำคัญ ความหมาย วัตถุประสงค์ หลักการ วิธีการดำเนินการ คำอธิบายประกอบ แนวทางและเงื่อนไขของการนำระบบไปใช้ได้รับการตรวจสอบรับรองจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมากที่สุด จากการทดลองมีผลการดำเนินการจัดการความรู้ในภาพรวมระดับมาก ค่าเฉลี่ยของผลการดำเนินการจัดการความรู้ระดับบุคคลอยู่ระหว่าง ๓.๓๓-๔.๐๐ และมีค่าเฉลี่ยผลการจัดการความรู้ระดับกลุ่มและองค์กรอยู่ระหว่าง ๓.๓๓-๓.๗๐ จากการเปรียบเทียบ พบว่า ค่าเฉลี่ยการดำเนินงานตามระบบการจัดการความรู้หลักการทดลองมีค่าสูงกว่าก่อนการทดลอง มีความแตกต่าง

กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งระบบการจัดการความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดังกล่าวมีสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้

๑. ระบบทั่วไปของการจัดการความรู้มีองค์ประกอบย่อย ๕ ด้านได้แก่ ๑) ด้านสภาพแวดล้อม ๒) ด้านสิ่งที่นำเข้า ๓) ด้านกระบวนการ ๔) ด้านสิ่งที่ส่งออก ๕) ด้านสิ่งที่ย้อนกลับ

๒. ระบบเฉพาะของการจัดการความรู้มีองค์ประกอบย่อย ๔ ด้านได้แก่ ๑) ด้านโครงสร้างการจัดการความรู้ ๒) ด้านบุคลากรการจัดการความรู้ ๓) ด้านภารกิจการจัดการความรู้ และ ๔) ด้านเทคโนโลยีการจัดการความรู้^{๔๕}

กฤษฎา คิตติ ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ" ผลการวิจัยพบว่า

๑) ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบคือ หนึ่ง สภาพแวดล้อม บรรยากาศของการเรียนรู้เป็นต้น สอง ปัจจัยเบื้องต้นของการเรียนรู้ สาม กระบวนการเรียนรู้ สี่ ผลผลิตของการเรียนรู้

๒) รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประกอบด้วย หนึ่ง เป้าหมายของการประเมิน สอง สิ่งที่มีประเมิน สาม วิธีการประเมิน สี่ วิธีการตัดสิน ความจริงแล้วการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู สิ่งที่มีประเมินได้แก่ การจัดการเรียนการสอนของครู วิธีประเมินโดยเพื่อนครู ส่วนวิธีการตัดสินใจใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากการประเมินกับเกณฑ์สัมภาระที่พัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญ

๓) จากการประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า หนึ่ง ครูมีพัฒนาการของการจัดการเรียนการสอนครั้งที่ ๑ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ สอง โดยภาพรวมครูมีทัศนคติที่ดี ส่วนการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สาม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับว่า การประเมินผลที่มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ทั้งทางด้านการปฏิบัติและด้านงบประมาณ สี่ ผลการประเมินมีความถูกต้อง^{๔๖}

ชาธิณี ตริวรัญญ ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียน" ผลการวิจัยพบว่า^{๔๗}

^{๔๕}ณัณศกรณ นิลอรุณ, "การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา", *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๔๖}กฤษฎา คิตติ, "การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ", *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, สาขาการวัดผลและประเมินผล, (ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๐.

^{๔๗}ชาธิณี ตริวรัญญ, "การพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียน", *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

๑) กระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียนเป็นกระบวนการทำงานการพัฒนาวิชาชีพของครูในบริบทการทำงานจริงของตนผ่านการทำงานกลุ่มแบบร่วมมือ รวมพลังอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาการคิดและการเรียนรู้ของนักเรียน กระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนมีขั้นตอนสำคัญ ๖ ขั้นตอนเป็นวงจร ได้แก่ (๑) กำหนดเป้าหมายการศึกษาผ่านบทเรียน (๒) การวางแผนบทเรียน (๓) การสอนและการสังเกตในชั้นเรียน (๔) การสืบสวนผลการปฏิบัติงาน (๕) การปรับปรุงแก้ไขบทเรียน และ (๖) การแลกเปลี่ยนความรู้

๒) การดำเนินงานตามกระบวนการศึกษาผ่านบทเรียนสามารถช่วยพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูไทยทุกด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน ด้านทักษะการคิดในการจัดการเรียนการสอน และด้านความสามารถในการทำงานแบบร่วมมือรวมพลัง โดยครูผู้ร่วมวิจัยมีการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอน ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด ครูผู้วิจัยประมาณร้อยละ ๕๐ มีการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนตัวบ่งชี้

บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์ ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู" ผลการวิจัยพบว่า^{๔๔}

๑) ศึกษาสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู โดยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยนักศึกษาครูจำนวน ๔๖๐ คน และอาจารย์นิเทศก์จำนวน ๑๓๐ คน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ๗ แห่ง โดยสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ประกอบด้วยนักศึกษาครูและอาจารย์นิเทศก์มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านการเตรียมการสอนและการวางแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นอาจารย์นิเทศก์กับนักศึกษาครูเกี่ยวกับสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครูทั้ง ๓ ด้านพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบมีลักษณะเด่น คือ การบูรณาการการจัดการความรู้ กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง

๓) การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ กำแพงเพชร ในรายวิชาพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ จำนวน ๖๐ คน กลุ่มทดสอบจำนวน ๓๐ คน และกลุ่มควบคุมจำนวน ๓๐ คน กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนและสมรรถนะทางการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

^{๔๔}บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์, "การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู", วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาอุดมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗.

ปรีชา กันธิยะ ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม" ผลการวิจัยพบว่า^{๔๙}

๑. สภาพการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมประกอบด้วยปรัชญา คือคุณธรรมนำความรู้ สร้างทักษะอาชีพ พัฒนาสังคม วิสัยทัศน์ คือเสริมสร้างคุณธรรม ความรู้พัฒนา มาตรฐานอาชีพ อนุรักษ์สืบทอด ศาสนพิธี พัฒนาคนดีมีคุณธรรมและความสมานฉันท์ให้สังคมเป็นสุข ตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านพันธกิจมุ่งที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม บูรณาการระบบศาสนาวัฒนธรรม ร่วมกับระบบการศึกษาพัฒนาจิตใจ และความสามารถให้เยาวชนร่วมพัฒนาสังคมและส่วนรวมและเป้าหมาย คือการมุ่งที่จะพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม โดยอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่เด็กและเยาวชนสามารถ นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนมากเห็นว่าด้านปัญหาในการบริหารโรงเรียนพระมีส่วนร่วมในการสอน ศีลธรรมที่พึงประสงค์ ควรบริหารจัดการบุคลากรอย่างเหมาะสม ด้านข้อเสนอแนะต่อการบริหาร โรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ควรวางแผนร่วมกันทั้งผู้สนับสนุนและผู้รับผิดชอบ ด้าน สภาพการจัดหลักสูตรและการสอนศีลธรรม ควรจัดการศึกษาหลักธรรมโดยใช้เทคนิคและวิธีการสอน ในรูปแบบต่างๆ ด้านสภาพการนิเทศการสอน พระนิเทศมีน้อยโรงเรียนต้องการพระนิเทศโดยตรง ด้านสภาพการจัดหลักสูตรและการสอนศีลธรรม ควรจัดการศึกษาหลักธรรมโดยใช้เทคนิคและวิธีการ สอนในรูปแบบต่างๆ ด้านสภาพการนิเทศการสอน พระนิเทศมีน้อยโรงเรียนต้องการพระนิเทศ โดยตรง ด้านสภาพการพัฒนาการสอนควรพัฒนาคุณภาพการบริหารโดยการอบรมด้านกระบวนการ และแนวทางในการเรียนการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรม ด้านสภาพการจัดสื่อการสอนยังขาดสื่อการ สอนและงบประมาณการจัดทำสื่อไม่เพียงพอ ด้านสภาพการจัดกิจกรรมควรจัดกิจกรรมอบรม คุณธรรม จริยธรรมในวันสำคัญทางศาสนา ด้านสภาพการบริหารงบประมาณงบประมาณโดยเขต พื้นที่การศึกษาควรจัดงบประมาณให้เพียงพอ ด้านสภาพการประเมินผลทั้งการเรียนการสอน หลักสูตรและวิธีการสอน ด้านสภาพการบริหารทั่วไปสภาพอาคารสถานที่มีความพร้อมและเหมาะสม ควรจัดห้องจริยธรรมในโรงเรียน

๒. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ประกอบด้วย รูปแบบหลักของการบริหารแบบย่อยอีก ๑๒ รูปแบบ ดังนี้

- ๑) รูปแบบหลักการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม
- ๒) รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๓) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนที่พระมี ส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๔) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนที่พระ มีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

^{๔๙}ปรีชา กันธิยะ, "การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม", วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑), หน้า ๔๘.

๕) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดสื่ออุปกรณ์และเทคโนโลยีของ
ส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๖) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนที่พระมี
ส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๗) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการวัดและประเมินผลผู้เรียนของ
โรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๘) รูปแบบการบริหารบุคคลของโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน

๙) รูปแบบการบริหารงานการเงินของโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม
ในโรงเรียน

๑๐) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านงานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนของ
โรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑๑) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านกิจกรรมนักเรียนของโรงเรียนที่พระมี
ส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑๒) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านงานอาคารสถานที่ของโรงเรียนที่พระมี
ส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

พระมหาอำนาจ ปวทุฒโน ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติ
ธรรม" ผลการวิจัยพบว่า^{๕๐}

๑. สภาพการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมปัจจุบันนี้ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการ
พัฒนารูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเพื่อการบูรณาการที่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรมให้
มีความสอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสำนักเรียน เพื่อ
ส่งเสริมการสร้างทรัพยากรบุคคลคือพระภิกษุ สามเณร ผู้เป็นศาสนทายาทสืบทอดพระพุทธศาสนาใน
อนาคต นอกจากนั้น ปัญหาอุปสรรคการจัดการเพื่อการบูรณาการที่ไม่เหมาะสมกับการศึกษาพระ
ปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้ สาเหตุสำคัญมาจากวิสัยทัศน์ไม่ชัดเจน พันธกิจไม่เหมาะสมกระบวนการ
จัดการภายในสำนักเรียนไม่ชัดเจน เช่น การบริหารบุคคล (Man) การบริหารการเงิน (Money) การ
บริหารวัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) เป็นต้น

๒. การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตาม
หลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และ
การควบคุมเป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาเป็นต้น ตาม
หลักสารณียธรรม ๖ ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโกศล สีส
สามัญญตา และทิสสามัญญตาเป็นต้น

๓. นำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ผลการแจก
แบบสอบถามแก่บุคคลกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๑๗ ชุด พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และ

^{๕๐}พระมหาอำนาจ ปวทุฒโน, "การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม",
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๗.

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และการควบคุมเป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาเป็นต้น

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารการศึกษาในแต่ละสำนักเรียนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เพื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ และการควบคุมเป็นต้น ส่วนด้านการบริหารบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยกล่าวถึงการบริหารบุคคลว่า สำนักเรียนขาดแคลนนักเรียนทุกชั้นประโยค ตั้งแต่ประโยค ๑-๒ จนถึงประโยค ป.ธ.๙ และขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนทุกชั้นประโยค เช่นเดียวกัน

พระมหาศรณชัย มหาปุณฺญโญ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า^{๕๑} การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์จำนวน ๖ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ในรูปแบบเดิมๆ มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น จึงมีองค์กร หรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมีการกระจายอำนาจ ประสานสร้างประโยชน์ สร้างเครือข่ายให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน ๒) ด้านการศึกษา มีการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย แต่มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ปรับปรุงกฎระเบียบการจัดการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย วางนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพทางการศึกษา พร้อมสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการเรียนบาลี เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป และควรมีการระดมความคิดในเบื้องต้นในระดับจังหวัด เพื่อศึกษาความสำคัญของปัญหาอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อยของแต่ละจังหวัด และเป็นมติของจังหวัดแล้วนำมารวมความคิดเห็นเป็นระดับภาคต่อไป ๔) ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีการนำไปปฏิบัติ ถือว่าเป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎี

^{๕๑}พระมหาศรณชัย มหาปุณฺญโญ, "การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์", *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต*, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๐.

และภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๕) ด้านการสาธารณูปการ ในปัจจุบันมี ๒ รูปแบบคือ การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่มาก และการพัฒนาโดยการศึกษา และวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ จึงควรมีการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด ศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ครอบอนุรักษศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นรูปแบบ การก่อสร้างความภูมิภาควัดตามความเหมาะสม ตามอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยต่างๆ กำลังความสามารถของเจ้าอาวาสในอนาคต น่าจะมีการระดมทุน หรือตั้งธนาคารพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้วัดเล็กๆ ที่มีการก่อสร้างแต่ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างให้ได้มีโอกาสได้กู้ยืมเพื่อการก่อสร้างสาธารณูปการของวัดให้มีประสิทธิภาพ และได้เกิดความรวดเร็วในการก่อสร้าง เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน และศูนย์กลางทางการศึกษาและการพัฒนาของชุมชน ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทด้านการแนะนำให้เกิดความคิดริเริ่มแก่ชาวบ้าน ในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิด ประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับบทบาท คำนึงถึงความเหมาะสมและกาละ เทศะ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้นำในการเสียสละ แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์ประชาชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์

สรุปได้ว่า การพัฒนาการสอนควรพัฒนาคุณภาพการบริหารโดยการอบรมด้านกระบวนการและแนวทางในการเรียนการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรม ด้านสภาพการจัดสื่อการสอนยังขาดสื่อการสอนและงบประมาณการจัดทำสื่อไม่เพียงพอ ด้านสภาพการจัดกิจกรรมควรจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรมในวันสำคัญทางศาสนา ด้านสภาพการบริหารงบประมาณงบประมาณโดยเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดงบประมาณให้เพียงพอ ด้านสภาพการประเมินผลทั้งการเรียนการสอน หลักสูตรและวิธีการสอน ด้านสภาพการบริหารทั่วไปสภาพอาคารสถานที่มีความพร้อมและเหมาะสมควรจัดห้องจริยธรรมในโรงเรียน

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยทำการศึกษา จึงได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ที่ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดจากตะวันตกในปัจจุบันสามารถรักษารูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรม พุทธสถาน พุทธสถานไว้ได้ แต่ยังขาดข้อมูล ในด้านภูมิปัญญา ความรู้วัสดุและฝีมือช่าง การอนุรักษ์ที่ผ่านมาจึงทำได้เพียง แค่นิรนามวัตถุหรือรูปธรรม ทำ

ให้ปรากฏเป็นซากพุทธสถานที่ไร้ชีวิตและปราศจากการใช้สอยการอนุรักษ์พุทธสถานและวัดจะมี ธรรมชาติที่แตกต่างกันไปตามกาลเทศะซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ของปัญหาหลัก ๆ คือ ตัวพุทธสถาน ต่าง ๆ เองอยู่ในสภาพอย่างไร ชำรุดหักพังมากน้อยอย่างไร มีประวัติและความสำคัญทางการศึกษาหรือไม่เพียงไร ได้รับการขึ้นทะเบียนพุทธสถานหรือไม่ วัสดุ และโครงสร้างของตัวพุทธสถานเป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางในการบูรณะ ซึ่งจะสัมพันธ์กับ องค์ประกอบที่สองคือหลักการหรือปรัชญาของการบูรณะว่าจะใช้แนวทางการอนุรักษ์เพื่อรักษา หลักฐาน หรือใช้วิธีปฏิสังขรณ์ให้คืนรูปดั้งเดิม หรืออาจจะมีการบูรณะครั้งทาง คำตอบนี้อาจเป็นสิบ แต่ที่สำคัญคือทุกคำตอบจะแตกต่างกันไป ตัวแปรที่สำคัญอีกประการคือคนที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่าย พระสงฆ์ ศรัทธาชาวบ้าน นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล นักอนุรักษ์ นักพัฒนา นักทำโครงการ ทั้งฝ่าย ท้องถิ่น และส่วนกลาง และฝ่ายราชการที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ ซึ่งมักมีภูมิหลักและแนวคิดคำนึงถึงการ อนุรักษ์พุทธสถานที่แตกต่างกันไป^{๕๒}

สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ พุทธสถาน พุทธสถาน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดกำแพงเพชร” ผล การศึกษาพบว่า การอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นการจัดการ ที่ซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยความ ชำนาญในหลักการและแนวทางสากลในการอนุรักษ์ นักอนุรักษ์จึงต้องได้รับการฝึกฝนอบรมอย่าง เข้มงวดในเรื่องวิธีการและขั้นตอนที่ถูกต้องเหมาะสม การวางโครงการอนุรักษ์ในแต่ละโครงการจึง ควรได้รับการศึกษาและประเมินผลโดยละเอียดถึงวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ คุณค่าของแหล่งมรดก และการประเมินผลทางกายภาพมีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบของวิธีการอนุรักษ์ วัตถุประสงค์ ที่สำคัญ ที่สุดในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกคือการพยายามคงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของพุทธสถานนั้นๆ จึงจำเป็น ที่จะต้องสร้างขั้นตอนซึ่งมีลักษณะเฉพาะในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกนั้นขึ้นมา โดยลำดับแรกต้อง สร้างพื้นฐานการปกป้องและการรักษาคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้แหล่งมรดกทาง วัฒนธรรมนั้นได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วิธีการอนุรักษ์ต้องประกันได้ว่าจะป้องกัน ความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งมรดกได้ โดยสามารถยืดระยะเวลาสภาพความสมบูรณ์ของพุทธ สถานนั้นได้ รวมทั้งควรให้แหล่งมรดกโลกนั้นได้ทำหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยตามประเพณีที่มีมาแต่ ดั้งเดิม โดยต้องมีการควบคุมมิให้เกิดความเสียหายต่อความสมบูรณ์ของพุทธสถานนั้นได้ หากการใช้ งานของแหล่งมรดกโลกนั้น ไม่อาจกระทำได้อย่างต่อเนื่อง ก็ต้องมีการปรับใช้ให้เหมาะสมโดยขึ้นกับ แผนงานหรือโครงการที่วางไว้ โดยต้องจัดการให้เกิดการยอมรับถึงลักษณะเด่นๆ ในด้านคุณค่าสากล และตระหนักถึงบทบาททางการศึกษาของแหล่งมรดกนั้นด้วย^{๕๓}

สาริต กฤดาภิรักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพุทธ สถาน ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายที่มีส่วนช่วยให้ การอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนาพุทธสถานในชุมชนประสบความสำเร็จ คือ ประชาชนทั่วไป

^{๕๒}ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, “ปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการ วิจัย, (เชียงใหม่ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

^{๕๓}สุนีย์ ทองจันทร์ (และคณะ), “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัย, (สำนักงาน เลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒.

ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ครู นักเรียน พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหน่วยงานราชการในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การเอกชนที่มีความสนใจทางด้านการอนุรักษ์พุทธสถาน รูปแบบการอนุรักษ์พุทธสถาน คือ การบำรุงรักษาให้พุทธสถานคงสภาพเดิม ให้มากที่สุดโดยคนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทิ้งสิ่งแวดล้อม ไม่ขัดต่อการดำรงชีวิต หาพันธมิตรช่วยทำ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ทำได้ทุกวัน เช่น การทำความสะอาด เผาธูปธูปรักษา และสร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับพุทธสถานให้กับชุมชน รูปแบบการฟื้นฟูพุทธสถาน คือ ใช้วัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดงานประเพณีเพื่อสร้างความสำคัญให้แก่พุทธสถาน เพื่อให้พุทธสถานอยู่ในจิตใจของคนในชุมชน รูปแบบการพัฒนาพุทธสถาน คือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบพุทธสถานให้มีความสะอาด สะดวกสบาย ต่อผู้มาใช้บริการเพื่อทำให้เกิดความประทับใจและควมมีคุณค่า ของพุทธสถาน เช่น จัดป้ายแสดงประวัติของพุทธสถาน^{๕๔}

รจนา คุณพล และประครอง คุณพล ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการบูรณะกุฏิทรงไทย เรือนหมู่วัดท้ายยอ อำเภอมือง จังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า กุฏิเจ้าอาวาส ถูกสร้างขึ้นตามหลักมณฑลสูตรและมาตราสูตร ของความเชื่อในการสร้างเรือนให้มีความจำเริญ "มงคล" โดยนำความเชื่อทางพุทธศาสนาและหลักการครองเรือนมาผูกร้อยเป็นคำกลอน เพื่อเลือกตำแหน่งที่ตั้งเรือน เลือกใช้ขนาดของไม้เนื้อแข็งในการทำโครงสร้างต่างๆ ของเรือน โดยคำนึงถึงสัดส่วนของเจ้าของเรือนเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นสัดส่วนของเรือนให้มีความเหมาะสมกับผู้อยู่อาศัย และมีความเป็นศิริมงคล กุฏิหลังนี้มีอายุระหว่าง ๒๐๐ ปี จึงมีสภาพเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และมีการซ่อมแซมด้วยไม้หรือวัสดุที่ทำได้ง่ายภายในวัดซึ่งบางชิ้นส่วนมีขนาดและรูปแบบที่อาจทำให้สถาปัตยกรรมตามประวัติศาสตร์ผิดเพี้ยนไปได้ งานวิจัยนี้จึงจัดทำรูปแบบรายการ ของกุฏิที่ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง เช่น ไม้เนื้อแข็งตามรูปแบบเดิมและแบบรูปรายการของกุฏิที่ใช้วัสดุทดแทนเช่น ไม้เทียม และผลจากการเปรียบเทียบงบประมาณในการบูรณะโดยการเลือกใช้วัสดุทดแทนนั้น ใช้งบประมาณในการบูรณะที่สูงกว่าการเลือกใช้วัสดุตามรูปแบบเดิมในอัตราร้อยละ ๓๕ แต่มีอายุการใช้งานที่ยาวนานมาก และใช้เวลาในการบูรณะที่รวดเร็วกว่าเพราะว่าเป็นวัสดุที่หาง่ายในปัจจุบัน^{๕๕}

เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์ ได้วิจัยเรื่อง “สารสนเทศทางภูมิศาสตร์กับพุทธสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครปฐม” ผลการศึกษาพบว่า จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ได้ข้อมูลทั้งที่เป็นพิกัดทางภูมิศาสตร์ของพุทธสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียน ประวัติ และภาพถ่ายของพุทธสถานในมุมต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาจัดระเบียบและเชื่อมโยงเข้ากับแผนที่ฐานของจังหวัดนครปฐม ทำให้สามารถแสดงข้อมูลทั้งหมดในรูปของเว็บเพจได้ ทำให้ผู้สืบค้นข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้จากหน้าจอ ซึ่งเป็นแผนที่นำไปสู่ข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ ของพุทธสถาน ตลอดจนสามารถชมภาพถ่ายของพุทธสถานนั้น ๆ ได้ และยังสามารถที่จะทำสำเนาและข้อมูลและภาพ หรือพิมพ์ข้อมูลและภาพใน

^{๕๔}สาธิต กฤตตาลักษณ์, “การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

^{๕๕}รจนา คุณพล และประครอง คุณพล, “ศึกษารูปแบบการบูรณะกุฏิทรงไทยเรือนหมู่วัดท้ายยอ อำเภอมือง จังหวัดสงขลา”, รายงานการวิจัย, (คณะวิศวกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘.

ส่วนที่ผู้ใช้ต้องการใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีถ่ายเอกสาร ผลการดำเนินการในเบื้องต้นนี้แสดงให้เห็นว่า การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ มาประยุกต์ใช้กับการสำรวจ และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพุทธสถานเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของการจัดการข้อมูลที่ได้จากการสำรวจอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถนำเสนอข้อมูลแก่ผู้ใช้ได้อย่างสะดวกและครบถ้วน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าผลการวิจัยเบื้องต้นนี้น่าจะเป็นแนวทางให้กับการทำงาน ในลักษณะเดียวกันได้ต่อไปในอนาคต^{๕๖}

วสุ โปษะนันท์ ได้วิจัยเรื่อง “อนัตติโลชีสเพื่อการบูรณะปราสาทสด๊กก๊อกธม” ผลการศึกษาพบว่า ในการดำเนินการที่ปราสาทประธาน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธสถานได้ทดลอง นำแนวคิดด้านการสื่อความหมายมาผสมผสานกับความแท้ ตามทิศทางของแนวคิดการอนุรักษ์ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน และกำหนดขั้นตอนวิธีการทำงานเพิ่มเติมขึ้นเพื่อจะได้แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตถือว่าได้บรรลุตามเป้าหมาย สามารถสื่อสารให้ผู้มาเยี่ยมชมได้เข้าใจถึงคุณค่า และความหมายของพุทธสถานได้เป็นอย่างดี เป็นพัฒนาการของแนวทางที่นำมาใช้เป็นตัวกำหนดในการออกแบบอนุรักษ์ อย่างไรก็ตามในรายละเอียดยังคงมีปัญหาคงที่จะต้องแก้ไขอยู่ ซึ่งได้สรุปไว้เป็นข้อเสนอแนะต่อกรมศิลปากรสำหรับการปรับแก้ไขและใช้กับแหล่งพุทธสถานประเภทหินอื่นๆ ที่มีปัจจัยแวดล้อมในลักษณะเดียวกันต่อไป ทั้งทางด้านการบริหารจัดการ แนวความคิดในการอนุรักษ์ และในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน^{๕๗}

สมหวัง แสงไสย ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาหอพระไตรปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี” ผลการศึกษาพบว่า พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา หอพระไตรปิฎก เป็นศาสนสถานที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นหอสมุดของวัดที่ใช้เก็บรวบรวมพระไตรปิฎก คัมภีร์ ไບลาน สมุดข่อย เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้ศึกษาค้นคว้า ส่วนใหญ่จะสร้างกลางสระน้ำ เพื่อป้องกันสัตว์ที่จะมาทำลาย ป้องกันอัคคีภัยและทำให้บรรยากาศเย็นสบายอีกด้วย หอพระไตรปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี อยู่ที่วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดคงคาราม วัดยางและวัดพระพุทธไสยาสน์ หอพระไตรปิฎกวัดใหญ่สุวรรณารามสร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นหอไตรที่มีเสาสามเสา ซึ่งหมายถึง พระไตรปิฎก แบ่งออกเป็น สามภาค นับว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า และแปลกกว่าหอไตรหลังอื่นๆ หอไตรวัดใหญ่สุวรรณาราม วัดคงคาราม วัดยาง สร้างกลางสระน้ำ ส่วนหอไตรวัดพระพุทธไสยาสน์เดิมอยู่กลางสระน้ำ แต่ปัจจุบันย้ายมาอยู่บนบก ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดมากมาย และอาจทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง หอพระไตรปิฎกขึ้นด้วย เพราะพระองค์ทรงเป็นศาสนูปถัมภกที่ทรงมีศรัทธาแก่กล้า ในพระพุทธศาสนา และสมัยนี้ได้มีการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ชาวพุทธจึงได้สร้างพระไตรปิฎกถวายวัดมากมาย ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า การให้ธรรมะเป็นทานชนะการทั้งปวง คำสอนของพระพุทธองค์ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นั้น ได้พิมพ์ออกมาเป็น พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งชาวพุทธถือว่าเป็น

^{๕๖}เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์, “สารสนเทศทางภูมิศาสตร์กับโบราณสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๓๑.

^{๕๗}วสุ โปษะนันท์, “อนัตติโลชีสเพื่อการบูรณะปราสาทสด๊กก๊อกธม”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒.

หนังสือที่สูงที่สุดที่จะต้องเคารพบูชา จึงต้องมีการสร้างหอไตรเพื่อเก็บรวบรวมหนังสือเหล่านี้ หอไตรในจังหวัดเพชรบุรี เป็นหอไตรที่สร้างอย่างประณีตงดงาม เป็นฝีมือช่างชั้นครู ปัจจุบันหอไตรหลายแห่งทรุดโทรมลงมาก การบูรณะจะต้องผ่านกรมศิลปากร ซึ่งมีขั้นตอนมาก หอพระไตรปิฎกแสดงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางคุณธรรมและทางจริยธรรม ควรจะได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์และอนุรักษ์ไว้สืบไป^{๕๘}

สมพร ฐรี ได้วิจัยเรื่อง “เอกลักษณ์ รูปแบบ และสี ของจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า จากการเสื่อมสภาพของจิตรกรรมฝาผนังทำให้ความสวยงามขาดหายไป เนื้อเรื่องลบเลือนไปทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลอาจจะคลาดเคลื่อนการบันทึกข้อมูลเอกสารมีน้อย ผู้ให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน จึงต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้องทำครบวงจรคืออนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริมและพัฒนา ให้เห็นคุณค่าอย่างแท้จริงเพื่อนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นเป็นการบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจ หากพบว่ามีเหตุทำให้เกิดความเสียหายต้องมีการป้องกันอย่างจริงจัง เป็นการพัฒนามิติทางวัฒนธรรมลักษณะใหม่ซึ่งทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและทางวัดชุมชนจะต้องได้รับการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่นหรือเยาวชนให้มีส่วนร่วมรับรู้โดยเฉพาะนักศึกษาผู้รักในงานศิลปะจะต้องร่วมมือร่วมใจเพราะไม่ใช่สมบัติส่วนตัวของใครแต่เป็นของชาติไทยเรานั่นเอง^{๕๙}

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยทำการศึกษา จึงได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ที่ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดจากตะวันตกในปัจจุบันสามารถรักษารูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรม พุทธสถาน พุทธสถานไว้ได้ แต่ยังขาดข้อมูล ในด้านภูมิปัญญา ความรู้สวดและฝีมือช่าง การอนุรักษ์ที่ผ่านมาจึงทำได้เพียง แค่นิรโทษกรรมหรือบูรณะ ทำให้ปรากฏเป็นซากพุทธสถานที่ไร้ชีวิตและปราศจากการใช้สอยการอนุรักษ์พุทธสถานและวัดจะมีธรรมชาติที่แตกต่างกันไปตามกาลเทศะซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ของปัญหาหลัก ๆ คือ ตัวพุทธสถานต่าง ๆ เองอยู่ในสภาพอย่างไร ขำรดหักพังมากน้อยอย่างไร มีประวัติและความสำคัญทางการศึกษาหรือไม่เพียงไร ได้รับการขึ้นทะเบียนพุทธสถานหรือไม่ วัสดุและโครงสร้างของตัวพุทธสถานเป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางในการบูรณะ ซึ่งจะสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่สองคือหลักการหรือปรัชญาของการบูรณะว่าจะใช้แนวทางการอนุรักษ์เพื่อรักษาหลักฐาน หรือใช้วิธีปฏิสังขรณ์ให้คืนรูปดั้งเดิม หรืออาจจะมียุติพบกันครึ่งทาง คำตอบนี้อาจเป็นสิบ แต่ที่สำคัญคือทุกคำตอบจะแตกต่างกันไป ตัวแปรที่สำคัญอีกประการคือคนที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายพระสงฆ์ ศรัทธาชาวบ้าน นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล นัก

^{๕๘}สมหวัง แสงไสย, “การศึกษาหอพระไตรปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและบริการวิชาการสถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐.

^{๕๙}สมพร ฐรี, “เอกลักษณ์ รูปแบบ และสี ของจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดสงขลา”, รายงานการวิจัย, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘๗.

อนุรักษ์ นักพัฒนา นักทำโครงการ ทั้งฝ่ายท้องถิ่น และส่วนกลาง และฝ่ายราชการที่เกี่ยวข้อง รับผิดชอบ ซึ่งมักมีภูมิหลักและแนวคิดคำนึงถึงการอนุรักษ์พุทธสถานที่แตกต่างกันไป^{๖๐}

สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ พุทธสถาน พุทธสถาน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดกำแพงเพชร” ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นการจัดการ ที่ซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยความชำนาญในหลักการและแนวทางสากลในการอนุรักษ์ นักอนุรักษ์จึงต้องได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างเข้มงวดในเรื่องวิธีการและขั้นตอนที่ถูกต้องเหมาะสม การวางโครงการอนุรักษ์ในแต่ละโครงการจึงควรได้รับการศึกษาและประเมินผลโดยละเอียดถึงวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ คุณค่าของแหล่งมรดก และการประเมินผลทางกายภาพมีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบของวิธีการอนุรักษ์ วัตถุประสงค์ ที่สำคัญที่สุดในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกคือการพยายามคงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของพุทธสถานนั้นๆ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างขั้นตอนซึ่งมีลักษณะเฉพาะในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกนั้นขึ้นมา โดยลำดับแรกต้องสร้างพื้นฐานการปกป้องและการรักษาคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้นได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วิธีการอนุรักษ์ต้องประกันได้ว่าจะป้องกัน ความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งมรดกได้ โดยสามารถยืดระยะเวลาสภาพความสมบูรณ์ของพุทธสถานนั้นได้ รวมทั้งควรให้แหล่งมรดกโลกนั้นได้ทำหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยตามประเพณีที่มีมาแต่ดั้งเดิม โดยต้องมีการควบคุมมิให้เกิดความเสียหายต่อความสมบูรณ์ของพุทธสถานนั้นได้ หากการใช้ งานของแหล่งมรดกโลกนั้น ไม่อาจกระทำได้อย่างต่อเนื่อง ก็ต้องมีการปรับใช้ให้เหมาะสมโดยขึ้นกับ แผนงานหรือโครงการที่วางไว้ โดยต้องจัดการให้เกิดการยอมรับถึงลักษณะเด่นๆ ในด้านคุณค่าสากล และตระหนักถึงบทบาททางการศึกษาของแหล่งมรดกนั้นด้วย^{๖๑}

สาริต ฤทธาลักษณ์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพุทธสถาน ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายที่มีส่วนช่วยให้ การอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนาพุทธสถานในชุมชนประสบความสำเร็จ คือ ประชาชนทั่วไป ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ครู นักเรียน พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหน่วยงานราชการในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การเอกชนที่มีความสนใจทางด้านการอนุรักษ์พุทธสถาน รูปแบบการอนุรักษ์พุทธสถาน คือ การบำรุงรักษาให้พุทธสถานคงสภาพเดิม ให้มากที่สุดโดยคนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทิ้งสิ่งแวดล้อม ไม่ขัดต่อการดำรงชีวิต หาพันธมิตรช่วยทำ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ทำได้ทุกวัน เช่น การทำความสะอาด เฝ้าระวังรักษา และสร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับพุทธสถานให้กับชุมชน รูปแบบการฟื้นฟูพุทธสถาน คือ ใช้วัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดงาน ประเพณีเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่พุทธสถาน เพื่อให้พุทธสถานอยู่ในจิตใจของคนในชุมชน รูปแบบ การพัฒนาพุทธสถาน คือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบพุทธสถานให้มีความสะอาด สะดวก

^{๖๐}ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, “ปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

^{๖๑}สุนีย์ ทองจันทร์ (และคณะ), “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒.

สบาย ต่อผู้มาใช้บริการเพื่อทำให้เกิดความประทับใจและควมมีคุณค่า ของพุทธสถาน เช่น จัดป้ายแสดงประวัติของพุทธสถาน^{๖๒}

รจนา คุณพล และประครอง คุณพล ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการบูรณะกุฏิทรงไทย เรือนหมู่วัดท้ายยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า กุฏิเจ้าอาวาส ถูกสร้างขึ้นตามหลักมณฑลสูตรและมาตราสูตร ของความเชื่อในการสร้างเรือนให้มีความจำเริญ “มงคล” โดยนำความเชื่อทางพุทธศาสนาและหลักการครองเรือนมาผูกร้อยเป็นคำกลอน เพื่อเลือกตำแหน่งที่ตั้งเรือน เลือกใช้ขนาดของไม้เนื้อแข็งในการทำโครงสร้างต่างๆ ของเรือน โดยคำนึงถึงสัดส่วนของเจ้าของเรือนเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นสัดส่วนของเรือนให้มีขนาดที่เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัย และมีความเป็นศิริมงคล กุฏิหลังนี้มีอายุระหว่าง ๒๐๐ ปี จึงมีสภาพเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และมีการซ่อมแซมด้วยไม้หรือวัสดุที่ทำได้ง่ายภายในวัดซึ่งบางชิ้นส่วนมีขนาดและรูปแบบที่อาจทำให้สถาปัตยกรรมตามประวัติศาสตร์ผิดเพี้ยนไปได้ งานวิจัยนี้จึงจัดทำรูปแบบรายการ ของกุฏิที่ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง เช่น ไม้เนื้อแข็งตามรูปแบบเดิมและแบบรูปรายการของกุฏิที่ใช้วัสดุทดแทนเช่น ไม้เทียม และผลจากการเปรียบเทียบงบประมาณในการบูรณะโดยการเลือกใช้วัสดุทดแทนนั้น ใช้งบประมาณในการบูรณะที่สูงกว่าการเลือกใช้วัสดุตามรูปแบบเดิมในอัตราร้อยละ ๓๕ แต่มีอายุการใช้งานที่ยาวนานมาก และใช้เวลาในการบูรณะที่รวดเร็วกว่าเพราะว่าเป็นวัสดุที่หาง่ายในปัจจุบัน^{๖๓}

เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์ ได้วิจัยเรื่อง “สารสนเทศทางภูมิศาสตร์กับพุทธสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครปฐม” ผลการศึกษาพบว่า จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ได้ข้อมูลทั้งที่เป็นพิกัดทางภูมิศาสตร์ของพุทธสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียน ประวัติ และภาพถ่ายของพุทธสถานในมุมต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาจัดระเบียบและเชื่อมโยงเข้ากับแผนที่ฐานของจังหวัดนครปฐม ทำให้สามารถแสดงข้อมูลทั้งหมดในรูปของเว็บเพจได้ ทำให้ผู้สืบค้นข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้จากหน้าจอ ซึ่งเป็นแผนที่นำไปสู่ข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ ของพุทธสถาน ตลอดจนสามารถชมภาพถ่ายของพุทธสถานนั้น ๆ ได้ และยังสามารถที่จะทำสำเนาและข้อมูลและภาพ หรือพิมพ์ข้อมูลและภาพในส่วนที่ผู้ใช้ต้องการใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีถ่ายเอกสาร ผลการดำเนินการในเบื้องต้นนี้แสดงให้เห็นว่า การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ มาประยุกต์ใช้กับการสำรวจและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพุทธสถานเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของการจัดการข้อมูลที่ได้จากการสำรวจอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถนำเสนอข้อมูลแก่ผู้ใช้ได้อย่างสะดวกและครบถ้วน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าผลการวิจัยเบื้องต้นนี้น่าจะเป็นแนวทางให้กับการทำงาน ในลักษณะเดียวกันได้ต่อไปในอนาคต^{๖๔}

^{๖๒}สาธิต กฤตตาลักษณ์, “การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

^{๖๓}รจนา คุณพล และประครอง คุณพล, “ศึกษารูปแบบการบูรณะกุฏิทรงไทยเรือนหมู่วัดท้ายยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา”, **รายงานการวิจัย**, (คณะวิศวกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘.

^{๖๔}เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์, “สารสนเทศทางภูมิศาสตร์กับโบราณสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครปฐม”, **รายงานการวิจัย**, (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๓๑.

วสุ โปษะนันท์ ได้วิจัยเรื่อง “อนัสติโลซิสเพื่อการบูรณะปราสาทสตักก็อกกรม” ผลการศึกษาพบว่า ในการดำเนินการที่ปราสาทประธาน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธสถานได้ทดลอง นำแนวคิดด้านการสื่อความหมายมาผสมผสานกับความแท้ ตามทิศทางของแนวคิดการอนุรักษ์ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน และกำหนดขั้นตอนวิธีการทำงานเพิ่มเติมขึ้นเพื่อจะได้แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตถือว่าได้บรรลุตามเป้าหมาย สามารถสื่อสารให้ผู้มาเยี่ยมชมได้เข้าใจถึงคุณค่า และความหมายของพุทธสถานได้เป็นอย่างดี เป็นพัฒนาการของแนวทางที่นำมาใช้เป็นตัวกำหนดในการออกแบบอนุรักษ์ อย่างไรก็ตามในรายละเอียดยังคงมีปัญหาคงค้างอยู่ ซึ่งได้สรุปไว้เป็นข้อเสนอแนะต่อกรมศิลปากรสำหรับการปรับแก้ไขและใช้กับแหล่งพุทธสถานประเภทหินอื่นๆ ที่มีปัจจัยแวดล้อมในลักษณะเดียวกันต่อไป ทั้งทางด้านการบริหารจัดการ แนวความคิดในการอนุรักษ์ และในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน^{๖๕}

สมหวัง แสงไสย ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาหอประติปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี” ผลการศึกษาพบว่า พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา หอประติปิฎก เป็นศาสนสถานที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นหอสมุดของวัดที่ใช้เก็บรวบรวมพระไตรปิฎก คัมภีร์ ไບลาน สมุดข่อย เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้ศึกษาค้นคว้า ส่วนใหญ่จะสร้างกลางสระน้ำ เพื่อป้องกันสัตว์ที่จะมาทำลาย ป้องกันอัคคีภัยและทำให้บรรยากาศเย็นสบายอีกด้วย หอประติปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี อยู่ที่วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดคงคาราม วัดยางและวัดพระพุทธไสยาสน์ หอประติปิฎกวัดใหญ่สุวรรณารามสร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นหอไตรที่มีเสาสามเสา ซึ่งหมายถึง พระไตรปิฎก แบ่งออกเป็น สามภาค นับว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า และแปลกกว่าหอไตรหลังอื่นๆ หอไตรวัดใหญ่สุวรรณาราม วัดคงคาราม วัดยาง สร้างกลางสระน้ำ ส่วนหอไตรวัดพระพุทธไสยาสน์เดิมอยู่กลางสระน้ำ แต่ปัจจุบันย้ายมาอยู่บนบก ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดมากมาย และอาจทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง หอประติปิฎกขึ้นด้วย เพราะพระองค์ทรงเป็นศาสนูปถัมภกที่ทรงมีศรัทธาแก่กล้า ในพระพุทธศาสนา และสมัยนี้ได้มีการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ชาวพุทธจึงได้สร้างพระไตรปิฎกถวายวัดมากมาย ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า การให้ธรรมะเป็นทานชนะการทิ้งปวง คำสอนของพระพุทธองค์ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นั้น ได้พิมพ์ออกมาเป็น พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งชาวพุทธถือว่าเป็นหนังสือที่สูงส่งที่จะต้องเคารพบูชา จึงต้องมีการสร้างหอไตรเพื่อเก็บรวบรวมหนังสือเหล่านี้ หอไตรในจังหวัดเพชรบุรี เป็นหอไตรที่สร้างอย่างประณีตงดงาม เป็นฝีมือช่างชั้นครู ปัจจุบันหอไตรหลายแห่งทรุดโทรมลงมาก การบูรณะจะต้องผ่านกรมศิลปากร ซึ่งมีขั้นตอนมาก หอประติปิฎกแสดงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางคุณธรรมและทางจริยธรรม ควรจะได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์และอนุรักษ์ไว้สืบไป^{๖๖}

^{๖๕}วสุ โปษะนันท์, “อนัสติโลซิสเพื่อการบูรณะปราสาทสตักก็อกกรม”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

^{๖๖}สมหวัง แสงไสย, “การศึกษาหอประติปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและบริการวิชาการสถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

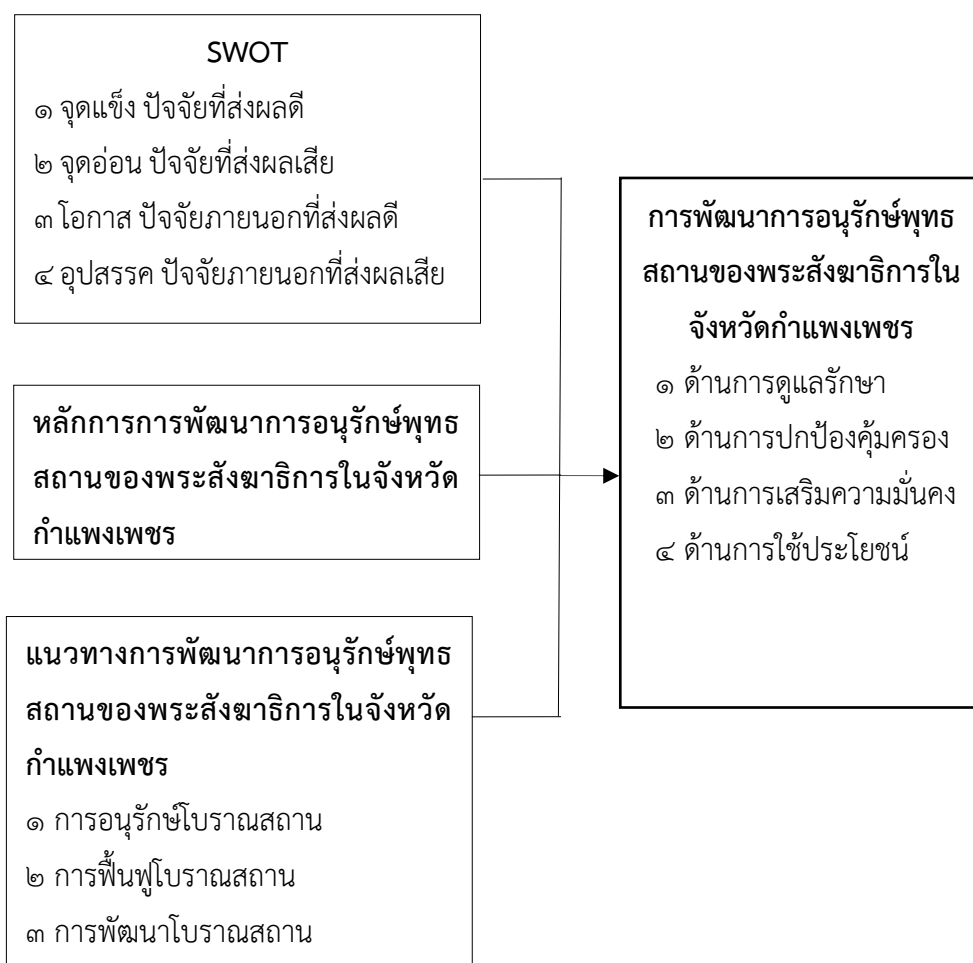
สมพร ฐรี ได้วิจัยเรื่อง “เอกลักษณ์ รูปแบบ และสี ของจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า จากการเสื่อมสภาพของจิตรกรรมฝาผนังทำให้ความสวยงามขาดหายไป เนื้อเรื่องลบเลือนไปทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลอาจจะคลาดเคลื่อนการบันทึกข้อมูลเอกสารมีน้อย ผู้ให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน จึงต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้องทำครบวงจรคืออนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริมและพัฒนา ให้เห็นคุณค่าอย่างแท้จริงเพื่อนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นเป็นการบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ หากพบว่ามีเหตุทำให้เกิดความเสียหายต้องมีการป้องกันอย่างจริงจัง เป็นการพัฒนามิติทางวัฒนธรรมลักษณะใหม่ซึ่งทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและทางวัดชุมชนจะต้องได้รับการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่นหรือเยาวชนให้มีส่วนร่วมรับรู้โดยเฉพาะนักศึกษาผู้รักในงานศิลปะจะต้องร่วมมือร่วมใจเพราะไม่ใช่สมบัติส่วนตัวของใคร แต่เป็นของชาติไทยเรานั่นเอง^{๖๗}

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าการอนุรักษ์แหล่งพุทธสถานนั้นกรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษามีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์และควรสร้างจิตสำนึกและสร้างแนวทางให้มีความสอดคล้องซึ่งกันและกันและรวมถึงการอนุรักษ์พุทธสถานที่มีระเบียบ แบบแผนคงไว้ซึ่งคุณค่าของประวัติศาสตร์ ในสิ่งที่อนุรักษ์ไว้นั้นเอง จะเห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดจะต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ และให้ความรู้ต่าง ๆ ต่อพุทธศาสนิกชน และมีพุทธศาสนิกชนเป็นกำลังช่วยในการบริจาคทรัพย์และแรงงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางและวัดได้พัฒนาทางด้านจิตใจ ในการอบรมขัดเกลา สร้างความสามัคคีในชุมชน และพัฒนาด้านวัตถุเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ ดังนั้นผู้ทำการศึกษาวิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ของท่านผู้รู้ทั้งหลายที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นนำมาเป็นแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ด้วย

^{๖๗}สมพร ฐรี, “เอกลักษณ์ รูปแบบ และสี ของจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดสงขลา”, รายงานการวิจัย, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘๗.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ใช้ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ การวิจัยคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารหลักฐานสำคัญ (Documentary research) และการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับงานในการวิจัยนี้โดยตรง ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อศึกษาการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (field survey) เพื่อสำรวจการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งประชากรที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ พระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๓๘๒ รูป

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๑,๑๕๒ รูป/คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมาจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๑ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๘๒ รูป/คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างตามตาราง ๓.๑ มีดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	กลุ่ม	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
๑. อำเภอเมืองกำแพงเพชร	พระสงฆ์ฆาธิการ	๑๔๗	๙๘
	คณะกรรมการวัด	๑๔๗	
๒. อำเภอชาณุวรลักษบุรี	พระสงฆ์ฆาธิการ	๙๕	๖๔
	คณะกรรมการวัด	๙๕	
๓. อำเภอคลองขลุง	พระสงฆ์ฆาธิการ	๖๑	๔๑
	คณะกรรมการวัด	๖๑	
๔. อำเภอปางศิลาทอง	พระสงฆ์ฆาธิการ	๒๗	๑๘
	คณะกรรมการวัด	๒๗	
๕. อำเภอคลองลาน	พระสงฆ์ฆาธิการ	๔๔	๒๙
	คณะกรรมการวัด	๔๔	
๖. อำเภอพรานกระต่าย	พระสงฆ์ฆาธิการ	๔๐	๒๖
	คณะกรรมการวัด	๔๐	
๗. อำเภอลานกระบือ	พระสงฆ์ฆาธิการ	๓๖	๒๔
	คณะกรรมการวัด	๓๖	
๘. อำเภอไทรงาม	พระสงฆ์ฆาธิการ	๔๗	๓๑
	คณะกรรมการวัด	๔๗	
๙. อำเภอทรายทองวัฒนา	พระสงฆ์ฆาธิการ	๒๔	๑๕
	คณะกรรมการวัด	๒๔	
๑๐. อำเภอ빙สามัคคี	พระสงฆ์ฆาธิการ	๒๔	๑๕
	คณะกรรมการวัด	๒๔	
๑๑. อำเภอโกสัมพีนคร	พระสงฆ์ฆาธิการ	๓๑	๒๑
	คณะกรรมการวัด	๓๑	
รวม		๑,๑๕๒	๓๘๒

^๑ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย โปรแกรมข้อมูลทางสถิติทางสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐,(กรุงเทพมหานคร : บิสิกเนสอาร์แอนด์ตี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘ – ๔๙.

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป ดังนี้

๑. พระธรรมภาณพิลาส เจ้าอาวาสวัดคูยาง ต.ในเมือง อ.เมืองฯ เจ้าคณะจังหวัด
กำแพงเพชร

๒. พระวิเชียรมนี เจ้าอาวาสวัดพัฒนราษฎร์บำรุง ต.แสนตอ อ.ขาณุวรลักษบุรี ที่
ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

๓. พระราชวรเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

๔. พระครูวรชัยญาณกร รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

๕. พระครูปริยัติวิธานทร รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ จังหวัดกำแพงเพชร

๖. พระครูอมรรวชิรคุณ เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร

๗. พระครูสิริปริยัติวิมล เจ้าคณะอำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

๘. พระครูวิลาสวชิรธรรม เจ้าคณะอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

๙. พระครูโสภณวชิรากร เจ้าคณะอำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร

๑๐. พระมหาน้อม นมการี เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร

๑๑. พระครูวรชัยวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร

๑๒. พระครูวรวิราภรณ์ เจ้าคณะอำเภอฟากนครใต้ จังหวัดกำแพงเพชร

๑๓. พระครูรัตนวิโรภาส เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

๑๔. พระครูอุดมวรชิตกิตติ เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

๑๕. พระครูวิเชียรคุณโชติ เจ้าอาวาสวัดบาง จังหวัดกำแพงเพชร

๑๖. พระครูวรวิมลคุณศาสตร์ เจ้าอาวาสวัดคณทีศรีวราราม จังหวัดกำแพงเพชร

๑๗. พระครูโสภาสวชิรานุกูล เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ จังหวัดกำแพงเพชร

๑๘. พระครูวรธรรมทัต เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ จังหวัดกำแพงเพชร

กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการวัด จำนวน ๗ คน ดังนี้

๑. หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๒. นายเอกภพ บุญยะกา ตำแหน่ง กรรมการวัดพระบรมธาตุ

๓. นายบุญกุล บัวบาน ตำแหน่ง กรรมการวัดบ่อสามแสน

๔. นายสิทธิโชค พะโยม ตำแหน่ง กรรมการวัดไตรภูมิ

๕. นายทรงกลด นิยมพลี ตำแหน่ง กรรมการวัดสว่างอารมณ์

๖. นายทอง คำผาด ตำแหน่ง กรรมการวัดวัดมอสำราญ

๗. นายชัย แสงเมธ ตำแหน่ง กรรมการวัดบาง

จำนวนทั้งสิ้น ๒๕ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของเนื้อหาการวิจัยและวิเคราะห์สาระสำคัญจากนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการแล้วได้ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบคุณภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

- ๑) การใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาของข้อคำถาม
- ๒) โครงสร้างของประเด็นเนื้อหาคำถามที่ครอบคลุมสาระสำคัญเชิงการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร และประเด็นหลักนำเสนอการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร
- ๓) กรอบประเด็นและข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหาสำคัญที่ต้องการตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

๓.๓.๒ แบบสอบถาม

๓.๓.๒.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาหลักการและแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
- ๔) สร้างเครื่องมือ
- ๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- ๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชาชนที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
- ๗) ปรับปรุงแก้ไข
- ๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักการวิธีการและรูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อนำเสนอการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามชนิดแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านการดูแลรักษา ๒) ด้านการป้องกันคุ้มครอง ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง ๔) ด้านการใช้ประโยชน์ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale)^๒ โดยกำหนดความมากน้อยของระดับความคิดเห็น

โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้ศึกษากำหนดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มาก
๓ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อย
๑ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร (Open ended Questionnaire) แบบสอบถามที่สร้างขึ้น

๓.๓.๒.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำไปดำเนินการวิเคราะห์ และประเมินระดับคุณภาพความตรงของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ Face validity (ความตรงเชิงพื้นผิว) ซึ่งเป็นการตรวจสอบประเมินคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง ๒ ท่าน ด้วยการตรวจสอบประเมินกรอบเนื้อหา ขอบเขตของแบบสอบถามประเด็นสำคัญของการสอบถาม ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาเชิงวิชาการที่เหมาะสมและความเป็นเอกฉันท์ในการเก็บข้อมูล

๒) การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Contents validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence)^๓ โดยผู้เชี่ยวชาญการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและเนื้อหาวิจัยไม่น้อยกว่า ๕ ท่าน ได้ผลการหาค่า IOC ๐.๐๕ ทุกข้อ โดยมีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบ IOC ดังนี้

๑. พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระปลัดระพี นพธิสาโร, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ธีรยุทธ พึ่งเที่ยร, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

^๓สุรีย ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

๓. พระมหากษัตริยาธิราช บรมนาถบพิตร, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุพธนา ปรานีต, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ดร.ประเสริฐ ธิลาวัณ, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) การหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงจากขั้นตอนการหาค่า IOC แล้วไปแจกให้กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)^๔ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Try Out) ทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๙๗๑

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพมีขั้นตอนดังนี้

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความงานวิจัยเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview Guide) กับกลุ่มพระสงฆ์สามเณร จำนวน ๑๘ รูป กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน ๗ คน รวมทั้งสิ้น ๒๕ รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยเลือกแบบเจาะจง

(๒) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

(๓) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

^๔ลิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุฬารัตน์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่างๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง ในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่า ข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรจากพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวนประชากร ๒๔๕ รูป/คน วิเคราะห์คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๕ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๘๒ รูป/คน แล้วดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random sampling) ผู้วิจัยดำเนินการแจกจ่ายด้วยตนเองกับกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดกำแพงเพชร มีการนัดหมายให้ผู้รับผิดชอบเก็บรวบรวมส่งคืนภายใน ๓ สัปดาห์ ได้แบบสอบถามกลับคืนมา ๓๘๒ ชุด คิดเป็น ๑๐๐ %

ในงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๒) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) และดำเนินการแจกและรับกลับคืนด้วยตนเอง

๔) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมาแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

^๕ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘ - ๔๙.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และ ๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาความ วิเคราะห์ลักษณะปัญหาจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

- ๑) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- ๒) จัดลำดับข้อมูล
- ๓) จากการสัมภาษณ์
- ๔) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น
- ๕) สรุปผลการวิจัย

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

หลังจากได้รับแบบสอบถามแล้วผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปทำการตรวจสอบความถูกต้อง การลงรหัส และประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำการคำนวณค่าสถิติต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์การนำเสนอและสรุปผลการวิจัย

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์และการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๔ ด้าน คือ

- ๑) ด้านการดูแลรักษา
- ๒) ด้านการป้องกันคุ้มครอง
- ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง
- ๔) ด้านการใช้ประโยชน์

สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), สำหรับข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง แต่ละหัวข้อคำถามในแบบสอบถาม

๓) สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๑. การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาหรือลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรม โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหา (อย่างน้อย ๕ ท่าน) ให้แต่ละท่านพิจารณาถึงความเห็นและให้คะแนน ดังนี้

- + ๑ หมายถึง เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น
- หมายถึง เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น

– ๑ หมายถึง เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่เป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้นแล้วนำมาคะแนนมาแทนค่าในสูตร^๖

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหา (Subject matter specialists) อย่างน้อยสามคนแล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการวัด ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ดัชนี ความ สอด คล้อง (Index of Item Objective Congruence) ระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์

$$\frac{\sum R}{N} \text{ หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาทั้งหมด } N \text{ หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ}$$

เกณฑ์การแปลความหมาย มีดังนี้

ถ้าดัชนี IOC คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ ๐.๐๕ ข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น

ถ้าข้อคำถามใดมีค่าดัชนี IOC คำนวณได้ต่ำกว่า ๐.๐๕ ข้อคำถามนั้นถูกตัดออกไปหรือต้องปรับปรุงใหม่

๒. ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของ (Cronbach)^๗ โดยคะแนนที่ได้จากเครื่องมือวิจัยไม่ใช่เป็นระบบ 0 กับ 1 แต่อาจเป็น 5,4,3,2,1 จากมาตราส่วนประมาณค่า หรือคะแนนจากแบบทดสอบอัตนัย

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ α หมายถึง สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
 n หมายถึง จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
 s_i^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ

^๖ สุวริย์ ศิริโกการภิมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^๗ Lee J. Cronbach, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 67.

S_i^2 หมายถึง คำนวณความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

๓. ค่าร้อยละ (%)

$$\text{ร้อยละ (Percentage)} = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ f หมายถึง ความถี่
 n หมายถึง จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

๔. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

$$(\bar{X}) = \frac{\sum_{i=1}^k f_i X_i}{n}$$

๕. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (f_i X_i^2)}{N} - (\bar{X})^2}$$

เมื่อ	i	หมายถึง	๑.๒.๓.....k
เมื่อ	S.D	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	K	หมายถึง	จำนวนกลุ่ม
	f	หมายถึง	ความถี่
	$\bar{X}$	หมายถึง	คะแนนแต่ละข้อที่ i
	N	หมายถึง	จำนวนข้อมูลทั้งหมด
	$\frac{\sum_{i=1}^k f_i X_i^2}{n}$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนน

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการและกลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน ๒๕ รูป/คน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ทั้งนี้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร

๔.๒ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชรตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๓ นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

๔.๔ สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

๔.๕ องค์กรความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จากกลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป และกลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรและกรรมการวัด จำนวน ๗ คน รวมทั้งสิ้น ๒๕ รูป/คน ถึงประเด็นสภาพทั่วไปและปัญหาในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

๔.๑.๑ วิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร

- ๑) เขตพุทธสถานทับซ้อนกับเขตเทศบาลและประชาชนบุกรุกพุทธสถาน^๑
- ๒) วัดอยู่ติดโรงเรียนมักจะมีปัญหา เพราะต้องใช้ทางเข้าออกในการสัญจร^๒
- ๓) ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากรเนื่องจากขึ้นทะเบียนแล้ว^๓
- ๔) พระสังฆาธิการต้องจัดหางบประมาณมาบูรณะปฏิสังขรณ์เอง^๔
- ๕) หน่วยงานของรัฐมีความสัมพันธ์กันไม่ชัดเจน แล้วแต่ยุคผู้นำของรัฐ บางยุคก็ดี บางยุคก็ไม่สนใจ^๕
- ๖) ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควรและส่วนราชการไม่ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่องหรือจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ชาวบ้านรับรู้^๖
- ๗) ปรับแผนเขตเทศบาลกับพุทธสถานให้แยกออกมาให้ชัดเจน^๗
- ๘) กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจในการออกโฉนดที่ดินทับพุทธสถานเพราะชาวบ้านอยู่มานาน^๘
- ๙) เจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนพุทธสถาน^๙
- ๑๐) ขาดผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำแนะนำปรึกษา^{๑๐}
- ๑๑) บางครั้งพบเจ้าหน้าที่ที่มีความไม่จริงจังในการแก้ไขปัญห^{๑๑}

^๑สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^๓สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^๔สัมภาษณ์ พระครูวชิรปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๕สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิราทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ พระครูอมรรวชิรคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^๗สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอขามเฒ่าวรลักษณ์บุรี, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^๘สัมภาษณ์ พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๗ กันยายน ๒๕๖๑.

^๙สัมภาษณ์ พระครูโสภณวิรากร, เจ้าคณะอำเภอไทรงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูวชิรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางคลาทาง, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๒) เมื่ออยู่ในอำนาจของกรมศิลปากร พระสังฆาธิการย่อมไม่อาจปฏิบัติงานได้ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร^{๑๒}

๑๓) พระสังฆาธิการขาดความรู้ ขาดความเข้าใจในการบูรณะปฏิสังขรณ์^{๑๓}

๑๔) เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งหรือประชาสัมพันธ์ ให้พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้า^{๑๔}

๑๕) บางครั้งกรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ^{๑๕}

๑๖) ขาดการดูแลไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถานและหน่วยงานของรัฐ แสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป^{๑๖}

๑๗) พระสังฆาธิการต้องออกค่าใช้จ่ายเองเป็นส่วนมากโดยทางกรมศิลปากรอ้างถึงงบประมาณที่มีน้อยไม่เพียงพอต่อการบำรุงรักษา^{๑๗}

๑๘) ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเท่าที่ควรจะเป็น^{๑๘}

๑๙) ขาดความรู้ความเข้าใจทางหลักวิชาการในการบูรณะพุทธสถาน^{๑๙}

๒๐) ขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการ^{๒๐}

๒๑) ขาดหน่วยงานราชการมากำกับดูแล^{๒๑}

๒๒) ขาดปัจจัยทางด้านงบประมาณ และบุคลากร^{๒๒}

๒๓) ขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่^{๒๓}

๒๔) ขาดความจริงใจในการปฏิบัติงาน^{๒๔}

๒๕) ขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล^{๒๕}

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวชิรกิจ, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิมลคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรัทธาธรรม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภาสวชิราภรณ์, เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายเอกภพ บุญยะกา, กรรมการวัดพระบรมธาตุ, ๗ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายนุกูล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	เขตพุทธสถานทับซ้อนกับเขตเทศบาลและประชาชนบุกรุก พุทธสถาน วัดอยู่ติดโรงเรียนมักจะมีปัญหา เพราะต้องใช้ ทางเข้าออกในการสัญจร ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในความดูแล ของกรมศิลปากรเนื่องจากขึ้นทะเบียนแล้ว พระสังฆาธิการ ต้องจัดทำงบประมาณมาบูรณะปฏิสังขรณ์เอง หน่วยงาน ของรัฐมีความสัมพันธ์กันไม่ชัดเจน แล้วแต่ยุคผู้นำของรัฐ บางยุคก็ดี บางยุคก็ไม่สนใจ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจาก ประชาชนเท่าที่ควรและ	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	ส่วนราชการไม่ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่องหรือจัดกิจกรรม รณรงค์ให้ชาวบ้านรับรู้ ปรับแผนเทศบาลกับพุทธ สถานให้แยกออกมาให้ชัดเจน กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและ เจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจในการออกโฉนด ที่ดินทับพุทธสถานเพราะชาวบ้านอยู่มานาน เจ้าหน้าที่มี ส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับใน การออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนพุทธสถาน ขาดผู้เชี่ยวชาญที่ จะให้คำแนะนำปรึกษา บางครั้งพบเจ้าหน้าที่มีความไม่ จริงจังในการแก้ไขปัญหา เมื่ออยู่ในอำนาจของกรม ศิลปากร พระสังฆาธิการย่อมไม่อาจปฏิบัติงานได้ต้องได้รับความ เห็นชอบจากกรมศิลปากร พระสังฆาธิการขาด ความรู้ ขาดความเข้าใจในการบูรณะปฏิสังขรณ์	๘	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘, ๑๙,
๓	การบำรุงรักษาให้พุทธสถานคงสภาพเดิมให้มากที่สุดโดย คนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทิ้ง สิ่งแวดล้อม ไม่ขัดต่อการดำรงชีวิต หาพันธมิตรช่วยทำ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ทำได้ทุกวัน เช่นการทำควม สะอาดรักษา	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๔	เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งหรือประชาสัมพันธ์ ให้ พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้า บางครั้งกรมศิลปามี ความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระ สังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าใน การอนุมัติ ขาดการดูแลไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตาม พุทธสถานและหน่วยงานของรัฐแสดงความเป็นเจ้าของ มากเกินไป	๓	๒๓, ๒๔, ๒๕

สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านการดูแลรักษา ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง ๔) ด้านการใช้ประโยชน์ มีประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละกลุ่มนั้นเป็นพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๒ ด้านการดูแลรักษา

ด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด เมื่อพิจารณาดูจุดแข็ง (S = Strengths) ในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการดูแลรักษาในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) พระสังฆาธิการจะพัฒนาวัดให้สะอาด น่าเยี่ยมชม และหาวิธีการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาช่วยเหลือดูแล และพระสังฆาธิการจะเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่น ให้รู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมและโบราณวัตถุสถาน ไม่ให้ชุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้ความเสียหาย^{๒๖}

๒) มีการจัดตั้งกองอาสาสมัครชุมชนเฝ้าระวังการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุร่วมกับพระสังฆาธิการ พร้อมทั้งติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อสามารถติดตามภาพเหตุการณ์โจรกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้^{๒๗}

๓) พระสังฆาธิการมีการพัฒนาการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบไม่ดูรุงรัง เพื่อตกแต่งภูมิทัศน์ และทัศนียภาพให้สวยงามดูร่มรื่น และไม่บดบังตัวพุทธสถาน^{๒๘}

๔) วัดรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญของพุทธสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์แก่ประชาชน และมุ่งกลุ่มเป้าหมายไปที่เยาวชน^{๒๙}

๕) พระสังฆาธิการมีการพัฒนาในการจัดส่งพระไปอบรมหลักสูตรบุคลากรเฉพาะด้านการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ประจำท้องถิ่น^{๓๐}

๖) ภาครัฐควรแก้ไขข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ ให้เป็นไปเพื่อการป้องกันการชำรุด หักพังเสียหายที่เกิดขึ้น^{๓๑}

^{๒๖}สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗}สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘}สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙}สัมภาษณ์พระครูวรชิตปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๐}สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธานทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑}สัมภาษณ์ พระครูอมรรวัชรคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๓) ภาครัฐโดยหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมมือกันจัดทำสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในการพัฒนาของเอกสารหรือหนังสือประจำบ้าน แล้วแจกจ่ายให้แก่ทุกหลังคาเรือนในชุมชน โดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย^{๓๒}

๔) ภาครัฐโดยหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ ควรดำเนินการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน^{๓๓}

๕) ทั้ง ๓ ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องวัดและชุมชน ทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ร่วมกันในการทำกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๓๔}

๑๐) คณะสงฆ์และภาครัฐให้อำนาจรับผิดชอบแก่พระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นผู้ดูแลพุทธสถาน ให้สามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการผู้รับผิดชอบได้โดยตรง^{๓๕}

๑๑) หน่วยงานราชการที่ได้รับงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน มีการเปิดเผยรายละเอียดของการใช้งบประมาณแก่ประชาชนอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชน^{๓๖}

๑๒) กรมศิลปากรและฝ่ายคณะสงฆ์ต้องประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มพูนความรู้ และปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ผิดๆ ของพระสงฆ์ในการ สนับสนุนพระสงฆ์ที่สนใจในการเรียนรู้ทางการซ่อมแซม บูรณะพุทธสถานที่ไม่เป็นการทำลาย (ซ่อมจนไม่เหลือสภาพเดิม)^{๓๗}

๑๓) พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งพิงของประชาชนในหลายวาระ ตั้งแต่เกิดกระทั่งตาย และยังมีประชาชนได้อุดหนุนบำรุงวัดโดยการบริจาคทรัพย์และกำลังกายตามศรัทธาที่มีของแต่ละบุคคล^{๓๘}

๑๔) ปัจจุบันหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้จัดประชุมอบรมถวายความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่พระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์นำไปถ่ายทอดแก่ประชาชนต่อไปได้และมีการนำแนวคิดไปปฏิบัติ เป็นรูปธรรมแล้ว โดยการให้เด็กนักเรียนเป็นมัคคุเทศก์ในการนำชมพิพิธภัณฑ์ของวัด ตลอดจนพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่อยู่ในวัด^{๓๙}

๑๕) พระสงฆ์มีการพัฒนาในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา และคุณค่าของพุทธสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุแก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ สามารถเป็น

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอขามเฒ่าสุพรรณบุรี, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔} พระครูโสภณวิจิตรกร, เจ้าคณะอำเภอไทรทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖} พระครูวชิรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} พระครูวชิรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูวชิรवारณ, เจ้าคณะอำเภอฟนนาทราย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

มัคคุเทศก์น้อยนำคณะนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่อยู่ในวัดได้เป็นอย่างดี^{๔๐}

๑๖) สอดคล้องกับการที่กรมศิลปากรได้จัดทำโครงการอนุรักษ์หรือโครงการถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุภายในวัด^{๔๑}

๑๗) สังเกตได้จากการที่หลายๆ วัด ขออนุญาตดำเนินการต่างๆ ต่อพุทธสถานกับกรมศิลปากร แสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่า วัดต่างๆ มีความเข้าใจในการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานราชการ ขอให้หน่วยงานราชการเข้าไปดำเนินการให้ ซึ่งเป็นภาพของความเข้าใจกันยิ่งขึ้นระหว่างวัดกับหน่วยงานราชการที่ดีกว่าในอดีต^{๔๒}

๑๘) ทั้งราชการและภาคประชาชนจึงต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการอนุรักษ์ โดยมีพระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการพัฒนาการพัฒนาร่วมกัน^{๔๓}

๑๙) แผนนโยบายของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในวัด จึงมีแนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้ประชาชนรักและผูกพัน รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ เป็นหนทางในการสร้างความสนใจในการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง^{๔๔}

๒๐) รวมถึงเรื่องแนวปฏิบัติตามพระราชบัญญัติพุทธสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงส่งผลให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติกรดูแลรักษาพุทธสถานโบราณวัตถุ ได้ดียิ่งขึ้น^{๔๕}

๒๑) โดยข้ามขั้นตอนของสายการบังคับบัญชาบางส่วนที่ไม่จำเป็น เพื่อให้ทันการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๔๖}

๒๒) โดยการปลูกฝังค่านิยมการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน^{๔๗}

๒๓) เพื่อใช้ในการจัดซื้อ จัดหา จัดสร้าง วัสดุอุปกรณ์สำหรับการใช้ในการดูแลรักษา พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัด^{๔๘}

๒๔) พระสังฆาธิการมีการพัฒนาในการให้ความสำคัญเข้าร่วมโครงการเพื่อรับฟังข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพุทธสถานโบราณวัตถุตามหลักวิชาการ^{๔๙}

^{๔๐}สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑}สัมภาษณ์ พระครูอุดมวชิรกิจต์, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒}สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓}สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรัยาราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔}สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕}สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๖}สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๗}สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๘}สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเม็ล, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๒๕) คัดเลือกและแต่งตั้งบุคลากรผู้มีความสามารถที่ผ่านการอบรม ให้เป็นนักวิชาการด้านการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุประจำชุมชน^{๕๐}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	พระสังฆาธิการจะพัฒนาวัดให้สะอาด น่าเยี่ยมชม และหาวิธีการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาช่วยเหลือดูแล และพระสังฆาธิการจะเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่น ให้รู้จักรักษาสีงแวดล้อมและโบราณวัตถุสถาน ไม่ให้ชุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความเสียหาย	๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๕,
๒	มีการจัดตั้งกองอาสาสมัครชุมชนเฝ้าระวังการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุร่วมกับพระสังฆาธิการ พร้อมทั้งติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อสามารถติดตามภาพเหตุการณ์โจรกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ พระสังฆาธิการมีการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบไม่ดูรุงรัง เพื่อตกแต่งภูมิทัศน์ และทัศนียภาพให้สวยงามดูร่มรื่น และไม่บดบังตัวพุทธสถาน	๖	๖, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓,
๓	วัดรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญของพุทธสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์แก่ประชาชน และมุ่งกลุ่มเป้าหมายไปที่เยาวชน พระสังฆาธิการจัดส่งพระไปอบรมหลักสูตรบุคลากรเฉพาะด้านการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุประจำท้องถิ่น	๗	๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖
๔	พระสังฆาธิการมีการพัฒนาในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา และคุณค่าของพุทธสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุแก่นักเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้ สามารถเป็นมัคคุเทศก์น้อยนำคณะนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมพุทธสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่อยู่ในวัดได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการที่กรมศิลปากรได้จัดทำโครงการอนุรักษ์หรือโครงการถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุภายในวัด	๖	๑๘, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

^{๕๐}สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

เมื่อพิจารณาจุดอ่อน (W = Weaknesses) ด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการดูแลรักษาในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) บางวัดไม่มีกองทุนเฉพาะสำหรับจัดซื้อ จัดหาจัดสร้าง วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการดูแล รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัด^{๕๑}

๒) พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้พุทธสถานเกิดความเสียหาย ผิดเพี้ยน ไม่คงสภาพเดิม^{๕๒}

๓) ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถานและหน่วยงานของรัฐแสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป^{๕๓}

๔) การเฝ้าระวังการโจรกรรมของมิจฉาชีพโดยพระสังฆาธิการขาดประสิทธิภาพ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการมีการพัฒนาช้าซ้อน มีการกิจต้องปฏิบัติเป็นประจำ อาทิ การทำวัตรสวดมนต์ การเดินทางไปฉลองศรัทธาพุทธศาสนิกชน เป็นต้น^{๕๔}

๕) ประชาชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๕๕}

๖) ในชุมชนขาดนักวิชาการ ผู้มีความรู้ ความเข้าใจโดยตรงในการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ^{๕๖}

๗) ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง^{๕๗}

๘) ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๕๘}

๙) ทั้ง ๓ ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องวัด และชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ การพัฒนาของการอนุรักษ์จึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ^{๕๙}

๑๐) ระบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์และระบบราชการเป็นการทำงานตามระบบสายการบังคับบัญชา อาจก่อให้เกิดความล่าช้า ไม่ทันต่อเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๖๐}

^{๕๑}สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๒}สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๓}สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๔}สัมภาษณ์พระครูวรชिरปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๕}สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิราทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๖}สัมภาษณ์ พระครูอมรวชิรคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๗}สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอนนทบุรี, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๘}พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๙}พระครูโสภณวิราทร, เจ้าคณะอำเภอไทรทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๐}สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๑) หน่วยงานราชการที่ได้รับงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน ไม่เปิดเผยรายละเอียด ของการใช้งบประมาณแก่ประชาชนทั่วไป ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนมีอคติต่อหน่วยงานราชการในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน^{๖๑}

๑๒) การดูแลรักษาพุทธสถานยังไม่ได้รับการบูรณะให้มั่นคงแข็งแรง^{๖๒}

๑๓) พระสังฆาธิการไม่มีความรู้ข้อกฎหมายเกี่ยวกับพุทธสถานและโบราณวัตถุ^{๖๓}

๑๔) ความเข้าใจผิดว่า พุทธสถานเมื่อขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากรแล้ว จึงมิให้ความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการ^{๖๔}

๑๕) กรมศิลปากรยังไม่สามารถเข้าถึงพระสังฆาธิการได้อย่างแท้จริง^{๖๕}

๑๖) พระสังฆาธิการให้ความสนใจสิ่งก่อสร้างใหม่ ทดแทนสิ่งก่อสร้างเก่า เพราะสะดวกและดำเนินการได้ด้วยตนเองไม่ต้องผ่านราชการ^{๖๖}

๑๗) พระสังฆาธิการขาดความรู้ เครื่องมือ และช่างผู้ชำนาญการ^{๖๗}

๑๘) ความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุแล้วจะมายึดโบราณวัตถุไปจากวัด^{๖๘}

๑๙) กลุ่มมิฉนาศีพิจาอาศัยช่วงเวลาพระสังฆาธิการในวัดเดินทางออกนอกวัด หรือทำวัตรสวดมนต์ในเวลาเช้าและเย็น เป็นช่องทางในการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ^{๖๙}

๒๐) พระสังฆาธิการไม่มีงบประมาณเพียงพอสำหรับดำเนินการงานอนุรักษ์พุทธสถานโบราณวัตถุ^{๗๐}

๒๑) ที่ตั้งอยู่หรือเก็บรักษาอยู่ในวัด ส่วนใหญ่เป็นพุทธสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินกับกรมศิลปากรแล้ว ซึ่งมีข้อกฎหมายระบุไว้ว่าให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุ^{๗๑}

๒๒) พระสังฆาธิการจึงเกรงอันตรายขณะเข้าไปดูแลความสะอาด^{๗๒}

๒๓) ศิลปวัตถุนั้นแจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันชำระ หักพังเสียหายดังกล่าวนี้ ระบุให้ผู้ครอบครองแจ้งเมื่อเสียหายเท่านั้น^{๗๓}

^{๖๑}พระครูวิชิตวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๒}สัมภาษณ์ พระครูโสภาสวชิราภรณ์, เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๖๓}สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๔}สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๕}สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๖}สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิชิตกิตติ, เจ้าคณะอำเภอลองโขง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๗}สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๘}สัมภาษณ์ พระครูวิชิตมงคลศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรีวิจิตราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๙}สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๐}สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๗๑}สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๒}สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๗๓}สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

๒๔) แนวทางในการอนุรักษ์จึงเป็นไปในเชิงรับ คือ รอรับนโยบายจากทางราชการ ก่อให้เกิดความล่าช้าไม่ทันการณ์^{๗๔}

๒๕) จึงไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยเกรงความผิดที่อาจเกิดขึ้นจากการ ละเมิดข้อกฎหมายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์^{๗๕}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	บางวัดไม่มีกองทุนเฉพาะสำหรับจัดซื้อ จัดหาจัดสร้าง วัสดุ อุปกรณ์สำหรับใช้ในการดูแล รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัด พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด การทำวัตรสวดมนต์ การเดินทางไปฉลองศรัทธา พุทธศาสนิกชน เป็นต้น ประชาชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในชุมชนขาดนักวิชาการ ผู้มีความรู้ ความเข้าใจโดยตรงในการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ	๖	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖
๒	ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ทั้ง ๓ ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องวัด และชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ การพัฒนาของการอนุรักษ์จึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ	๗	๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	หน่วยงานราชการที่ได้รับงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน ไม่เปิดเผยรายละเอียด ของการใช้งบประมาณแก่ประชาชนทั่วไป ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนมีอคติต่อหน่วยงานราชการในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน การดูแลรักษาพุทธสถานยังไม่ได้ รับการบูรณะให้มั่นคงแข็งแรง พระสังฆาธิการไม่มีความรู้ ข้อกฎหมายเกี่ยวกับพุทธสถานและโบราณวัตถุ	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	กรมศิลปากรยังไม่สามารถเข้าถึงพระสังฆาธิการได้อย่างแท้จริง พระสังฆาธิการให้ความสนใจสิ่งก่อสร้างใหม่	๗	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

^{๗๔}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๕}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ทดแทนสิ่งก่อสร้างเก่า เพราะสะดวกและดำเนินการได้
ด้วยตนเองไม่ต้องผ่านราชการ

เมื่อพิจารณาโอกาส (O = Opportunities) ด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงโอกาสของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการดูแลรักษาในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคม มีการจัดตั้งกองทุนให้แก่วัดที่มีพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๗๖}

๒) กรมศิลปากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ควรประสานความร่วมมือในการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่พระสังฆาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการในสังกัดวัดซึ่งเป็นที่ตั้งหรือเก็บรักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๗๗}

๓) มีนักท่องเที่ยวในประเทศและนอกประเทศมาเดินชมและศึกษาพุทธสถานภายในวัด พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดได้ส่งเสริมสนับสนุน เพราะจะเกิดผลดีแก่วัดทั้งทางตรงและทางอ้อม วัดใดมีโบราณศิลปวัตถุที่สวยงาม นอกจากจัดเก็บรักษามั่นคงปลอดภัย จัดเก็บอย่างเป็นระเบียบหรือถ้าจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ได้ยิ่งดี^{๗๘}

๔) พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีการส่งเสริมการเรียน การสอน การศึกษาค้นคว้าในการพัฒนาต่างๆ เกิดระบบการศึกษานอกโรงเรียน เกิดมหาวิทยาลัยชาวบ้าน เกิดทัศนคติศึกษาวัดวาอารามเข้ามาเกี่ยวข้องทางด้านสังคมศาสตร์ ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม วัดโบราณที่มีชื่อเสียงจึงกลายเป็นแหล่งที่น่าสนใจ นอกจากนักท่องเที่ยวแล้วยังมีนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ อีกกลุ่มหนึ่งที่จะต้องแวะเวียนเข้าไปในวัดเสมอ^{๗๙}

๕) ภาครัฐจึงมีหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ดูแลการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในยุคปัจจุบันนี้ ซึ่งได้แก่ “กรมศิลปากร” มีหน้าที่จัดทำโครงการการอนุรักษ์ซ่อมแซมและบูรณะพุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากร รวมถึงการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ^{๘๐}

๖) พระสังฆาธิการจะต้องเป็นผู้ประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้านให้ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น สนับสนุนการดำเนินงานของโครงการจัดตั้งอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษาพุทธสถานโดยการจัดหาอาสาสมัคร อบรมสั่งสอนชาวบ้าน

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตปัญญากกร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัตติวชิราทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

ให้เห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของชาติ เช่น พุทธสถาน โบราณวัตถุ และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อการดูแลรักษาพุทธสถานในท้องถิ่นให้มั่นคงสวยงาม ทรงคุณค่าอยู่เสมอ เช่น การดูแลถากถางทำความสะอาดพุทธสถานเป็นประจำ หรือส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณีไทยที่ดงามเนื่องในวันนักขัตฤกษ์ต่างๆ เป็นต้น รวมถึงการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐบาลในการทำนุบำรุงและสงวนรักษาเอกสารโบราณ ซึ่งเป็นนิมิตหมายที่ดีแห่งการร่วมมือกันจรรโลงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชาติให้ดำรงอยู่เป็นมรดกอันน่าภาคภูมิใจยิ่ง แก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป^{๘๑}

๗) การพัฒนาพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ โดยมีพัฒนาในลักษณะของการมีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคมว่า พระสงฆ์มีการมักดำเนินการซ่อมแซมสิ่งต่างๆ ตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้ และอาจใช้วิธีชักชวนชาวบ้านให้ร่วมบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุนั้น ด้วยกิจดังกล่าวถือเป็นวัตรอันพึงปฏิบัติในหมู่พระสงฆ์ เพื่อซ่อมแซมสิ่งอันเป็นศาสนวัตถุ เสมือนการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา^{๘๒}

๘) การปรับปรุงหรือฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ และการดัดแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันจะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ โดยให้ความเคารพต่อเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าของที่ตั้งและสถาปัตยกรรม ความงาม และความสมดุลของสังคมที่มีอยู่เดิม^{๘๓}

๙) การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติภาคหรือ ท้องถิ่น โดยในแผนดังกล่าวจะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วนเนื่องจากเอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้น เป็นสิ่งที่หาของใหม่มาทดแทนไม่ได้^{๘๔}

๑๐) การดัดแปลงนำเอาสถาปัตยกรรมต่าง ๆ และพุทธสถานนำมาใช้ในลักษณะการอย่างใหม่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมและเกิดความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน แต่กิจการดังกล่าวจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสามารถรักษาหลักการของการอนุรักษ์ไว้ได้ คือผลของการดัดแปลงจะต้องยังคงไว้ซึ่งลักษณะ ส่วนใหญ่ และรายละเอียดสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือพุทธสถานนั้นเช่นเดียวกับคงไว้ซึ่งคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม และคงไว้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและวิชาที่เกี่ยวข้อง^{๘๕}

๑๑) พระสงฆ์จะเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับการเปิด - ปิด และทำความสะอาดพิพิธภัณฑสถาน และด้านการจัดแสดง ได้รับความร่วมมือจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในการจัดหมวดหมู่และจัดแสดงไว้ในตู้กระจก^{๘๖}

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิชิตคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสุมพินคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอบ้านนา, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๔} พระครูโสภณวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอไทรทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๖} พระครูวิชิตวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๒) พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดได้มีการจัดทำป้ายสื่อความหมาย จะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทการอนุรักษ์พุทธสถาน หากไม่มีแผนแม่บทความเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อความหมาย นอกจากจะต้องมีใจความที่ถูกต้อง อ่านเข้าใจง่ายและสื่อสารได้ชัดเจนแล้ว ยังต้องพิจารณาในเรื่องการพัฒนา ขนาด และตำแหน่งที่ตั้งของป้ายที่เหมาะสมด้วยทั้งนี้ จะต้องอยู่ในหลักการไม่สร้างปัญหา กีดขวาง หรือบดบังทัศนียภาพของพุทธสถานและมีความกลมกลืนโดยภาพรวม ไม่เด่นชัดพุทธสถาน ไม่ตั้งอยู่บนแนวแกนสำคัญ หรือสร้างทับลงบนซากพุทธสถาน^{๘๗}

๑๓) การดูแลรักษาและการพัฒนา ได้ดำเนินการอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน โดยการดูแลรักษา หมั่นตรวจตรา ไม่ให้แหล่งพุทธสถานถูกทำลาย ดังนั้นทุกคนจึงถือเป็นเรื่องสำคัญช่วยกันดูแลรักษา แหล่งพุทธสถานแห่งนี้ไว้ให้คงอยู่ เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป^{๘๘}

๑๔) ทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ตั้งแต่รับรู้ปัญหา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์จากผลของการอนุรักษ์แหล่งพุทธสถาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งพุทธสถาน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืน^{๘๙}

๑๕) พระสังฆาธิการเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ ซึ่งได้มองเห็นการทำลายโบราณวัตถุสถานยังมีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสร้างแนวคิดในการอนุรักษ์พุทธสถาน ให้มีขึ้นในหน่วยงานและองค์กรทั้งปวง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมไปถึงประชาชนในชาติทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ตลอดจนให้มีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน^{๙๐}

๑๖) นโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวม ตลอดจนความต้องการของชุมชน ร่วมคิดหาและสร้างการพัฒนา และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน^{๙๑}

๑๗) การดูแลรักษาพุทธสถานโดยการจัดเวรยาม การสำรวจความมั่นคงให้กับพุทธสถาน เป็นต้น ซึ่งอาจมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ดูแลพุทธสถานโดยคนในชุมชน สลับสับเปลี่ยนกันในแต่ละวันหรือแต่ละช่วงเวลาเพื่อดูแลรักษาพุทธสถานให้มีสภาพที่พร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ^{๙๒}

๑๘) ถ่ายทอดความรู้และวิธีการดูแลรักษาพุทธสถานให้กับชุมชน^{๙๓}

๑๙) จัดอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และดูแลรักษาเบื้องต้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงผู้ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จากหน่วยราชการ^{๙๔}

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระมหาเสถียร วรธมโม, เจ้าอาวาสวัดเจติยแดง, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิชิตกิตติ์, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตมธุรสศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทิสาราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๔} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

๒๐) ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของพุทธสถาน และสามารถเผยแพร่ความรู้ที่จำเป็นต่อไปได้ สามารถทำได้โดยการจัดสัมมนาภายในชุมชน^{๙๕}

๒๑) เอกชนมาร่วมดำเนินการเพื่อให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำต่างๆ นอกจากนี้ควรมีการจัดทำคู่มือการดูแลรักษาพุทธสถานเพื่อเป็นแนวทางให้แต่ละชุมชนด้วย^{๙๖}

๒๒) ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม เพื่อขจัดแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน ชาวบ้านทั่วไปได้ร่วมกันสละบริจาคทรัพย์ อุบถรณ์ และโบราณวัตถุให้กับพิพิธภัณฑ์สถานวัด โรงเรียน ได้จัดกิจกรรมให้กับนักเรียนได้เห็นความสำคัญของโบราณวัตถุในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้มีลักษณะอันพึงประสงค์ทางสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ และสังคม เป็นต้น^{๙๗}

๒๓) รณรงค์ให้มีการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานในท้องถิ่นอย่างเร่งด่วน จริงจัง ทั้งถึงต่อเนื่อง และถูกหลักวิชา ให้บุคคลรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ในภายหลัง ในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ^{๙๘}

๒๔) รักษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ฆาติการกับประชาชนเป็นอย่างดี จึงได้คิดค้นวิธีการต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์โบราณวัตถุสถานและแนวคิดในการสร้างพิพิธภัณฑ์สถานที่ดีขึ้น เพื่อได้สืบตกทอดเป็นแหล่งเรียนรู้ไปสู่ชนรุ่นหลังต่อไป^{๙๙}

๒๕) ในอนาคตพระสงฆ์ฆาติการมีแนวคิดที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถาน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน ตลอดจนองค์กรท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาอย่างเต็มที่^{๑๐๐}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์การการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคม มีการจัดตั้งกองทุนให้แก่วัดที่มีพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	กรมศิลปากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ควรประสานความร่วมมือในการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	การพัฒนาพระสงฆ์ฆาติการในการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ โดยมีการพัฒนาในลักษณะของ	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

การมีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคม

๔	การดูแลรักษาพุทธสถานโดยการจัดเวรยาม การสำรวจ ความมั่นคงให้กับพุทธสถาน เป็นต้น	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
---	--	---	---------------------------

เมื่อพิจารณาอุปสรรคอุปสรรค (T = Threats) ด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึง ปัญหาอุปสรรคของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการดูแลรักษาในแต่ละวัด และผลจากการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่ เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนพุทธสถาน^{๑๐๑}

๒) ข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุบางมาตรา มิได้เป็นไปเพื่อการป้องกันการพังทลาย หากแต่เน้นที่รื้อคอยให้ชำรุดเสียหายแล้วจึงดำเนินการบูรณะ กล่าวคือพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๑๐๒}

๓) เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้าและบางครั้งกรม ศิลป์มีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอน หนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ^{๑๐๓}

๔) ต้องหางบประมาณเอง^{๑๐๔}

๕) ปรับแผนเขตเทศบาลกับกับพุทธสถานให้แยกออกมาซึ่งกันและกัน^{๑๐๕}

๖) เขตพุทธสถานทับซ้อนกับเขตเทศบาล^{๑๐๖}

๗) ขาดผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำแนะนำปรึกษาและบางครั้งพบเจ้าหน้าที่ที่มีความไม่จริงใจใน การแก้ไขปัญห^{๑๐๗}

๘) เมื่ออยู่ในอำนาจของกรมศิลป์ พระสังฆาธิการย่อมไม่อาจปฏิบัติงานได้^{๑๐๘}

๙) ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควรและส่วนราชการไม่ประชาสัมพันธ์ ต่อเนื่องหรือจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ชาวบ้านรับรู้^{๑๐๙}

๑๐) วัดอยู่ติดโรงเรียนมักมีปัญหา เพราะต้องใช้ทางเข้าออก^{๑๑๐}

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระธรรมภณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ พระธรรมภณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธานทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมโนเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิชิตคุณ, เจ้าคณะอำเภอกอสนี, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอบึงสามพัน, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๘} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๙} พระครูโสภณวิธานทร, เจ้าคณะอำเภอยางชุมน้อย, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามพัน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๑) เจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจในการออกโฉนดที่ดินทับพุทธสถานเพราะชาวบ้านอยู่มานาน^{๑๑๑}

๑๒) ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น^{๑๑๒}

๑๓) ขาดความรับผิดชอบต่อน้ำที่^{๑๑๓}

๑๔) ขาดความรู้ความเข้าใจทางหลักวิชาการในการบูรณะพุทธสถาน^{๑๑๔}

๑๕) หน่วยงานของรัฐมีความสัมพันธ์กันไม่ชัดเจน แล้วแต่ยุคผู้นำของรัฐ บางยุคก็ดี บางยุคก็ไม่สนใจ^{๑๑๕}

๑๖) ขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณะ^{๑๑๖}

๑๗) ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของกรมศิลป^{๑๑๗}

๑๘) ประชาชนบุกรุกพุทธสถาน^{๑๑๘}

๑๙) ขาดหน่วยงานราชการมาดูแล^{๑๑๙}

๒๐) ขาดปัจจัยและบุคลากร^{๑๒๐}

๒๑) ขาดความจริงใจในการปฏิบัติงาน^{๑๒๑}

๒๒) ขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการ^{๑๒๒}

๒๓) ขาดความสามัคคีต่อหมู่คณะทั้งทางภาครัฐและเอกชน^{๑๒๓}

๒๔) พระสังฆาธิการต้องออกค่าใช้จ่ายเองเป็นส่วนมากโดยทางกรมศิลป^{๑๒๔} อ่างถึงงบประมาณที่มีน้อยไม่เพียงพอต่อการบำรุงรักษา^{๑๒๕}

๒๕) ขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล^{๑๒๕}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
--------	-------------------	---------	-----------

^{๑๑๑} พระครูวิชิตชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอปางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรการณ, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตรกิจ, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตมงคลศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคันทีศรีวิจิตราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑	กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิทับซ้อนพุทธสถาน ข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุบางมาตรา	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	ปรับแผนเขตเทศบาลกับกับพุทธสถานให้แยกออกมาซึ่งกันและกัน เขตพุทธสถานทับซ้อนกับเขตเทศบาลขาดผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำแนะนำปรึกษาและบางครั้งพบเจ้าหน้าที่ที่มีความไม่จริงจังในการแก้ไขปัญหา เมื่ออยู่ในอำนาจของกรมศิลป์	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	วัดอยู่ติดโรงเรียนมักมีปัญหา เพราะต้องใช้ทางเข้าออก เจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจในการออกโฉนดที่ดินทับพุทธสถานเพราะชาวบ้านอยู่มานาน ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	หน่วยงานของรัฐมีความสัมพันธ์กันไม่ชัดเจน แล้วยังขาดผู้นำของรัฐ บางยุคก็ดี บางยุคก็ไม่สนใจ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณะ ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ด้านการดูแลรักษาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

ด้านการดูแลรักษา โดยการวิเคราะห์ทั้ง ๔ ด้าน คือ การจัดเวรยาม การสำรวจความมั่นคงให้กับพุทธสถาน เป็นต้น ซึ่งอาจมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ดูแลพุทธสถานโดยคนในชุมชน สลับสับเปลี่ยนกันในแต่ละวันหรือแต่ละช่วงเวลาเพื่อดูแลรักษาพุทธสถานให้มีสภาพที่พร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ เมื่อพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาด้านการดูแลรักษา รักษาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยประมวลผลได้ว่า ด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดคือ พระสังฆาธิการจะพัฒนาวัดให้สะอาด น่าเยี่ยมชม และหาวิธีการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาช่วยเหลือดูแล และพระสังฆาธิการจะเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่น ให้รู้จักรักษาสีงแวดล้อมและโบราณวัตถุสถานไม่ให้ชำรุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้เกิดความเสียหาย มีการจัดตั้งกองอาสาสมัครชุมชนเฝ้าระวังการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุร่วมกับพระสังฆาธิการ พร้อมทั้งติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อสามารถติดตามภาพเหตุการณ์โจรกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ พระสังฆาธิการมีการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบไม่ดุดกรูรงเพื่อตกแต่งภูมิทัศน์และทัศนียภาพให้สวยงามดูร่มรื่น และไม่บดบังหรือโดดเด่นเกินกว่าตัวพุทธสถาน บางวัดไม่มีกองทุนเฉพาะสำหรับจัดซื้อ จัดหา จัดสร้าง วัสดุอุปกรณ์

สำหรับใช้ในการดูแล รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัด พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้พุทธสถานเกิดความเสียหายผิผิวเพี้ยน ไม่คงสภาพเดิม ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถานและหน่วยงานของรัฐแสดง ความเป็นเจ้าของมากเกินไป หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคม มีการจัดตั้งกองทุนให้แก่วัดที่มีพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ กรมศิลปากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรประสานความร่วมมือในการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่พระสังฆาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสังฆาธิการในสังกัดวัดซึ่งเป็นที่ตั้งหรือเก็บรักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ มีนักท่องเที่ยวในประเทศและนอกประเทศมาเดินชมและศึกษาพุทธสถานภายในวัดพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดได้ส่งเสริมสนับสนุน เพราะจะเกิดผลดีแก่วัดทั้งทางตรงและทางอ้อม วัดใดมีโบราณศิลปวัตถุที่สวยงาม นอกจากจัดเก็บรักษามั่นคงปลอดภัย จัดเก็บอย่างเป็นระเบียบหรือถ้าจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ได้ดี กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถาน เพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนพุทธสถาน ข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุบางมาตรา มิได้เป็นไปเพื่อการป้องกันการพังทลาย หากแต่เน้นที่รื้อคอยให้ชำรุดเสียหายแล้ว จึงดำเนินการบูรณะกล่าวคือพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ปัญหาอุปสรรค เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้าและบางครั้งกรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติสรุปได้ตามตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ สรุปด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด

ที่	สรุปเนื้อหาสาระสำคัญ
๑	จุดแข็ง พระสังฆาธิการจะพัฒนาวัดให้สะอาด น่าเยี่ยมชม และหาวิธีการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาช่วยเหลือดูแล และพระสังฆาธิการจะเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่น ให้รู้จักรักษาสีงแวดล้อมและโบราณวัตถุสถาน ไม่ให้ชุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้เกิดความเสียหาย
๒	จุดแข็ง มีการจัดตั้งกองอาสาสมัครชุมชนเฝ้าระวังการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ร่วมกับพระสังฆาธิการ พร้อมทั้งติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อสามารถติดตามภาพเหตุการณ์โจรกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้
๓	จุดแข็ง พระสังฆาธิการมีการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบไม่ตกรูกร้างเพื่อตกแต่งภูมิทัศน์และทัศนียภาพให้สวยงามดูร่มรื่น และไม่บดบังหรือโดดเด่นเกินกว่าตัวพุทธสถาน
๔	จุดอ่อน บางวัดไม่มีกองทุนเฉพาะสำหรับจัดซื้อ จัดหา จัดสร้าง วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการดูแล รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัด
๕	จุดอ่อน พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้พุทธสถานเกิดความ

เสียหายผิดเพี้ยน ไม่คงสภาพเดิม

- ๖ จุดอ่อน ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถานและหน่วยงานของรัฐแสดง ความเป็นเจ้าของมากเกินไป
- ๗ โอกาส หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาค ประชาสังคม มีการจัดตั้งกองทุนให้แก่วัดที่มีพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ
- ๘ โอกาส กรมศิลปากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและ ศิลปวัตถุ ควรประสานความร่วมมือในการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่พระสงฆ์สาธุการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระ สงฆ์สาธุการในสังกัดวัดซึ่งเป็นที่ตั้งหรือเก็บรักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ
- ๙ โอกาส มีนักท่องเที่ยวในประเทศและนอกประเทศมาเดินชมและศึกษาพุทธสถานภายในวัด พระสงฆ์สาธุการและคณะกรรมการวัดได้ส่งเสริมสนับสนุน เพราะจะเกิดผลดีแก่วัดทั้ง ทางตรงและทางอ้อม วัดใดมีโบราณศิลปวัตถุที่สวยงาม นอกจากจัดเก็บรักษามันคง ปลอดภัย จัดเก็บอย่างเป็นระเบียบหรือถ้าจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ได้ยิ่งดี
- ๑๐ ปัญหาอุปสรรค กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะ เห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนพุทธสถาน
- ๑๑ ปัญหาอุปสรรค ข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุบาง มาตรา มิได้เป็นไปเพื่อการป้องกันการพังทลาย หากแต่เน้นที่รื้อคอยให้ชำรุด เสียหายแล้ว จึงดำเนินการบูรณะกล่าวคือพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
- ๑๒ ปัญหาอุปสรรค เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้พระสงฆ์สาธุการทราบล่วงหน้าและ บางครั้งกรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระ สงฆ์สาธุการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ

๔.๑.๓ ด้านการปกป้องคุ้มครอง

ด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสงฆ์สาธุการและคณะกรรมการวัด เมื่อพิจารณาจุดแข็ง (S = Strengths) ในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึง จุดแข็งของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการปกป้องคุ้มครองในแต่ละวัด และผลจากการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การปกป้องคุ้มครองไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน^{๑๒๖}

๒) การปกป้องคุ้มครองไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ^{๑๒๗}

๓) การปกป้องคุ้มครองตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัย ธรรมชาติ^{๑๒๘}

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

๔) ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์^{๑๒๙}

๕) จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม^{๑๓๐}

๖) ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น^{๑๓๑}

๗) ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอม หรือเจรจาต่อรองประสานผลประโยชน์^{๑๓๒}

๘) เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น^{๑๓๓}

๙) เพื่ออนุรักษ์อาคารกลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง^{๑๓๔}

๑๐) เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ ให้กับอาคาร^{๑๓๕}

๑๑) จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจแล้วว่าที่นั้นๆ มีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย^{๑๓๖}

๑๒) จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย^{๑๓๗}

๑๓) พึงจัดความเชื่ออย่างผิวเผิน ที่ว่าการพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นสิ่งขัดกัน^{๑๓๘}

๑๔) พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่า แท้ที่จริงการพัฒนากับการอนุรักษ์นั้นเป็นส่วนประกอบต่อกันและกัน^{๑๓๙}

๑๕) พึงกำหนดว่าไม่มีขบวนการพัฒนาอันใดที่ถือได้ว่าสมบูรณ์หากขาดข้อพิจารณาในด้านการอนุรักษ์รวมอยู่ด้วยกันอย่างได้ดุลยภาพ^{๑๔๐}

๑๖) การปกป้องคุ้มครองและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน^{๑๔๑}

^{๑๒๙} สัมภาษณ์พระครูวรชिरปัญญาร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิชิราทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมะนัง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชิตร, เจ้าคณะอำเภอกอสนี, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์พระครูโสภณวิชิรากร, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์พระครูวรชिरชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูวรชिरธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูวรชिरวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิชิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๓) เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน^{๑๔๒}

๑๔) ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น^{๑๔๓}

๑๕) เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ^{๑๔๔}

๒๐) การปกป้องคุ้มครองบำรุงรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพเดิม^{๑๔๕}

๒๑) ในเขตพุทธสถานและบริเวณโดยรอบควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจร ที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัย^{๑๔๖}

๒๒) ร่วมมือกำหนดแผน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน เพื่อการอนุรักษ์และเป็นบรรทัดฐานในการอนุรักษ์^{๑๔๗}

๒๓) การเก็บรวบรวมและปกป้องคุ้มครองรักษาศิลปะโบราณวัตถุของประเทศไม่ให้สูญหาย^{๑๔๘}

๒๔) มีการร่วมมือสัมนานในการป้องกันคุ้มครองผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับแหล่งพุทธสถานโบราณวัตถุในชุมชน^{๑๔๙}

๒๕) พระสังฆาธิการเป็นตัวแทนเป็นกรรมการในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และการป้องกันคุ้มครองพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุตามนโยบายภาครัฐ^{๑๕๐}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	การปกป้องคุ้มครองไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน การปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายหรือขุดหา โบราณวัตถุ การปกป้องคุ้มครองตรวจตราพุทธสถานที่ เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	พึงขจัดความเชื่ออย่างผิดๆ ที่ว่าการพัฒนากับการ อนุรักษ์เป็นสิ่งขัดกัน พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่า แท้ที่จริงการ	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระครูวิมลคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณชีศรีวรวิหาร, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไทรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

พัฒนากับการอนุรักษ์นั้นเป็นส่วนประกอบต่อกันและกัน			
๓	ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	พระสังฆาธิการเป็นตัวแทนเป็นกรรมการในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และการป้องกันคุ้มครองพุทธสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุตามนโยบายภาครัฐ	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

เมื่อพิจารณาจุดอ่อน (W = Weaknesses) ด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการปกป้องคุ้มครองในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๑) ขาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงาน^{๑๕๑}
- ๒) ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงาน^{๑๕๒}
- ๓) ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๕๓}
- ๔) การปกป้องคุ้มครองดูแลรักษาบำรุงไม่ให้พุทธสถานเกิดการเสียหายเนื่องมาจากการใช้งานเป็นไปด้วยความไม่ระมัดระวัง^{๑๕๔}
- ๕) ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการปกป้องคุ้มครองเท่าที่ควร และขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการพุทธสถานของวัด^{๑๕๕}
- ๖) เจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๕๖}
- ๗) กรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ^{๑๕๗}
- ๘) เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้า^{๑๕๘}
- ๙) ประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลมีน้อยเกินไปในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๕๙}

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิจิตร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมองเมืงฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชัย, เจ้าคณะอำเภอสว่างพูน, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำดวน, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๘} พระครูวิลาสธรรม, เจ้าคณะอำเภอลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๙} พระครูโสภณวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอลำดวน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๐) ขาดการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่เยาวชนทั่วไป^{๑๖๐}

๑๑) กลุ่มบุคคลดูเหมือนจะไม่ค่อยส่งเสริมปกป้องและรักษาอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุตามเป้าหมายของตนเอง^{๑๖๑}

๑๒) ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานของกรมศิลปฯ ขาดปัจจัยและบุคลากร^{๑๖๒}

๑๓) วัดกับกรมศิลปฯ ก็มีปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการต่างๆ^{๑๖๓}

๑๔) อำนาจของกรมศิลปฯ ในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน พระสงฆ์การยอมไม่อาจ ปฏิบัติงานได้^{๑๖๔}

๑๕) ขาดความเข้าใจในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๖๕}

๑๖) วัดต้องออกค่าใช้จ่ายเองเป็นส่วนมากโดยทางกรมศิลปฯ อ้างถึงงบประมาณที่มีน้อย ไม่เพียงพอต่อการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๖๖}

๑๗) หน่วยงานราชการไม่ค่อยมีนโยบายที่ชัดเจนในปกป้องคุ้มครองพุทธสถานตาม สภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นเพราะอายุของพุทธสถานไม่เท่ากัน^{๑๖๗}

๑๘) รัฐบาลมีงบประมาณไม่เพียงพอต่อการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๖๘}

๑๙) ประชาชนบุกรุกพุทธสถานเพื่อทำธุรกิจส่วนตัว^{๑๖๙}

๒๐) ความสัมพันธ์ไม่ค่อยดีระหว่างหน่วยงานของรัฐต่อคณะกรรมการวัดในการปกป้อง คุ้มครองพุทธสถาน^{๑๗๐}

๒๑) การปกป้องคุ้มครองพุทธสถานมีแต่ผลประโยชน์ทับซ้อน^{๑๗๑}

๒๒) เจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออก เอกสารสิทธิคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๗๒}

๒๓) เจ้าหน้าที่มีความไม่จริงใจในการแก้ไขปัญหาการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๗๓}

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอเบิ่งสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๑} พระครูวิชิตชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอปางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิชิตกิตติ, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตผดุงศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรัทธาภิราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

๒๔) ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถาน^{๑๗๔}

๒๕) นโยบายที่ไม่ชัดเจนในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานตามสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้น เพราะอายุของพุทธสถานไม่เท่ากัน^{๑๗๕}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	ขาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงาน ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงาน ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	การปกป้องคุ้มครองดูแลรักษาบำรุงไม่ให้พุทธสถานเกิด การเสียหายเนื่องมาจากการใช้งานเป็นไปด้วยความไม่ระมัดระวัง ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการปกป้องคุ้มครองเท่าที่ควร และขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการพุทธสถานของวัด	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	กรมศิลป์มีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอน หนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ เจ้าหน้าที่ดำเนินการ โดยไม่ได้แจ้งให้พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้า ประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลมีน้อยเกินไป ในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	การปกป้องคุ้มครองพุทธสถานมีแต่ผลประโยชน์ทับซ้อน เจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงิน ที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์คุ้มครองพุทธสถาน เจ้าหน้าที่ที่มีความไม่จริงจังในการแก้ไขปัญหาการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

เมื่อพิจารณาโอกาส (O = Opportunities) ด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงโอกาสของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการปกป้องคุ้มครองในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๑) มีการบูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๗๖}
- ๒) มีข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ ให้เป็นไปเพื่อการป้องกันการชำรุด หักพัง เสียหายที่เกิดขึ้น^{๑๗๗}
- ๓) ก่อนจะทำการดำเนินการใดๆมีการแจ้งให้วัดทราบล่วงหน้าในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๗๘}
- ๔) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานควรมีการประสานงานกับวัดอย่างสม่ำเสมอ^{๑๗๙}
- ๕) พระสังฆาธิการกับหน่วยงานของรัฐได้เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมกันแก้ปัญหาด้วย^{๑๘๐}
- ๖) เจ้าหน้าที่กรมที่ดินมีความสนใจในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานภายในวัด^{๑๘๑}
- ๗) ชาวผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๘๒}
- ๘) จัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานภายในวัดแก่พระสังฆาธิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการในสังกัดวัดซึ่งเป็นที่ตั้งหรือเก็บรักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๑๘๓}
- ๙) รมรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญของการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานภายในวัด^{๑๘๔}
- ๑๐) ปลุกจิตสำนึกการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานควรมุ่งกลุ่มเป้าหมายไปที่เยาวชน โดยการปลูกฝังค่านิยมการอนุรักษ์ พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน^{๑๘๕}

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ พระธรรมภานพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนู, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิชิราทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมโนเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชิรคุณ, เจ้าคณะอำเภอกันทรวิชัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอบึงสามพัน, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๓} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๔} พระครูโสภณวิชิรากร, เจ้าคณะอำเภอไทรทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามพัน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๑) จัดอบรมหลักสูตรบุคลากรเฉพาะด้านการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานประจำท้องถิ่น^{๑๘๖}

๑๒) ร่วมมือกันจัดทำสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานในการพัฒนาของเอกสารหรือหนังสือประจำบ้าน^{๑๘๗}

๑๓) พระสังฆาธิการร่วมกับกรมศิลปำดำเนินการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๘๘}

๑๔) วัด กรมศิลปำ ชุมชน ควรทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ร่วมกันในการทำกิจกรรมเพื่อการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๑๘๙}

๑๕) คณะสงฆ์และภาครัฐให้อำนาจรับผิดชอบแก่พระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน ให้สามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการผู้รับผิดชอบได้โดยตรง^{๑๙๐}

๑๖) การใช้งบประมาณอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชน^{๑๙๑}

๑๗) เจ้าอาวาสมีความต้องการให้หน่วยงานของกรมศิลปากรเข้าไปจัดทำบัญชี^{๑๙๒}

๑๘) เจ้าอาวาสได้ให้การปกป้องคุ้มครองและป้องกันไม่ให้ชาวบ้านบุกรุกเข้าไปทำลาย^{๑๙๓}

๑๙) การรวบรวมเก็บรักษาไว้เพื่ออนุรักษ์ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา^{๑๙๔}

๒๐) ปัญหาต่างๆ นี้ มีแนวทางแก้ไขโดย กรมศิลปากรและฝ่ายคณะสงฆ์ต้องประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพิ่มพูนความรู้ และปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ผิดๆ^{๑๙๕}

๒๑) ประชาชนมีความศรัทธาเชื่อมั่นในคำพูดของพระสังฆาธิการ ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตใจ^{๑๙๖}

๒๒) ส่วนใหญ่อยู่ในความครอบครองของวัด พระสังฆาธิการจึงเป็นผู้ที่รู้ประวัติความเป็นมาของพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ นั้นๆ เป็นอย่างดี^{๑๙๗}

^{๑๘๖} พระครูวิชิตชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอปางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์พระครูวิชิตปัญญาร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารณ, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ พระครูวิเศษคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทิตวิจิตราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒๓) ประชาชนได้อุดหนุนบำรุงวัดโดยการบริจาคทรัพย์และกำลังกายตามศรัทธาที่มีของแต่ละบุคคล^{๑๙๘}

๒๔) นโยบายของพระสังฆาธิการในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานในวัด เพื่อให้ประชาชนรักและผูกพัน รู้สีกว่าร่วมเป็นเจ้าของ^{๑๙๙}

๒๕) ปัจจุบันหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้จัดประชุมอบรมถวายความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่พระสังฆาธิการ เพื่อให้พระสังฆาธิการนำไปถ่ายทอดแก่ประชาชนต่อไปได้^{๒๐๐}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	มีการบูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน มีข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ ให้เป็นไปเพื่อการป้องกันการชำรุด หักพัง เสียหาย ที่เกิดขึ้น	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	พระสังฆาธิการกับหน่วยงานของรัฐได้เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมกันแก้ปัญหาในด้านเจ้าหน้าทีกรมที่ดินมีความสนใจในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานภายในวัด ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน จัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานภายในวัดแก่พระสังฆาธิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการในสังกัดวัดซึ่งเป็นที่ตั้งหรือเก็บรักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	วัด กรมศิลป์ ชุมชน ควรทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ร่วมกันในการทำกิจกรรมเพื่อการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน คณะสงฆ์และภาครัฐให้อำนาจรับผิดชอบแก่พระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน ให้สามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการผู้รับผิดชอบได้โดยตรง การใช้งบประมาณอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชน	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	ส่วนใหญ่อยู่ในความครอบครองของวัด พระสังฆาธิการจึงเป็นผู้ที่รู้ประวัติความเป็นมาของพุทธสถาน โบราณวัตถุ	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ศิลปวัตถุ นั้นๆ เป็นอย่างดี ประชาชนได้อุดหนุนบำรุงวัด
โดยการบริจาคทรัพย์และกำลังกายตามศรัทธาที่มีของแต่ละ
บุคคล

เมื่อพิจารณาอุปสรรค (T = Threats) ด้านการปกป้องคุ้มครองของ
พระสงฆ์และคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน
เมื่อวิเคราะห์ถึงอุปสรรคของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการปกป้องคุ้มครองในแต่ละวัด
และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

๑) วัด กรมศิลป์ ชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ การพัฒนา
ของการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานจึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ^{๒๐๑}

๒) ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานที่สามารถเข้าถึง
ประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง^{๒๐๒}

๓) กำแพงเพชรนั้น ประสบปัญหาภัยธรรมชาติทุกปี ทำให้การอนุรักษ์พุทธสถานเป็นไป
ด้วยความยากลำบาก^{๒๐๓}

๔) ไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน ด้วยเกรงความผิดที่อาจ
เกิดขึ้นจากการละเมิดข้อกฎหมายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์^{๒๐๔}

๕) ไม่เปิดเผยรายละเอียดของการใช้งบประมาณแก่ประชาชนทั่วไป ส่งผลให้ประชาชน
บางส่วนมีอคติต่อหน่วยงานราชการในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน^{๒๐๕}

๖) รอรับนโยบายจากทางราชการก่อให้เกิดความล่าช้า ไม่ทันการณ์^{๒๐๖}

๗) ในชุมชนขาดนักวิชาการ ผู้มีความรู้ ความเข้าใจโดยตรงในการปกป้องคุ้มครองพุทธ
สถาน^{๒๐๗}

๘) แนวทางในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานจึงเป็นไปในเชิงรับการท่องเที่ยวประจำ
จังหวัดกำแพงเพชร^{๒๐๘}

๙) ประชาชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๒๐๙}

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ พระราชวรวิเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ พระครูวรวิชัยญาณกร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิจิตร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๘} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๙} พระครูโสภณวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอไทรทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

- ๑๐) พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัด^{๒๑๐}
- ๑๑) เน้นที่รอกอยให้ชำรุด เสียหาย แล้วจึงดำเนินการบูรณะ^{๒๑๑}
- ๑๒) การเฝ้าระวังการโจรกรรมของมิจฉาซีพโดยพระสังฆาธิการขาดประสิทธิภาพ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการมีการพัฒนาช้าซ้อน^{๒๑๒}
- ๑๓) กรมศิลปากรยังไม่สามารถเข้าถึงพระสังฆาธิการได้อย่างแท้จริง^{๒๑๓}
- ๑๔) พระสังฆาธิการให้ความสนใจสิ่งก่อสร้างใหม่ ทดแทนสิ่งก่อสร้างเก่า เพราะสะดวกและดำเนินการได้ด้วยตนเองไม่ต้องผ่านราชการ^{๒๑๔}
- ๑๕) พุทธสถานยังไม่ได้รับการบูรณะให้มั่นคงแข็งแรง^{๒๑๕}
- ๑๖) ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรด้านการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานทั้งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน^{๒๑๖}
- ๑๗) ขาดความรู้ความเข้าใจทางหลักการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน^{๒๑๗}
- ๑๘) ขาดหน่วยงานราชการมาปกป้องคุ้มครองพุทธสถานภายในวัดอย่างจริงจัง^{๒๑๘}
- ๑๙) ไม่มีการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานในการจัดระเบียบร้านค้า หาบเร่ แผงลอยในบริเวณแหล่งพุทธสถาน^{๒๑๙}
- ๒๐) ไม่มีการจัดระเบียบการจราจร และมีมาตรการเพื่อลดการสั่นสะเทือนที่เกิดจากการจราจร^{๒๒๐}
- ๒๑) ไม่มีการปกป้องคุ้มครองทั้งขยะและสิ่งปฏิกูลบริเวณแหล่งพุทธสถาน^{๒๒๑}
- ๒๒) ระบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์และระบบราชการเป็นการทำงานตามระบบสายการบังคับบัญชา อาจก่อให้เกิดความล่าช้า ไม่ทันต่อเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้น^{๒๒๒}

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๑} พระครูวิชิตชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอปางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารณ, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ พระครูวิเศษคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทิสวิจิตราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒๓) พระสังฆาธิการมักไม่ได้เป็นคณะกรรมการในการดำเนินงานเพื่อการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๒๒๓}

๒๔) ปัญหาความขัดแย้งกันกับหน่วยงานราชการในเรื่องการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน^{๒๒๔}

๒๕) ไม่ค่อยให้การสนับสนุนภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องภายในวัด เพราะวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพระสังฆาธิการอยากดูแลและการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานเอง^{๒๒๕}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	วัด กรมศิลป์ ชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกัน อย่างเป็นทางการ การพัฒนาของการปกป้องคุ้มครองพุทธ สถานจึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธ สถานที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	ไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน ด้วยเกรงความผิดที่อาจเกิดขึ้นจากการละเมิดข้อกำหนด โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่เปิดเผยรายละเอียดของการใช้ งบประมาณแก่ประชาชนทั่วไป ส่งผลให้ประชาชนบางส่วน มีอคติต่อหน่วยงานราชการในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชั่น	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	ขาดหน่วยงานราชการมาปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน ภายในวัดอย่างจริงจัง ไม่มีการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน ในการจัดระเบียบร้านค้า หาบเร่ แผงลอย ในบริเวณแหล่งพุทธสถาน	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	ปัญหาความขัดแย้งกันกับหน่วยงานราชการในเรื่องการ ปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด หมายถึง ล้วนเป็นทรัพยากรที่มีการพัฒนาต่อทางจิตใจของประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ สร้างความภูมิใจและรักในเอกราชอธิปไตยของชาติ เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชาติ ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ โดยปกป้องคุ้มครองป้องกันมิให้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไป เช่นนี้ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในชนิด คุณสมบัติ และกระบวนการในการชำรุดเสื่อมสภาพของพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เมื่อพิจารณาจุด

^{๒๒๓}สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๔}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๕}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

แข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยประมวลผลได้ว่า ด้านการปกป้องคุ้มครอง การปกป้องคุ้มครองไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน การปกป้องคุ้มครองไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ การปกป้องคุ้มครองตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ ขาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงาน ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงาน ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน มีการบูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน มีข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ เพื่อการป้องกันการชำรุด หักพัง เสียหาย ก่อนจะทำการดำเนินการใดๆมีการแจ้งให้วัดทราบล่วงหน้าในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน วัด กรมศิลป์ ชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ การพัฒนาของการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานจึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง กำแพงเพชรนั้น ประสบปัญหาภัยธรรมชาติทุกปี ทำให้การอนุรักษ์พุทธสถานเป็นไปด้วยความยากลำบากของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการพัฒนาศูนย์อนุรักษ์พุทธสถานของวัด สรุปได้ตามตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ สรุปด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด

ที่	สรุปเนื้อหาสาระสำคัญ
๑	จุดแข็ง การปกป้องคุ้มครองไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน
๒	จุดแข็ง การปกป้องคุ้มครองไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ
๓	จุดแข็ง การปกป้องคุ้มครองตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ
๔	จุดอ่อน ขาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงาน
๕	จุดอ่อน ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงาน
๖	จุดอ่อน ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน
๗	โอกาส มีการบูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน
๘	โอกาส มีข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ เพื่อการป้องกันการชำรุด หักพัง เสียหาย
๙	โอกาส ก่อนจะทำการดำเนินการใดๆมีการแจ้งให้วัดทราบล่วงหน้าในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน
๑๐	ปัญหาอุปสรรค วัด กรมศิลป์ ชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ การพัฒนาของการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานจึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ
๑๑	ปัญหาอุปสรรค ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง

๑๒ ปัญหาอุปสรรค กำแพงเพชรนั้น ประสบปัญหาภัยธรรมชาติทุกปี ทำให้การอนุรักษ์พุทธสถาน
เป็นไปด้วยความยากลำบาก

๔.๑.๔ ด้านการเสริมความมั่นคง

ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด เมื่อพิจารณาจุดแข็ง (S = Strengths) ในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการเสริมความมั่นคงในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือก^{๒๒๖}

๒) หากเมื่อต้องการดำเนินการซ่อมแซมควรคงการพัฒนาของพุทธสถานของเดิมไว้ และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมศิลปากรอย่างใกล้ชิด^{๒๒๗}

๓) พระสังฆาธิการมักดำเนินการซ่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้^{๒๒๘}

๔) การรื้อซ่อมของหลังคาอาคารพุทธสถาน หลังคาควรได้รับการป้องกันเป็นการชั่วคราวก่อน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมาก^{๒๒๙}

๕) การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุการพัฒนาและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการตามแบบดั้งเดิม^{๒๓๐}

๖) มีการตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิม^{๒๓๑}

๗) เมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานควรรีบดำเนินการซ่อมแซมควรคงการพัฒนาของพุทธสถานของเดิมไว้^{๒๓๒}

๘) ไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กๆ น้อยๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อน เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้^{๒๓๓}

๙) การสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมโดยเน้นความเป็นไทยในแบบท้องถิ่นนิยม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของไทย ผ่านกระบวนการรักษาสมดุลและผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมและวัฒนธรรมใหม่เพื่อให้คงอยู่ร่วมกันได้^{๒๓๔}

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิจิตร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมโนรมย์, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอสว่างวีรกรรม, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกด, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๓} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๔} พระครูโสภณวชิรากร, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๐) โครงการต่างๆ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นท้องถิ่นนิยมได้รับการสนับสนุนโครงการดังกล่าวล้วนเป็นผลที่เกิดมาจากการสร้างความเป็นไทยในการพัฒนาของท้องถิ่นนิยม ตามความเชื่อของผู้เฒ่า^{๒๓๕}

๑๑) กรมศิลปากรรับผิดชอบบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถานตามที่ประกาศขึ้นประกาศไว้^{๒๓๖}

๑๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๒๓๗}

๑๓) การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา^{๒๓๘}

๑๔) การส่งเสริมด้านศาสนสงเคราะห์^{๒๓๙}

๑๕) การส่งเสริมสนับสนุนด้านศาสนสัมพันธ์^{๒๔๐}

๑๖) ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย^{๒๔๑}

๑๗) การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการเกี่ยวกับศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ^{๒๔๒}

๑๘) การจัดตั้งหอวัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทย

สายใยชุมชน^{๒๔๓}

๑๙) ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดและศาสนสถาน^{๒๔๔}

๒๐) ส่งเสริมการสืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวัดและบุคลากรทางศาสนา^{๒๔๕}

๒๑) สนับสนุนการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนตามแนววิถีพุทธ^{๒๔๖}

๒๒) ความร่วมมือในการเผยแพร่ศาสนธรรม^{๒๔๗}

๒๓) ความร่วมมือในการประสานแผนการปฏิบัติงาน และมีการประสานการใช้ทรัพยากรบุคคลร่วมกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๒๔๘}

๒๔) ความร่วมมือด้านบุคลากรและการวางแผนในการเสริมความมั่นคงพุทธสถาน^{๒๔๙}

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๖} พระครูวิชิตชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอปางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิชิตกิจ, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรีวิจิตราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาต, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๒๕) เป็นบุคคลผู้เสริมสร้างความเข้าใจในบริบทแห่งการเป็นผู้ดูแลรักษาและอนุรักษ์พุทธสถานแก่ประชาชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสังฆาธิการต้องทำงานร่วมกับภาครัฐ และภาคประชาชน

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือก	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	พระสังฆาธิการมักดำเนินการซ่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้ การรื้อซิมของหลังคาอาคารพุทธสถาน หลังคาควรได้รับการป้องกันเป็นการชั่วคราวก่อน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมาก การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุการพัฒนาและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการตามแบบดั้งเดิม	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	ไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กๆ น้อยๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อน เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้ การสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมโดยเน้นความเป็นไทยในแบบท้องถิ่นนิยม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของไทยผ่านกระบวนการรักษาสมดุลและผานระหว่างวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมและวัฒนธรรมใหม่เพื่อให้คงอยู่ร่วมกันได้	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	ความร่วมมือในการประสานแผนการปฏิบัติงาน และมีการประสานการใช้ทรัพยากรบุคคลร่วมกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงสุด	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

เมื่อพิจารณาดูจุดอ่อน (W = Weaknesses) ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการเสริมความมั่นคงในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) นโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ถึงแม้ผลงานทางด้านการอนุรักษ์ พุทธสถานยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม^{๒๕๐}

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ พระธรรมภณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๒) ไม่มีแผนแม่บทความเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อความหมาย^{๒๕๑}

๓) ค่านิยมในการสะสมของเก่าก็ไม่ได้หายไปเป็นเหตุให้มีการขุดทำลายพุทธสถานเพื่อหาของไปขาย^{๒๕๒}

๔) ไม่ตั้งอยู่บนแนวแกนสำคัญ หรือสร้างทับลงบนซากพุทธสถาน^{๒๕๓}

๕) การติดตั้งป้ายที่เกินความจำเป็นซ้ำซ้อน^{๒๕๔}

๖) เหตุให้เกิดความรกรุงรัง กีดขวางทัศนียภาพทั้งดงาม และอาจให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกัน^{๒๕๕}

๗) ไม่ซ่อมแซมพุทธสถานแต่ค้าจุนรักษาพุทธสถาน^{๒๕๖}

๘) โครงสร้างคอนกรีตนั้นเกิดความไม่เหมาะสมเพราะพุทธสถานหายไป^{๒๕๗}

๙) พุทธสถานในช่วงเวลานี้ผันแปรไปตามกระแสการเมืองอย่างรุนแรง^{๒๕๘}

๑๐) นโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดโครงการต่างๆ เกิดขึ้นหลายประการในการรวมชาติ การสร้างและบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ การสร้างสาธารณูปโภค การคมนาคมต่างๆ ถนนหลายสายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว^{๒๕๙}

๑๑) พิจารณาในเรื่องการพัฒนา ขนาด และตำแหน่งที่ตั้งของป้ายที่เหมาะสมด้วยทั้งนี้จะต้องอยู่ในหลักการไม่สร้างปัญหา กีดขวางหรือบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน^{๒๖๐}

๑๒) การลักลอบส่งของโบราณออกขายต่างประเทศเสียมาก^{๒๖๑}

๑๓) ไม่เด่นชมพุทธสถาน^{๒๖๒}

๑๔) ไม่ได้เป็นกระบวนการเฉพาะที่ทำกับอาคารที่จะซ่อมแซมทุกหลัง และไม่สามารถระบุถึงวิธีการปฏิบัติต่างๆ อย่างชัดเจนนัก^{๒๖๓}

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตปัญญาร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธาน, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชิต, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลานสัก, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕๗} พระครูวิลาสวัชรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕๘} พระครูโสภณวิธาน, เจ้าคณะอำเภอไทรงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๐} พระครูวิชิตพัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ พระครูวัชรธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ พระครูวัชรวารภรณ์, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๕) ไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายพุทธสถาน ได้แก่ วัดวาอาราม และที่สำคัญได้เกิดกระบวนการการวินิจฉัยและชั้นสูตรก่อนที่จะสถาปนาปฏิสังขรณ์ขึ้น^{๒๖๔}

๑๖) ยังไม่มีการกำหนดโทษหรือกำหนดบทบัญญัติในการรื้อถอนวัดเก่าแก่โบราณ^{๒๖๕}

๑๗) ยังไม่มีใครที่จะคำนึงถึงพุทธสถานมากนัก^{๒๖๖}

๑๘) ลักษณะโครงสร้าง น้ำหนักการออกแบบ ความชื้นและอุณหภูมิของอากาศ ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศ แสงสว่าง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การทำลายของมนุษย์ด้วย^{๒๖๗}

๑๙) การตัดแปลงรื้อถอนหรือทำลายพุทธสถาน เกิดขึ้นเนื่องจากค่านิยมของสังคมที่มีการรับอิทธิพลของอารยธรรมต่างถิ่น^{๒๖๘}

๒๐) ทำให้เกิดการสร้างสิ่งแวดลอมใหม่ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านภูมิทัศน์เป็นการทำลายแหล่งพุทธสถานให้เสื่อมคุณค่าในที่สุด^{๒๖๙}

๒๑) สังคมไทยยอมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาย่อมเกิดลักษณะการสูญหายทางวัฒนธรรมคือการเกิดวัฒนธรรมใหม่เข้ามาทดแทนที่ของเก่า^{๒๗๐}

๒๒) เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย ไฟผ่า เป็นต้น^{๒๗๑}

๒๓) พวกจุลชีวะนี้มีคุณสมบัติในการดูดความชื้นได้ดีเมื่อมีความชื้นสะสมไว้มากจะก่อให้เกิดการชำรุดกับวัตถุได้^{๒๗๒}

๒๔) ต้องควบคุมสิ่งแวดลอมควบคุมความชื้นของบรรยากาศให้พอเหมาะ ให้มีความชื้นสัมพัทธ์ ในระหว่าง ๖๐-๖๕ เปอร์เซ็นต์ โดยการทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกก็จะเป็นการตัดปัญหาความชื้นออกไปได้^{๒๗๓}

๒๕) การตัดถนนผ่านไปใกล้พุทธสถานก่อให้เกิดความสั่นสะเทือนทำให้พุทธสถานแตกร้าวหรือทรุดเสียหายได้^{๒๗๔}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	นโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ถึงแม้ผลงานทางด้านการอนุรักษ์ พุทธสถานยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็น	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวชิรกิจดี, เจ้าคณะอำเภอลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณชีศรีวรวิหาร, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

รูปธรรม ไม่มีแผนแม่บทความเร่งรัดให้มีการกำหนด แนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อ ความหมาย			
๒	พิจารณาในเรื่องการพัฒนา ขนาด และตำแหน่งที่ตั้งของ ป้ายที่เหมาะสมด้วยทั้งนี้ จะต้องอยู่ในหลักการไม่สร้าง ปัญหาขัดขวางหรือบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน การ ลักลอบส่งของโบราณออกขายต่างประเทศเสียมาก ไม่เด่น ชมพุทธสถาน	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	การดัดแปลงหรือถอนหรือทำลายพุทธสถาน เกิดขึ้น เนื่องจากค่านิยมของสังคมที่มีการรับอิทธิพลของอารย ธรรมต่างถิ่น	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย ไฟผ่า เป็นต้น	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

เมื่อพิจารณาโอกาส (O = Opportunities) ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิ
การและคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึง
โอกาสของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการเสริมความมั่นคงในแต่ละวัด และผลจากการ
สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น
ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๒๗๕}

๒) การกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม และมีหน้าที่
บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๒๗๖}

๓) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ
การถ่ายทอดและการสืบสานศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย^{๒๗๗}

๔) ดำเนินการผดุงรักษา ฟื้นฟูและสืบทอดศิลปวิทยาการทางด้านช่างฝีมือและเป็นศูนย์
ข้อมูลด้านศิลปกรรมของชาติ^{๒๗๘}

๕) ดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะ ในการบูรณะซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถาน
และงานศิลปกรรม ศึกษา ค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์^{๒๗๙}

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธานทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมือเืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

๖) การจัดตั้งกลุ่มชมรมอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์
พื้นบ้าน^{๒๘๐}

๗) การร่วมกับสถานศึกษาในการจัดตั้งกลุ่มชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม^{๒๘๑}

๘) การพัฒนาที่เกิดขึ้นตามบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งระบุให้การดูแล
รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ^{๒๘๒}

๙) ศิลปวัตถุภายในวัดเป็นหน้าที่รับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งต้องมี
หน้าที่ในการบำรุงรักษาวัดและ ศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีนั่นเอง^{๒๘๓}

๑๐) ชักชวนชาวบ้านให้ร่วมบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุนั้น ด้วยกิจดังกล่าวถือเป็นวัตร
อันพึงปฏิบัติในหมู่พระสังฆาธิการ เพื่อซ่อมแซมสิ่งอันเป็นศาสนวัตถุ เสมือนการสืบทอดอายุ
พระพุทธศาสนา^{๒๘๔}

๑๑) การสร้างและบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ การสร้างสาธารณูปโภค การคมนาคม
ต่างๆ ถนนหลายสายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนนโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย^{๒๘๕}

๑๒) พระสังฆาธิการมักมีจุดงักตรไว้ในที่ต่างๆ เสมอ ย่อมมีโอกาสพบเห็นบรรดาพุทธ
สถาน โบราณวัตถุและเขาไปทำการพัฒนาหรือนำคนเข้าไปบูรณะ^{๒๘๖}

๑๓) ความสัมพันธ์ของพระสังฆาธิการที่มีต่อหลักฐานทางโบราณคดีในแง่ของการช่วย
ซ่อมแซม บูรณศาสนวัตถุที่ชำรุด ผู้พำนักนั้น น่าจะมีสืบเนื่องมาโดยตลอด^{๒๘๗}

๑๔) การพัฒนาและหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการบริหารงานสาธารณูปการในวัดว่า
การบูรณะ ปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุ^{๒๘๘}

๑๕) การพัฒนาที่ดินภายในวัด รวมทั้งการปลูกต้นไม้ ต้องดำเนินการตามความ
เหมาะสมและความจำเป็นโดยคำนึงถึงทรัพยากรเป็นหลัก^{๒๘๙}

๑๖) การพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้าง
และบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม^{๒๙๐}

๑๗) กิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย^{๒๙๑}

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิชิตคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกด, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๒} พระครูวิลาสวัชรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๓} พระครูโสภณวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอไทรทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๕} พระครูวิชิตวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางคลา, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกด, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกด, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกด, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกด, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิชิต, เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกด, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

- ๑๘) เจ้าอาวาสมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี^{๒๙๒}
- ๑๙) การดูแล รักษาความสะอาด และป้องกันความทรุดโทรมของพุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ที่ตั้งอยู่ หรือเก็บรักษาอยู่ภายในวัด^{๒๙๓}
- ๒๐) ที่ตั้งของป้ายเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบริการด้านข้อมูลข่าวสาร^{๒๙๔}
- ๒๑) ควรออกแบบป้ายสื่อความหมายให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย^{๒๙๕}
- ๒๒) การปรับปรุงข้อมูลให้จัดทำป้ายใหม่โดยให้ถอดถอนป้ายเดิมออกทุกครั้ง^{๒๙๖}
- ๒๓) ต้องควบคุมไม่ให้มีการติดตั้งป้ายที่เกินความจำเป็นซ้ำซ้อน^{๒๙๗}
- ๒๔) การจัดทำป้ายสื่อความหมาย จะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนแม่บท การอนุรักษ์พุทธสถาน^{๒๙๘}
- ๒๕) การนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางวิชาการแก่สาธารณชน ซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานแห่ง ความถูกต้อง^{๒๙๙}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือ พำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วม และมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	การจัดตั้งกลุ่มชมรมอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านการร่วมกับสถานศึกษาในการจัดตั้งกลุ่มชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	การพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้วัด	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรัทธาธรรม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙๖} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๙๗} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙๘} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

เรียบเรียง

๔	ที่ตั้งของป้ายเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบริการด้านข้อมูล ข่าวสาร ควรออกแบบป้ายสื่อความหมายให้เหมาะสมกับ ประโยชน์ใช้สอย การปรับปรุงข้อมูลให้จัดทำป้ายใหม่โดย ให้ถอดถอนป้ายเดิมออกทุกครั้ง	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
---	---	---	---------------------------

เมื่อพิจารณาอุปสรรค (T = Threats) ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงอุปสรรคของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการเสริมความมั่นคงในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) สถาปัตยกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนถูกแทนที่ด้วยอาคารพาณิชย์ หรือหมู่บ้านจัดสรร^{๓๐๐}

๒) ประชาชนขาดความรู้ งบประมาณ และจิตสำนึกในการปรับปรุงซ่อมแซมสถาปัตยกรรมอาคารบ้านเรือนโบราณ^{๓๐๑}

๓) มรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุไม่มีสภาพเสื่อมโทรม และเริ่มสูญหายอันเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม^{๓๐๒}

๔) ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญของชุมชนที่มีอยู่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร^{๓๐๓}

๕) ประชาชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม^{๓๐๔}

๖) ประชาชนลักลอบขุดและจำหน่ายวัตถุโบราณที่ค้นพบในพื้นที่^{๓๐๕}

๗) พุทธสถานเสื่อมโทรม ขาดบูรณะรักษาและไม่มีการบำรุงรักษาอย่างถูกวิธี^{๓๐๖}

๘) องค์กรชุมชนไม่มีงบประมาณและขาดความรู้ในการบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถานในพื้นที่ ประกอบกับไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๓๐๗}

๙) การขาดความรู้และความตระหนักของประชาชนในการดูแลรักษา อนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๓๐๘}

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐๒} สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐๓} สัมภาษณ์ พระครูวรชิตปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๐๔} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธาน, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชรคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำดวนบุรี, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐๗} พระครูวิลาสวรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐๘} พระครูโสภณวิธาน, เจ้าคณะอำเภอไทรงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๐) ขาดแคลนงบประมาณในการซ่อมแซม บูรณะ และปฏิสังขรณ์ พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่จำนวนมากด้วย^{๓๐๙}

๑๑) กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล หากแต่ยังมีปัญหาในการบริหารจัดการ^{๓๑๐}

๑๒) ขาดโอกาสในการสืบทอดความรู้ บางครั้งเมื่อไม่มีตระกูลสืบทอด วิชาความรู้เหล่านั้นก็พลันสูญหายไปหมด พระสังฆาธิการบางรูปมีความรู้ เชี่ยวชาญทางการช่าง จึงเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ได้อีกด้วย^{๓๑๑}

๑๓) นโยบายจากทางราชการก่อให้เกิดความล่าช้าไม่ทันการณ์ต่อยุคสมัยใหม่^{๓๑๒}

๑๔) ขาดงบประมาณในการบูรณปฏิสังขรณ์ การโครงการศิลปวัตถุไม่มีการจัดทำบัญชีศิลปวัตถุ และไม่มีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล^{๓๑๓}

๑๕) ปัญหาสำคัญที่เกิดจากความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างวัดและหน่วยงานราชการ^{๓๑๔}

๑๖) ปัญหาของขยะมูลฝอย การสร้างบ้านพัก ที่อยู่อาศัย บ้านจัดสรร อยู่โดยรอบพุทธสถาน และการถมคูคลองต่างๆ เป็นต้น^{๓๑๕}

๑๗) ประวัติศาสตร์กำแพงเพชรกำลังมีการขยายตัวทางกายภาพอย่างมาก โดยมีการขยายเมือง เพื่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยต่าง ๆ การสร้างอาคารที่บดบังทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นการทำลายคุณค่าของพุทธสถาน^{๓๑๖}

๑๘) พิจารณาอาจเกิดความสับสน เนื่องจากมีความหลากหลายมากเกินไป สาเหตุอาจเกิดจากผู้มีส่วนร่วมไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น หรือรับรู้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนไม่ถูกต้อง^{๓๑๗}

๑๙) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาอาจทำให้โครงการล่าช้ากว่ากำหนดและต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น^{๓๑๘}

๒๐) มีแนวโน้มที่ประชาชนจะละเลยหรือให้ความสนใจน้อยลงเมื่อโครงการมีระยะเวลายาวนานเกินไป^{๓๑๙}

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๐} พระครูวิชิตพัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอฟากนครชัย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอลำลูกกา, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรพัฒนศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคันทีศรีวิจิตราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ นายบุญล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒๑) การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆหรือการเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้การพัฒนา ลักษณะ และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไป^{๓๒๐}

๒๒) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์พระราชวัง กลายเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่เป็ดเสียดและไม่มีมาตรฐาน^{๓๒๑}

๒๓) การเพิ่มการใช้รถยนต์ ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความ สั่นสะเทือน การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์^{๓๒๒}

๒๔) การพัฒนาอาคารสูงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะอากาศ นอกจากนี้อาคาร สมัยใหม่ที่แทรกตัวเข้ามาขาดรากเหง้าทางวัฒนธรรม และจะทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์^{๓๒๓}

๒๕) การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้า ส่งผลต่อเศรษฐกิจของ พื้นที่ประวัติศาสตร์^{๓๒๔}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	สถาปัตยกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนถูก แทนที่ด้วยอาคารพาณิชย์ หรือหมู่บ้านจัดสรร	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	มรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุมีสภาพ เสื่อมโทรม และเริ่มสูญหาย อันเนื่องมาจากการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	ปัญหาสำคัญที่เกิดจากความร่วมมือและความเข้าใจอันดี ระหว่างวัดและหน่วยงานราชการ	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลาง ประวัติศาสตร์พระราชวังกลายเป็ย่านการค้าและที่อยู่ อาศัยที่เป็ดเสียดและไม่มีมาตรฐาน	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด หมายถึง การอนุรักษ์พุทธสถานนั้น ควรได้ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนด้วย เพื่อเป็นการ สร้าง จิตสำนึกสร้างความสามารถเบื้องต้นในการดูแลรักษากายภาพของพุทธสถาน และการเปิดโอกาสให้ คนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณ สถานในระดับชุมชนของตนเอง อันเป็นการสนองต่อนโยบายการกระจายอำนาจ และ เสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชนได้สามารถดูแล

^{๓๒๐}สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๒๑}สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๒๒}สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๒๓}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๒๔}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

รักษาและบริหารจัดการพุทธสถานของ ตนได้เองในอนาคต เมื่อพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด และ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยประมวลผลได้ว่า ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการ พัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด จุดแข็ง มีการตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของ ปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิม เมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานรีบ ดำเนินการซ่อมแซมควรคงการพัฒนาของ พุทธสถานของเดิมไว้ พระสังฆาธิการมักดำเนินการ ซ่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้ นโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ถึงแม้ผลงานทางด้านการอนุรักษ์ พุทธสถานยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ไม่มีแผนแม่บทความ แรงรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เพื่อหาของไปขาย การสร้างและบำรุงรักษา เอกลักษณ์ของชาติ การสร้างสาธารณูปโภค การคมนาคม ต่างๆ ถนนหลายสายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนนโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะ ในการบูรณะ ซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถานและงานศิลปกรรม ศึกษา ค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ น่าจะมี สืบเนื่องมาโดยตลอดการเพิ่มการใช้รถยนต์ ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความ สั่นสะเทือน การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์ การ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์ กลายเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่ เปียกเสียดและไม่มีมาตรฐาน การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้า ส่งผลต่อ เศรษฐกิจสรุปได้ตามตารางที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ สรุปด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด

ที่	สรุปเนื้อหาสาระสำคัญ
๑	จุดแข็ง มีการตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิม
๒	จุดแข็ง เมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานรีบดำเนินการซ่อมแซมควรคงการพัฒนาของ พุทธสถานของเดิมไว้
๓	จุดแข็ง พระสังฆาธิการมักดำเนินการซ่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้
๔	จุดอ่อน นโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ถึงแม้ผลงานทางด้านการอนุรักษ์ พุทธสถานยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม
๕	จุดอ่อน ไม่มีแผนแม่บทความแรงรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อความหมาย
๖	จุดอ่อน ค่านิยมในการสะสมของเก่าก็ไม่ได้หายไปเป็นเหตุให้มีการขุดทำลายพุทธสถานเพื่อหาของไปขาย
๗	โอกาส การสร้างและบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ การสร้างสาธารณูปโภค การคมนาคม

- ต่างๆ ถนนหลายสายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนนโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
- ๘ โอกาส ดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะ ในการบูรณะซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถานและงานศิลปกรรม ศึกษา ค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์
- ๙ โอกาส ความสัมพันธ์ของพระสังฆาธิการที่มีต่อหลักฐานทางโบราณคดีในแง่ของการช่วยซ่อมแซมบูรณศาสนวัตถุที่ชำรุด ผู้พำนักนั้น น่าจะมีสืบเนื่องมาโดยตลอด
- ๑๐ ปัญหาอุปสรรค การเพิ่มการใช้รถยนต์ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความสิ้นสะเทือน การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์
- ๑๑ ปัญหาอุปสรรค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์ กลายเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่เบียดเสียดและไม่มีมาตรฐาน
- ๑๒ ปัญหาอุปสรรค การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้า ส่งผลต่อเศรษฐกิจ

๔.๑.๕ ด้านการใช้ประโยชน์

ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด เมื่อพิจารณาจุดแข็ง (S = Strengths) ในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการใช้ประโยชน์ในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๑) ประโยชน์ในด้านวิชาการ พุทธสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์^{๓๒๕}
- ๒) ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้างเทคนิคต่าง ๆ การเลือกทำเลที่ตั้ง การทำรากฐานก่อนการก่อสร้าง เป็นต้น^{๓๒๖}
- ๓) ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพุทธสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว^{๓๒๗}
- ๔) เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ^{๓๒๘}
- ๕) ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจ เกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา^{๓๒๙}
- ๖) ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของคนในชาติ^{๓๓๐}
- ๗) การแสดงความเคารพเคารวะอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพุทธสถานเหล่านั้น^{๓๓๑}

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ พระธรรมภณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๒๘} สัมภาษณ์ พระครูวรชิตปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิชิราทร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชรคุณ, เจ้าคณะอำเภอสว่างวีรกรรม, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๘) การใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบ ที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงการพัฒนาของพุทธสถาน^{๓๓๒}

๙) การใช้สอยพื้นที่ภายในพุทธสถาน^{๓๓๓}

๑๐) การใช้สอยพื้นที่ภายนอกพุทธสถาน เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตพุทธสถาน ดังนั้นพระสังฆาธิการต้องดูแลรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม^{๓๓๔}

๑๑) ท่านเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว้าวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น^{๓๓๕}

๑๒) ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสังฆาธิการและพุทธศาสนิกชน^{๓๓๖}

๑๓) ท่านจัดหาผู้มีความรู้ให้เป็นผู้แนะนำในการชมและศึกษาคั่นคว้าวัดพุทธสถานทางประวัติศาสตร์^{๓๓๗}

๑๔) ท่านอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ของผู้ที่มาคั่นคว้าวัดและศึกษาในพื้นที่พุทธสถาน เช่น มีห้องน้ำ ถังขยะ ให้เพียงพอต่อการใช้สอยและจัดวางให้เป็นระเบียบไม่บดบังสิ่งที่เป็นพุทธสถานอย่างเหมาะสม^{๓๓๘}

๑๕) เขตส่งเสริมให้เป็นเขตเศรษฐกิจที่เจริญมั่งคั่ง^{๓๓๙}

๑๖) พุทธสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น คูเมือง สระน้ำ อ่างเก็บน้ำ สระพัง หรือบ่อบาดาลในมัยสุโขทัย เป็นต้น^{๓๔๐}

๑๗) พุทธสถานที่เป็นที่อยู่อาศัย ได้แก่ พุทธสถานที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่ เช่น บ้านเรือน วัง เป็นต้น หรืออาจดัดแปลงโดยอาศัยธรรมชาติ เช่น ถ้ำที่มีมนุษย์เข้าไปอาศัยและทิ้งร่องรอยไว้^{๓๔๑}

๑๘) พุทธสถานที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง และไม่มีคนอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์แล้ว^{๓๔๒}

^{๓๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอพานพร้าว, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๒} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๓} พระครูโสภณวชิรากร, เจ้าคณะอำเภอไพร่สาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๕} พระครูวชิรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ พระครูวชิรवारณ, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ พระครูวชิรवारณ, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ พระครูวิมลคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศวรวิหาราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๙) พุทธสถานที่ยังใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง และยังมีคนอยู่อาศัยหรือเข้าไปใช้ประโยชน์อยู่^{๓๔๓}

๒๐) ร่วมคิดค้นและสร้างการพัฒนา วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาที่เกิดขึ้นหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ หรือเพื่อสนองความต้องการ^{๓๔๔}

๒๑) ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและเพื่อสนองความต้องการ^{๓๔๕}

๒๒) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด^{๓๔๖}

๒๓) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ได้ทำไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป^{๓๔๗}

๒๔) กำหนดขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ต้องให้เกิดความแน่นชัดเพื่อประโยชน์ในการบริหารพื้นที่ในการควบคุม การอนุรักษ์ การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และการบำรุงรักษาที่ตั้งของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์หรือองค์ประกอบของพื้นที่ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด^{๓๔๘}

๒๕) จัดประโยชน์ในสถานที่ท่องเที่ยวพุทธสถานที่เกี่ยวกับการป้องกันศัตรู ได้แก่ พุทธสถานที่สร้างขึ้นเพื่อป้องกันเมืองจากศัตรู เช่น ประตูเมือง ป้อมประตูเมือง หรือกำแพงเมือง เป็นต้น^{๓๔๙}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	ประโยชน์ในด้านวิชาการ พุทธสถานที่ให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพุทธสถานที่ต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจ เกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของคนในชาติ การแสดงความเคารพ การระอ้อนน้อมถ่อมตนต่อพุทธสถานเหล่านั้น	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	การใช้สอยพื้นที่ภายนอกพุทธสถาน เปิดโอกาสให้	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗,

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๔๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔๘} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

	พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตพุทธสถาน ดังนั้นพระสังฆาธิการต้องดูแลรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม	๑๘,
๔	กำหนดขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ต้องให้เกิดความแน่ชัดเพื่อประโยชน์ในการบริหารพื้นที่ในการควบคุม การอนุรักษ์ การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และการบำรุงรักษาที่ตั้งของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์หรือองค์ประกอบของพื้นที่ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด	๖ ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

เมื่อพิจารณาดูจุดอ่อน (W = Weaknesses) ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการใช้ประโยชน์ในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ^{๓๕๐}

๒) การเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้การพัฒนา ลักษณะ และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไป^{๓๕๑}

๓) การบุกรุกเมืองและทำลายพุทธสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมือง เพื่อการสร้างอาคารใหม่ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ^{๓๕๒}

๔) ไม่คำนึงถึงแผนผังเมืองโบราณจะมีผลทำให้ สัดส่วน ขนาด การพัฒนาการใช้สอย และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง^{๓๕๓}

๕) ความรุ่งเรืองความตกต่ำ การฟื้นฟู และชีวิตของเมือง ซึ่งพัฒนาการมาตามกาลเวลามักจะผจญกับการเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายเนื้อเมืองในหลายลักษณะ^{๓๕๔}

๖) วัสดุและโครงสร้างพุทธสถานที่อาจเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา แต่เนื่องจากไม่มีการใช้งานอื่นเข้าแทรกแซง^{๓๕๕}

๗) เมืองลักษณะนี้จึงมีความเสี่ยงอันตรายและต้องการเพียงแผนงานเพื่อการอนุรักษ์ การนำเสนอและการบำรุงรักษา^{๓๕๖}

^{๓๕๐} สัมภาษณ์ พระธรรมภณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕๑} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕๒} สัมภาษณ์ พระราชวรวิเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๕๔} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิจิตร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมโนเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕๕} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอส้มป็นคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำดวนบุรี, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

๘) การไปตั้งถิ่นฐานแบบนี้นี้มักจะไปทำลายหลักฐานของเมืองโบราณเดิมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์^{๓๕๗}

๙) ปรากฏการณ์ของการขยายตัวของประชากรโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา^{๓๕๘}

๑๐) การบุกรุกเมืองและทำลายพุทธสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการสร้างอาคารใหม่ๆ^{๓๕๙}

๑๑) การเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ^{๓๖๐}

๑๒) ไม่คำนึงถึงแผนผังเมืองโบราณจะมีผลทำให้ สัดส่วน ขนาด การพัฒนาการใช้สอย และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง^{๓๖๑}

๑๓) พิจารณาปรับใช้ให้เข้ากับกิจกรรมใหม่ๆ ของเมือง อย่างรอบคอบ โดยการท่องเที่ยว^{๓๖๒}

๑๔) ปัจจุบันเมืองประวัติศาสตร์มักถูกคุกคามเสมอ^{๓๖๓}

๑๕) แนวโน้มการอพยพจากพื้นที่ชนบทไปสู่ศูนย์กลางเมือง^{๓๖๔}

๑๖) การขาดการดูแลรักษาอาคารเก่าและการไม่เข้าใจคุณค่าของกิจกรรมทางวัฒนธรรม^{๓๖๕}

๑๗) แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ได้อย่างดีปัจจุบันทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลักษณะกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างมาก^{๓๖๖}

๑๘) การอนุรักษ์เราไม่สามารถอนุรักษ์เก็บหรือรักษาทุกอย่างไว้ได้ทั้งหมด^{๓๖๗}

๑๙) วิวัฒนาการของเมืองที่ไม่หยุดนิ่ง จะต้องยอมให้เมืองและชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง^{๓๖๘}

๒๐) ชิ้นส่วนซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ในขณะที่องค์ประกอบใหญ่ได้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา^{๓๖๙}

^{๓๕๗} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕๘} พระครูโสภณวชิรากร, เจ้าคณะอำเภอไทรยางง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕๙} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๐} พระครูวชิรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๑} สัมภาษณ์ พระครูวชิรธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๒} สัมภาษณ์ พระครูวชิรवारณ, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๕} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวชิรจิตต์, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๖} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๗} สัมภาษณ์ พระครูวิมลคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรัทธาภิราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๘} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖๙} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒๑) ถูกทำลายเหลือเพียงสถาปัตยกรรมบางส่วนรวมทั้งประติมากรรมเช่น ชิ้นส่วนของอาคาร พุทธสถานประตูเมือง กำแพงเมือง^{๓๗๐}

๒๒) การที่คนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อน มีสาเหตุมาจากการไม่ได้รับการป้องกันที่ถูกต้อง^{๓๗๑}

๒๓) การทำลายสิ่งเหล่านี้ ไม่เป็นเพียงแต่การทำลายเศรษฐกิจของเมืองเท่านั้น ยังเป็นการทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ และความภูมิใจ ศักดิ์ศรีของประเทศและคนในประเทศอีกด้วย^{๓๗๒}

๒๔) การสร้างสรรค์ การฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในด้านศิลปกรรมในการพัฒนาประสมประสาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและสืบทอดความเป็นชาติและเอกลักษณ์ของประชาชนในท้องถิ่น^{๓๗๓}

๒๕) การอนุรักษ์เป็นการรักษาสภาพเดิมของศิลปวัตถุ สถาปัตยกรรม พุทธสถาน หรือส่วนของเมือง รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าเพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอยร่วมกับเราในชีวิตประจำวัน^{๓๗๔}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ ได้อย่างดีปัจจุบันทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลักษณะกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างมาก	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	ถูกทำลายเหลือเพียงสถาปัตยกรรมบางส่วนรวมทั้งประติมากรรมเช่น ชิ้นส่วนของอาคาร พุทธสถานประตูเมือง กำแพงเมือง	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	การอนุรักษ์เป็นการรักษาสภาพเดิมของศิลปวัตถุ สถาปัตยกรรม พุทธสถาน หรือส่วนของเมือง รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าเพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอยร่วมกับเราในชีวิตประจำวัน	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

^{๓๗๐} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗๑} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๗๒} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗๓} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗๔} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

เมื่อพิจารณาโอกาส (O = Opportunities) ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงโอกาสของการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดด้านการใช้ประโยชน์ในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทยไว้มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป^{๓๗๕}

๒) เมืองลักษณะนี้มีหลักฐานของช่วงพัฒนาของเมืองในยุคโบราณแล้วหยุดไป ต่อมา มีการกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในยุคประวัติศาสตร์^{๓๗๖}

๓) เมืองมีพัฒนาการจากยุคประวัติศาสตร์มาถึงยุคปัจจุบัน การกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่อาจจะโดยชนกลุ่มใหม่ หรืออารยธรรมใหม่^{๓๗๗}

๔) กำหนดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่รวมเชื่อมโยง หรือแสดงความต่อเนื่องของที่ตั้งโครงสร้าง^{๓๗๘}

๕) วัดที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ประวัติศาสตร์ หรือสุนทรียภาพ อันเกิดจากการวางแผนหรือพัฒนาทางกายภาพ^{๓๗๙}

๖) ทุกชุมชนเมือง ไม่ว่าชุมชนนั้นจะค่อยๆพัฒนาตามกาลเวลา หรือตั้งใจที่จะสร้างขึ้นมา ล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงสังคมที่แตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้น^{๓๘๐}

๗) กฎบัตรนี้จะเกี่ยวพันถึงย่านประวัติศาสตร์ต่อพื้นที่ในเมือง ทั้งเมืองเล็กและเมืองใหญ่ และย่านประวัติศาสตร์ใจกลางเมือง^{๓๘๑}

๘) เมืองที่รวมกับพื้นที่แวดล้อมโดยธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งให้คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนหรือเมืองด้วย^{๓๘๒}

๙) การพิจารณาปรับใช้ให้เข้ากับกิจกรรมใหม่ๆ ของเมือง อย่างรอบคอบ โดยการท่องเที่ยวอาจมผลในการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และจงใจให้มีการอนุรักษ์^{๓๘๓}

๑๐) ในทางบวกและลบในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและประชาชนที่ต้องดำเนินการเพื่อความอยู่รอดของเมือง^{๓๘๔}

^{๓๗๕} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗๖} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗๗} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗๘} สัมภาษณ์ พระครูวิชัยปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๗๙} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธาน, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๐} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิชิตคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอบางบาลบุรี, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๒} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๓} พระครูโสภณวชิรากร, เจ้าคณะอำเภอไทรยางง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๔} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๑) เนื้อหาทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ของเมืองนั้น การแบ่งตามช่วงอายุของเมือง^{๓๘๕}

๑๒) เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันถูกจำกัดขึ้น จึงมีการกลับไปตั้งถิ่นฐานที่เดิม^{๓๘๖}

๑๓) มีโอกาสที่จะถูกเปลี่ยนสภาพหรือถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงก่อนเวลาอันสมควร จึงควรมีการดำเนินการแทรกแซงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้^{๓๘๗}

๑๔) เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ถึงปัจจุบัน^{๓๘๘}

๑๕) สาธารณะเพื่อประโยชน์ต้องมีระบบที่ชัดเจนและปราศจากการใช้ผลประโยชน์เฉพาะตนในการตัดสินใจ^{๓๘๙}

๑๖) ความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างการใช้ปฏิบัติไปสู่นโยบายรวมถึงการเชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องการใช้ประโยชน์ต้องทำให้เห็นภาพรวมและกระบวนการที่ชัดเจน^{๓๙๐}

๑๗) การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน^{๓๙๑}

๑๘) การปรับปรุงหรือฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ และการดัดแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันจะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ^{๓๙๒}

๑๙) การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติภาคหรือท้องถิ่นโดยในแผนดังกล่าว^{๓๙๓}

๒๐) จะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วนเนื่องจากเอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้น เป็นสิ่งที่หาของใหม่มาทดแทนไม่ได้^{๓๙๔}

๒๑) บริวารของเมืองที่มีแบบอย่างวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพของอาคารสถานที่ หรือมีอาคารประเภท ๑-๕ อยู่พร้อมมูลและยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ในปัจจุบัน^{๓๙๕}

๒๒) พื้นที่ใดๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มีการพัฒนาทางสถาปัตยกรรม ถนนหนทาง และสภาพแวดล้อมเป็นพิษ สมควรรักษาไว้^{๓๙๖}

^{๓๘๕} พระครูวิชิตชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอปางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๖} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๘} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๘๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตรกิจดี, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๑} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณพิศวีรวิหาราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๓} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๔} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๙๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๖} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒๓) อาคารทางการค้า การพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรมในอดีตที่มีลักษณะของตนเอง มีเรื่องราวเนื้อหาของย่านนั้นโดยเฉพาะ^{๓๙๗}

๒๔) อาคารสิ่งก่อสร้าง สะพานหรือลำคลองซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านเมืองนั้น^{๓๙๘}

๒๕) อนุสรณ์สถานต่างๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงบุคคลหรือเรื่องราวสำคัญ สมควรที่ประชาชนจะต้องจดจำรำลึกถึงในฐานะที่เป็นแบบฉบับ^{๓๙๙}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	การเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทยไว้มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	เมืองที่รวมกับพื้นที่แวดล้อมโดยธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งให้คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนหรือเมืองด้วย	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,
๓	บริวารของเมืองที่มีแบบอย่างวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพของอาคารสถานที่ หรือมีอาคารประเภท ๑-๕ อยู่พร้อมมูลและยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ในปัจจุบัน	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	อาคารสิ่งก่อสร้าง สะพานหรือลำคลองซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านเมืองนั้น	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

เมื่อพิจารณาอุปสรรค (T = Threats) ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดในแต่ละวัดจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ถึงอุปสรรคของการอนุรักษ์พุทธสถานของด้านการใช้ประโยชน์ในแต่ละวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) กระบวนการเสื่อมสภาพของพุทธสถานที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสิ่งแวดล้อม^{๔๐๐}

๒) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเคมี ชีววิทยา และจุลชีววิทยา^{๔๐๑}

^{๓๙๗} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาต, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๘} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๐} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๑} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนู, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

- ๓) การเสื่อมสภาพของพุทธสถานซึ่งเกิดจากสาเหตุภายในตัวพุทธสถานเอง^{๔๐๒}
- ๔) คุณสมบัติของวัตถุที่เป็นรากฐานของพุทธสถานสถานที่ตั้ง ลักษณะโครงสร้าง และน้ำหนักของพุทธสถาน การคำนวณและการออกแบบ โครงสร้างไม่ถูกต้อง^{๔๐๓}
- ๕) เก็บรักษาไม่ถูกต้องการเคลื่อนย้าย โดยขาดความระมัดระวัง^{๔๐๔}
- ๖) การรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือแม้กระทั่งการลักลอบขุดทำลายเพื่อหาวัตถุมีค่า การจงใจทำลาย ทำให้พุทธสถาน โบราณวัตถุเหล่านั้นแตกหักเสียหายกร่อนลงได้^{๔๐๕}
- ๗) ทำให้สีซีดเนื้อวัตถุเปราะ กรอบขาดง่าย ขาดความเหนียวเกิดการหดตัว ขยายตัว ทำให้รูปทรงบิดเบี้ยวเสียลักษณะเดิมไป^{๔๐๖}
- ๘) การชำรุดเสียหายจากแสงสว่างที่เกิดกับวัตถุนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของแสงระยะเวลาที่ถูกแสง ปริมาณของแสงลักษณะของการตกกระทบของแสงและประเภทของวัตถุด้วย^{๔๐๗}
- ๙) การเปลี่ยนแปลงกับแหล่งพุทธสถานในเกาะเมืองกำแพงเพชรเป็นอย่างมากและปัจจุบันโครงการอนุรักษ์พุทธสถานยังคงมีอย่างต่อเนื่อง^{๔๐๘}
- ๑๐) ตลอดเวลานั้นพุทธสถานต่างๆ ได้ถูกทำลายไปเพื่อสร้างอาคารสถานที่ใหม่^{๔๐๙}
- ๑๑) ถูกประชาชนรื้อถอน หรือสร้างบ้านเรือนทับ^{๔๑๐}
- ๑๒) การลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเสมอมาอันเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้พุทธสถานอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมนอกเหนือจากการเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุทางธรรมชาติ^{๔๑๑}
- ๑๓) ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ^{๔๑๒}
- ๑๔) การขาดความรู้ และการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีการพัฒนาความร่วมมือในกิจกรรม การอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม^{๔๑๓}
- ๑๕) กิจกรรมการใช้ที่ดินในบริเวณวัดที่มีลักษณะไม่เหมาะสม^{๔๑๔}

^{๔๐๒} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวชิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๓} สัมภาษณ์พระครูวิชิตปัญญกร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๐๔} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิจิตร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมองเมืงฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๕} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวิชรคุณ, เจ้าคณะอำเภอกอสนิมพินคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๗} พระครูวิลาสวิจิตรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๘} พระครูโสภณวิจิตรกร, เจ้าคณะอำเภอยางนคร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐๙} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการ, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๐} พระครูวิชิตวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางคลาทาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๑} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวชิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวชิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๖) การเพิ่มการพัฒนาของวัดในด้านการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนอย่างระมัดระวังเป็นส่วนทำลายเอกลักษณ์ของวัด^{๔๑๕}

๑๗) สภาพความเสื่อมโทรม จากสภาวะเป็นพิษของสิ่งแวดล้อมเมือง^{๔๑๖}

๑๘) สภาพความแออัดทรุดโทรมของชุมชนแวดล้อมวัดมีส่วนทำให้วัดขาดความงาม^{๔๑๗}

๑๙) การพัฒนาของวัดที่เคยมีต่อชุมชนในลักษณะสร้างสรรค์มีความสำคัญลดน้อยลง โดยมีสถาบัน อื่นมารับหน้าที่แทน เช่น โรงเรียน สภาสังคมสงเคราะห์^{๔๑๘}

๒๐) การพัฒนาที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันคือ การใช้วัดเป็นสถานที่จอดรถและการให้บริการทางด้านการฌาปนกิจ^{๔๑๙}

๒๑) วัดมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นและทำให้เกิดความพลุกพล่าน บริเวณวัด^{๔๒๐}

๒๒) ความประพฤติดันไม่เหมาะสมของสงฆ์มีส่วนทำลายภาพพจน์ที่ดีของวัดที่มีต่อประชาชน^{๔๒๑}

๒๓) วัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางธรรมปฏิบัติแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุดโดยไม่ได้ให้ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใดๆ^{๔๒๒}

๒๔) คนในชุมชนเองไม่ได้มีการพัฒนาหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์พุทธสถานของตนเอง^{๔๒๓}

๒๕) การที่ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักในการเป็นเจ้าของ^{๔๒๔}

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	กระบวนการเสื่อมสภาพของพุทธสถานที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสิ่งแวดล้อม	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙,
๒	การเปลี่ยนแปลงกับแหล่งพุทธสถานในเกาะเมืองกำแพงเพชรเป็นอย่างมากและปัจจุบันโครงการอนุรักษ์พุทธสถานยังคงมีอย่างต่อเนื่อง	๔	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓,

^{๔๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวชิรจิตต์, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณชีศรีวรวิหาร, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๘} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑๙} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๒๐} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒๑} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๒๒} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒๓} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒๔} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๓	กิจกรรมการใช้ที่ดินในบริเวณวัดที่มีลักษณะไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความสงบและขัดต่อการพัฒนาในการเป็นศาสนสถาน	๕	๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘,
๔	คนในชุมชนเองไม่ได้มีการพัฒนาหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์พุทธสถานของตนเอง	๖	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด หมายถึง การดำเนินการต่อแหล่งพุทธสถานส่วนใหญ่ จึงมุ่งเน้นให้อำนาจกับรัฐบาลกลางเพื่อปฏิบัติต่อแหล่งพุทธสถานให้สอดคล้องต่อประวัติศาสตร์ชาติโดยละเอียดความสำคัญของการพัฒนาหน้าที่ของพุทธสถานต่อชุมชนหรือสังคมท้องถิ่นทั้งในแง่ของผลประโยชน์โดยตรงทางด้านเศรษฐกิจและการถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงต่อตัวพุทธสถานมากกว่าทางการและนักวิชาการ เมื่อพิจารณาดูจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละวัดในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยประมวลผลได้ว่า ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด พุทธสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพุทธสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจ ของนักท่องเที่ยวให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจเกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษาการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมหรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ การเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้การพัฒนา ลักษณะและบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไปการบูรณการเมืองและทำลายพุทธสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการสร้างอาคารใหม่ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าไว้มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไปความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างการใช้ปฏิบัติไปสู่นโยบายรวมถึงการเชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องการใช้ประโยชน์ต้องทำให้เห็นภาพรวมและกระบวนการที่ชัดเจนการอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้นแต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบันถูกประชาชนรื้อถอน หรือสร้างบ้านเรือนทับการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเสมอมาอันเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้พุทธสถานอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมนอกเหนือจากการเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุทางธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสรุปได้ตามตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ สรุปด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด

ที่	สรุปเนื้อหาสาระสำคัญ
๑	จุดแข็ง พุทธสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดีประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์
๒	จุดแข็ง ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพุทธสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว
๓	จุดแข็ง ให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจเกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา
๔	จุดอ่อน การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ
๕	จุดอ่อน การเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้การพัฒนา ลักษณะและบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไป
๖	จุดอ่อน การบุกรุกเมืองและทำลายพุทธสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการ สร้างอาคารใหม่ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ
๗	โอกาส การเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าไว้มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและ รักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่น ลูกหลานสืบไป
๘	โอกาส ความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างการบริหารปฏิบัติไปสู่นโยบายรวมถึงการ เชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องการใช้ประโยชน์ต้องทำให้เห็นภาพรวมและ กระบวนการที่ชัดเจน
๙	โอกาส การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้นแต่ หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน
๑๐	ปัญหาอุปสรรค ถูกประชาชนรื้อถอน หรือสร้างบ้านเรือนทับ
๑๑	ปัญหาอุปสรรค การลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเสมอมาอันเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้พุทธสถานอยู่ใน สภาพเสื่อมโทรมนอกเหนือจากการเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุทางธรรมชาติ
๑๒	ปัญหาอุปสรรค ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถาม คือ พระสังฆาธิการ คณะกรรมการวัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๕ แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๓๘๒)

ที่	สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑	สถานภาพ		
	พระสังฆาธิการ	๔๗	๓๑.๔
	ฆราวาส	๑๐๓	๖๘.๖
๒	เพศ		
	ชาย	๖๐	๔๐.๐
	หญิง	๙๐	๖๐.๐
๓	อายุ		
	๒๐ – ๓๐ ปี	๓	๒.๐
	๓๑ – ๔๐ ปี	๙๐	๖๐.๐
	๔๑ – ๕๐ ปี	๓๗	๒๔.๗
	๕๑ – ๖๐ ปี	๑๕	๑๐.๐
	๖๑ ปีขึ้นไป	๕	๓.๓
๔	วุฒิการศึกษา		
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓๗	๒๔.๗
	ปริญญาตรี หรือเทียบเท่าปริญญาตรี	๙๘	๖๕.๓
	ปริญญาโทขึ้นไป	๑๕	๑๐.๐
	รวม	๓๘๔	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นฆราวาส จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๖ เป็นเพศหญิง จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๙๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐ และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่าปริญญาตรี จำนวน ๙๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ ตามลำดับ

๔.๒.๑ ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการดูแลรักษา ด้านการปกป้องคุ้มครอง ด้านการเสริมความมั่นคง ด้านการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๖ ถึงตารางที่ ๔.๑๐ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวม

(n = ๓๘๒)

สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถาน ของวัด	ระดับ		การแปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ด้านการดูแลรักษา	๓.๕๙	๐.๕๓๔	มาก
๒. ด้านการปกป้องคุ้มครอง	๓.๕๖	๐.๕๓๗	มาก
๓. ด้านการเสริมความมั่นคง	๓.๖๕	๐.๕๓๙	มาก
๔. ด้านการใช้ประโยชน์	๓.๕๔	๐.๕๙๓	มาก
ค่าเฉลี่ยของภาพรวม	๓.๕๘	๐.๕๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๘, S.D. = ๐.๕๕๐) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและ
คณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัด
กำแพงเพชร ด้านการดูแลรักษา

(n = ๓๘๒)

ด้านการดูแลรักษา	ระดับ		การแปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. มีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง	๓.๗๙	๐.๖๘๘	มาก
๒. มีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลรักษาทำความสะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ	๓.๖๗	๐.๗๒๘	มาก
๓. มีการทำลายวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ	๓.๗๐	๐.๗๗๕	มาก
๔. มีการดำเนินการแจ้งให้กรมศิลปากรมาทำการซ่อมแซมพุทธสถานที่เกิดการชำรุดเสียหาย	๓.๔๓	๐.๗๐๙	ปานกลาง
๕. มีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสังฆาธิการและพุทธศาสนิกชน	๓.๕๑	๐.๗๔๘	มาก
๖. มีการเทศนาสั่งสอนอบรมพระสังฆาธิการและพุทธศาสนิกชนเพื่อให้ความรู้ในการอนุรักษ์พุทธสถาน ในวาระสำคัญต่าง ๆ	๓.๕๐	๐.๗๓๐	มาก
๗. มีการจัดอบรมเรื่องความสำคัญ คุณค่าและการอนุรักษ์พุทธสถาน ในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญทางราชการ	๓.๕๓	๐.๗๐๒	มาก
ค่าเฉลี่ยของภาพรวม	๓.๕๙	๐.๕๓๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการดูแลรักษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๙) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับได้แก่ ท่านมีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๙) รองลงมา คือ ท่านมีการทำลายวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๐) และท่านมีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลรักษาทำความสะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๗)

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการใน จังหวัดกำแพงเพชร ด้านการปกป้องคุ้มครอง

(n = ๓๘๒)

ด้านการปกป้องคุ้มครอง	ระดับ		การแปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน	๓.๖๔	๐.๖๙๘	มาก
๒. ป้องกันไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน	๓.๕๕	๐.๗๐๐	มาก
๓. มีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ	๓.๖๑	๐.๖๓๓	มาก
๔. ป้องกันตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ	๓.๕๐	๐.๗๑๒	มาก
๕. ป้องกันบำรุงรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพเดิม	๓.๕๔	๐.๗๙๑	มาก
๖. ในเขตพุทธสถานและบริเวณโดยรอบควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจร ที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัย	๓.๕๖	๐.๖๘๐	มาก
๗. ร่วมมือกำหนดแผน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน เพื่อการอนุรักษ์และเป็นบรรทัดฐานในการอนุรักษ์	๓.๕๓	๐.๘๐๘	มาก
ค่าเฉลี่ยของภาพรวม	๓.๕๖	๐.๕๓๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการปกป้องคุ้มครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๖) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับได้แก่ ท่านป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๔) รองลงมา คือ ท่านมีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๑) และในเขตพุทธสถานและบริเวณโดยรอบควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจรที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัย มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๖)

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการเสริมความมั่นคง

(n = ๓๘๒)

ด้านการเสริมความมั่นคง	ระดับ		การแปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือก	๓.๘๘	๐.๗๕๙	มาก
๒. เมื่อต้องการดำเนินการซ่อมแซมควรคงการพัฒนาของพุทธสถานของเดิมไว้ และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมศิลปากรอย่างใกล้ชิด	๓.๕๐	๐.๗๙๒	มาก
๓. ไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กน้อยๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อน เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้	๓.๖๕	๐.๗๓๔	มาก
๔. การรื้อซ่อมของหลังคาอาคารพุทธสถาน หลังคาควรได้รับการป้องกันเป็นการชั่วคราวก่อน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมาก	๓.๖๑	๐.๗๘๔	มาก
๕. การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุการพัฒนาและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการ ตามแบบดั้งเดิม	๓.๖๗	๐.๗๑๑	มาก
๖. หมั่นตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้ คงสภาพเดิม	๓.๖๓	๐.๗๓๐	มาก
๗. เมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานควรรีบ ดำเนินการ	๓.๖๑	๐.๘๘๖	มาก
ค่าเฉลี่ยของภาพรวม	๓.๖๕	๐.๕๓๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการเสริมความมั่นคง โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๖๕) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับได้แก่ การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือก ($\bar{X}$ = ๓.๘๘) รองลงมา คือ การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุการพัฒนา

และเทคนิคการก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการ ตามแบบดั้งเดิมมี มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๖๗$) และไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กน้อยๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อน เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๖๕$)

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ และคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการใน จังหวัดกำแพงเพชร ด้านการใช้ประโยชน์

(n = ๓๘๒)

ด้านการใช้ประโยชน์	ระดับ		การแปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. การใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงการพัฒนาขอ พุทธสถาน	๓.๕๕	๐.๗๙๐	มาก
๒. การใช้สอยพื้นที่ภายในพุทธสถาน เป็นไปด้วยความระมัดระวัง มีการป้องกันดูแลรักษาบำรุงไม่ให้ พุทธสถานเกิดการเสียหายเนื่องมาจากการใช้งาน	๓.๕๔	๐.๗๑๙	มาก
๓. การใช้สอยพื้นที่ภายนอกพุทธสถาน เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตพุทธสถาน ดังนั้นพระสังฆาธิการต้องดูแลรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม	๓.๕๓	๐.๗๑๑	มาก
๔. ท่านเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว้าวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น	๓.๕๗	๐.๘๕๔	มาก
๕. ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสังฆาธิการและพุทธศาสนิกชน	๓.๕๖	๐.๗๐๘	มาก
๖. ท่านจัดหาผู้มีความรู้ให้เป็นผู้แนะนำในการชมและศึกษาคั่นคว้าวัดพุทธสถานทางประวัติศาสตร์	๓.๕๒	๐.๗๙๒	มาก
๗. ท่านอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ของผู้ที่มาคั่นคว้าวัดและศึกษาในพื้นที่พุทธสถาน	๓.๔๕	๐.๗๙๙	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยของภาพรวม	๓.๕๔	๐.๕๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการใช้ประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๕๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับได้แก่ ท่านเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว่ำวิจัยวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๕๗$) รองลงมา คือ ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสังฆาธิการและพุทธศาสนิกชน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๕๖$) และการใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงการพัฒนาของพุทธสถาน ($\bar{X} = ๓.๕๕$)

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการมีการพัฒนาในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร มีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง มีการทำลายวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ มีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลรักษาทำความสะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ มีการป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน มีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ และในเขตพุทธสถานและบริเวณโดยรอบควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจรที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัย การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือก การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุการพัฒนาและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิดส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการ ตามแบบดั้งเดิมมี และไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กน้อยๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อน เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้ มีการเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว่ำวิจัยวัดที่มีพุทธสถานและวัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น มีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสังฆาธิการและพุทธศาสนิกชนซึ่งการใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงการพัฒนาของพุทธสถาน จากผลการวิจัยเชิงปริมาณดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$) นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน

๔.๓ นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ด้วยวิธีการศึกษาเอกสารหลักฐานสำคัญ (Documentary research) การสัมภาษณ์บุคคลแบบเจาะลึก (In-depth interview) จากกลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน ๗ คน รวมทั้งสิ้น ๒๕ รูป/คน ที่มีการพัฒนาสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน

ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์พุทธสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘ เนื่องด้วยกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุม ดูแล รักษา พุทธสถานอันเป็นสมบัติ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ ดังนั้น เพื่อให้การอนุรักษ์พุทธสถานเป็นไปด้วยความถูกต้องทั้งทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี รวมทั้งให้มีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และประเพณีและวัฒนธรรม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ จึงออกระเบียบไว้ การดูแลรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ รวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย การดูแลรักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา การบูรณะ การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำ ขึ้นใหม่ อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี และให้หมายรวมถึง ศิลปวัตถุที่ติดตั้งประจำกับอสังหาริมทรัพย์นั้นด้วย คณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่พิจารณา ควบคุม ดูแล การอนุรักษ์พุทธสถาน

นอกจากนี้ พุทธสถานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ดังนั้นการประเมินคุณค่าพุทธสถานจึงเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการอนุรักษ์พุทธสถาน เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญและนำมาใช้พิจารณาเลือกใช้วิธีการในการอนุรักษ์และบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม ในการอนุรักษ์พุทธสถานต้องพิจารณาว่าพุทธสถานนั้นมีคุณค่าโดดเด่นในด้านใดบ้าง เช่น ด้านสุนทรียภาพ ด้านโบราณคดี ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปกรรม ด้านสังคม เป็นต้น เพื่อวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเอาไว้ แต่ต้องคำนึงถึงคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเอาไว้ แต่ต้องคำนึงถึงคุณค่าความสำคัญในด้านที่รองลงด้วยตามความเหมาะสม การใช้และจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างฉลาด ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อบรรลุความต้องการในอนาคตและให้หมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้การสงวน และการปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย

ปัจจุบันพระสังฆาธิการมีการพัฒนาสำคัญต่อการอนุรักษ์พุทธสถานของชาติโดยเฉพาะพุทธสถานที่ตั้งอยู่ภายในวัดต่างๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่พระสังฆาธิการผู้ดูแลวัด และปกครองคณะสงฆ์จะต้องมีหน้าที่สำคัญในการดูแลรักษาและปกป้องคุ้มครอง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาดังกล่าวของพระสังฆาธิการ องค์การภาคีรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์พุทธสถาน ได้แก่ กรมศิลปากร และองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลปกครองสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและมหาเถรสมาคม โดยพิจารณาเห็นว่า เจ้าอาวาสบางวัดได้ทำการรื้อถอนพุทธสถานภายในวัดและวัดร้างที่มีได้ขึ้นทะเบียนพุทธสถาน ทำให้พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของชาติเสียหาย^{๔๒๕} เพื่อเป็นการรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ยังมิได้ทำการขึ้นทะเบียนเป็นพุทธสถานของชาติ มิได้ถูกทำลายเสียหายไป จึงมีประกาศคณะสงฆ์ซึ่งได้กำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าวัดใดจะเจาะ ขุดรื้อ ปูชนียสถาน เช่น เจดีย์ ปรางค์ ประติมากรรมหรือภาพฝาผนัง อุโบสถ วิหาร ตลอดจนซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของเก่าอื่นๆ ให้รายงานขออนุญาตต่อคณะกรรมการสงฆ์อำเภอ และจังหวัดโดยลำดับ

๒. ให้ส่งรูปถ่ายของเก่าที่จะเจาะ ขุดรื้อ หรือเปลี่ยนแปลงสภาพนั้น พร้อมประวัติของโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุนั้นมาด้วยโดยย่อกับให้มีแผนผังแบบแปลนที่จะก่อสร้างเปลี่ยนแปลงใหม่แนบมาด้วย^{๔๒๖}

๓. จะเจาะ ขุด รื้อ ปูชนียวัตถุ หรือซ่อมแซม เปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุนั้นได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตแล้ว

๔. ให้คณะกรรมการสงฆ์จังหวัดกับผู้ว่าราชการจังหวัด ร่วมกันพิจารณาแล้วแจ้งกรมการศาสนา

๕. ให้กรมการศาสนากับกรมศิลปากรร่วมกันพิจารณา แล้วนำเสนอองค์การสาธารณูปการ เพื่อพิจารณาสั่งการในบางกรณีที่เหมาะสมจะเสนอคณะสังฆมนตรีพิจารณาอนุมัติก็ได้

๖. ผู้ใดฝ่าฝืนล่วงละเมิดประกาศนี้ ให้เจ้าคณะผู้บังคับบัญชาลงโทษตามควรแก่กรณี

๗. ประกาศฉบับนี้ให้ใช้บังคับเฉพาะพุทธสถาน โบราณวัตถุที่มีได้ขึ้นบัญชีเป็นพุทธสถานแห่งชาติ พุทธสถานกิติ โบราณวัตถุกิติ ศิลปวัตถุกิติ^{๔๒๗}

เมื่อเราสงวนรักษาและซ่อมบูรณะไว้ดีแล้วก็ไม่ควรปิดหรือเก็บทิ้งไว้เฉยๆ ควรจะต้องหมั่นตรวจตราสภาพโดยทั่วไปให้คงดีอยู่เสมอ และที่สำคัญที่สุดคือต้องนำมาใช้งานให้เป็นประโยชน์จะเป็นทางตรงทางอ้อมจะมากหรือน้อยก็ตาม มิฉะนั้นก็คล้ายกับสูญเปล่าไม่คุ้มค่า อย่างเช่นบางวัดมีของดีของงามก็ปิดบังไม่ให้ใครรู้ หรือไม่กล้านำออกมาใช้งาน จริ่งอยู่ในบางกรณีอาจเกิดเป็นดาบสองคม อาจเกิดผลร้ายตามมาได้ เรื่องนี้เห็นว่า ถ้าเราดำเนินการอย่างรัดกุมรอบคอบ^{๔๒๘} มีวิธีการที่ดีถูกต้องก็ไม่น่าจะมีปัญหา เช่น วัดแห่งหนึ่งมีพระพุทธรูปงดงามมาก ท่านเจ้าอาวาสไม่ต้องการให้ใคร

^{๔๒๕} สัมภาษณ์ พระธรรมภานพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒๖} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒๗} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒๘} สัมภาษณ์ พระครูวชิรปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เห็นใครดู เพราะเกรงจะไปเข้าหูคนร้ายและมาลักขโมยจึงเก็บซ่อนไว้ในกุฏิอย่างเร้นลับ จนไม่มีใครรู้ ข้อเท็จจริงว่ายังมีอยู่จริงไม่ถูกสับเปลี่ยน หรือของจริงองค์เดิมหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะคนรุ่นเก่าที่เคยเห็นตายไป ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในภายหลัง เมื่อเกิดอัคคีภัย เกิดโจรกรรม หรือท่านเจ้าอาวาสมรณภาพ ก็ยังสับสนและ ไม่เหลือหลักฐานอะไรเลย เป็นต้น^{๔๒๙}

การอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ นั้น มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากแสดงถึงประวัติความเป็นมาของชาติ อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษ ในการสร้างสรรค์ประเทศชาติ ทำให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย ก่อให้เกิดความรักสามัคคีในชาติ และแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ และอาจก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน หากมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะมีการอนุรักษ์ ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์พุทธสถานใด ๆ ต้องปฏิบัติดังนี้

๑. ทำการสำรวจศึกษาสภาพเดิม และสภาพปัจจุบันของพุทธสถานทั้งด้านประวัติการก่อสร้างและการอนุรักษ์ซึ่งรวมถึงรูปทรงสถาปัตยกรรม การใช้วัสดุ และสภาพความเสียหายที่ปรากฏอยู่ โดยการทำเป็นเอกสาร บันทึกภาพ และทำแผนผังเขียนการพัฒนาไว้โดยละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำมาประกอบพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์ และเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อไป^{๔๓๐}

๒. ทำโครงการอนุรักษ์พุทธสถาน โดยพิจารณาว่าพุทธสถานนั้นมีคุณค่าและลักษณะความเด่นในด้านใดบ้าง อาทิเช่น ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรม เป็นต้น แล้ววางแผนรักษาคุณค่า และความสำคัญที่เด่นที่สุดเป็นหลักไว้ แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณค่าและความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วย

๓. พิจารณาก่อนว่าพุทธสถานนั้น ๆ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้วหรือไม่ เพียงใด หากได้ถูกแก้ไขและส่วนแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นทำให้คุณค่าของเดิมเสียไป ควรพิจารณาข้อสิ่งที่แก้ไขเพิ่มเติมออก และบูรณะให้เหมือนเดิม^{๔๓๑}

การอนุรักษ์พุทธสถานใด ๆ ก็ตาม จะต้องคำนึงถึงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม โดยรอบพุทธสถานนั้นด้วย สิ่งใดที่จะทำลายคุณค่าของพุทธสถานนั้น ๆ ให้ดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสมด้วย โดยมีการเปลี่ยนแก้ไขมาก่อนแล้ว จะต้องพิจารณาศึกษาให้ละเอียดว่า ได้บูรณะแก้ไขมาแล้วกี่ครั้ง ผิดถูกอย่างไร ระยะเวลาานเท่าใด การอนุรักษ์ใหม่ที่จะนี้ไม่จำเป็นจะต้องใช้แบบใดแบบหนึ่งเสมอไป แต่ให้พิจารณาเลือกแบบที่เหมาะสมที่สุด เป็นหลักในการอนุรักษ์ เพื่อให้พุทธสถานนั้นมีคุณค่าและความสำคัญมากที่สุด^{๔๓๒} ทั้งนี้ จะต้องทำเป็นหลักฐานแสดงให้ปรากฏถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขจะด้วยวิธีการบันทึกเป็นเอกสาร เขียนแบบไว้ทำหุ่นจำลอง หรือโดยวิธีการอนุรักษ์ก็ได้ คุณค่าความสำคัญเยี่ยมยอด ควรทำแต่เพียงเพิ่มความมั่นคง แข็งแรงหรือสงวนรักษาไว้เท่านั้น การนำวิธีการและเทคโนโลยีใหม่มาใช้งานในงานอนุรักษ์ เพื่อความมั่นคงแข็งแรงจะต้องมีการศึกษาและ

^{๔๒๙} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธาน, รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๐} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิชฺฌ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพินทร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอขามเฒ่า, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๒} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ทดลองจนได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว^{๔๓๓} จึงจะนำมาใช้ได้ โดยไม่ทำให้พุทธสถานนั้นเสื่อมคุณค่าไป การต่อเติมเพื่อความมั่นคงแข็งแรงของพุทธสถาน ควรทำเท่าที่จำเป็นให้ดูเรียบง่ายและมีลักษณะกลมกลืนกับของเดิม ในกรณีที่จำเป็นจะต้องทำขึ้นส่วนของพุทธสถาน ที่ขาดหายไปขึ้นใหม่เพื่อรักษาคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และให้การอนุรักษ์พุทธสถานนั้นสามารถดำเนินการได้ต่อไป การทำขึ้นส่วนขึ้นใหม่นั้นอาจทำได้โดยวิธีการออกแบบที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการทำขึ้นใหม่ จะด้วยวิธีการใช้วัสดุต่างๆ กัน การใช้สีต่างกัน หรือการทำพื้นผิวให้ต่างกับของเดิมก็ได้ แต่ต้องเป็นไปในลักษณะที่มีความผสมกลมกลืนกับของเดิม การอนุรักษ์ขึ้นส่วนที่มีคุณค่าเยี่ยมยอดทางจิตรกรรม ประติมากรรม และโบราณวัตถุ ซึ่งติดหรืออยู่ประจำ พุทธสถานนั้น ๆ ทำได้แต่เพียงการสงวนรักษา หรือเพิ่มความมั่นคงแข็งแรงขึ้นเท่านั้น^{๔๓๔} ทั้งนี้ เพื่อคุณค่าของเดิมให้ปรากฏเด่นชัดมากที่สุด ยกเว้นปูชนียวัตถุที่มีการเคารพบูชาสืบเนื่องมาโดยตลอด และได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้ว มีซากพุทธสถานควรอนุรักษ์โดยการรวบรวมขึ้นส่วนต่าง ๆ ที่มีผู้มาประกอบขึ้นไว้ให้เหมือนเดิม หรืออาจจะเป็นเพียงการรวบรวมขึ้นส่วนต่าง ๆ มาประกอบขึ้นไว้เป็นบางส่วน สำหรับขึ้นส่วนที่ขาดหายไป ซึ่งจำเป็นในการสงวนรักษานั้น ก็อาจทำเพิ่มขึ้นใหม่ได้ ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติ และโบราณคดีนั้น ทำได้โดยรักษาไว้ตามสภาพเดิมหลังการขุดแต่ง แต่ต้องป้องกันมิให้เสียหายต่อไปด้วยวิธีที่ไม่ทำให้พุทธสถานเสียคุณค่า พุทธสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชา ซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีของประชาชนโดยทั่วไป จะต้องบูรณะไว้โดยไม่มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ลักษณะสีและทรวดทรง ซึ่งจะทำให้พุทธสถานนั้นหมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป^{๔๓๕} เพื่อป้องกันมิให้ขึ้นส่วนของพุทธสถานที่มีคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งรวมถึงประติมากรรมจิตรกรรม และศิลปกรรม เกิดการชำรุดเสียหาย หรือถูกโจรกรรม จะต้องนำขึ้นส่วนนั้นมาเก็บรักษาไว้ในสถานที่อันปลอดภัยและถูกต้องตามกฎหมาย พร้อมทั้งทำแบบจำลองให้เหมือนของเดิมไปประกอบไว้ในที่พุทธสถานนั้นแทน ซึ่งวิธีการนี้จะปฏิบัติได้ก็เมื่อไม่สามารถรักษาได้โดยวิธีอื่นแล้วพุทธสถานใดที่ยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ จะกระทำการอนุรักษ์โดยการเสริมสร้างหรือต่อเติมสิ่งที่จำ เป็นขึ้นใหม่ก็ได้เพื่อความเหมาะสม ทั้งนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องทำให้เหมือนของเดิม ที่เดียวแต่สิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นจะต้องลักษณะกลมกลืนและไม่ทำลายคุณค่าของพุทธสถานนั้น ๆ พุทธสถานต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นทะเบียนแล้ว และยังไม่ขึ้นทะเบียน จำต้องมีมาตรการในการบำรุงรักษาไว้ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง สวยงามอยู่เสมอ^{๔๓๖} กรณีที่พุทธสถานใดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม อาจจะเป็นอันตราย การดำเนินการในเบื้องต้นควรใช้มาตรการอันเหมาะสมทำการเสริมความมั่นคงแข็งแรงไว้ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เพื่อป้องกันมิให้เสียหายต่อไป ในบางกรณีจะต้องดำเนินการติดต่อขอความร่วมมือกับหน่วยราชการอื่นหรือสถาบันเอกชนซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของชาติ^{๔๓๗} งานทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์หรือการขุดค้น จะต้องทำรายงานในรูปของการ

^{๔๓๓} พระครูโสภณวชิรากร, เจ้าคณะอำเภอไทรงาม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๕} พระครูวิชิตวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๖} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอฟากท่า, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

วิเคราะห์และวิจัย โดยมีภาพประกอบซึ่งเป็นภาพถ่ายเส้นและภาพถ่าย และต้องรายงานสิ่งที่ได้ปฏิบัติ ทุกขั้นตอนโดยละเอียด เช่น งานแผ้วถาง การจัดบริเวณ งานเสริมความมั่นคงขึ้นส่วนต่างๆ เป็นต้น และการบันทึกรายงานนี้จะต้องเก็บรักษาไว้ ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ การบำรุงรักษาให้พุทธสถาน คงสภาพเดิมให้มากที่สุดโดยคนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทิ้งสิ่งแวดล้อม ไม่ขัดต่อการดำรงชีวิต หาพันธมิตรช่วยทำ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ทำได้ทุกวัน เช่น การทำความสะอาด เฝ้าระวังรักษา^{๔๓๘} และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพุทธสถานให้กับชุมชน สิ่งของโบราณที่ เคลื่อนที่ได้เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ศิลางरिक มีอายุเก่ากว่า ๑๐๐ ปีขึ้นไปหรือเป็นสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์ หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใด ของพุทธสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดย หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือ โบราณคดี^{๔๓๙}

แนวทางการปฏิบัติในการสงวนรักษาพุทธสถานตามพระราชบัญญัติพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ ไว้ ๖ ประการ ในการพัฒนาโครงการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้

๑. ด้านวิชาการ ประกอบด้วยทำความเข้าใจในคุณค่าของประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม และความมุ่งหมายของมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับมนุษย์ในปัจจุบัน โดยวิธีการศึกษาทาง วิชาการ^{๔๔๐}

๒. ด้านกฎหมาย นักอนุรักษ์จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนต่อข้อปฏิบัติที่บัญญัติไว้ใน กฎหมายของประเทศว่ามีอำนาจในการดำเนินงานมากน้อยแค่ไหนการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน

๓. ด้านมาตรฐานระหว่างประเทศ นักอนุรักษ์จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้าน ความคิด หลักการเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรม โดยการศึกษาอนุสัญญา ข้อเสนอแนะซึ่งสรุปแนวปฏิบัติโดยองค์การระหว่างประเทศ^{๔๔๑}

๔. ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศ นโยบายกลยุทธ์ศาสตร์ของประเทศ ได้กำหนดแนวทางไว้เช่นไร มีมาตรการอะไรบ้าง

๕. ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตกับ ประเพณีและสังคมปัจจุบัน ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตไม่ว่ามรดกที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ย่อมส่งเสริมและเกื้อกูลวิถีชีวิตต่อชาวพื้นเมืองและบริเวณใกล้เคียงในการรักษาเอกลักษณ์ของ สังคม^{๔๔๒}

๖. ด้านสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ข้อผิดพลาดจากอดีตเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนอย่าง ระมัดระวังต่อแผนปฏิบัติการเพื่อมิให้เกิดการปฏิบัติการที่ผิดพลาดซ้ำซาก และไม่เป็นการทำลาย

^{๔๓๘} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอถนอมกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอถนอมกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตรกิจดี, เจ้าคณะอำเภอลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔๑} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศวรวิหาราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

ระบบนิเวศวิทยา และสิ่งที่มีชีวิตรวมทั้งเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคม-เศรษฐกิจ ในอันที่จะทำให้ประชาชนมีชีวิตดีขึ้น^{๔๔๓}

อุโบสถ วิหาร เจดีย์ ศาลา ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ มิฉะนั้นคนโบราณเขาคงไม่ลงทุนสร้างขึ้นมาให้เหนื่อยยาก ดังนั้น เรื่องการจัดการนำพุทธสถานโบราณวัตถุมาใช้งานในสังคมจึงนับเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะโลกทุกวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เห็นว่าพุทธสถาน โบราณวัตถุควรจะได้จัดการเพื่อชุมชนดังนี้

๑. การใช้สอยประจำสำหรับภายในพุทธสถาน ที่ยังใช้งานอยู่ไม่ว่าโบสถ์ วิหาร ศาลา เจดีย์ ภูมิ มณฑป ฯลฯ^{๔๔๔}

๒. จำเป็นต้องใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ อยู่เสมอ ทั้งในกิจของสงฆ์เองและกิจของชาวบ้านหรือศาสนิกชน

๓. พระสงฆ์การต้องใช้สวดมนต์ ทำวัตร ปลุกเสก บวชนาค เทศนา จำวัด ฯลฯ ประชาชนต้องมาตักบาตร ทำบุญ ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน บูชากราบไหว้ สรงน้ำพระ เวียนเทียน ฯลฯ

๔. อาคารสถานที่ที่ดี โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของวัดที่มีอยู่ต้องถูกใช้งานเสมอ แต่การใช้งานอย่างไรจึงจะดีและมีประโยชน์ควบคู่กัน มีข้อควรปฏิบัติคือการใช้ประโยชน์ใดๆ ควรเป็นไปด้วยความระมัดระวัง^{๔๔๕}

๕. หรือป้องกันดูแลรักษานั้นเอง เป็นขั้นตอนแรกของการอนุรักษ์ที่สำคัญมาก เป็นวิธีป้องกันและรักษาไม่ให้พุทธสถาน โบราณวัตถุ เกิดการเสียหายเสื่อมสภาพหรือเกิดชำรุดทรุดโทรม อันเนื่องมาจากมนุษย์หรือผู้ใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์การ เด็กวัด หรือชาวบ้านก็ตาม อย่างเช่นพื้นและฝาผนังอาคารทุกชนิดถ้าเราใช้อย่างไม่ปราณีปราศรัย อยากจะลากอะไรก็ลาก อยากจะตอกตะปูแขวนอะไรก็แขวนในไม่ช้าอาคารนั้นก็เกิดการสกปรก ขาดความสวยงามและชำรุดทรุดโทรม ถ้าเป็นโบราณวัตถุก็จะเกิดการแตกหักงอ บิ่น ร้าว ไฟไหม้ รอยขีดขีดสกปรก^{๔๔๖}

๖. สิ่งของทุกอย่างต้องหมั่นทำความสะอาดและตกแต่งให้ดูสวยงามตามสมควร การซ่อมบำรุงเป็นเรื่องการขาดความเอาใจใส่ของคนไทยเป็นอย่างมาก อาคารศาสนสถานชอบสร้างมาก แต่ไม่ชอบซ่อม จึงกลายเป็นสร้างแล้วทิ้งถือว่าฟุ่มเฟือยสิ้นเปลืองโภคทรัพย์เงินทองของชาติอย่างมาก สิ่งของทุกอย่างเมื่อเกิดชำรุดต้องรีบซ่อมบำรุง ถ้าทิ้งไว้นานขึ้นส่วนต่างๆ จะค่อยๆ หายไปจนหมดการรักษาด้วยการเก็บเป็นที่เป้นทางมีทะเบียนบัญชี มีกฎแฉดติดป้องกันขโมย มีคนดูแลเฝ้ารักษา ติดลูกกรงเหล็กเสริมความมั่นคงติดไฟฟ้าให้แสงสว่างอย่างพอเพียง การใช้สอยสำหรับคนภายนอก เป้นการเปิดบริการสาธารณะแก่ทางโลก ^{๔๔๗}

วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องพุทธสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญในท้องถิ่นทุกแห่งถือว่าเป็น “ของดี” ของบ้านเมือง ถ้ารู้จักจัดการด้านบริหารย่อมจะได้รับประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เช่น

^{๔๔๓} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔๔} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔๖} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔๗} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

๑. วัดถ้ำรู้จักดูแลรักษาพุทธสถานดีไม่ทรุดโทรม ก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ บริเวณวัดสะอาดปลูกต้นไม้สวยงามร่มรื่นจัดเจ้าหน้าที่และพระสงฆ์คอยบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวผู้มาไหว้พระสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๒. จัดให้มีการแสดงธรรม จัดให้มีโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดงานเทศกาลและจัดงานวันสำคัญทางศาสนาอย่างเป็นระเบียบและสงบ^{๔๔๘}

๓. วัดนั้นก็จะมีคนมากขึ้น รายได้เข้าวัดก็จะตามมาโดยไม่ต้องไปเรียไรสร้างความสะดวกรื้อนแก่คนทั่วไป บางวัดพัฒนาไปมากสามารถเก็บเงินค่าเข้าชมได้อีก ยิ่งสังคมโลกปัจจุบันนี้แคบลง เพราะความเจริญก้าวหน้าทางการสื่อสารการคมนาคม และการท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรมเข้ามามีการพัฒนาอย่างมาก “จุดขาย” จึงอยู่ที่วัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของผู้คน พุทธสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

๔. ถ้าคนไทยเราเห็นความสำคัญช่วยกันอนุรักษ์เอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้ อย่างเช่น ถ้าเราไปเที่ยวภาคเหนือ ก็ต้องการดูคน ดูวัด และถ้าเกิดความอึดอ้อมใจก็แสดงว่าวัฒนธรรมไทยเรายังคงมีความหวังอยู่ เป็นต้น^{๔๔๙}

จึงได้สรุปประเด็นและตัวบ่งชี้แผนภาพนำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสงฆ์ในจังหวัดกำแพงเพชร การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสงฆ์ในจังหวัดกำแพงเพชร
การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	ด้านมาตรฐานระหว่างประเทศ นักอนุรักษ์จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรม โดยการศึกษาอนุสัญญา ข้อเสนอแนะซึ่งสรุปแนวปฏิบัติ โดยองค์การระหว่างประเทศ	๒๔	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๒	เพื่อป้องกันดูแลรักษานั้นเอง เป็นขั้นตอนแรกของการอนุรักษ์ที่สำคัญมาก เป็นวิธีป้องกันและรักษาไม่ให้พุทธสถาน โบราณวัตถุ เกิดการเสียหายเสื่อมสภาพหรือเกิดชำรุดทรุดโทรมอันเนื่องมาจากมนุษย์หรือผู้ใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ เด็กวัด หรือชาวบ้านก็ตาม	๒๓	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๓	การบำรุงรักษาให้พุทธสถานคงสภาพเดิมให้มากที่สุดโดยคนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทิ้ง	๒๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔,

^{๔๔๘}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔๙}สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

	สิ่งแวดล้อม ไม่ขัดต่อการดำรงชีวิต หาพันธมิตรช่วยทำ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก		๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๑, ๒๒, ๒๓,
๔	กรณีที่พุทธสถานใดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม อาจจะเป็น อันตราย การดำเนินการในเบื้องต้นควรใช้มาตรการอัน เหมาะสมทำการเสริมความมั่นคงแข็งแรงไว้ก่อนที่จะ ดำเนินการอนุรักษ์ เพื่อป้องกันมิให้เสียหายต่อไป	๒๐	๑, ๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๕	วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องพุทธสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญใน ท้องถิ่นทุกแห่งถือว่าเป็น “ของดี” ของบ้านเมือง ถ้ารู้จัก จัดการด้านบริหารย่อมจะได้รับประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เช่น วัดถ้ารู้จักดูแลรักษาพุทธสถานดีไม่ทรุดโทรม ก่อสร้าง อย่างเป็นระเบียบ บริเวณวัดสะอาด	๑๙	๑, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Indicators) จำนวน ๒๔ ท่าน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เห็นตรงกันว่า ด้านมาตรฐานระหว่างประเทศ นักอนุรักษ์จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอ มรดกทางวัฒนธรรม โดยการศึกษาอนุสัญญา ข้อเสนอแนะซึ่งสรุปแนวปฏิบัติโดยองค์การระหว่าง ประเทศ

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Indicators) ผู้วิจัยสามารถจัดลำดับความสำคัญเกี่ยวกับนำเสนอการพัฒนาการ อนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ กลุ่ม ดังนี้ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป ๒) กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน ๗ คน ได้ตามลำดับดังนี้

ลำดับที่ ๑ เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๔ ท่าน ดังนี้ ด้านมาตรฐานระหว่างประเทศ นักอนุรักษ์จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอ มรดกทางวัฒนธรรม โดยการศึกษาอนุสัญญา ข้อเสนอแนะซึ่งสรุปแนว ปฏิบัติโดยองค์การระหว่างประเทศ

ลำดับที่ ๒ เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๓ ท่าน ดังนี้ เพื่อป้องกันดูแลรักษานั้นเอง เป็นขั้นตอน แรกของการอนุรักษ์ที่สำคัญมาก เป็นวิธีป้องกันและรักษาไม่ให้พุทธสถาน โบราณวัตถุ เกิดการ เสียหายเสื่อมสภาพหรือเกิดชำรุดทรุดโทรม อันเนื่องมาจากมนุษย์หรือผู้ใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นพระ สังฆาธิการ เด็กวัด หรือชาวบ้านก็ตาม

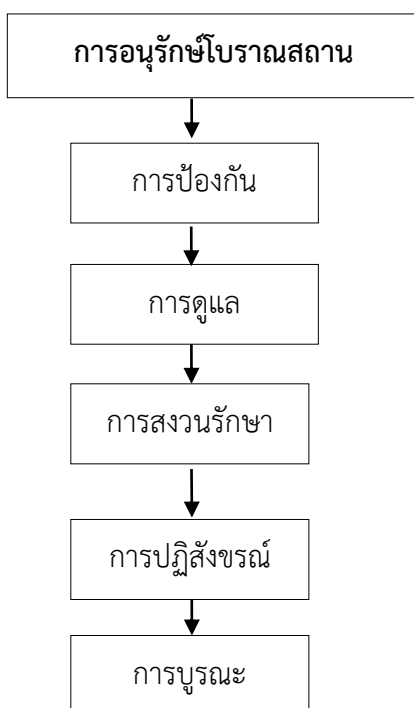
ลำดับที่ ๓ เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๑ ท่าน ดังนี้ การบำรุงรักษาให้พุทธสถานคงสภาพเดิม ให้มากที่สุดโดยคนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทิ้งสิ่งแวดล้อม ไม่ขัดต่อการ ดำรงชีวิต หาพันธมิตรช่วยทำ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ทำได้ทุกวัน เช่น การทำความสะอาด เฝ้าระวังรักษา

ลำดับที่ ๔ เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๐ ท่าน ดังนี้ กรณีที่พุทธสถานใดมีสภาพชำรุดทรุด โทรม อาจจะเป็นอันตราย การดำเนินการในเบื้องต้นควรใช้มาตรการอันเหมาะสมทำการเสริมความ มั่นคงแข็งแรงไว้ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เพื่อป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

ลำดับที่ ๕ เห็นพ้องต้องกันถึง ๑๙ ท่าน ดังนี้ วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องพุทธสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญในท้องถิ่นทุกแห่งถือว่าเป็น “ของดี” ของบ้านเมือง ถ้ารู้จักจัดการด้านบริหารย่อมจะได้รับประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เช่น วัดถ้ำรู้จักดูแลรักษาพุทธสถานดีไม่ทรุดโทรม ก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ บริเวณวัดสะอาด

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พุทธสถานเมื่อเกิดชำรุดต้องรีบซ่อมบำรุง ถ้าทิ้งไว้นานชิ้นส่วนต่างๆ จะค่อยๆ หายไปจนหมดการรักษาด้วยการเก็บที่เป็นที่เป็นทางมีทะเบียนบัญชี มีกฎเกณฑ์ป้องกันขโมย มีคนดูแลและเฝ้ารักษา ติดลูกกรงเหล็กเสริมความมั่นคงติดไฟฟ้าให้แสงสว่างอย่างพอเพียง การใช้สอยสำหรับคนภายนอก เป็นการเปิดบริการสาธารณะแก่ทางโลก วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องพุทธสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญในท้องถิ่นทุกแห่งถือว่าเป็น “ของดี” ของบ้านเมือง ถ้ารู้จักจัดการด้านบริหารย่อมจะได้รับประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เช่น วัดถ้ำรู้จักดูแลรักษาพุทธสถานดีไม่ทรุดโทรม ก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ บริเวณวัดสะอาด ปลูกต้นไม้สวยงามร่มรื่น จัดเจ้าหน้าที่และพระสงฆ์ให้การคอยบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวผู้มาไหว้พระสิ่งศักดิ์สิทธิ์

จึงสามารถสรุปเป็นแผนภาพรูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถาน ไว้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แผนภาพรูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถาน

๔.๓.๒ การพัฒนาการฟื้นฟูพุทธสถาน

พุทธสถานหรือสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ไว้เป็นมรดกส่วนรวมของมนุษยชาติและมนุษย์ทุกเชื้อชาติ ต่างก็มีส่วนช่วยให้เกิดอารยธรรมขึ้นในโลกปัจจุบัน

พบว่าพุทธสถานหรือสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างได้สึกกร่อนและทรุดโทรมตามกาลเวลา ตามสภาพดินฟ้าอากาศ ขาดการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องทำให้ถูกทอดทิ้ง ให้ปรักหักพังและหมดคุณค่าลง นอกจากนั้นการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก็นับเป็นปัจจัยที่เป็นปัญหาของทุกๆ ประเทศ ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก กำลังถูกคุกคามจากความต้องการอันเกิดขึ้นเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของมนุษยชาติ แต่ในสมัยนี้ก็มีความเจริญก้าวหน้าในทางวิชาการช่วยให้คนเรามีทางที่จะได้รู้จักคุ้นเคยกับสมบัติ วัฒนธรรมตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติของโลกและยังช่วยให้สมบัติและทรัพยากรเหล่านี้ได้รับการสงวนรักษาไว้ได้ด้วย

ฉะนั้น จึงเป็นไปได้ที่คนในสมัยของเราจะไม่พยายามพิทักษ์รักษามรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ให้ ทั้งนี้มิใช่ เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นนี้เท่านั้น แต่เพื่ออนุชนในอนาคตด้วย ซึ่งมีค่ายิ่งในด้านวัฒนธรรมของตน”

ดังนั้นองค์การยูเนสโกจึงได้เสนอให้รัฐสมาชิกทำการสงวนรักษาและป้องกันมรดกทางศิลปะและโบราณวัตถุสถาน โดยให้แต่ละประเทศหาวิธีทางเพื่อช่วยแนะนำให้ประเทศต่าง ๆ ได้เข้าใจถึงการพัฒนาของตนในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมร่วมสมัย โดยทำการติดต่อเผยแพร่งานศิลปวัฒนธรรมที่สร้างไว้หลาย ๆ ชั่วศตวรรษมาแล้ว ในประเทศต่าง ๆ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นงานสำคัญของรัฐบาลทุกประเทศในโลก จะต้องเอาใจใส่ดำเนินงานในการจะอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องและหาทางแก้ไขใช้วัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดงานประเพณีเพื่อสร้างความสำคัญให้แก่พุทธสถาน เพื่อให้พุทธสถานอยู่ในจิตใจของคนในชุมชน

นอกจากนี้ องค์การ UNESCO ได้จัดทำข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแหล่งวัฒนธรรมเป็นมรดกโลกกับการกำหนดขอบเขตของมรดกทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

๑. เป็นลักษณะสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาของคนในอดีต เช่นงานสถาปัตยกรรมผลงานที่เป็นอนุสรณ์ในเชิงจิตรกรรมหรือประติมากรรม โครงสร้างทางธรรมชาติที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์ในระดับสากล เป็นต้น

๒. เป็นกลุ่มอาคารที่มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมมีคุณค่าหรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปะในระดับสากล

๓. เป็นแหล่งที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลงานของมนุษย์โดยเฉพาะหรือเป็นที่ตั้งของมนุษย์และธรรมชาติร่วมกัน รวมทั้งเป็นแหล่งที่ตั้งที่มีหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งล้วนมีคุณค่าหรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยาในระดับสากล

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดกโลก หมายถึงพื้นที่ที่มีหรือเป็นตัวแทนทรัพยากรธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีความเด่นในระดับโลกซึ่งอาจประกอบด้วยวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของโลก ขบวนการทางธรณี และวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่พิสดารหรือลักษณะพิเศษเฉพาะตัวที่เป็นเอกลักษณ์ หรือระบบนิเวศที่ประกอบไปด้วยสัตว์หรือพืชที่หายาก มีคุณค่าและความสำคัญทางชีวภาพ^{๕๐} ซึ่งพื้นที่นี้ต้อง

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ได้รับการประกาศจากองค์การ UNESCO การจัดลำดับความสำคัญของพุทธสถานออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. พุทธสถานมีความสำคัญระดับชาติ ได้แก่ สถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาติ

๒. พุทธสถานมีความสำคัญระดับเมือง ได้แก่ สถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่แพร่หลายในขอบเขตของภูมิภาคนั้น ๆ เช่น การก่อสร้างสถาปัตยกรรมในศิลปะล้านนาไทย การสร้างสิม (โบสถ์)

๓. พุทธสถานมีความสำคัญระดับท้องถิ่น เป็นสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับประวัติของพื้นที่นั้น ๆ เช่น ศาลเจ้าประจำเมือง พุทธสถานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของท้องถิ่น หรือต้นไม้ที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประวัติตำนานของเมือง^{๔๕๑}

การฟื้นฟูสภาพหรือการปรับเปลี่ยนใหม่ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนแปลงการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยของอาคารบางส่วนแต่ยังคงรักษาไว้ทางด้านสถาปัตยกรรม เป็นการกระทำ หรือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆ โดยการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม แต่จะต้องมีการอนุรักษ์ส่วนสำคัญทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมของเดิมเพื่อจะทำให้อาคารนั้นๆ มีชีวิตขึ้นมาใหม่และคงไว้ซึ่งลักษณะสภาพแบบเดิมที่เคยเป็นมาในอดีต โดยเน้นแนวคิดในการก่อสร้าง การใช้วัสดุ การตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธสถาน^{๔๕๒} การอนุรักษ์การฟื้นฟูสภาพพุทธสถาน มีดังนี้

๑. การศึกษารวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เพื่อศึกษาเรื่องราวของพุทธสถานและข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ การค้นคว้ารวบรวมข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา หลักฐานทางโบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานของตัวพุทธสถานเองซึ่งมีความสำคัญในการวางแผนดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาพุทธสถาน รวมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปเรียบเรียงเพื่อเผยแพร่ในการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดพิมพ์เอกสาร แผ่นพับ และหนังสือ^{๔๕๓}

๒. การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐานสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเพื่อหยุดหรือบรรเทาเหตุแห่งการเสื่อมสภาพของพุทธสถาน โดยการดำเนินการนั้น ไม่มีผลให้ลักษณะทางกายภาพของพุทธสถานเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพื่อรอการดำเนินการอนุรักษ์ขั้นสูงที่เหมาะสมในลำดับต่อไป การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐานซึ่งพระสังฆาธิการสามารถดำเนินการได้นั้น ประกอบด้วย การดูแลรักษา พุทธสถาน อาคารศาสนสถานทุกชนิดภายในวัด^{๔๕๔}

๓. การปกป้องคุ้มครองบริเวณที่ดินพุทธสถานหรือเขตวัด พระสังฆาธิการจึงเป็นผู้ที่มีการพัฒนาสำคัญในการดูแลป้องกัน

๔. การอนุรักษ์ขั้นสูง การอนุรักษ์พุทธสถานขั้นสูงเป็นงานที่มีความซับซ้อนด้วยเงื่อนไขทางวิชาการมากมาย เนื่องจากพุทธสถานเป็นเอกลักษณ์มีเพียงแห่งเดียว หากการอนุรักษ์ไม่เป็นไป

^{๔๕๑} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕๒} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕๓} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตปัญญกร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๕๔} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธาน, รักษาการเจ้าคณะอำเภอมองเมืงฯ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

ตามหลักวิชาการแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อพุทธสถาน ซึ่งไม่สามารถแก้ไขหรือเรียกคืนได้ งานอนุรักษ์ชั้นสูงจึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน^{๔๕๕} การอนุรักษ์พุทธสถานแต่ละแห่งจะมีวิธีการแตกต่างกันแล้วแต่สถานการณ์และปัจจัยอื่น ๆ ในแต่ละกรณีอาจจะใช้วิธีหนึ่งหรือหลายวิธีร่วมกัน มีแนวทางดำเนินงานโดยสังเขปดังนี้

๔.๑ การป้องกันการเสื่อมสภาพ โดยการควบคุมสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันการผุพังและความเสียหายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น รวมถึงควบคุมความชื้น อุณหภูมิ แสงสว่างการป้องกันไฟอ็อกซิจีเจน การลดมลภาวะอันจะมีผลกระทบให้พุทธสถานเสื่อมสภาพ^{๔๕๖}

๔.๒ การสงวนรักษา ได้แก่ การดูแลรักษาให้สิ่งก่อสร้างของพุทธสถานคงอยู่ในสภาพที่ปรากฏอยู่ และชะลอการเสื่อมสภาพที่อาจจะเกิดขึ้นป้องกันมิให้เสียหายต่อไป โดยอาจมีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย^{๔๕๗}

๔.๓ การเสริมความมั่นคงแข็งแรง เป็นการเสริมความมั่นคงทางกายภาพ โดยใช้วัสดุเชื่อมหรือช่วยค้ำยันเสริมเข้าไปในเนื้อวัสดุดั้งเดิม เพื่อให้โครงสร้างมีความมั่นคงแข็งแรง เป็นการดำเนินการเฉพาะหน้าเพื่อรอการดำเนินการในระดับอื่น ๆ ต่อไป

๔.๔ การจำลองแบบ เป็นการลอกเลียนแบบงานศิลปกรรมส่วนตกแต่ง หรือองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของพุทธสถานที่มีคุณค่า ไม่ให้ถูกรบกวนหรือคุกคามให้เสื่อมสภาพ แล้วนำแบบจำลองนี้มาไว้แทนที่ เพื่อรักษาเอกภาพของสถานที่เดิมไว้^{๔๕๘}

๔.๕ การบูรณะ เป็นการซ่อมแซมพุทธสถานเพื่อฟื้นฟูแนวความคิดหรือลักษณะเดิมของพุทธสถาน ที่ค้ำถึงวัสดุดั้งเดิม หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่น ๆ

๔.๖ การปฏิสังขรณ์ เป็นการนำพุทธสถานกลับไปสู่สภาพเดิมให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยการก่อสร้างขึ้นมาใหม่บนหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและ ข้อมูลเกี่ยวกับพุทธสถานนั้น โดยไม่บิดเบือนลักษณะดั้งเดิมไม่ว่าจะใช้วัสดุดั้งเดิมหรือวัสดุใหม่^{๔๕๙}

๔.๗ การประกอบคืนสภาพ เป็นการสร้างขึ้นใหม่โดยใช้วัสดุดั้งเดิมของพุทธสถานนำมาประกอบใหม่ ณ ตำแหน่งเดิม ด้วยวิธีการก่อสร้างแบบเดิม หากเป็นการย้ายไปยังที่ตั้งใหม่จะเรียกว่า การย้ายสิ่งก่อสร้างของพุทธสถาน^{๔๖๐}

๔.๘ การประยุกต์การใช้สอย เป็นการปรับปรุงพุทธสถานเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่าวิธีการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุดคือ การยังคงใช้ประโยชน์แตกต่างไปจากอดีต แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบน้อยที่สุด^{๔๖๑}

^{๔๕๕} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิชิตคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอนครหลวง, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕๗} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอคลองลาน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕๘} พระครูโสภณวชิรากร, เจ้าคณะอำเภอไทรยางง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕๙} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๐} พระครูวิชิตชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางบาล, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๑} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

กรมศิลปากรได้วางแนวทางเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับแนวทางในการอนุรักษ์โดยใช้การอนุรักษ์ขั้นสูงเป็นเกณฑ์ เนื่องจากอาคารสถาปัตยกรรมเป็นอาคารที่เป็นเอกลักษณ์เพียงหนึ่งเดียว จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงานเช่น การบูรณะ

๑. เป็นการซ่อมแซมพุทธสถานเพื่อฟื้นฟูแนวความคิดหรือลักษณะเดิมของพุทธสถาน ที่คำนึงถึงวัสดุดั้งเดิม หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่น ๆ

๒. การปฏิสังขรณ์ เป็นการนำพุทธสถานกลับไปสู่สภาพเดิมให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยการก่อสร้างขึ้นมาใหม่บนหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและ

๓. ข้อมูลเกี่ยวกับพุทธสถานนั้น^{๔๖๒} โดยไม่บิดเบือนลักษณะดั้งเดิมไม่ว่าจะใช้วัสดุดั้งเดิมหรือวัสดุใหม่

๔. การประกอบคืนสภาพ เป็นการสร้างขึ้นใหม่โดยใช้วัสดุดั้งเดิมของพุทธสถานนำมาประกอบใหม่ ณ ตำแหน่งเดิม ด้วยวิธีการก่อสร้างแบบเดิม

๕. หากเป็นการย้ายไปยังที่ตั้งใหม่จะเรียกว่า การย้ายสิ่งก่อสร้างของพุทธสถาน การประยุกต์การใช้สอย เป็นการปรับพุทธสถานเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่าวิธีการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุด คือ

๖.การยังคงใช้ประโยชน์แตกต่างไปจากอดีต แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าหรือเป็นการเปลี่ยนแปลง ที่มีผลกระทบน้อยที่สุด ขั้นตอนเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างแท้จริง^{๔๖๓}

การอนุรักษ์ ฟื้นฟูสภาพสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมเป็นการส่งเสริมคุณค่าด้านศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นการทำให้ศิลปกรรมท้องถิ่นมีความเจริญงอกงามทั้งองค์ประกอบทางด้านเนื้อหา การพัฒนาและวิธีการ ควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตของคนในสังคมอย่างกลมกลืนและเหมาะสมกับยุคสมัย จากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน^{๔๖๔} การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมในชุมชน และการรับอิทธิพลสมัยใหม่จากภายนอกก่อให้เกิดการติดต่อเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นหรือภูมิภาคอื่น ส่งผลทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมท้องถิ่นบางส่วนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รสนิยม แตกต่างกันอย่างมากกว่าอดีตที่ผ่านมา เช่น ผู้อุปโภค บริโภค ผู้สร้างหรือช่าง การเลือกสรรวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ วัสดุและการตลาดการปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่บางครั้งเป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมของท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้^{๔๖๕}

ดังนั้น การแสวงหาวิธีการและแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสภาพ การส่งเสริมคุณค่าศิลปกรรมท้องถิ่นไปในทิศทางที่เหมาะสมจึงเป็นการดำเนินงาน

^{๔๖๒} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๔} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๕} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

๑. การวางแผนงานเป็นขั้นตอนมีเจ้าหน้าที่นักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางสังคมและวัฒนธรรม มีผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาเฉพาะทางศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเลือกสรรว่า ศิลปกรรมหมวดใดหรือประเภทใด

๒. มีความเหมาะสมต่อการอนุรักษ์ พัฒนาและการฟื้นฟูสภาพพุทธสถานเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีแห่งการดำรงชีวิตของกลุ่มชนอย่างยั่งยืน^{๔๖๖}

๓. นอกจากสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร มีการพัฒนาและหน้าที่โดยตรงแล้ว ยังมีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ งานวัฒนธรรม ๘ งาน คือ งานวิจัยวัฒนธรรม งานอนุรักษ์วัฒนธรรม งานฟื้นฟูวัฒนธรรม งานพัฒนาวัฒนธรรม งานถ่ายทอดวัฒนธรรม งานส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม งานเสริมสร้างเอตทัคคะทางวัฒนธรรม งานแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามการดำเนินการใด ๆ หากจะให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์แบบยั่งยืนต้องดึงพลังมวลชนเข้ามามีส่วนร่วม เพิ่มการพัฒนาหน้าที่ส่งเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ^{๔๖๗} เพื่อให้เกิดการยอมรับ โดยใช้อุปบายหรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นประชาชนมีความเข้าใจได้เห็นและรู้คุณค่าของศิลปกรรมท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนจนเกิดความรู้สึกต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาให้คงอยู่เป็นมรดกทางศิลปกรรมท้องถิ่นสืบไป มาตรฐานในการฟื้นฟูพุทธสถานไว้ดังต่อไปนี้

๑. การฟื้นฟูที่ดีควรจะทำขึ้นเพื่อจัดหาประโยชน์ที่เหมาะสมกับทรัพย์สินที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุดสำหรับตัวอาคาร โครงสร้างหรือแหล่งพุทธสถาน และสภาพแวดล้อมของมันหรือเพื่อใช้สมบัติที่มีค่าทางประวัติศาสตร์นี้ สำหรับจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้แต่เดิม^{๔๖๘}

๒. คุณภาพและลักษณะดั้งเดิมซึ่งสังเกตเห็นได้ชัดของตัวอาคารโครงสร้างหรือแหล่งพุทธสถานและสภาพแวดล้อมของมันไม่ควรถูกทำลาย ถ้าเป็นไปได้ควรหลีกเลี่ยงการเคลื่อนย้ายหรือการเปลี่ยนแปลงวัตถุทางประวัติศาสตร์ใดๆ ก็ตาม หรือลักษณะสำคัญทางสถาปัตยกรรมซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจน^{๔๖๙}

๓. อาคารโครงสร้างและแหล่งพุทธสถานทั้งหมดควรจะต้องบอกถึงอายุสมัยของพุทธสถานเหล่านั้นโดยตัวของมันเองได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งไม่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องค้นหาลักษณะดั้งเดิมที่ปรากฏตั้งแต่แรกเริ่มจึงไม่ควรจะถูกส่งเสริม^{๔๗๐}

๔. การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นตามกาลเวลานั้น เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการวิวัฒนาการของอาคาร โครงสร้าง หรือแหล่งพุทธสถานและสภาพแวดล้อมการ

^{๔๖๖} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๗} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณทีศรีวิจิตราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๘} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖๙} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗๐} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

เปลี่ยนแปลงเหล่านั้นอาจจะต้องการความสำคัญในทางที่ถูกต้องของมัน และความสำคัญนี้ควรจะได้รับการยอมรับและนับถือ^{๔๗๑}

๕. การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของการพัฒนาที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนหรือตัวอย่างต่างๆ ของงานฝีมือที่มีความชำนาญ ซึ่งแสดงคุณสมบัติพิเศษเฉพาะของอาคาร โครงสร้างหรือแหล่งพุทธสถาน ควรจะถูกรักษาไว้ด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ^{๔๗๒}

๖. ลักษณะต่างๆ ทางสถาปัตยกรรมที่เสื่อมสภาพ ควรจะได้รับการซ่อมแซมมากกว่าจะถูกรื้อสร้างขึ้นใหม่ ไม่ว่าที่ใดก็ตามที่เป็นไปได้ ในกรณีที่การสร้างขึ้นใหม่ทดแทนนั้นจำเป็นจริงๆ วัสดุใหม่ก็ควรจะเข้ากันได้กับวัสดุที่ถูกแทนที่ ทั้งในด้านองค์ประกอบ การออกแบบสีสน้ำ เนื้อวัสดุ และคุณสมบัติที่มองเห็นได้อื่นๆ การซ่อมแซมหรือการสร้างขึ้นใหม่ทดแทนของลักษณะต่างๆ ทางสถาปัตยกรรมที่สูญหายไปควรจะวางอยู่บนพื้นฐานของการจำลองแบบอย่างถูกต้อง และควรจะถูกทำให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นโดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กายภาพหรือบันทึกภาพถ่ายมากกว่าจะวางอยู่บนการคาดคะเนการพัฒนา หรือความแตกต่างของวัตถุธาตุทางสถาปัตยกรรมที่พอหาได้จากอาคารอื่นๆ และโครงสร้างอื่นๆ^{๔๗๓}

๗. การทำความสะอาดผิวภายนอกของสิ่งก่อสร้าง ควรจะถูกดำเนินการด้วยความนุ่มนวลที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ การทำความสะอาดด้วยการพ่นทรายขัด และกรรมวิธีการทำความสะอาดอื่นๆ ซึ่งจะเป็นอันตรายและทำลายวัสดุก่อสร้างอาคารทางประวัติศาสตร์ไม่ควรจะนำมาใช้^{๔๗๔}

จึงได้สรุปประเด็นและตัวบ่งชี้แผนภาพนำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร การพัฒนาการฟื้นฟูพุทธสถาน ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร
การพัฒนาการฟื้นฟูพุทธสถาน

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	การฟื้นฟูสภาพหรือการปรับเปลี่ยนใหม่ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนแปลงการพัฒนา หน้าที่ใช้สอยของอาคารบางส่วนแต่ยังคงรักษาไว้ทางด้านสถาปัตยกรรม เป็นการกระทำ หรือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆ	๒๔	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๒	การบูรณะ เป็นการซ่อมแซมพุทธสถานเพื่อฟื้นฟูแนวความคิดหรือลักษณะเดิมของพุทธสถาน ที่	๒๓	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒,

^{๔๗๑} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗๒} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๗๓} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๗๔} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

	คำนึงถึงวัสดุดั้งเดิม หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่น ๆ การปฏิสังขรณ์		๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๓	การแสวงหาวิธีการและแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟูสภาพ การส่งเสริมคุณค่าศิลปกรรมท้องถิ่นไปในทิศทางที่เหมาะสมจึงเป็นการดำเนินงาน การวางแผนงานเป็นขั้นตอน มีเจ้าหน้าที่นักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางสังคมและวัฒนธรรม	๒๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓
๔	การฟื้นฟูที่ดีควรจะทำขึ้นเพื่อจัดหาประโยชน์ที่เหมาะสมกับทรัพย์สินที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุดสำหรับตัวอาคาร โครงสร้างหรือแหล่งพุทธสถานและสภาพแวดล้อมของมันหรือเพื่อใช้สมบัติที่มีค่าทางประวัติศาสตร์นี้สำหรับจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้แต่เดิม	๒๐	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓,
๕	สภาพแวดล้อมโดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานของตัวพุทธสถานเองซึ่งมีความสำคัญในการวางแผนดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาพุทธสถาน รวมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปเรียบเรียงเพื่อเผยแพร่ในการพัฒนาต่าง ๆ	๑๙	๑, ๒, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Indicators) จำนวน ๒๔ ท่าน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เห็นตรงกันว่า การฟื้นฟูสภาพหรือการปรับเปลี่ยนใหม่ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนแปลงการพัฒนา หน้าที่ใช้สอยของอาคารบางส่วนแต่ยังคงรักษาไว้ทางด้านสถาปัตยกรรม เป็นการกระทำ หรือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆ

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Indicators) ผู้วิจัยสามารถจัดลำดับความสำคัญเกี่ยวกับนำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร การพัฒนาการฟื้นฟูพุทธสถาน และผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ กลุ่ม ดังนี้ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป ๒) กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน ๗ คน ได้ตามลำดับดังนี้

ลำดับที่ ๑ เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๔ ท่าน ดังนี้ การฟื้นฟูสภาพหรือการปรับเปลี่ยนใหม่ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนแปลงการพัฒนา หน้าที่ใช้สอยของอาคารบางส่วนแต่ยังคงรักษาไว้ทางด้านสถาปัตยกรรม เป็นการกระทำ หรือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆ

ลำดับที่ ๒ เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๓ ท่าน ดังนี้ การบูรณะ เป็นการซ่อมแซมพุทธสถาน เพื่อฟื้นฟูแนวความคิดหรือลักษณะเดิมของพุทธสถาน ที่คำนึงถึงวัสดุดั้งเดิม หลักฐานทางโบราณคดี และหลักฐานอื่น ๆ การปฏิสังขรณ์

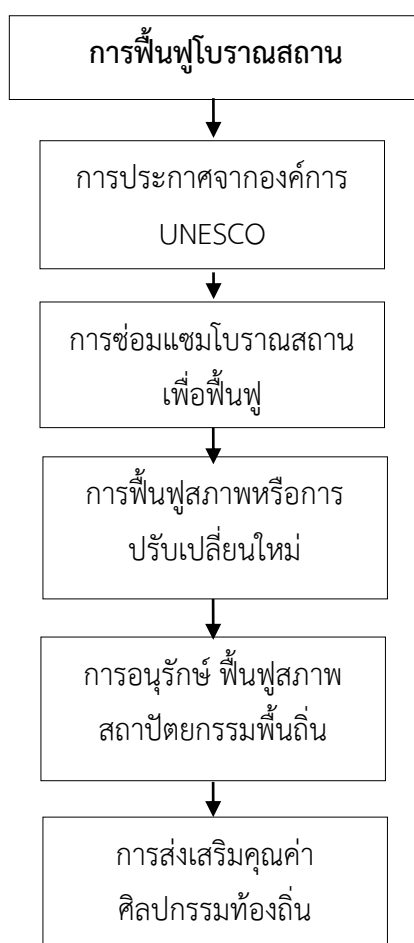
ลำดับที่ ๓ เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๑ ท่าน ดังนี้ การแสวงหาวิธีการและแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสภาพ การส่งเสริมคุณค่าศิลปกรรมท้องถิ่นไปในทิศทางที่เหมาะสมจึงเป็นการดำเนินงาน การวางแผนงานเป็นขั้นตอน มีเจ้าหน้าที่นักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางสังคมและวัฒนธรรม

ลำดับที่ ๔ เห็นพ้องต้องกันถึง ๑๔ ท่าน ดังนี้ การฟื้นฟูที่ดีควรจะทำขึ้นเพื่อจัดหาประโยชน์ที่เหมาะสมกับทรัพย์สินที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุดสำหรับตัวอาคาร โครงสร้างหรือแหล่งพุทธสถานและสภาพแวดล้อมของมันหรือเพื่อใช้สมบัติที่มีค่าทางประวัติศาสตร์นี้ สำหรับจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้แต่เดิม

ลำดับที่ ๕ เห็นพ้องต้องกันถึง ๑๙ ท่าน ดังนี้ สภาพแวดล้อมโดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานของตัวพุทธสถานเองซึ่งมีความสำคัญในการวางแผนดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาพุทธสถาน รวมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปเรียบเรียงเพื่อเผยแพร่ในการพัฒนาต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้และการเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญา อย่างต่อเนื่องเป็นไปในลักษณะรับการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ชุมชน หมู่บ้าน วัด ที่มองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปะพื้นบ้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่จำเป็นต้องสงวนรักษาและต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การให้คำปรึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น จากการพบปะพูดคุยกันการประชุมสัมมนา การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สั่งสมในชุมชนของปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชนและสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตในชุมชน จึงสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

จึงสามารถสรุปเป็นแผนภาพรูปการฟื้นฟูโบราณสถาน ไว้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ แผนภาพรูปแบบการฟื้นฟูโบราณสถาน

๔.๓.๓ พัฒนาพุทธสถาน

การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบพุทธสถาน ให้มีความสะอาด สะดวก สบาย ต่อผู้มาใช้บริการ เพื่อทำให้เกิดความประทับใจและความมีคุณค่าของพุทธสถาน เช่น จัดป้ายแสดงประวัติของพุทธสถาน การพัฒนาและความเจริญทางเทคโนโลยี การเปิดวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็เท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน มีดังนี้

๑) เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน

๒) ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น

๓) เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ

๔) ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์

๕) จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม

๖) ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ

๗) ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอม หรือเจรจาต่อรองประสานผลประโยชน์

ภาครัฐร่วมกับชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแล้วทางภาครัฐควรหางบประมาณในการสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเสนอกลยุทธ์เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามงบประมาณที่มีอยู่และการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวควรมีการประชุมร่วมกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน ผู้ประกอบการและชุมชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจและร่วมมือกันในการพัฒนาแผนการตลาดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งสำคัญ ภาครัฐควรมีการออกกฎหมายและกฎระเบียบที่ชัดเจน

ควรพิจารณาในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของอาคารซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อาจจำแนกได้ดังนี้

๑. พยายามเก็บรักษาสภาพเดิมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งเน้นสภาพแวดล้อม พร้อมทั้งป้องกันการเสื่อมสลายหรือชำรุดในเวลาเดียวกันทั้งนี้ เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการบ่งชี้บรรยากาศและคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมในประวัติศาสตร์ องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมในที่นี้รวมถึงความถึง ผิวจราจรประเภทต่าง ๆ เช่นถนน ทางเท้า ครุภัณฑ์ประกอบผังบริเวณ เช่น โคมไฟส่องสว่าง รั้ว ป้าย ม้านั่งริมทาง ต้นไม้ และพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิม คู คลอง รวมทั้งระบบสาธารณูปโภคดั้งเดิม ซึ่งองค์ประกอบในผังบริเวณหรือภูมิสถาปัตยกรรมเหล่านี้แสดงถึงคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่แต่ละพื้นที่^{๔๗๕}

๒. พิจารณาความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบรวมทั้งพื้นที่เปิดโล่ง ซึ่งเป็นตัวกลางเชื่อมต่อความต่อเนื่องและบรรยากาศ^{๔๗๖}

^{๔๗๕} สัมภาษณ์ พระธรรมภาณพิลาส, เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๗๖} สัมภาษณ์ พระวิเชียรมนี, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

๓. พิจารณาการจัดระบบระบายน้ำในบริเวณอาคารและพื้นที่รอบบริเวณเพื่อป้องกันการเสื่อมสลายของสถาปัตยกรรมและแหล่งที่ตั้งของสถาปัตยกรรม^{๔๗๗}

๔. อนุรักษ์สภาพของลานหรือพื้นที่ผิวบริเวณรอบอาคารให้คงลักษณะเดิมมากที่สุด เพื่อป้องกันการเสื่อมสลายขององค์ประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม^{๔๗๘}

๕. เตรียมการป้องกันการเสื่อมสลายของผิวหน้าวัสดุตามลักษณะทางธรรมชาติของวัสดุ นั้นๆ เช่น การทำความสะอาดผิวหน้า การกวดสนิมผิวโลหะ และการกัดสีตกแต่ง รวมทั้งการเตรียมการป้องกัน และบำรุงรักษาองค์ประกอบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมอื่นๆ ซึ่งส่งผลมายังผิววัสดุของตัวสถาปัตยกรรม^{๔๗๙}

๖. ควรมีการประเมินคุณค่าโดยทั่วไปของวัสดุก่อสร้างของอาคารที่ต้องการอนุรักษ์ว่า นอกเหนือจากการป้องกันและบำรุงรักษาแล้ว ยังต้องการเสริมด้วยเทคนิควิทยาอื่น ๆ อีกหรือไม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา ทั้งนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ สถาปนิก ภูมิสถาปนิกวิศวกร หรือนักวิทยาศาสตร์ ในสาขาวิชาการที่เกี่ยวข้อง^{๔๘๐}

๗. ควรซ่อมแซมองค์ประกอบสถาปัตยกรรมและผังบริเวณที่ชำ รุด ในการซ่อมแซมนี้จำเป็นต้องระมัดระวังและศึกษาลักษณะเดิมให้ถ่องแท้ ในกรณีที่มีชิ้นส่วนของสถาปัตยกรรม หรือส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่ขาดหายไป^{๔๘๑} การซ่อมแซมจำเป็นต้องศึกษาจากต้นแบบที่ยังพอหลงเหลืออยู่ โดยศึกษาเปรียบเทียบให้ชิ้นส่วนใหม่เหมือนหรือให้มีความแตกต่างน้อยที่สุด ชิ้นส่วนดังกล่าวอาจเป็นรั้ว ระเบียง ส่วนตกแต่ง ชายคา ฯลฯ การเลือกวัสดุในส่วนที่เพิ่มเติมให้พิจารณาวัสดุเดิมเป็นพื้นฐานหากการใช้วัสดุใหม่ที่สร้างความแตกต่างน้อยที่สุด เช่น วัสดุปูพื้น เป็นต้น^{๔๘๒}

๘. การออกแบบและการก่อสร้างส่วนของสถาปัตยกรรมหรือสภาพแวดล้อมในกรณีที่องค์ประกอบนั้น ได้เสื่อมสลายหรือสูญหายไปโดยสิ้นเชิง เช่น ซุ้มประตูทางเข้า ลาน ถนน ทางเท้า และในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์มีความจำเป็นต้องสร้างใหม่ เพื่อให้ความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมคงบรรยากาศและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้เช่นเดิม การออกแบบใหม่จำเป็นต้องอาศัยการค้นคว้าหลักฐานอย่างละเอียดรอบคอบ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมโดยการศึกษาจากเอกสาร ภาพถ่าย หรือจดหมายต่างๆ^{๔๘๓} เพื่อให้การออกแบบในลักษณะเหมือนเดิมกระทำโดยถูกต้อง หรือหากมีความจำเป็นต้องออกแบบใหม่ จำเป็นต้องมีสถาปัตยกรรมใหม่ที่มีคุณลักษณะที่กลมกลืนกับอาคารและสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

^{๔๗๗} สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๗๘} สัมภาษณ์พระครูวชิรปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗๙} สัมภาษณ์พระครูวชิรปัญญากร, รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๘๐} สัมภาษณ์ พระครูอมรวิจิตรคุณ, เจ้าคณะอำเภอโกสุมพินคร, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัติวิมล, เจ้าคณะอำเภอลำปาง, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๒} พระครูวิลาสวชิรธรรม, เจ้าคณะอำเภอลอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๓} พระครูโสภณวชิรากร, เจ้าคณะอำเภอไทรทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๙. ในกรณีที่การดำเนินการในขั้นตอนของการบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration) หรือการสร้างใหม่ลักษณะเดิมได้ลุล่วงไป จำเป็นต้องมีการศึกษาส่วนเพิ่มเติมขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมเพื่อประโยชน์ในการปรับสภาพการใช้งานใหม่ซึ่งอาจรวมรวมถึงการเพิ่มบริเวณจอดรถในพื้นที่^{๔๘๔} การเพิ่มส่วนประกอบสถาปัตยกรรมหรือประโยชน์ใช้สอยที่ต้องการเพื่อการใช้งานใหม่ เช่น โถง หรือทางเดินต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปรับการใช้สอย ต้องแน่ใจว่าส่วนที่เพิ่มเติมไม่เป็นปัญหาต่อคุณลักษณะทั่วไปของอาคารและสภาพแวดล้อมทั้งในแง่มุมมองการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมในบริเวณ^{๔๘๕}

๑๐. ในกรณีที่อาจต้องมีการปรับการออกแบบสภาพภายนอกของสถาปัตยกรรมบ้างเพื่อการใช้งานใหม่ต้องพิจารณาลักษณะที่ให้ความกลมกลืนกับอาคารเดิม หรือสภาพแวดล้อมเดิมทั้งการพัฒนา วัสดุ และสัดส่วน ซึ่งรวมถึงองค์ประกอบของผังบริเวณและความเชื่อมโยงของส่วนเปิดโล่ง ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีการออกแบบใหม่เพิ่มเติม^{๔๘๖}

การพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ^{๔๘๗} พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งการพัฒนาอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง^{๔๘๘} ทั้งนี้ต้องไม่ให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้ามารบกวนพื้นที่อนุรักษ์ในพื้นที่อนุรักษ์เมื่อได้รับการปรับปรุงจนอาคาร สถานที่ และสิ่งที่มีคุณค่าปรากฏจนเห็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชัดเจนในระดับหนึ่งแล้ว จะต้องมีการจัดการปรับปรุงในรายละเอียดต่างๆ และจัดการเพื่อให้ได้บรรยากาศของพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์นั้น ในการปรับปรุงจะต้องระมัดระวังมิให้เน้นการตกแต่งมากเกินไปจนได้รับความรู้สึกแปลก^{๔๘๙} ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิม หากเป็นเช่นนั้นจะไม่เรียกว่าการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ แต่จะเป็นการตกแต่งเมือง การพัฒนาเมืองเก่าในเชิงอนุรักษ์นั้น นอกจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำคัญอัตลักษณ์ คุณลักษณะเฉพาะ บุรณภาพ และความเป็นของเดิมแท้ของเมืองเก่าแล้ว จะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศของเมืองด้วย^{๔๙๐} อาทิ สายน้ำหรือแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงเมือง ระบบนิเวศเกษตรโดยรอบเมืองเก่า และระบบนิเวศธรรมชาติที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับเมืองเก่า เพราะระบบนิเวศเหล่านี้ย่อมมีผลในการทำให้เมืองเก่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นภาพของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าจึงมีบริบทที่กว้างขวางมากขึ้น^{๔๙๑} การพัฒนาพุทธสถานในปัจจุบันมีดังนี้

^{๔๘๔} สัมภาษณ์ พระมหาน้อม นมการี, เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๕} พระครูวิชิตวิวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๖} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตธรรมทัต, เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๗} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอบรรพตพิสัย, ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๘} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘๙} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิโรภาส, เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมวิจิตรกิตติ, เจ้าคณะอำเภอลองโขง, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙๑} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรคุณโชติ, เจ้าอาวาสวัดบาง, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑.

๑. การพัฒนาองค์ความรู้แก่ชุมชนและเยาวชน คือ ความรู้ด้านโบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา และการสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม^{๔๙๒}

๒. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประเภทพุทธสถานและศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ให้เชื่อมโยงกับอุทยานประวัติศาสตร์ฯ โดยใช้เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ^{๔๙๓}

๓. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การล่องเรือน้ำเที่ยว ร้านอาหารโบราณ ที่พักนักท่องเที่ยวเรือนไทยริมน้ำ (โฮมสเตย์)^{๔๙๔}

๔. การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในเขตพื้นที่พิเศษฯ ทั้งภายในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งและระหว่างชุมชนท้องถิ่น สร้างเป็นเครือข่ายตลาดการท่องเที่ยวในระดับอนุภาคจังหวัดกำแพงเพชร^{๔๙๕}

๕. การส่งเสริมสินค้าหัตถกรรม สินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง เช่น เครื่องทองกำแพงเพชร เครื่องสังคโลก ผ้าขึ้นตีนจก งานแกะสลักไม้ เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น^{๔๙๖}

กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการอนุรักษ์พุทธสถานและโบราณวัตถุ การซ่อม บูรณะ หรือสงวนรักษานั้น จะต้องกระทำอย่างระมัดระวังมิให้เสียหายไปกว่าเดิม ทั้งนี้เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม และความเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของสิ่งนั้น กรมศิลปากรนั้นได้วางระเบียบปฏิบัติหลายประการว่าด้วยการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรม^{๔๙๗} แต่ละข้อล้วนแต่เน้นเรื่องการรักษาให้คงคุณค่าของเดิมให้ปรากฏเด่นชัดมากที่สุด เช่น ระเบียบข้อที่ ๑๔ ระบุว่า "พุทธสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชาซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีของประชาชนโดยทั่วไป จะต้องบูรณะไว้โดยไม่มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลงลักษณะสี ทรวดทรง ซึ่งจะทำให้พุทธสถานนั้นหมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป" เป็นต้น^{๔๙๘} พุทธสถานและโบราณวัตถุ ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน และสังคมในสมัยนั้น ๆ สถานที่และสิ่งของเหล่านั้น เมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเรา ก็กลายเป็นพุทธสถานและโบราณวัตถุเช่นเดียวกับอาคารและวัตถุที่เราสร้างขึ้นสมัยนี้ ก็จะเป็นพุทธสถานและโบราณวัตถุของคนในอนาคตสืบต่อไป แบบนี้ไม่ขาดตอน^{๔๙๙}

จึงได้สรุปประเด็นและตัวบ่งชี้แผนภาพนำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร การพัฒนาการพัฒนาพุทธสถาน ตามตารางดังต่อไปนี้

^{๔๙๒} สัมภาษณ์ พระครูวิมลคุณศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดคณขันธ์ศรีวราราม, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙๓} สัมภาษณ์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙๔} สัมภาษณ์ นายบุญกุล บัวบาน, กรรมการวัดบ่อสามแสน, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๙๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิโชค พะโยม, กรรมการวัดไตรภูมิ, ๔ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙๖} สัมภาษณ์ นายทรงกลด ฉิมพลี, กรรมการวัดสว่างอารมณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๙๗} สัมภาษณ์ นายทอง คำผาด, กรรมการวัดวัดมอสำราญ, ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙๘} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙๙} สัมภาษณ์ นายชัย แสงเมธ, กรรมการวัดบาง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑๓ นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร
การพัฒนาการพัฒนาศาสนสถาน

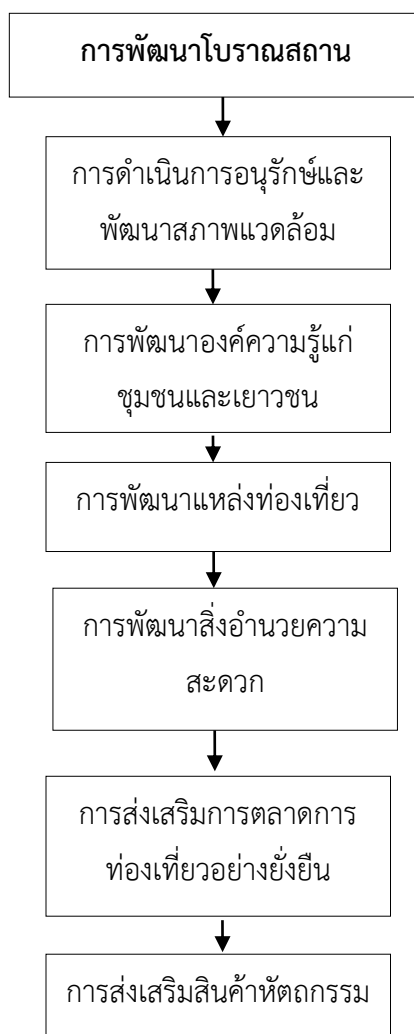
ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คนที่
๑	การพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ	๒๔	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๒	การออกแบบและการก่อสร้างส่วนของสถาปัตยกรรมหรือสภาพแวดล้อมในกรณีท้องที่ประกอบนั้น ได้เสื่อมสลายหรือสูญหายไปโดยสิ้นเชิง เช่น ชุมประตู่ทางเข้า ลานถนน ทางเท้า และในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์มีความจำเป็นต้องสร้างใหม่	๒๓	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๓	เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม และความ เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของสิ่งนั้น กรมศิลปากรนั้นได้วางระเบียบปฏิบัติหลายประการว่าด้วยการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรม	๒๑	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๔	พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งการพัฒนาอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง	๒๐	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓,
๕	การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประเภทพุทธสถานและ ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ให้ เชื่อมโยงกับอุทยานประวัติศาสตร์ฯ โดยใช้เส้นทาง การท่องเที่ยวทางน้ำ	๑๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๔, ๒๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Indicators) จำนวน ๒๔ ท่าน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เห็นตรงกันว่า การพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Indicators) ผู้วิจัยสามารถจัดลำดับความสำคัญเกี่ยวกับนำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร การพัฒนาการพัฒนาพุทธสถาน และผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ กลุ่ม ดังนี้ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป ๒) กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน ๗ คน ได้ตามลำดับดังนี้ **ลำดับที่ ๑** เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๔ ท่าน ดังนี้ การพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ **ลำดับที่ ๒** เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๓ ท่าน ดังนี้ การออกแบบ และการก่อสร้างส่วนของสถาปัตยกรรมหรือสภาพแวดล้อมในกรณีท้องที่ประกอบนั้น ได้เสื่อมสลายหรือสูญหายไปโดยสิ้นเชิง เช่น ชุมประตูทางเข้า ลาน ถนนทางเท้า และในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์มีความจำเป็นต้องสร้างใหม่ **ลำดับที่ ๓** เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๑ ท่าน ดังนี้ เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม และความเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของสิ่งนั้น กรมศิลปากรนั้นได้วางระเบียบปฏิบัติหลายประการว่าด้วยการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรม **ลำดับที่ ๔** เห็นพ้องต้องกันถึง ๒๐ ท่าน ดังนี้ พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งการพัฒนาอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง **ลำดับที่ ๕** เห็นพ้องต้องกันถึง ๑๙ ท่าน ดังนี้ การพัฒนาองค์ความรู้แก่ชุมชนและเยาวชน คือ ความรู้ด้านโบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา และการสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์พุทธสถานโบราณวัตถุนั้น มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากแสดงถึงประวัติความเป็นมาของชาติ อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษ ในการสร้างสรรค์ประเทศชาติ ทำให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย ก่อให้เกิดความรักสามัคคีในชาติ และแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ และอาจก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน หากมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจการออกแบบ และการก่อสร้างส่วนของสถาปัตยกรรมหรือสภาพแวดล้อมในกรณีท้องที่ประกอบนั้น ได้เสื่อมสลายหรือสูญหายไปโดยสิ้นเชิง เช่น ชุมประตูทางเข้า ลาน ถนน ทางเท้า และในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์มีความจำเป็นต้องสร้างใหม่เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม และความเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของสิ่งนั้น กรมศิลปากรนั้นได้วางระเบียบปฏิบัติหลายประการว่าด้วยการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมพื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งการพัฒนาอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง การพัฒนาองค์ความรู้แก่ชุมชนและเยาวชน คือ ความรู้ด้านโบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา และการสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

จึงสามารถสรุปเป็นแผนภาพการพัฒนาโบราณสถาน ไว้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ แผนภาพรูปการพัฒนาโบราณสถาน

๔.๔ สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กล่าวโดยสรุปได้ว่า

๑.ด้านการดูแลรักษา ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด คือ การดูแลรักษาพุทธสถานโดยการจัดเวรยาม การสำรวจความมั่นคงให้กับพุทธสถาน เป็นต้น ซึ่งอาจมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ดูแลพุทธสถานโดยคนในชุมชน สลับสับเปลี่ยนกันในแต่ละวันหรือแต่ละช่วงเวลาเพื่อดูแลรักษาพุทธสถานให้มีสภาพที่พร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ^{๕๐๐} เมื่อพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน^{๕๐๑}

จากการศึกษาด้านการดูแลรักษาของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนาเฉพาะกลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้ให้ความเห็นไว้ เกี่ยวกับ การพัฒนาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด คือ

๑ จุดแข็ง พระสังฆาธิการจะพัฒนาวัดให้สะอาด น่าเยี่ยมชม และหาวิธีการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาช่วยเหลือดูแล และพระสังฆาธิการจะเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่น ให้รู้จักรักษาสีงแวดล้อมและโบราณวัตถุสถาน ไม่ให้ชุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้เกิดความเสียหาย^{๕๐๒}

๒ จุดแข็ง มีการจัดตั้งกองอาสาสมัครชุมชนเฝ้าระวังการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุร่วมกับพระสังฆาธิการ พร้อมทั้งติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อสามารถติดตามภาพเหตุการณ์โจรกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้^{๕๐๓}

๓ จุดแข็ง พระสังฆาธิการมีการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบไม่ดูรุงรังเพื่อตกแต่งภูมิทัศน์และทัศนียภาพให้สวยงามดูร่มรื่น และไม่บดบังหรือโดดเด่นเกินกว่าตัวพุทธสถาน^{๕๐๔}

๔ จุดอ่อน พระสังฆาธิการไม่มีกองทุนเฉพาะสำหรับจัดซื้อ จัดหา จัดสร้าง วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการดูแล รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัด^{๕๐๕}

^{๕๐๐} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมือง, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๑} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประทีปวชิรธรรม, ดร.ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบล, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๒} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประภัศร์วชิรกิจ, ดร.เจ้าอาวาสวัดหนองจอกพัฒนาราม วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๓} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิลาศวชิรกิจ, เจ้าคณะตำบลคุยบ้านโอง-คลองพิไกร, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๔} การสนทนากลุ่มเฉพาะ คุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๕} การสนทนากลุ่มเฉพาะ คุณเอกราช เสมาทอง, นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๕ จุดอ่อน พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้พุทธสถานเกิดความเสียหาย ผิดเพี้ยน ไม่คงสภาพเดิม^{๕๐๖}

๖ จุดอ่อน ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถานและหน่วยงานของรัฐแสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป^{๕๐๗}

๗ โอกาส หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคม มีการจัดตั้งกองทุนให้แก่วัดที่มีพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ^{๕๐๘}

๘ โอกาส กรมศิลปากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรประสานความร่วมมือในการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่พระสังฆาธิการ^{๕๐๙}

๙ โอกาส มีนักท่องเที่ยวในประเทศและนอกประเทศมาเดินชมและศึกษาพุทธสถานภายในวัดพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดได้ส่งเสริมสนับสนุน เพราะจะเกิดผลดีแก่วัดทั้งทางตรงและทางอ้อม วัดใดมีโบราณศิลปวัตถุที่สวยงาม^{๕๑๐}

๑๐ ปัญหาอุปสรรค กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนพุทธสถาน^{๕๑๑}

๑๑ ปัญหาอุปสรรค ข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุบางมาตรา มิได้เป็นไปเพื่อการป้องกันการพังทลาย หากแต่เน้นที่รื้อคอยให้ชำรุดเสียหายแล้ว จึงดำเนินการบูรณะกล่าวคือพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ^{๕๑๒}

๑๒ ปัญหาอุปสรรค เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้า และบางครั้งกรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ^{๕๑๓}

^{๕๐๖} การสนทนากลุ่มเฉพาะ คุณฐกร พุทธเผือก, นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๗} การสนทนากลุ่มเฉพาะ คุณพชรพรรณ ชุ่มเปี่ยม, นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๘} การสนทนากลุ่มเฉพาะ คุณจันทรา กุลนันทคุณ, นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๐๙} การสนทนากลุ่มเฉพาะ รศ. ดร.สุวิญ รักสัตย์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๑๐} การสนทนากลุ่มเฉพาะ อ.ดร.อำนาจ บัวศิริ, อ.พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๑๑} การสนทนากลุ่มเฉพาะ อ.ดร.อำนาจ บัวศิริ, อ.พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๑๒} การสนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ. ดร.อุทัย สติมัน, มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๑๓} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระอุดมสิทธินายก ผศ. ดร. , รองคณะบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๒.ด้านการปกป้องคุ้มครอง ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนาเฉพาะกลุ่ม (Focus Group Discussion) ให้ความเห็นว่า ทรัพยากรที่มีการพัฒนาต่อทางจิตใจของประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ สร้างความภูมิใจและรักในเอกราชอธิปไตยของชาติ เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชาติ ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ โดยปกป้องคุ้มครองป้องกันมิให้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไป^{๕๑๔} เช่นนี้ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในชนิด คุณสมบัติ และกระบวนการในการชำระดูแลสภาพของพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เมื่อพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน^{๕๑๕}

จากการศึกษาด้านการปกป้อง ด้านการปกป้องคุ้มครองของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดดังนี้^{๕๑๖}

- ๑ จุดแข็ง การปกป้องคุ้มครองไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน
- ๒ จุดแข็ง การปกป้องคุ้มครองไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ
- ๓ จุดแข็ง การปกป้องคุ้มครองตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ
- ๔ จุดอ่อน ขาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงาน
- ๕ จุดอ่อน ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงาน
- ๖ จุดอ่อน ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน
- ๗ โอกาส มีการบูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน
- ๘ โอกาส มีข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ ให้เป็นไปเพื่อการป้องกันการชำรุด หักพัง เสียหายที่เกิดขึ้น

๙ โอกาส ก่อนจะทำการดำเนินการใดๆมีการแจ้งให้วัดทราบล่วงหน้าในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน

๑๐ ปัญหาอุปสรรค วัด กรมศิลป์ ชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ การพัฒนาของการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานจึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ

๑๑ ปัญหาอุปสรรค ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง

๑๒ ปัญหาอุปสรรค กำแพงเพชรนั้น ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ ทำให้การอนุรักษ์พุทธสถานเป็นไปด้วยความยากลำบาก

^{๕๑๔} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโกศลวชิรกิจ ดร., รองเจ้าคณะอำเภอเมือง, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๑๕} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประทีปวชิรธรรม ดร.,ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบล, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๑๖} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประภัศร์วชิรกิจ ดร., เจ้าอาวาส วัดหนองจอกพัฒนาราม, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๓. ด้านการเสริมความมั่นคง ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนาเฉพาะกลุ่ม (Focus Group Discussion) แสดงความเห็นไว้ว่า การอนุรักษ์พุทธสถานนั้น ควรได้ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนด้วย เพื่อเป็นการ สร้างจิตสำนึกสร้างความสามารถเบื้องต้น ในการดูแลรักษากายภาพของพุทธสถาน^{๕๑๗} และการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วม กำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานในระดับชุมชนของตนเอง อันเป็นการสนองต่อนโยบายการกระจายอำนาจ และ เสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชนได้สามารถดูแลรักษาและบริหารจัดการพุทธสถานของ ตนได้เองในอนาคต เมื่อพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน^{๕๑๘}

จากการศึกษาด้านการ ด้านการเสริมความมั่นคงของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัด สรุปได้ดังนี้

๑ จุดแข็ง มีการตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิม

๒ จุดแข็ง เมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานรีบดำเนินการซ่อมแซมควรคงการพัฒนาของ พุทธสถานของเดิมไว้

๓ จุดแข็ง พระสังฆาธิการมักดำเนินการซ่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้

๔ จุดอ่อน นโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ถึงแม้ผลงานทางด้านการอนุรักษ์ พุทธสถานยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

๕ จุดอ่อน ไม่มีแผนแม่บทความเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อความหมาย

๖ จุดอ่อน ค่านิยมในการสะสมของเก่าก็ไม่ได้หายไปเป็นเหตุให้มีการขุดทำลายพุทธสถาน เพื่อหาของไปขาย

๗ โอกาส การสร้างและบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ การสร้างสาธารณูปโภค การคมนาคม ต่างๆ ถนนหลายสายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนนโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

๘ โอกาส ดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะ ในการบูรณะซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถานและงานศิลปกรรม ศึกษา ค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์

๙ โอกาส ความสัมพันธ์ของพระสังฆาธิการที่มีต่อหลักฐานทางโบราณคดีในแง่ของการช่วยซ่อมแซมบูรณะศาสนวัตถุที่ชำรุด ผู้พื้่งนั้น น่าจะมีสืบเนื่องมาโดยตลอด

^{๕๑๗} การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิลาศวิชกิจ, เจ้าคณะตำบลคุยบ้านโอง-คลองโพธิ์กร วัดโคศศิกราราม, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๑๘} การสนทนากลุ่มเฉพาะ คุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๑๐ ปัญหาอุปสรรค การเพิ่มการใช้รถยนต์ ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความสิ้นเปลือง การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์

๑๑ ปัญหาอุปสรรค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์ กลายเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่เบียดเสียดและไม่มีมาตรฐาน

๑๒ ปัญหาอุปสรรค การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้า ส่งผลต่อเศรษฐกิจ

๔ ด้านการใช้ประโยชน์ ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด ผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนาเฉพาะกลุ่ม (Focus Group Discussion) ให้ความเห็น ระบุว่า การดำเนินการต่อแหล่งพุทธสถานส่วนใหญ่ จึงมุ่งเน้นให้อำนาจกับรัฐบาลกลางเพื่อปฏิบัติต่อแหล่งพุทธสถานให้สอดคล้องต่อประวัติศาสตร์ชาติโดยละเลยความสำคัญของการพัฒนาหน้าที่ของพุทธสถานต่อชุมชนหรือสังคมท้องถิ่นทั้งในแง่ของผลประโยชน์โดยตรงทางด้านเศรษฐกิจและการถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงต่อตัวพุทธสถานมากกว่าทางการและนักวิชาการ^{๕๑๙} เมื่อพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดมีความแตกต่างกัน^{๕๒๐}

จากการศึกษาด้านการใช้ประโยชน์ของพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัด มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการพัฒนารองรับพุทธสถานของวัด สรุปได้ดังนี้

๑ จุดแข็ง พุทธสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์

๒ จุดแข็ง ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพุทธสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจ ของนักท่องเที่ยว

๓ จุดแข็ง ให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจเกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา

๔ จุดอ่อน การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ

๕ จุดอ่อน การเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้การพัฒนา ลักษณะและบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไป

๖ จุดอ่อน การบุกรุกเมืองและทำลายพุทธสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการสร้างอาคารใหม่ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

^{๕๑๙} การสนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ. ดร.อุทัย สติมัน, มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๕๒๐} การสนทนากลุ่มเฉพาะ รศ. ดร.สุวิญ รักสัตย์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๗ โอกาส การเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าไว้มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป

๘ โอกาส ความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติไปสู่นโยบายรวมถึงการเชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องการใช้ประโยชน์ต้องทำให้เห็นภาพรวมและกระบวนการที่ชัดเจน

๙ โอกาส การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้นแต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน

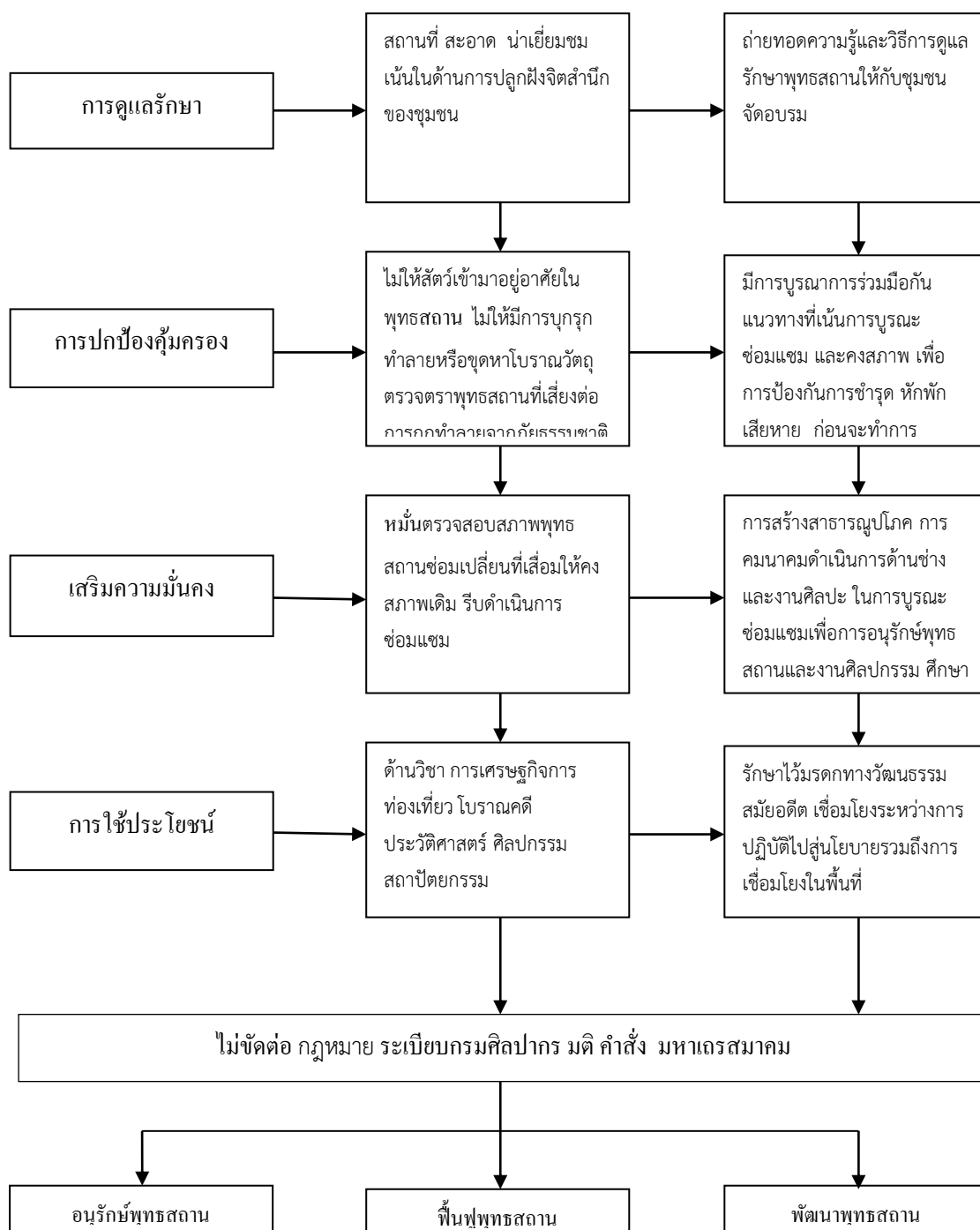
๑๐ ปัญหาอุปสรรค ถูกประชาชนรื้อถอน หรือสร้างบ้านเรือนทับ

๑๑ ปัญหาอุปสรรค การลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเสมอมาอันเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้พุทธสถานอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมนอกเหนือจากการเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุทางธรรมชาติ

๑๒ ปัญหาอุปสรรค ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

ที่มา : พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต, ๒๕๖๑

จากแผนภาพที่ ๔.๔ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งอธิบายในรายละเอียด ดังนี้

๑) วิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการดูแลรักษา

พระสังฆาธิการจะพัฒนาวัดให้สะอาด น่าเยี่ยมชม และหาวิธีการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาช่วยเหลือดูแล และพระสังฆาธิการจะเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่น ให้รู้จักรักษาสีงแวดล้อมและโบราณวัตถุสถาน ไม่ให้ชุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้เกิดความเสียหายมีการจัดตั้งกองอาสาสมัครชุมชนเฝ้าระวังการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุร่วมกับพระสังฆาธิการ พร้อมทั้งติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อสามารถติดตามภาพเหตุการณ์โจรกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้พระสังฆาธิการมีการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบไม่ดูกรูกร้างเพื่อตกแต่งภูมิทัศน์และทัศนียภาพให้สวยงามดูร่มรื่น และไม่บดบังหรือโดดเด่นเกินกว่าตัวพุทธสถาน

บางวัดไม่มีกองทุนเฉพาะสำหรับจัดซื้อ จัดหา จัดสร้าง วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการดูแล รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัดพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้พุทธสถานเกิดความเสียหายผิผิวเพี้ยน ไม่คงสภาพเดิมไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถานและหน่วยงานของรัฐแสดง ความเป็นเจ้าของมากเกินไปหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคม มีการจัดตั้งกองทุนให้แก่วัดที่มีพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุกรมศิลปากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรประสานความร่วมมือในการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่พระสังฆาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสังฆาธิการในสังกัดวัดซึ่งเป็นที่ตั้งหรือเก็บรักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุนักท่องเที่ยวในประเทศและนอกประเทศมาเดินชมและศึกษาพุทธสถานภายในวัดพระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดได้ส่งเสริมสนับสนุน เพราะจะเกิดผลดีแก่วัดทั้งทางตรงและทางอ้อม วัดใดมีโบราณศิลปวัตถุที่สวยงามนอกจากจัดเก็บรักษามั่นคงปลอดภัย จัดเก็บอย่างเป็นระเบียบหรือถ้าจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ได้ยิ่งดีกฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิทับซ้อนพุทธสถานข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุบางมาตรา มิได้เป็นไปเพื่อการป้องกันการพังทลาย หากแต่เน้นที่รอคอยให้ชำรุดเสียหายแล้ว จึงดำเนินการบูรณะกล่าวคือพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้พระสังฆาธิการทราบล่วงหน้าและบางครั้งกรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ

๒. ด้านการปกป้องคุ้มครอง

การปกป้องคุ้มครองไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน การปกป้องคุ้มครองไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ การปกป้องคุ้มครองตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ ขาดอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงาน ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงาน ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน มีการบูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน มีข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ เพื่อการป้องกันการชำรุด หักพัง เสียหาย ก่อนจะทำการดำเนินการใดๆมีการแจ้งให้วัดทราบล่วงหน้าในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานวัด กรมศิลปากร ชุมชน ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ บทบาทของการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานจึงเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง กำแพงเพชรนั้น ประสบปัญหาภัยธรรมชาติทุกปี ทำให้การอนุรักษ์พุทธสถานเป็นไปด้วยความยากลำบาก

๓. ด้านการเสริมความมั่นคง

มีการตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิมเมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานรีบดำเนินการซ่อมแซมควรคงบทบาทของ พุทธสถานของเดิมไว้พระสังฆาธิการมักดำเนินการซ่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้ นโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ถึงแม้ผลงานทางด้านการอนุรักษ์ พุทธสถานยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมไม่มีแผนแม่บทความเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อความหมายค่านิยมในการสะสมของเก่าก็ไม่ได้หายไปเป็นเหตุให้มีการขุดทำลายพุทธสถาน เพื่อหาของไปขาย การสร้างและบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ การสร้างสาธารณูปโภค การคมนาคม ต่างๆ ถนนหลายสายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนนโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะ ในการบูรณะซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถานและงานศิลปกรรม ศึกษา ค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ ความสัมพันธ์ของพระสังฆาธิการที่มีต่อหลักฐานทางโบราณคดีในแง่ของการช่วยซ่อมแซมบูรณะศาสนวัตถุที่ชำรุด ผู้พำนักนั้น น่าจะมีสืบเนื่องมาโดยตลอด การเพิ่มการใช้รถยนต์ ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความสิ้นสะอาด การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์ กลายเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่เปราะบางและไม่มีมาตรฐาน การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้า ส่งผลต่อเศรษฐกิจ

๔. ด้านการใช้ประโยชน์

พุทธสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดีประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพุทธสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจ ของนักท่องเที่ยวให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจเกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษาการจัดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่

คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ การเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้บทบาท ลักษณะและบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไป การบูรณปฏิสังขรณ์และทำลายพุทธสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการสร้างอาคารใหม่ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ การเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าไว้มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป ความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างการใช้ปฏิบัติ ไปสู่นโยบายรวมถึงการเชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องการใช้ประโยชน์ต้องทำให้เห็นภาพรวมและกระบวนการที่ชัดเจนการอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงตัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้นแต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบันปัญหาอุปสรรค ถูกประชาชนรื้อถอน หรือสร้างบ้านเรือนทับการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเสมอมาอันเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้พุทธสถานอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมนอกเหนือจากการเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุทางธรรมชาติทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๒) นำเสนอการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๓ ประการ ดังนี้

การอนุรักษ์พุทธสถาน คือ การรักษาด้วยการเก็บเป็นที่เป็นที่ทางมีทะเบียนบัญชี มีกฎเกณฑ์ป้องกันขโมย มีคนดูแลและเฝ้ารักษา ติดลูกกรงเหล็กเสริมความมั่นคงติดไฟฟ้าให้แสงสว่างอย่างพอเพียง การใช้สอยสำหรับคนภายนอก เป็นการเปิดบริการสาธารณะแก่ทางโลก วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องพุทธสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญในท้องถิ่นทุกแห่งถือว่าเป็น “ของดี” ของบ้านเมือง ถ้ารู้จักจัดการด้านบริหารย่อมจะได้รับประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เช่น วัดถ้ารู้จักดูแลรักษาพุทธสถานดีไม่ทรุดโทรม ก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ บริเวณวัดสะอาด ปลูกต้นไม้สวยงามร่มรื่น จัดเจ้าหน้าที่และพระสังฆาธิการคอยบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวผู้มาไหว้พระสิ่งศักดิ์สิทธิ์

การฟื้นฟูพุทธสถาน คือ ความสำคัญของการอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปะพื้นบ้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่จำเป็นต้องสงวนรักษาและต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การให้คำปรึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น จากการพบปะพูดคุยกันการประชุมสัมมนา การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สั่งสมในชุมชนของปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชนและสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตในชุมชน จึงสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

การพัฒนาพุทธสถาน คือ ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากแสดงถึงประวัติความเป็นมาของชาติ อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษ ในการสร้างสรรค์ประเทศชาติ ทำให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย ก่อให้เกิดความรักสามัคคีในชาติ และแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ และอาจก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน หากมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะมีการอนุรักษ์

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร และ ๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ องค์ประกอบการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า

ในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดได้มีการสำรวจพุทธสถาน เป็นขั้นตอน มีการค้นหาให้ทราบว่า มีพุทธสถานปรากฏในที่ใดบ้าง และพุทธสถานแห่งนั้นมีรายละเอียดเป็นอย่างไร เช่น ชื่อที่ตั้ง อาณาเขต เส้นทางคมนาคม สภาพภูมิประเทศ รูปร่างลักษณะ ประวัติ และสภาพปัจจุบัน เป็นต้น ในการดำเนินการขั้นตอนนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานในท้องถิ่นควรเร่งรัดดำเนินการอย่างจริงจัง ก่อนที่พุทธสถาน แหล่งโบราณคดีและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะถูกทำลายไปจนหมดสิ้น ในปัจจุบันมีหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการนั้นหลายหน่วยงาน อาทิ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นประจำจังหวัด หน่วยศิลปากร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ , สถาบันราชภัฏ, และมหาวิทยาลัย เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทผู้รองรับให้ดำเนินการดังกล่าวได้ทั้งสิ้นนอกจากนี้ยังมีองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่สามารถสนับสนุนการดำเนินการสำรวจพุทธสถานได้อีก และประการสำคัญ ประชาชนในชาติ ทุกคนสามารถดำเนินการดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้การสำรวจพุทธสถานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในมาตรฐานเดียวกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรจัดทำแบบสำรวจ และประสานงานแจกจ่ายไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง และขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่และประชาชนในการกรอกแบบสำรวจดังกล่าวด้วย เมื่อดำเนินการสำรวจพุทธสถานแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนี้ควรจัดทำระบบข้อมูล ทะเบียน แผนที่ และตีพิมพ์ผลการสำรวจออกเผยแพร่ เพื่อประโยชน์ในการต่าง ๆ ต่อไป

๑. การตรวจสอบพุทธสถาน เป็นขั้นตอนในการสำรวจพุทธสถานในขั้นตอนนี้เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูลจากการสำรวจพุทธสถานแล้ว ให้จัดส่งเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการหรือนักโบราณคดี หรือผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพุทธสถานออกไปยังพุทธสถานทุกแห่ง เพื่อการตรวจสอบพุทธสถานในขั้นรายละเอียด โดยอาจจะต้องศึกษาค้นคว้าถึงบทบาททางศิลปะ อายุสมัยและความสำคัญด้วย โดยพิจารณาดำเนินการตามความจำเป็น และตามควรแก่กรณี

๒. การศึกษาพุทธสถาน ขั้นตอนนี้นับได้ว่าเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการได้ลำบากยากเย็นกว่าขั้นตอนอื่นๆ เพราะพุทธสถานในแต่ละท้องถิ่นและในประเทศไทยมีมาก จึงยากที่จะรักษาได้อย่างทั่วถึงทุกแห่งในเวลาเดียวกัน จึงควรจะต้องจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนและความจำเป็นการรักษาพุทธสถานเหล่านั้น แล้วดำเนินการไปตามลำดับ อย่างไรก็ตาม พุทธสถานทุกแห่งจะต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแล และรักษาในทันที ที่มีการค้นพบจะทิ้งไว้เฉย ๆ ไม่ได้ ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดให้มีการรักษาพุทธสถานใน ๓ ลักษณะ คือ

๑) การรักษาสภาพ ในขั้นนี้ต้องดำเนินการให้พุทธสถานได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพเดิม ไม่ให้ถูกทำลายเสียหายมากไปกว่าที่ค้นพบในครั้งแรก โดยใช้มาตรการห้ามปรามมิให้ผู้ใดรื้อทำลาย หรือบุกรุกพุทธสถาน

๒) การปรับปรุงสภาพ ในขั้นนี้เป็นการรักษาดูแลให้พุทธสถานที่ชำรุดทรุดโทรมอยู่มีสภาพที่ดีขึ้น เช่น การกำจัดวัชพืชที่ปกคลุมอยู่ให้หมดไป และคำจูนป้องกันตัวพุทธสถานมิให้พังทลายต่อไปอีก เป็นต้น

๓) การบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นขั้นตอนที่เน้นการรักษาพุทธสถานให้มีความมั่นคงขึ้น ยุติการพังทลายแต่ให้รักษาสภาพทางศิลปะและสภาพเดียวกันที่ได้ค้นพบในครั้งแรก ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมใด ๆ ในพุทธสถาน พุทธสถานปรากฏอยู่อย่างใดก็ให้คงไว้อย่างนั้น โดยต้องดำเนินการตามหลักการบูรณะพุทธสถานอย่างเคร่งครัด จะละเลยไม่ได้

ในการอนุรักษ์พุทธสถานนั้น กรมศิลปากรซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานสำคัญในการกำหนดกรอบและวิธีการ หรือแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์พุทธสถานอย่างชัดเจนดังกล่าวแล้วข้างต้น เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการของทุกฝ่ายซึ่งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติของกรมศิลปากร

๕.๑.๒ สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร
ผลการวิจัยพบว่า

การวิเคราะห์สภาพทั่วไปเกี่ยวกับ การพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในในแต่ละด้าน เป็นดังนี้

๑. ด้านการดูแลรักษา พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการดูแลรักษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง รองลงมา คือ มีการทำลายวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ และมีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลรักษาทำความสะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ

จุดแข็ง (S=Strengths) คือ พระสงฆ์จะพัฒนาวัดให้สะอาด น่าเยี่ยมชม และหาวิธีการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาช่วยเหลือดูแล และทางวัดจะเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่น ให้รู้จักรักษาสีงแวดล้อมและโบราณวัตถุสถาน ไม่ให้ชุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้เกิดความเสียหายมีการจัดตั้งกองอาสาสมัครชุมชนเฝ้าระวังการโจรกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุร่วมกับพระสงฆ์ พร้อมทั้งติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อสามารถติดตามภาพเหตุการณ์โจรกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ ทางวัดมีการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบไม่ดูรุงรังเพื่อตกแต่งภูมิทัศน์และทัศนียภาพให้สวยงามดูร่มรื่น และไม่บดบังหรือโดดเด่นเกินกว่าตัวพุทธสถาน

จุดอ่อน (W=Weaknesses) คือ บางวัดไม่มีกองทุนเฉพาะสำหรับจัดซื้อ จัดหาจัดสร้างวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการ ดูแล รักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่มีอยู่ในพื้นที่วัด พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์พุทธสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้พุทธสถานเกิดความเสียหายผิผิวเพี้ยน ไม่คงสภาพเดิม ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามพุทธสถานและหน่วยงานของรัฐแสดง ความเป็นเจ้าของมากเกินไป

โอกาส (O=Opportunities) คือ หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคม มีการจัดตั้งกองทุนให้แก่วัดที่มีพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ กรมศิลปากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรประสานความร่วมมือในการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่พระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์ในสังกัดวัดซึ่งเป็นที่ตั้งหรือเก็บรักษาพุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุมีนักท่องเที่ยวในประเทศและนอกประเทศมาเดินชมและศึกษาพุทธสถานภายในวัดพระ สังฆาธิการและคณะกรรมการวัดได้ส่งเสริมสนับสนุน เพราะจะเกิดผลดีแก่วัดทั้งทางตรงและทางอ้อม วัดใดมีโบราณศิลปวัตถุที่สวยงาม นอกจากจัดเก็บรักษามั่นคงปลอดภัย จัดเก็บอย่างเป็นระเบียบหรือถ้าจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ได้ยิ่งดี

ปัญหาอุปสรรค (T=Threats) คือ กฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุบางมาตรา มิได้เป็นไปเพื่อการป้องกันการพังทลาย หากแต่เน้นที่รื้อคอยให้ชำรุดเสียหายแล้ว จึงดำเนินการบูรณะกล่าวคือพุทธสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้ทางวัดทราบล่วงหน้าและบางครั้งกรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทางคณะกรรมการดำเนินงานของทางวัด จึงทำให้ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการอนุมัติ กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจนและเจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายพุทธสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนพุทธสถาน

๒. ด้านการปกป้องคุ้มครอง พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการปกป้องคุ้มครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับได้แก่ ปกป้องและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน รองลงมา คือ มีการป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุและในเขตพุทธสถานและบริเวณโดยรอบควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจรที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัย

จุดแข็ง (S=Strengths) คือ การปกป้องคุ้มครองไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน การปกป้องคุ้มครองไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ การปกป้องคุ้มครองตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ

จุดอ่อน (W=Weaknesses) ขาดอุปกรณ์ และเครื่องมือในการทำงานขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการทำงานรวมถึงขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน

โอกาส (O=Opportunities) คือ มีการบูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานมีข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ซ่อมแซม และคงสภาพ ให้เป็นไปเพื่อการป้องกันการชำรุดหักพัง เสียหาย ที่เกิดขึ้นก่อนจะทำการดำเนินการใด ๆ มีการแจ้งให้วัดทราบล่วงหน้าในการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน

ปัญหาอุปสรรค (T=Threats) คือ พระสงฆ์ไม่ได้เป็นคณะกรรมการในการดำเนินงานเพื่อการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน พระสงฆ์มักมีปัญหาความขัดแย้งกับหน่วยงานราชการในเรื่องการปกป้องคุ้มครองพุทธสถาน พระสงฆ์มักไม่ค่อยให้การสนับสนุนภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องภายในวัด เพราะวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพระสงฆ์อยากดูแลและการปกป้องคุ้มครองพุทธสถานเอง

๓. ด้านการเสริมความมั่นคง พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการเสริมความมั่นคง โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับได้แก่ การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือกรองลงมา คือ การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุบทบาทและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิดส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการ ตามแบบดั้งเดิม และไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กน้อยๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อน เพราะอาจจะทำให้ เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้

จุดแข็ง (S=Strengths) คือ มีการตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิมเมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานรีบดำเนินการซ่อมแซมควรคงบทบาทของพุทธสถานของเดิมไว้พระสงฆ์มักดำเนินการซ่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่ตนสามารถกระทำได้

จุดอ่อน (W=Weaknesses) คือ นโยบายการปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทยถึงแม้ผลงานทางด้านการอนุรักษ์ พุทธสถานยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมไม่มีแผนแม่บทความเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อความหมายค่านิยมในการสะสมของเก่าก็ไม่ได้หายไปเป็นเหตุให้มีการขุดทำลายพุทธสถานเพื่อหาสิ่งของไปขาย

โอกาส (O=Opportunities) คือ การสร้างและบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ การสร้างสาธารณูปโภค การคมนาคม ต่างๆ ถนนหลายสายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนนโยบาย การปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมไทยดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะ ในการบูรณะซ่อมแซมเพื่อการอนุรักษ์พุทธสถานและงานศิลปกรรม ศึกษา ค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ที่มีต่อ

หลักฐานทางโบราณคดีในแง่ของการช่วยซ่อมแซมบูรณศาสนวัตถุที่ชำรุด ผุพังนั้น น่าจะมีสืบเนื่องมาโดยตลอด

ปัญหาอุปสรรค (T=Threats) คือ การเพิ่มการใช้รถยนต์ ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความสั่นสะเทือน การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์ พระราชวัง กลายเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่เบียดเสียดและไม่มีมาตรฐาน การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้า ส่งผลต่อเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์

๔. ด้านการใช้ประโยชน์ พบว่า พระสังฆาธิการและคณะกรรมการวัดที่มีต่อการพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการใช้ประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ ท่านเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว้าวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น รองลงมา คือ มีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนและการใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงบทบาทของพุทธสถาน

จุดแข็ง (S=Strengths) คือ พุทธสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดีประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพุทธสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจเกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา

จุดอ่อน (W=Weaknesses) คือ การเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการมากเกินไปทำให้เสียทัศนียภาพ การขาดการจัดการผลประโยชน์ที่เหมาะสมหรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไปการปรับใช้ประโยชน์ใหม่ๆ การเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้บทบาท ลักษณะและบรรยากาศของพุทธสถานเปลี่ยนแปลงไป การบุกรุกเมืองและทำลายพุทธสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการสร้างอาคารใหม่ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

โอกาส (O=Opportunities) คือ การเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าไว้มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไปความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างกาปฏิบัติไปสู่นโยบายรวมถึงการเชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องการใช้ประโยชน์ต้องทำให้เห็นภาพรวมและกระบวนการที่ชัดเจนความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างกาปฏิบัติไปสู่นโยบายรวมถึงการเชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องการใช้ประโยชน์ต้องทำให้เห็นภาพรวมและกระบวนการที่ชัดเจน

ปัญหาอุปสรรค (T=Threats) คือ ถูกประชาชนรื้อถอน หรือสร้างบ้านเรือนทับการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเสมอมาอันเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้พุทธสถานอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม นอกเหนือจากการเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุทางธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๕.๑.๓ การพัฒนาแนวทางพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า

แนวทางการอนุรักษ์พุทธสถาน คือ การรักษาด้วยการเก็บเป็นที่เป็นที่ทางมีทะเบียนบัญชี มีกฎเกณฑ์ป้องกันขโมย มีคนดูแลและเฝ้ารักษา ติดลูกกรงเหล็กเสริมความมั่นคงติดไฟฟ้าให้แสงสว่างอย่างพอเพียง การใช้สอยสำหรับคนภายนอก เป็นการเปิดบริการสาธารณะแก่ทางโลก วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องพุทธสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญในท้องถิ่นทุกแห่งถือว่าเป็น “ของดี” ของบ้านเมือง ถ้ารู้จักจัดการด้านบริหารย่อมจะได้รับประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เช่น วัดถ้ารู้จักดูแลรักษาพุทธสถานดีไม่ทรุดโทรม ก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ บริเวณวัดสะอาด ปลูกต้นไม้สวยงามร่มรื่น จัดเจ้าหน้าที่ และพระสงฆ์คอยบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวผู้มาไหว้พระสิ่งศักดิ์สิทธิ์

แนวทางการฟื้นฟูพุทธสถาน คือ ความสำคัญของการอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปะพื้นบ้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่จำเป็นต้องสงวนรักษาและต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การให้คำปรึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น จากการพบปะพูดคุยกันการประชุมสัมมนา การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สั่งสมในชุมชนของปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชนและสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตในชุมชน จึงสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

แนวทางการพัฒนาพุทธสถาน คือ การป้องกัน การดูแล การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ การบูรณะ เป็นความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากแสดงถึงประวัติความเป็นมาของชาติ อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ในอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษ ในการสร้างสรรค์ประเทศชาติ ทำให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย ก่อให้เกิดความรักสามัคคีในชาติ และแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ และอาจก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน หากมีการพัฒนาให้เป็นการป้องกัน การดูแล การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ การบูรณะทั้งหมดเหล่านี้ มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะมีการอนุรักษ์

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๒.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร

โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในในแต่ละด้าน พบว่า ๑) ด้านการดูแลรักษา มีการดำเนินการรักษาทำความสะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ ตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง มีการป้องกัน สรรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน และ มีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุและในเขตพุทธสถาน ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง พิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง ซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุที่เหมาะสมและปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ และ ๔) ด้านการใช้ประโยชน์ มีการเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการค้นคว้าวิจัยวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น รวมถึงมี

การจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน และการใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงบทบาทของพุทธสถาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์** เรื่อง “ปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ที่ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดจากตะวันตกในปัจจุบัน สามารถรักษาทักษะศิลปกรรม สถาปัตยกรรม พุทธสถาน โบราณวัตถุไว้ได้ แต่ยังขาดข้อมูล ในด้านภูมิปัญญา ความรู้วัสดุและฝีมือช่าง การอนุรักษ์ที่ผ่านมาจึงทำได้เพียง แค่นิรโทษกรรมวัตถุหรือรูปธรรม ทำให้ปรากฏเป็นซากพุทธสถานที่ไร้ชีวิตและปราศจากการใช้สอยการอนุรักษ์พุทธสถานและวัดจะมีธรรมชาติที่แตกต่างกันไปตามกาลและเทศะ ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ของปัญหาหลัก ๆ คือ ตัวพุทธสถาน ต่าง ๆ เองอยู่ในสภาพอย่างไร ชำรุดหักพังมากน้อยอย่างไร มีประวัติและความสำคัญทางการศึกษาหรือไม่เพียงไร ได้รับการขึ้นทะเบียนพุทธสถานหรือไม่ วัสดุและโครงสร้างของตัวพุทธสถานเป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางในการบูรณะ ซึ่งจะสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่สองคือหลักการหรือปรัชญาของการบูรณะว่าจะใช้แนวทางการอนุรักษ์เพื่อรักษาหลักฐาน หรือใช้วิธีปฏิสังขรณ์ให้คืนรูปดั้งเดิม หรืออาจจะมีการบูรณะครั้งใหม่ คำตอบนี้อาจเป็นสิบ แต่ที่สำคัญคือทุกคำตอบจะแตกต่างกันไป ตัวแปรที่สำคัญอีกประการคือ คนที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายพระสงฆ์ ศรัทธาชาวบ้าน นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล นักอนุรักษ์ นักพัฒนา นักทำโครงการ ทั้งฝ่ายท้องถิ่น และส่วนกลาง และฝ่ายราชการที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ ซึ่งมักมีภูมิหลักและแนวคิดคำนึงถึงการอนุรักษ์พุทธสถานที่แตกต่างกันไป^๑

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ** เรื่อง “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ พุทธสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดกำแพงเพชร” ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นการจัดการ ที่ซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยความชำนาญในหลักการและแนวทางสากลในการอนุรักษ์ นักอนุรักษ์จึงต้องได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างเข้มงวดในเรื่องวิธีการและขั้นตอนที่ถูกต้องเหมาะสม การวางแผนโครงการอนุรักษ์ในแต่ละโครงการจึงควรได้รับการศึกษาและประเมินผลโดยละเอียดถึงวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ คุณค่าของแหล่งมรดก และการประเมินผลทางกายภาพมีอิทธิพลต่อการวางแผนของวิธีการอนุรักษ์ วัตถุประสงค์ ที่สำคัญที่สุดในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกคือการพยายามคงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของพุทธสถานนั้นๆ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างขั้นตอนซึ่งมีลักษณะเฉพาะในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกนั้นขึ้นมา โดยลำดับแรกต้องสร้างพื้นฐานการปกป้องและการรักษาคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้นได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วิธีการอนุรักษ์ต้องประกันได้ว่าจะป้องกันความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งมรดกได้ โดยสามารถยืดระยะเวลาสภาพความสมบูรณ์ของพุทธสถานนั้นได้ รวมทั้งควรให้แหล่งมรดกโลกนั้นได้ทำหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยตามประเพณีที่มีมาแต่ดั้งเดิม โดยต้องมีการควบคุมมิให้เกิดความเสียหายต่อความสมบูรณ์ของพุทธสถานนั้นได้ หากการใช้งานของแหล่งมรดกโลกนั้น ไม่อาจกระทำได้อย่างต่อเนื่อง ก็ต้องมีการปรับใช้ให้เหมาะสมโดยขึ้นกับแผนงานหรือโครงการที่วางไว้ โดยต้องจัดการให้เกิดการ

^๑ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, “ปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

ยอมรับถึงลักษณะเด่นๆ ในด้านคุณค่าสากล และตระหนักถึงบทบาททางการศึกษาของแหล่งมรดกนั้นด้วย^๒

๕.๒.๒ องค์ประกอบบทบาทการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัด

กำแพงเพชร

ในการอนุรักษ์พุทธสถาน กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานในการกำหนดกรอบและวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์พุทธสถานอย่างชัดเจน เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการของทุกฝ่ายซึ่งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติของกรมศิลปากรในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดได้มีการสำรวจพุทธสถานอย่างเป็นระบบ มีการบันทึกที่มา รูปพรรณสัณฐาน เพื่อให้การสำรวจพุทธสถานเป็นไปอย่างมีมาตรฐานเดียวกัน คือ ๑) อนุรักษ์ อนุรักษ์ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรม ๒) พื้นฟูการฟื้นฟู ต้องมีการวางแผนงานเป็นขั้นตอนโดยนักวิชาการและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้และการเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญา ๓) ส่งเสริมและพัฒนา ส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมซึ่งก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และการพัฒนาองค์ความรู้แก่ชุมชนและเยาวชน ให้เห็นคุณค่าอย่างแท้จริงเพื่อนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นเป็นการบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร ฐรี เรื่อง “เอกลักษณ์ บทบาท และสี ของจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า จากการเสื่อมสภาพของจิตรกรรมฝาผนังทำให้ความสวยงามขาดหายไป เนื้อเรื่องลบเลือนไปทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลอาจจะคลาดเคลื่อนการบันทึกข้อมูลเอกสารมีน้อย ผู้ให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน จึงต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้องทำครบวงจรคือ ๑) อนุรักษ์ ๒) พื้นฟู ๓) ส่งเสริมและพัฒนา ให้เห็นคุณค่าอย่างแท้จริงเพื่อนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นเป็นการบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจ หากพบว่ามีเหตุทำให้เกิดความเสียหายต้องมีการป้องกันอย่างจริงจัง เป็นการพัฒนามิติทางวัฒนธรรมลักษณะใหม่ซึ่งทั้งหน่วยงาน ที่รับผิดชอบและทางวัดชุมชนจะต้องได้รับการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่นหรือเยาวชนให้มีส่วนร่วมรับรู้โดยเฉพาะนักศึกษาผู้รักในงานศิลปะจะต้องร่วมมือร่วมใจเพราะไม่ใช่สมบัติส่วนตัวของใคร แต่เป็นของชาติไทยเรานั้นเอง

๕.๒.๓ การพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัด

กำแพงเพชร

บทบาทการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร มี ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการอนุรักษ์ บทบาทอนุรักษ์ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรม ๒) ด้านการฟื้นฟูการฟื้นฟู ต้องมีการวางแผนงานเป็นขั้นตอนโดยนักวิชาการและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้และการเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญา และ ๓) ด้านการพัฒนา ส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมซึ่งก่อให้เกิดรายได้ต่อ

^๒สุณีย์ ทองจันทร์ (และคณะ), “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒.

ชุมชน ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และการพัฒนาองค์ความรู้แก่ชุมชน และเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สาธิต กฤตลักษณ์** เรื่อง “การศึกษาบทบาทการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาพุทธสถาน ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายที่มีส่วนช่วยให้การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาพุทธสถานในชุมชนประสบความสำเร็จ คือ ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน ครู นักเรียน พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหน่วยงานราชการในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การเอกชนที่มีความสนใจทางด้านการอนุรักษ์พุทธสถาน บทบาทการอนุรักษ์พุทธสถาน คือ การบำรุงรักษาให้พุทธสถานคงสภาพเดิม ให้มากที่สุดโดยคนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทิ้งสิ่งแวดล้อม ไม่ขัดต่อการดำรงชีวิต หาทันธมิตรช่วยทำ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ทำได้ทุกวัน เช่น การทำความสะอาด เฝ้าระวังรักษา และสร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับพุทธสถานให้กับชุมชน บทบาทการฟื้นฟูพุทธสถาน คือ ใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านจัดงานประเพณีเพื่อสร้างความสำคัญให้แก่พุทธสถาน เพื่อให้พุทธสถานอยู่ในจิตใจของคนในชุมชน บทบาทการพัฒนาพุทธสถาน คือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบพุทธสถานให้มีความสะอาด สะดวกสบาย ต่อผู้มาใช้บริการเพื่อทำให้เกิดความประทับใจและความมีคุณค่า ของพุทธสถาน เช่น จัดป้ายแสดงประวัติของพุทธสถาน^๓

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **รจนา คุณพูล และประครอง คุณพูล** เรื่อง “การศึกษาบทบาทการบูรณะปฏิสังขรณ์ไทย เรือนหมู่วัดท้ายยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า ภูมิเจ้าอาวาส ถูกสร้างขึ้นตามหลักมณฑลสูตรและมาตราสูตร ของความเชื่อในการสร้างเรือนให้มีความจำเป็น “มงคล” โดยนำความเชื่อทางพุทธศาสนาและหลักการครองเรือนมาผูกร้อยเป็นคำกลอน เพื่อเลือกตำแหน่งที่ตั้งเรือน เลือกใช้ขนาดของไม้เนื้อแข็งในการทำโครงสร้างต่างๆ ของเรือน โดยคำนึงถึงสัดส่วนของเจ้าของเรือนเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นสัดส่วนของเรือนให้มีขนาดที่เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัย และมีความเป็นศิริมงคล ภูมิหลังนี้มีอายุระหว่าง ๒๐๐ ปี จึงมีสภาพเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และมีการซ่อมแซมด้วยไม้หรือวัสดุที่หาได้ง่ายภายในวัดซึ่งบางชิ้นส่วนมีขนาดและบทบาทที่อาจทำให้สถาปัตยกรรมตามประวัติศาสตร์ผิดเพี้ยนไปได้ งานวิจัยนี้จึงจัดทำบทบาทการ ของภูมิที่ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง เช่นไม้เนื้อแข็งตามบทบาทเดิมและแบบรูปารายการของภูมิที่ใช้วัสดุทดแทนเช่นไม้เทียม และผลจากการเปรียบเทียบงบประมาณในการบูรณะโดยการเลือกใช้วัสดุทดแทนนั้น ใช้งบประมาณในการบูรณะที่สูงกว่าการเลือกใช้วัสดุตามบทบาทเดิมในอัตราร้อยละ ๓๕ แต่มีอายุการใช้งานที่ยาวนานมาก และใช้เวลาในการบูรณะที่รวดเร็วกว่าเพราะว่าเป็นวัสดุที่หาง่ายในปัจจุบัน^๔

^๓สาธิต กฤตลักษณ์, “การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตรบัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑).

^๔รจนา คุณพูล และประครอง คุณพูล, “ศึกษารูปแบบการบูรณะปฏิสังขรณ์ไทยเรือนหมู่วัดท้ายยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา”, **รายงานการวิจัย**, (คณะวิศวกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยจึงสรุปข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทการอนุรักษ์พุทธสถานเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. พระสังฆาธิการควรมีการตัดสินใจที่เด็ดขาดว่าสิ่งใดคือปัญหาของพุทธสถาน เพื่อวางแผนหาแนวทางป้องกันพุทธสถานร่วมกับหน่วยงานราชการต่อไป
๒. พระสังฆาธิการควรมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม และหาแนวร่วมจากประชาชนและหน่วยงานราชการในการอนุรักษ์พุทธสถานอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม
๓. พระสังฆาธิการควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์พุทธสถาน เช่น การบริจาคทรัพย์ในการบูรณปฏิสังขรณ์ หรือร่วมอนุรักษ์พุทธสถานด้วยตนเอง
๔. พระสังฆาธิการควรร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการอนุรักษ์พุทธสถานอย่างใกล้ชิด
๕. พระสังฆาธิการควรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับทราบถึงการอนุรักษ์พุทธสถานภายในวัด เพื่อขอรับการสนับสนุนต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. พระสังฆาธิการจะต้องเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมตัดสินใจที่เด็ดขาดว่าสิ่งใดคือปัญหาของพุทธสถาน เพื่อวางแผนหาแนวทางป้องกันพุทธสถานร่วมกับหน่วยงานราชการต่อไป
๒. พระสังฆาธิการจะต้องเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม และหาแนวร่วมจากประชาชนและหน่วยงานราชการในการอนุรักษ์พุทธสถานอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม
๓. พระสังฆาธิการจะต้องเสียสละกำลังกายกำลังทรัพย์เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์พุทธสถาน หรือเชิญชวนประชาชนให้มาร่วมในการบริจาคทรัพย์เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ หรือร่วมอนุรักษ์พุทธสถานให้อยู่คู่ประเทศไทยต่อไป
๔. พระสังฆาธิการจะต้องหาวิธีการร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการอนุรักษ์พุทธสถานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๕. พระสังฆาธิการจะต้องทำการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบถึงการอนุรักษ์พุทธสถานภายในวัด ว่ามีความสำคัญอย่างไร

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเรื่อง ติดตามผล ประเมินผลในการดูแลอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อที่จะได้ทราบแนวทาง และผลการ ปฏิบัติของพระสังฆาธิการต่อการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร อันจะนำไปสู่การปรับปรุงระบบการบริหาร การอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการจังหวัดกำแพงเพชร ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาระดับความคิดเห็นของบุคลากรในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อที่จะได้ทราบความคิดเห็นของบุคลากรว่าเป็นอย่างไร เพื่อพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถาน ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. ในงานวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พุทธสถานกับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์พุทธสถาน เพื่อที่จะได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์พุทธสถาน และนำผลการวิจัยที่ได้นำไปพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. พระอารามหลวง เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

_____. คู่มือถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๖.

_____. งานจัดทำแผนแม่บทโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, ๒๕๒๗.

_____. ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร : บริษัทหิรัญพัฒน์จำกัด, ๒๕๓๓.

_____. แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๘.

_____. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๕.

_____. โบราณคดีเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

_____. ประวัติวัดชุมพลนิกายาราม จังหวัดพะนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๒๓.

_____. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒. พ.ศ. ๒๕๓๕. พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๔.

_____. ศิลปากร บริการงานศิลปวัฒนธรรม ๑๐๐ เรื่องกรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแปลนโมทีฟ จำกัด, ๒๕๕๒.

_____. คู่มือการปฏิบัติงานการดูแลรักษาโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๗.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๕๕.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. การพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ชูศักดิ์ แซ่เอี้ยะ และคณะ. การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒.
- จิตยา สุวรรณขภู. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.
- นิจ หิณูชีระนันท์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓.
- ปรีชา กาญจนาคม. การขุดค้นแหล่งโบราณคดียุคโลหะตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗.
- ปวย อึ้งภากรณ์. ศาสนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- พระไพศาล วิสาโล. พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓.
- พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตฺโต). ทางสายกลางของการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗.
- พูลสุข หิงสานนท์. การพัฒนารูปแบบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- วิจิตร สีนสิริ และนิล เอี่ยมสำอาง. แบบฝึกหัดรวบยอด ส. ๑๐๒ ประเทศของเราสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐.
- วีระ เปล่งรัศมี. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- ศิริชัย นฤมิตรเรขา. การอนุรักษ์ศิลปกรรม. เชียงใหม่คณะวิจิตรศิลป์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- สนธยา พลศรี. กระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.
- สำนักโบราณคดีกรมศิลปากรกระทรวงวัฒนธรรม. **แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับ
พระสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๐.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. **การศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาการพัฒนา
คณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษา
ต้นแบบ รุ่นที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๙.
- สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับงานศิลปะและการออกแบบ. ในการ
อนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม. รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. ม.ล. เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรม ภาค
การศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร
: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒.
- สุวิมล ว่องวานิช. **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมดาเพรส,
๒๕๕๐.
- แสวง มาละแซม. **จากเมืองยอง สองร้อยปีสู่ล้านนา สัมมนา เรื่อง “๒๐๐ ปี การฟื้นฟูและการ
พัฒนาเมืองลำพูน (๒๓๔๘-๒๕๔๘)**. จังหวัดลำพูน, ๒๕๔๙.
- อุทุมพร จามรมาน. ๙ ขั้นตอนการทำประกันคุณภาพการศึกษาที่ครบวงจร. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์พันธ์, ๒๕๔๕.
- อุษณีย์ ธงไชย. **พระราชพงศาวดารและพงศาวดาร หลักฐานที่สร้างขึ้นเพื่อสถาบันกษัตริย์. ในการ
อนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม**. รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง.
กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒.

(๒) บทความ/วารสาร

- จิราภรณ์ อรัณยนาถ. “การเสื่อมสภาพของโบราณสถานและโบราณวัตถุ”, **เอกสารการประชุม
ทางวิชาการ. คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ครั้งที่ ๒๑ (๓๑ มกราคม -
กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖) : ๒.**
- นิคม มุสิกคามะ และ ธาดา สุทธิธรรม. ประวัติของแนวคิดและวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมตาม
แนวความคิดปัจจุบัน - **วารสารศิลปากร ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๖ (พฤษภาคม ๒๕๓๔) : ๑๒.**
- ปรีชา นุ่นสุข. “การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น”, **วารสารสหวิทยาลัยทักษิณ. ปี
ที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (พฤษภาคม-ตุลาคม ๒๕๓๒) : ๑๐๕.**
- วีรวุฒิ โอตระกูล. “มาอนุรักษ์กันเถิด”, **วารสารสถาปนิก. ฉบับ ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์.(มกราคม-
มีนาคม ๒๕๔๐) : ๑๓๒.**

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สวัสดี้ สุกนธรังสี. “โมเดลการวิจัย “กรณีตัวอย่างทางการบริหาร”, **พัฒนบริหารศาสตร์**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน ๒๕๒๐) : ๒๐๖.
- เสรี ชัดเข้ม, “โมเดลและการสร้างโมเดล”, **วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์**. มหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ ๙, ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๘) : ๕๒
- สันติ เล็กสุขุม. “สันนิษฐานรูปแบบโบราณสถานอีกมิติของงานอนุรักษ์โบราณสถาน”, **วารสารราชบัณฑิตยสถาน**. ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๑) : ๑๕๘.
- อุทัย บุญประเสริฐ, “ตัวแบบหุ่นจำลอง แบบจำลอง หรือโมเดล”, **วารสารครุศาสตร์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓-๔ (พฤษภาคม-ตุลาคม ๒๕๑๖) : ๓๑.
- อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”, **วารสารวิชาการ** ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๔๑) : ๒๕-๒๖.

(๓) ดุษฎีนิพนธ์ :

- กนิษฐา นาวารัตน์. “การพัฒนารูปแบบและกลยุทธ์การส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางการศึกษา นานาชาติของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- บุญส่ง หาญพานิช. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการอุดมศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พรจันทร์ พรศักดิ์กุล. “รูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาการอุดมศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พูลสุข หิงคานนท์. “การพัฒนารูปแบบการจัดองค์การของวิทยาลัยพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระจิณณวัตร กิ่งแก้ว. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติแผนกสามัญสู่ความเป็นเลิศ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๕.
- วสุ โปษะนันท์. “อนัสติโลซิสเพื่อการบูรณะปราสาทศักดิ์ก้อกธม”. **วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรารณ. “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการอุดมศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมจิตร แก้วนาค. การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตร
ฝึกอบรมของกองทัพอากาศ. **ปริญญาานิพนธ์ดุขฎิบัณทิต**, บัณทิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๑.
- สาธิต กฤตตาลักษณ. “การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุขฎิบัณทิต**. สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์บัณทิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.
- อรอนงค์ โรจน์วุฒนบูลย์. “การพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุขฎิบัณทิต**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : สถาบันบัณทิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓.
- อัมพร พงษ์กังสนานนท์. “การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุขฎิบัณทิต**. บัณทิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

(๔) รายงานวิจัย :

- ม.ล. สุรวสัสดิ์ สุขสัสดิ์. “ปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่”, **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.
- รจนา คุณพล และประครอง คุณพล. “ศึกษารูปแบบการบูรณะภูมิทรงไทยเรือนหมู่วัดท้ายยออำเภอมือง จังหวัดสงขลา”. **รายงานการวิจัย**. คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๑.
- สมพร ฐรี. “เอกลักษณ์ รูปแบบ และสี ของจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดสงขลา”. **รายงานการวิจัย**. คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๒.
- สมหวัง แสงไสย. “การศึกษาหอพระไตรปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิจัยและ
บริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๔๒.
- สุนีย์ ทองจันทร์ (และคณะ). “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ โบราณสถาน
โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”.
รายงานการวิจัย. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๖.
- เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์. “สารสนเทศทางภูมิศาสตร์กับโบราณสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครปฐม”. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์กรมหาชน, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๗) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ :

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๑๘ รูป ดังนี้

พระธรรมภาณพิลาส เจ้าอาวาสวัดคูยาง ต.ในเมือง อ.เมืองฯ เจ้าคณะจังหวัด
กำแพงเพชร

พระวิเชียรมณี เจ้าอาวาสวัดพัฒนราษฎร์บำรุง ต.แสนตอ อ.ขาณุวรลักษบุรี ที่
ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

พระราชวรเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

พระครูวรชัยปัญญากร รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

พระครูปริยัติวิชิราทร รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองฯ จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูอมรรวัชรคุณ เจ้าคณะอำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูสิริปริยัติวิมล เจ้าคณะอำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูวิลาสวชิรธรรม เจ้าคณะอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูโสภณวชิรากร เจ้าคณะอำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร

พระมหาน้อม นมการี เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูวรชัยวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูวรชิวราภรณ์ เจ้าคณะอำเภอฟากนครใต้ จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูรัตนวิโรภาส เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูอุดมวรชิตกิตติ์ เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูวิเชียรคุณโชติ เจ้าอาวาสวัดบาง จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูวรชิตคุณศาสตร์ เจ้าอาวาสวัดคณทีศรีวรวิหาร จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูโอภาสวรชิตานุกุล เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ จังหวัดกำแพงเพชร

พระครูวรชิตธรรมทัต เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ จังหวัดกำแพงเพชร

กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการวัด จำนวน ๗ คน ดังนี้

รองหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

นายเอกภพ บุญยะกา	ตำแหน่ง กรรมการวัดพระบรมธาตุ
------------------	------------------------------

นายอนุกุล บัวบาน	ตำแหน่ง กรรมการวัดบ่อสามแสน
------------------	-----------------------------

นายสิทธิโชค พะโยม	ตำแหน่ง กรรมการวัดไตรภูมิ
-------------------	---------------------------

นายทรงกลด ฉิมพลี	ตำแหน่ง กรรมการวัดสว่างอารมณ์
------------------	-------------------------------

นายทอง คำผาด	ตำแหน่ง กรรมการวัดวัดมอสำราญ
--------------	------------------------------

นายชัย แสงเมธ	ตำแหน่ง กรรมการวัดบาง
---------------	-----------------------

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๖) การสนทนากลุ่มเฉพาะ :

- พระครูโกศลวชิรกิจ ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร
 พระครูประทีปวชิรธรรม ดร.ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลพานทอง กำแพงเพชร
 พระครูประภัศร์วชิรกิจ ดร. เจ้าอาวาส วัดหนองจอกพัฒนาราม กำแพงเพชร
 พระครูวิลาศวชิรกิจ เจ้าคณะตำบลคุยบ้านโอง-คลองพิไกร กำแพงเพชร
 คุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
 คุณเอกราช เสมาทอง นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
 กำแพงเพชร
 คุณธกร พุทธเผือก นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
 กำแพงเพชร
 คุณพชรพรรณ ชุ่มเปี่ยม นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
 กำแพงเพชร
 คุณจันทรา กุลนันทคุณ นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพง
 กำแพงเพชร
 รศ. ดร.สุวิญ รักสัตย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 อ.ดร.อำนาจ บัวศิริ อ.พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ผศ. ดร.อุทัย สติมัน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
 พระอุดมสิทธินายก รองคณะบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย
 พระมหาสุนันท์ สุนนโท ดร. อ.ประจำหลักสูตรการจัดการเชิงพุทธ
 รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๗) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

- 7 Wonders THAILAND. “วัด สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชร”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http : // www.7wondersthailand.com/wizContent.asp?wizConl](http://www.7wondersthailand.com/wizContent.asp?wizConl). [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖].
- กรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. “สถ.ชวนเที่ยว”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http : // www.info.dla.go.th/publictravel.doc?cmd=goDetail&id=112270&random=13](http://www.info.dla.go.th/publictravel.doc?cmd=goDetail&id=112270&random=13). [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖].
- กระทรวงวัฒนธรรม. “ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http : //www.m-culture.in.th/moc_new](http://www.m-culture.in.th/moc_new) [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖].
- วัดโบราณในพระนครศรีอยุธยา. “รวมข้อมูลการท่องเที่ยววัดโบราณในกำแพงเพชร”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http : // www.watboran.wordpress.com](http://www.watboran.wordpress.com) [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖].
- วัดไม้รวก. “ประวัติความเป็นมาวัดพระแก้วกำแพงเพชร”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http : //www.watmairuak.com/history.html](http://www.watmairuak.com/history.html) [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖].

บรรณานุกรม (ต่อ)

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Bado. J.W. and Hardman. J.J. , **Urban Sociology A ystemtic**. U.S.A. F.E. Peacock Publisher. Inc., 1982.
- Bertalanffy. **Education Admistration and the behavioral Sciences ASystem Perspective**. Boston. Alyn and Bacon., 1973.
- Brown. W. B. and Moberg. D.J. **Organization Theory and Measurement A Macro Approach**. New York. John Wiley and sons., 1980.
- Bush. Tony. **Theories of Education Measurement**. London. Harper and Row Publishers., 1986.
- Colin Buchanan. and Partners., **Bath A Study in Conservation. Report to the Mir. and Local Government. and Bath City Council**. London. HMSO., 1968.
- Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed. New York Harper & Row., 1971.
- Eisner E. **Education connoisseurship and criticism Their form and functions in education evaluation**, journal of Aesthetic Education., 1976.
- Getzels and Guba. **Social Behavior and The Administrative Process The Sixty-third Yearbook of The National Society for the Study of Education., The Social Review**, 1957.
- Keeves. **Educational research methodology and measurement An international**. Oxford. England Pergamon Press., 1988.
- Keeves. **Model and Model Building. Educational Research, Methodology And Measurement An International Handbook** Oxford. England. Pergamon Press., 1988.
- Kuipers P. Kendall E. & Hancock T. **Developing a rural community-based disability service**. Service framework and implementation Austral., 2001.
- Madaus G. F. Scriven. M.S. and Stufflebeam. D.L. **Evaluation models viewpoints on ducation and human services evaluation**. Boston. khuwer-Nijhoff publishing., 1983.
- Middieton Michale. **Conservation in Action A Progress Report on What is Being Done in Britain's Conservation area. Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall**. London. Civic Trust., 1972.
- Sandys Ducan. **Tourism and Heritage Conservation**. PATA conference. bangkok November., 1979.

- Smith. R. H. and Others. **Measurement Making Organization Perform.** New York. Macmillan., 1980.
- Weaver. Martin E. **Conserving Buildings Guide to Techniques and Materials.** John Wiley & Sons. New York., 1993.
- Willer D, **Scientific sociology theory and method.** NewJersey Prentice-Hall., 1967.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑) พระอุดมสิทธินายก,ผศ.ดร.
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๒) พระปลัดระพิน พุทธิสารโร,ดร.
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๓) พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ,ดร.
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๔) ผศ.ดร.ยุทธนา ประณีต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๕) ดร.ประเสริฐ ธิลาว
คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๔

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุพนา ปรานิต

ด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออัญมโทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ติดต่อ :

ตรวจแล้ว

(ผศ.ดร.ยุพนา ปรานิต)
๑๑๗.๑.๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๔

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ดร.

ด้วย พระครูสิทธิวิชิตโสภิต ฉายา สมมาบุญโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุมัติขอคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแล้ว
พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร
11 / ก.ค. / 2561

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิชิตโสภิต

โทรศัพท์ต่อ :

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๔

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดัชนีพนธ์

นมัสการ พระมหาภุชญา กิตติโสภณ, ดร.

ด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดัชนีพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ฉันทัดอนุเคราะห์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ติดต่อ :

(พระมหาภุชญา กิตติโสภณ,ดร.)

๓๐ / ๖๐ / ๒๕๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๔

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดัชนีพนธ์

นมัสการ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.

ด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบญโธ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดัชนีพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๗๕๖๑/๑๖

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ต่อ :

๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐
๑๑ ก.ค. ๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๔

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ประเสริฐ อิลาว

ด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออัญมโทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรติดต่อก :

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ อิลาว

11 ก.ค. 2561

ภาคผนวก

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

คณะกรรมการที่ปรึกษาคุณิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) พระอุดมสิทธินายก,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) พระปลัดระพิน พุทธิสารโร,ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ,ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) ดร.ประเสริฐ ธิลาว อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
เรื่อง การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถาน
ในจังหวัดกำแพงเพชร

ที่	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร	ผู้เชี่ยวชาญ		
		๑	๐	-๑
	๑. ด้านการดูแลรักษา			
๑.๑	ท่านมีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง			
๑.๒	ท่านมีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลรักษาทำความสะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ			
๑.๓	ท่านมีการทำลายวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมพุทธสถาน ภายในวัดเป็นประจำ			
๑.๔	ท่านมีการดำเนินการแจ้งให้กรมศิลปากรมาทำการซ่อมแซมพุทธสถานที่เกิดการชำรุดเสียหาย			
๑.๕	ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน			
๑.๖	ท่านมีการเทศนาสั่งสอนอบรมพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเพื่อให้ความรู้ในการอนุรักษ์พุทธสถาน ในวาระสำคัญต่าง ๆ			
๑.๗	ท่านมีการจัดอบรมเรื่องความสำคัญ คุณค่าและการอนุรักษ์พุทธสถาน ในวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญทางราชการ			
	๒. ด้านการปกป้องคุ้มครอง			
๒.๑	ท่านป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน			
๒.๒	ท่านป้องกันไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน			
๒.๓	ท่านมีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ			
๒.๔	ท่านป้องกันตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ			
๒.๕	ท่านป้องกันบำรุงรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพเดิม			
๒.๖	ในเขตพุทธสถานและบริเวณโดยรอบควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจร ที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัย			
๒.๗	ท่านร่วมมือกำหนดแผน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน เพื่อการอนุรักษ์ และเป็นบรรทัดฐานในการอนุรักษ์			

	๓. ด้านการเสริมความมั่นคง			
๓.๑	การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือก			
๓.๒	เมื่อต้องการดำเนินการซ่อมแซมควรคงรูปแบบของพุทธสถานของเดิมไว้ และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมศิลปากรอย่างใกล้ชิด			
๓.๓	ไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กน้อย ๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อนเพราะ อาจจะทำให้ เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้			
๓.๔	การรั้วซุ้มของหลังคาอาคารพุทธสถาน หลังคาควรได้รับการป้องกันเป็นการ ชั่วคราวก่อน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมาก			
๓.๕	การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุรูปแบบและเทคนิคการ ก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการ ตามแบบดั้งเดิม			
๓.๖	หมั่นตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิม			
๓.๗	เมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานควรรีบดำเนินการ			
	๔. ด้านการใช้ประโยชน์			
๔.๑	การใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน ควรมี การกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของพุทธ สถาน			
๔.๒	การใช้สอยพื้นที่ภายในพุทธสถาน ควรเป็นไปด้วยความระมัดระวัง มีการ ป้องกันดูแลรักษาบำรุงไม่ให้พุทธสถานเกิดการเสียหายเนื่องมาจากการใช้งาน			
๔.๓	การใช้สอยพื้นที่ภายนอกพุทธสถาน ควรเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป สามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตพุทธสถาน ดังนั้นพระสงฆ์ต้องดูแลรักษาพุทธสถานให้ อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม			
๔.๔	ท่านเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว้าวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์ เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น			
๔.๕	ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธ สถานแก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน			
๔.๖	ท่านจัดหาผู้มีความรู้ให้เป็นผู้แนะนำในการชมและศึกษาคั่นคว้าวัดที่มีพุทธสถาน ทางประวัติศาสตร์			

๔.๗	ท่านอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ของผู้ที่มาค้นคว้าวิจัยและศึกษาในพื้นที่ พุทธสถาน เช่น มีห้องน้ำ ถังขยะ ให้เพียงพอต่อการใช้สอยและจัดวางให้เป็น ระเบียบไม่บดบังสิ่งที่เป็นพุทธสถานอย่างเหมาะสม			
-----	---	--	--	--

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
เรื่อง การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถาน
ในจังหวัดกำแพงเพชร

ที่	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๑. ด้านการดูแลรักษา								
๑.๑	ท่านมีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหาย และความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่าง ต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒	ท่านมีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลรักษาความ สะอาดโดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓	ท่านมีการทำลายวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมพุทธสถาน ภายในวัดเป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๔	ท่านมีการดำเนินการแจ้งให้กรมศิลปากรมาทำ การซ่อมแซมพุทธสถานที่เกิดการชำรุดเสียหาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๕	ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสาร ประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธ สถานแก่พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๖	ท่านมีการเทศนาสั่งสอนอบรมพระสงฆ์และ พุทธศาสนิกชนเพื่อให้ความรู้ในการอนุรักษ์ พุทธสถาน ในวาระสำคัญต่าง ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๗	ท่านมีการจัดอบรมเรื่องความสำคัญ คุณค่าและ การอนุรักษ์พุทธสถาน ในวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญทางราชการ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๒. ด้านการปกป้องคุ้มครอง								
๒.๑	ท่านป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบัง ทัศนียภาพของพุทธสถาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒	ท่านป้องกันไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธ สถาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓	ท่านมีการป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายหรือ ขุดหาโบราณวัตถุ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๔	ท่านป้องกันตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการ ถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๕	ท่านป้องกันบำรุงรักษาพุทธสถานให้อยู่ใน สภาพเดิม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๖	ในเขตพุทธสถาน และบริเวณโดยรอบ ควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการ สัญจร ที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวก ปลอดภัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๗	ท่านร่วมมือกำหนดแผน กับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน เพื่อการอนุรักษ์และ เป็นบรรทัดฐานในการอนุรักษ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๓. ด้านการเสริมความมั่นคง								
๓.๑	การดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่อง แท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำ โดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธ สถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่ เลือก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	เมื่อต้องการดำเนินการซ่อมแซมควรคงรูปแบบ ของพุทธสถานของเดิมไว้ และอยู่ภายใต้การ ควบคุมดูแลของกรมศิลปากรอย่างใกล้ชิด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร	ผู้เชี่ยวชาญ / คน ที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๓. ด้านการเสริมความมั่นคง								
๓.๓	ไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อม เล็กน้อย ๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อนเพราะอาจจะ ทำให้เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๔	การรื้อซ่อมของหลังคาอาคารพุทธสถาน หลังคา ควรได้รับการป้องกันเป็นการชั่วคราวก่อน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมาก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๕	การซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือก วัสดุรูปแบบและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการ ตามแบบดั้งเดิม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๖	หมั่นตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบ ร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อม เปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิม	๐	๑	๑	๑	๑	๕	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๗	เมื่อพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถานควรรีบ ดำเนินการ	๐	๑	๑	๑	๑	๕	๐.๘๐	ใช้ได้
	๔. ด้านการใช้ประโยชน์								
๔.๑	การใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึง ผลกระทบที่จะมีต่อพุทธสถาน ควรมีการ กำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่ เปลี่ยนแปลงรูปแบบของพุทธสถาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๒	การใช้สอยพื้นที่ภายในพุทธสถาน ควรเป็นไป ด้วยความระมัดระวัง มีการป้องกันดูแลรักษา บำรุงไม่ให้พุทธสถานเกิดการเสียหาย เนื่องมาจากการใช้งาน	๐	๑	๑	๑	๑	๕	๐.๘๐	ใช้ได้

ที่	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๔. ด้านการใช้ประโยชน์								
๔.๓	การใช้สอยพื้นที่ภายนอกพุทธสถาน ควรเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตพุทธสถาน ดังนั้นพระสงฆ์ต้องดูแลรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม	๐	๑	๑	๑	๑	๕	๐.๘๐	ใช้ได้
๔.๔	ท่านเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว้าวิจัยวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๕	ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๖	ท่านจัดหาผู้มีความรู้ให้เป็นผู้แนะนำในการชมและศึกษาค้นคว้าวิจัยพุทธสถานทางประวัติศาสตร์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๗	ท่านอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ของผู้ที่มาค้นคว้าวิจัยและศึกษาในพื้นที่พุทธสถาน เช่น มีห้องน้ำ ถังขยะ ให้เพียงพอต่อการใช้สอยและจัดวางให้เป็นระเบียบไม่บดบังสิ่งที่เป็นพุทธสถานอย่างเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบ
ความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try-out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๒

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทบหาของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรภายในหน่วยงานของพระ
คุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

-อนุเคราะห์เก็บข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง
ขอแสดงความ
ขอ ก. ๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ภาคผนวก ง

ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient)

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
VAR00001	97.0667	165.3057	.5585	.8919
VAR00002	97.2000	162.0276	.6100	.8904
VAR00003	97.2333	166.1851	.4412	.8942
VAR00004	97.7333	167.3057	.4375	.8942
VAR00005	97.7333	178.0644	-.0239	.9057
VAR00006	98.0000	176.2759	.0366	.9040
VAR00007	97.0000	167.4483	.4087	.8948
VAR00008	96.8333	164.3506	.6092	.8909
VAR00009	97.2000	162.3034	.6803	.8894
VAR00010	97.1667	165.1092	.5838	.8914
VAR00011	97.0667	164.3402	.5497	.8919
VAR00012	97.4000	160.8690	.5957	.8906
VAR00013	96.7667	170.0471	.3662	.8955
VAR00014	96.9000	169.8862	.4043	.8948
VAR00015	97.2667	164.7540	.5959	.8912
VAR00016	97.4000	168.7310	.4171	.8945
VAR00017	97.2333	168.1851	.3952	.8950
VAR00018	97.5000	162.8103	.5152	.8926
VAR00019	97.2667	163.3747	.5332	.8921
VAR00020	97.1667	164.5575	.5537	.8918
VAR00021	97.3667	163.5506	.4776	.8935
VAR00022	96.8333	166.4885	.6094	.8915
VAR00023	96.6000	169.2828	.4544	.8940
VAR00024	97.0667	165.7195	.5395	.8922
VAR00025	97.0667	163.3747	.6177	.8906
VAR00026	97.0000	166.0690	.5665	.8919
VAR00027	96.9000	171.8862	.3535	.8956
VAR00028	96.7333	171.1678	.3715	.8953

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 28

Alpha = .8971

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๘๒

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระธรรมภาณพิลาส เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโญ รักษาราชการแทนเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
นิตยภัตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของพระเดช
พระคุณ เพื่อการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดช
พระคุณด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.อ.อ.
อ.อ.อ.
อ.อ.อ.
๒๕๖๑.๐๘.๐๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่ง

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ภาคผนวก

เครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านการดูแลรักษา ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง ๓) ด้านการเสริมความมั่นคง ๔) ด้านการใช้ประโยชน์ อันจะเป็นประโยชน์ ในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทาง ในการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ตลอดถึงจังหวัดอื่น ๆ ที่มีแหล่งพุทธสถานได้อีกด้วย

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่าน แต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูสิทธิวิชิตโสภิต สมมาปญโญ

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สถานภาพ

☐ ๑. พระสงฆ์

☐ ๒. ข้าราชการ

๒. เพศ

☐ ๑. ชาย

☐ ๒. หญิง

๓. อายุ

☐ ๑. ๒๐ - ๓๐ ปี

☐ ๒. ๓๑ - ๔๐ ปี

☐ ๓. ๔๑ - ๕๐ ปี

☐ ๔. ๕๑ - ๖๐ ปี

☐ ๕. ๖๑ ปีขึ้นไป

๔. วุฒิการศึกษา

☐ ๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐ ๒. ปริญญาตรี หรือเทียบเท่าปริญญาตรี

☐ ๓. ปริญญาโทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับ การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัด
กำแพงเพชรทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการดูแลรักษา ด้านการปกป้องคุ้มครอง ด้านการเสริมความ
มั่นคง ด้านการใช้ประโยชน์

คำชี้แจง	โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้าง สาธารณูปการวัด ซึ่งมีระดับปัญหาดังนี้
มากที่สุด	หมายถึง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน จังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในระดับมากที่สุด
มาก	หมายถึง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน จังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในระดับมาก
ปานกลาง	หมายถึงระดับระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธ สถานในจังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในระดับปานกลาง
น้อย	หมายถึง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน จังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในระดับน้อย
น้อยที่สุด	หมายถึง ระดับระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆา การในจังหวัดกำแพงเพชร	ระดับการปฏิบัติการ				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	๑. ด้านการดูแลรักษา					
๑.๑	ท่านมีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและ ความเสื่อมโทรมของพุทธสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง					
๑.๒	ท่านมีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อดูแลรักษาทำความสะอาด โดยรอบพุทธสถานภายในวัดเป็นประจำ					
๑.๓	ท่านมีการทำลายวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมพุทธสถานภายใน วัดเป็นประจำ					
๑.๔	ท่านมีการดำเนินการแจ้งให้กรมศิลปากรมาทำการ ซ่อมแซมพุทธสถานที่เกิดการชำรุดเสียหาย					
๑.๕	ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสงฆ์ และ พุทธศาสนิกชน					

ข้อที่	การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร	ระดับการปฏิบัติการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการดูแลรักษา					
๑.๖	ท่านมีการเทศนาสั่งสอนอบรมพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเพื่อให้ความรู้ในการอนุรักษ์พุทธสถานในวาระสำคัญต่าง ๆ					
๑.๗	ท่านมีการจัดอบรมเรื่องความสำคัญ คุณค่าและการอนุรักษ์พุทธสถาน ในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญทางราชการ					
	๒. ด้านการป้องกันคุ้มครอง					
๒.๑	ท่านป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของพุทธสถาน					
๒.๒	ท่านป้องกันไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในพุทธสถาน					
๒.๓	ท่านมีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ					
๒.๔	ท่านป้องกันตรวจตราพุทธสถานที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ					
๒.๕	ท่านป้องกันบำรุงรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพเดิม					
๒.๖	ในเขตพุทธสถานและบริเวณโดยรอบควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจร ที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัย					
๒.๗	ท่านร่วมมือกำหนดแผน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธสถาน เพื่อการอนุรักษ์และเป็นบรรทัดฐานในการอนุรักษ์					

ข้อที่	การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร	ระดับการปฏิบัติการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๓. ด้านการเสริมความมั่นคง					
๓.๑	ท่านมีการดำเนินการใด ๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแทีก่อนถึงเหตุผลความจำเป็น และไม่กระทำโดยพลการ และต้องพิจารณาถึงคุณค่าพุทธสถานไม่ให้เสื่อมลง เมื่อดำเนินการตามวิธีที่เลือก					
๓.๒	เมื่อท่านต้องการดำเนินการซ่อมแซมควรคงรูปแบบของพุทธสถานของเดิมไว้ และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมศิลปากรอย่างใกล้ชิด					
๓.๓	ท่านจะไม่กระทำการโดยพลการจากงานซ่อมเล็กๆน้อยๆ ควรปรึกษาผู้รู้ก่อน เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่พุทธสถานได้					
๓.๔	หากท่านทราบการรื้อซ่อมของหลังคาอาคารพุทธสถานหลังคาควรได้รับการป้องกันเป็นการชั่วคราวก่อน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมาก					
๓.๕	ท่านมีการซ่อมแซมพุทธสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุรูปแบบและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิดส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการ ตามแบบดั้งเดิม					
๓.๖	ท่านหมั่นตรวจสอบสภาพพุทธสถานหากพบร่องรอยของปลวกควรรีบดำเนินการ ซ่อมเปลี่ยนที่เสื่อมให้คงสภาพเดิม					
๓.๗	เมื่อท่านพบส่วนที่ชำรุดของพุทธสถาน ควรรีบดำเนินการ					

ข้อที่	การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร	ระดับการปฏิบัติการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๔. ด้านการใช้ประโยชน์					
๔.๑	ท่านมีการใช้ประโยชน์พุทธสถานต้องคำนึงถึงผลกระทบ ที่จะมีต่อพุทธสถาน มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของพุทธสถาน					
๔.๒	ท่านมีการใช้สอยพื้นที่ภายในพุทธสถาน เป็นไปด้วยความระมัดระวัง มีการป้องกันดูแลรักษาบำรุงไม่ให้พุทธสถานเกิดการเสียหายเนื่องมาจากการใช้งาน					
๔.๓	ท่านมีการใช้สอยพื้นที่ภายนอกพุทธสถาน เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตพุทธสถาน ดังนั้นพระสงฆ์ต้องดูแลรักษาพุทธสถานให้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม					
๔.๔	ท่านเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการคั่นคว้าวัดที่มีพุทธสถาน วัดมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการ ทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของพุทธสถานนั้น					
๔.๕	ท่านมีการจัดการเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธสถานแก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน					
๔.๖	ท่านจัดหาผู้มีความรู้ให้เป็นผู้แนะนำในการชมและศึกษาค้นคว้าวิจัยพุทธสถานทางประวัติศาสตร์					
๔.๗	ท่านอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ของผู้ที่มาค้นคว้าวิจัยและศึกษาในพื้นที่พุทธสถาน เช่น มีห้องน้ำ ถังขยะ ให้เพียงพอต่อการใช้สอยและจัดวางให้เป็นระเบียบไม่บดบังสิ่งที่เป็นพุทธสถานอย่างเหมาะสม					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ
ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร

๑. ปัญหาและอุปสรรค ด้านการดูแลรักษา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๒. ปัญหาและอุปสรรค ด้านปกป้องคุ้มครอง

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๓. ปัญหาและอุปสรรค ด้านการเสริมความมั่นคง

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

๔. ปัญหาและอุปสรรค ด้านการใช้ประโยชน์

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

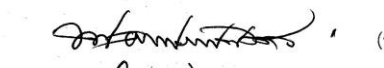
๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิตยเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระธรรมภาณพิลาส เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

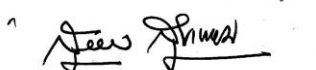
เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิตย ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิตยหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิตยดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมนัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๙ ส.ค. ๖๑

ขอมนัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

อัมพร ใจวิเศษ
ดร.อัมพร ใจวิเศษ
๓ มิถุนายน ๒๕๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอยางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิจิตรปัญญาร รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูวิจิตรปัญญาร ญาสา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

วิจิตร
พระครูวิจิตรปัญญาร
รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูวิจิตรปัญญาร
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายเอกภพ บุญยะกา กรรมการวัดพระบรมธาตุ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ยิมสิทธิ์/พจน
1๓๗๗ ๖๓๕:๓
พ. ๖๕ ๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

อธิบดี
๑ ก.ย. ๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการที่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระวิเชียรรมณี ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติโครงการให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง
พระวิเชียรรมณี
๑. ก.ย. ๖๑

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิลาสธีธรรม เจ้าคณะอำเภอคลองลาน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสักการาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

รับ
พระครูวิลาสธีธรรม
๗. ๗๕. ๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูอุดมจริยกิจดี เจ้าคณะอำเภอคลองขลุง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

พระครูอุดมจริยกิจดี

๑๑ กย. ๖๑

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติครหาให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูธีรวิชัยวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอบางคลาทาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูธีรวิชัยโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติครหาให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ยิ่งยง
พระครูธีรวิชัยวัฒน์
๕.๗.๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูธีรวิชัยโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายทอง คำผาด กรรมการวัดมอสำราญ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

วิไลสิทธิ์ สัมมา
กต ศีนา
๒๖/๘/๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอม่วงสามสิบ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูธีรวิจิตรโสภิต เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูธีรวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิติ ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูธีรวิจิตรโสภิต

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุธะพรหม

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ดร.สุรพล สุธะพรหม ๒๕๖๑

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูธีรวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูโสภณวิจิตร เจ้าคณะอำเภอไทรงาม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รักษาระจำวันนิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิตหลักสูตรพุทธศาสนคหิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสนคหิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

มีมติให้ผ่าน
ดร.สุพจน์ สุธะพรหม
10 มิ.ย. 61.

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต เจ้าอาวาสวัดคณทีศรัยวชิราราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รหัสประจำตัวนิติ ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิติหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขออภัยด้วยความเคารพอย่างสูง

อนันต์ วิมลธรรม
สมณสาธุการ
๒๐ กันยายน ๒๕๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมัญจาคีรี
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายอนุช บัวบาน กรรมการวัดบ่อสามแสน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

พ.ร.
๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นิตสาร พระครูอมรวิชิตคุณ เจ้าคณะอำเภอโกสุมพิสัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมญาปณโย รหัสประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิตสารหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิตสารดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนิตสารมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิตสาร
พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

ขอเสนอด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาน้อม นมการี เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

ณ ๑๑-๐๘-๒๕๖๑
พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี
๓๐ ก.ย. ๒๕๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสิทธิปริยัติวิมล เจ้าคณะอำเภอขามเฒ่า
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิปริยัติวิมล ฉายา สมมาปณโณ รัศมีประจักษ์วิไล ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการวิจัยให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิตติ พิเศษพงษ์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ไพฑูริย์

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

๑๑.๖.๖๑

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

4 ก.ค. 61

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิปริยัติวิมล

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๒๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสิทธิโชค พะโยม กรรมการวัดไตรภูมิ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

- ยืนยง ใจสมุทร

(นายสิทธิโชค พะโยม)
กรม/ก ๕๐๓/๓๕๖๓
4 /ก.ข. /๖1

ขอแสดงความนับถือ

สุรพล สุขะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิจิตรธรรมทัต เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูวิจิตรธรรมทัต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สุรพล สุยะพรหม
รองศาสตราจารย์
๕ กันยายน ๖1

ขอ นมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูวิจิตรธรรมทัต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูปริยัติวิธานทร รักษาการเจ้าคณะอำเภอกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

มีเนติ
อนชมาต
พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
๑๕ ก.ม. ๒๕๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิจิตรวราภรณ์ เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๕๙๐๑
พระครูวิจิตรวราภรณ์
เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย
ณ กิ่งฉนวน บึงบัว

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายชัย แสงเมธัส กรรมการวิถบง
สิ่งที่ส่งมำด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดมหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควำจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ควำมอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในควำเมื้อเพื่อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมำเพื่อโปรดพิจารณาให้ควำมอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

14 สิงหาคม 2561

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์: ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิเชียรคุณโชติ เจ้าอาวาสวัดบาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

พระครูวิเชียรคุณโชติ

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ดร.สุรพล สุธะพรหม

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

14 กันยายน 2561

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายทรงกิตติ ฉิมพลี กรรมการวัดสว่างอารมณ์ *
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ส่วยพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

- ฉิมพลี
- อ.พ.ต.ท. ๒๕๖๑
นายทรงกิตติ ฉิมพลี
๑๗ ก.ย. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูโสภาสวชิราภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติโครงการให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

- ยินดี
- อนุมัติ
พระครูโสภาสวชิราภรณ์
๑๗ ก.ย. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

หนังสือขอความอนุเคราะห์ ผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนาเฉพาะกลุ่ม (Focus Group Discussion

บันทึกข้อความ

งานสารบรรณ
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
รับที่ ๒.๑
วันที่ ๑๑.๑.๖๒
ผู้รับ (นาม)

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/๓

วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

๑๑.๑.๖๒
8๒๐๕ ๒๒
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา วัฒนิน)

เลขานุการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

รองศาสตราจารย์ สุพล สุธะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
๕ ม. ๖๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓

วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนา พระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โขนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

Focus Group Discussion

๖๕ มกราคม ๒๕๖๒

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร., โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓

วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝ่ายบริหาร

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

อันได้เข้าร่วมประชุม ๙
พระครูสิทธิวิจิตร
(พระคุณสิทธิวิจิตร ส.ร.)
๑๓ ม.ค. ๖๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์
ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม
ดร.อุทัย สติมัน

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆา
ธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูประทีปศรีวิจิตร, ดร. เจ้าอาวาสวัดหนองจอกพัฒนาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาท
ของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.
๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนบิ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน นายธกร พุทธเผือก
นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมญาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทบทางของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดูตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาทบทางของพระสังฆา
ธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

✓ ๖/๕๖๒

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ คุณจันทรา กุลนันท์คุณ นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาท
ของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.
๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขออภัยด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูประทีปวิจิตรธรรม ดร.ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบล
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาท
ของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.
๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกรามาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ คุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รัสประจักษ์คุณ ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอ
อาราธนาพระเดชพระคุณพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง
“การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่
๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม
โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำไญ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ คุณพระพรหม ชุ่มเปี่ยม นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาท
ของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.
๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนบิ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอบางน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕/๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน พระครูโกศลวิจิตรกิจ ดร. รองเจ้าคณะอำเภอเมือง
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาบุญโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์
ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนบิ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นามสกุล คุณเอกราช เสมาทอง นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอ
อาราธนาพระเดชพระคุณพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง
“การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่
๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชมนูรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม
โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอรังน้อย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน พระครูวิลาศวิชกิจ เจ้าคณะตำบลคุยบ้านโอง-คลองพิไกร วัดโคศิกราราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต ฉายา สมมาปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๑๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานใน
จังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆา
ธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนบิ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๐๗๕-๓๐๗

บัญชีลงชื่อ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 คุษฏีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถาน
 ในจังหวัดกำแพงเพชร”

โดย พระครูสิทธิวิชิตโสภิต (ประสิทธิ์ สมมาปัญญา)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

วันอังคารที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๕.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ โซน บี คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง	ลงชื่อ
๑	พระครูโกศลวิชิตกิจ,ดร.	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร	
๒	พระครูประทีปวิชิตธรรม, ดร.	เจ้าอาวาสวัดบ่อแก้ว	
๓	พระครูประภัสร์วิชิตกิจ, ดร.	เจ้าคณะตำบลท่ามะเขือ-วังยาง เขต ๑	
๔	พระครูวิลาศวิชิตกิจ	เจ้าคณะตำบลคุยบ้านโอง-คลองพิไกร	
๕	นายภัทรพงษ์ เก้าเงิน	หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	
๖	นายเอกราช เสมาทอง	นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร	
๗	นายธกร พุทธเผือก	นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร	
๘	นางสาวพรพรรณ ชุ่มเปี่ยม	นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร	
๙	นางจันทรา กุลนันท์คุณ	นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร	
๑๐	รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป/ ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา	
๑๑	พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.	รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะสังคมศาสตร์	
๑๒	พระมหาสุเมธ สุนนโท, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตร	
๑๓	รศ.ดร.สุวิทย์ รักสัตย์	อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
๑๔	ดร.อำนาจ บัวศิริ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	
๑๕	ผศ.ดร.อุทัย สติมัน	อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต	

ภาคผนวก
เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาเรื่อง “การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร” ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก โปรดได้ให้ข้อมูลตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม คำตอบของท่านผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของท่านหรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำคำตอบของท่านไปใช้วิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์พุทธสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร
ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูสิทธิวิชโรโสภิต สมมาปญโญ

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๑

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาการอนุรักษ์พุทธสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ฉายา/นามสกุล.....
 ตำแหน่งหน้าที่/การงานปัจจุบัน
 สถานที่สัมภาษณ์
 วัน เดือน ปี
 ผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย).....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถาน ในจังหวัดกำแพงเพชร

๑. สภาพทั่วไปและปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นอย่างไร
๒. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาอุปสรรค การอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการดูแลรักษา เป็นอย่างไร
๓. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาอุปสรรค การอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการปกป้องคุ้มครอง เป็นอย่างไร
๔. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาอุปสรรค การอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการเสริมความมั่นคง เป็นอย่างไร
๕. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาอุปสรรค การอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ด้านการใช้ประโยชน์ เป็นอย่างไร
๖. นำเสนอการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์พุทธสถานในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นอย่างไร
๗. การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นอย่างไร
๘. การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการฟื้นฟูโบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นอย่างไร
๘. การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการพัฒนาโบราณสถานของวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นอย่างไร

---ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้---

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล

พระครูสิทธิวิชิตโสภิต (สมมาปณฺโญ)

วัน เดือน ปีเกิด

12 กรกฎาคม 2506

สถานที่เกิด

จังหวัดนครสวรรค์

วุฒิการศึกษา

ปีการศึกษา 2520

- สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.7) โรงเรียนบ้านหนองยาว

ปีการศึกษา 2525

- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. 5) โรงเรียนวัชรวิทยา

ปีการศึกษา 2528

- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (คบ.พลศึกษา) วิทยาลัยครูเชียงใหม่

ปีการศึกษา 2556

- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญา ตรี รบ.มจร.นบ.กพ.

ปีการศึกษา 2558

- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญา โท รบม.มจร.วส.นว

ประวัติการทำงาน

ปี 2528 - ครูอัตราจ้าง โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จ.เชียงใหม่

ปี 2530 - รับราชการทหาร ที่ ป.พัน 4 ค่ายจิระประวัติ นครสวรรค์
ตำแหน่งหัวหน้าศูนย์อำนวยการยิง

ปี 2534 - อุปสมบท

ปี 2558 - อ.พิเศษ วส.นครสวรรค์ น.วบ ก.พ.

ปี 2562 - อ.ประจำหลักสูตร การจัดการเชิงพุทธ วช.นครสวรรค์
น.วบ ก.พ. ณ วัดพระบรมธาตุ

ปัจจุบัน

- เจ้าอาวาสวัดกัลปพฤกษ์ ต.ลานดอกไม้ อ.เมือง
กำแพงเพชร

- จต.หนองปลิง-ลานดอกไม้ เขต 2

ผลงานด้านวิชาการ

:พระครูสิทธิวิชิตโสภิต, “การจัดการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในยุค
ประเทศไทย 4.0 ”. เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาตินานาชาติครั้งที่
๑ ระดับชาติครั้งที่ ๙ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, (2-3 เมษายน 2561) : 59-
70

:พระครูสิทธิวิชิตโสภิต, “พระพุทธศาสนาในประเทศไทยศรีลังกาวัฒนธรรมและ
ประเพณีที่ชาวโลกต้องจดจำ” การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๒,
(30 เมษายน 2561) : 25-35.

:พระครูสิทธิวิชิตโสภิต, “การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย”,วารสาร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (รัฐศาสตร์นครราชสีมา), ปีที่ 6 ฉบับที่ 1,
(มกราคม-เมษายน 2563).